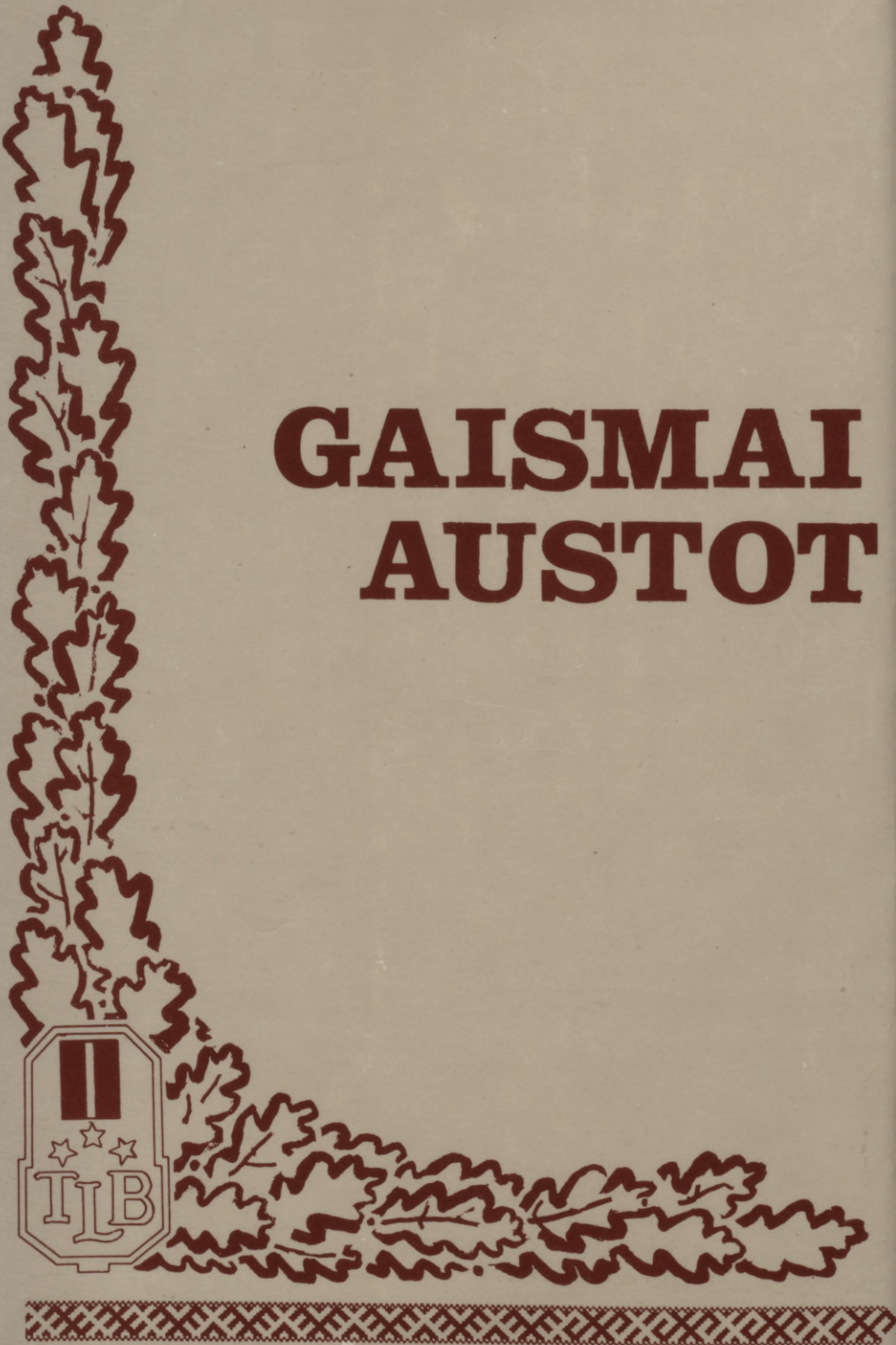

45 gadu rakstu krājums

GAISMAI AUSTOT

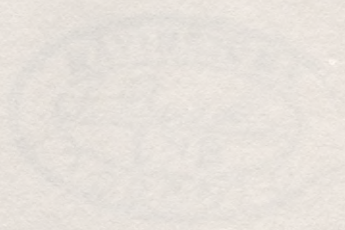
2001-4
L236

45 gadu rakstu krājums

GAISMAI AUSTOTI

THESE TROIS VOLUMES
ONT ÉTÉ ÉCRITS PAR M. J. G. G.
ET ONT ÉTÉ ÉDITÉS PAR
M. J. G. G.

PARIS
M. J. G. G.

B

2001-4
L 236

5172

L

GAISMAI AUSTOT

Toronto Latviešu Biedrības
referātu, rakstu, runu un dzeju krājums
izdots par piemiņu
45 gadu darbības atcerei

Izdevusi
Toronto Latviešu Biedrība
1993

D. B-1

Latvijas Nacionālā
BIBLIOTĒKA

0301044900

TOWN PRESS
164 Willowdale Ave. North York, Ontario M2N 4Y6
1993

Gaismai austot
(Selection of Essays and Poems)

Published by Toronto Latvian Association
491 College Street, Toronto

*

Redaktori: Jānis Briedis un Imants Alksnis
Vāku zīmējis Norberts Sebris

Šī grāmata iespiesta 600 eksemplāros

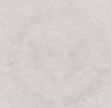
*

Original Author
(Selection of Poems and Prose)

Published by The East Asiatic Association
131 College Street, London

Redaktion: 1888
Verlag: 1888

1888

1888
1888

Ievadam

Jau piepildījušies 45 latviešu sabiedriskās rosības gadi šīnī zemē.- Darbības pamatos likdama Rīgas Latviešu biedrības centienus un mērķus tās nebrīves laikos, Toronto Latviešu biedrība ir vienmēr palikusi uzticīga atziņai, ka mūsu tautai ir tiesības uz savu valsti.

Toronto Latviešu biedrības četrdesmit gadu atcerē toreizējais PBLA valdes priekšsēdis Dr. L. Lukss raksturoja brīvības strāvojumus latviešu tautā un padomju kolosa priekšrakstus, kā tos nomākt. No tā laika ir notikušas milzīgas pārmaiņas. Šīs grāmatas nosaukums "Gaismai austot" labi izteic šo piecu gadu brīvības centienus: no izaicinošās pārdrošības zem varmāku okupācijas līdz pasaules valšķu atzītai valstij.

Gadu desmitus Eiropas apspiesto tautu trimdinieki centās rietumus pārliecināt un tos brīdināt no imperiālistiskās ļaunuma varas, bet visas liecības palika archīvu plauktos. Tad sekoja jaunās liecības, ko pasaulē iznesa "televīzijas lodziņš"- Apspiestajām tautām tas nesa uzdrīkstēšanās drosmi, bet apspiedēju ieroču stobri un ložu šaltis rādīja skaidri veidu, kā "praktizē brīvību" padomju okupācijas vara. Mazās valstis pirmās iestājās par tiesībām pēc Jaltas laika apspiestajām tautām, kad daži redzami valstsvīri vēl nogaidīja.

Kopš Latvija uzņemta Apvienotās nācijās kā neatkarīga valsts, trimdas posms noslēdzies. Latviešu darbībai ārzemēs nāk citi mērķi un uzdevumi.- Kā jau minēju, šie pieci darbības gadi bija gaismas ausmas zīmē. Paraugoties pagātnē uz šiem 45 darbības gadiem, tos pērn (1992. gadā Mineapolē) izvērtēja pirmais PBLA valdes priekšsēdis Dr. iur. P. Lejiņš: "Pētot etnisko grupu likteņus, atklājas, ka maz tādu vienību, kas pūsgadsimtu spēja saglabāt savu identitāti un palikt lojālas savai tautai un tēvzemei. Tas izskaidrojams ar to, ka mēs Latviju neatstājām kā laimes meklētāji, bet gan kā politiskie bēgļi. Lūk, tas mūs uzturēja pie latviskuma".

Mūsu vidū vēl šī latviskuma uzturēšanas sākēji un turpinātāji jau 45 gadus. No savas zemes atšķeltiem šī tēvzemes mīlestība un savas valsts atjaunošanas centieni bija tas neizsīkstošais spēka avots, kas vienoja un stiprināja darbīgumā un devīgumā, ceļot un uzturot svešumā garīgo Latviju.

Senāk no jaunākiem nedzirdējām, bet tagad, kad trimdas apstākļos uzaugušie un izskolotie sāk jau nosirmot, izskanēja spontāna atziņa: tā bija liela gudrība un tālredzīga rīcība, ka jau no paša sākuma trimda ir rūpējusies par latviešu skolām.- Te piederētos arī otra liecība, kuŗu teica Latvijas valsts pārstāvis LNAK 1993. gada sesijā: "Katrs šeit trimdā latviešu skolās iemācītais latviešu vārds bija viens ziedojums Latvijas valsts saglabāšanā, jo bez iemācītā latviešu valodas vārda, šodien mēs nerunātu par valsti".

Gadu gaitā mainās darbu darītāji, bet tanī laikā izaug un izveidojas jaunie spēki, jaunie darbinieki.- Grāmatā "Gaismai austot" nav vienveidīga domu paušana. Tur garīgi aktīvi cilvēki nāk un izsaka savas pārdomas, atziņas, vēlmes. Tā rosina lasītājā pārdomas, vērtējumus un, varbūt, arī iebildumus.- Jo katram cilvēkam ir savs domāšanas veids un dzīves skatījums. Protams, pārdomas tā raisīs visos lasītājos. Grāmatā sakopotas liecības par pārdzīvoto laiku, zinātniskas apceres, pārdomas un meklējumi. Tur iedziļināšanās latviešu literātūrā un garamantās. Tur kā autori vienkopus pārstāv septiņu gadu desmitu paaudzes, vienoti domā par latvisku rītdienu un brīvu un neatkarīgu Latviju.

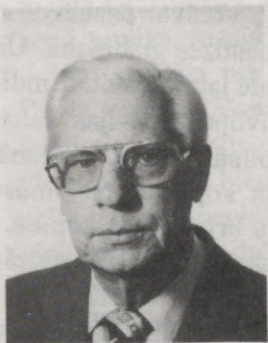
Šodien vārdi "latviskā rītdiena" nav tikai tīkama vēlme.- Šodien tā ir mūsu tautas prasība, lai visā pasaulē izklīdinātie latvieši līdzdarbotos arī Latvijas interesēs, uzturētu savu spēku un ar iesaistīšanos latviskā vidē turpinātu latvisko rosību un reizē būtu sargs un aizstāvis, ja pasaules tālēs jāiestājas par tautas tiesībām un pret apmelojumiem.

Šī grāmata nes sevī līdzī klusi pateicību latvju tautas daļai, kas izgāja trimdā un savu tautas un tēvzemes mīlestību vienoja pūlēs, lai latviskais gars un dzīves skatījums neizplēnētu svešumā, bet kopīgā darbā novestu cīņas galā.

Raugoties priekšdienās un šo grāmatu nododot lasītājiem gadā, kad Rīgā un citās Latvijas pilsētās atjaunojas latviešu biedrības, kā mudi tālākai darbībai turpināsim iedzīvināt Kronvaldu Aša vārdus: "Neļausim iet bojā mūsu sentēvu garīgām mantām!"- to uzturēšana un tālāk veidošana ir mūsu ziņā.

Laimons Ozols
Toronto Latviešu biedrības
priekšnieks

IMANTS ALKSNIS

Dzimis 1921.g. 6.februārī Rīgā. Beidzis Rīgas pilsētas 1.ģimnaziju. 1939.gada rudenī iestājās Latvijas universitātes teoloģijas fakultātē. Komunistu okupācijas gadā pēc teoloģijas fak. slēgšanas, pāriet uz tiesību zinātņu fakultāti. Vācu okupācijas gadu vidus posmā tiek iesaukts Latviešu Leģionā un kara beigas piedzīvo Vācijā. Pēc kara atsāk tiesību zinātņu studijas Goettingenas universitātē. 1948.gadā izceļo uz Austrāliju un 1954.g. pārceļas uz Kanadu, 1967.g. ievēlēts LNAK valdē un 1970. g. LNAK padomē. No 1982. gada līdz 1989.gadam ir padomes priekšsēdis, 1989.g.ievēlēts par LNAK goda dalībnieku.

Bijis Toronto Latviešu biedrības priekšnieks, T!K!K! seniors, vairāku dziesmu svētku ricības komitejas vicepriekšsēdis, Austrumu ev.lut.draudzes padomes loceklis un vairākos citos sabiedriskos amatos.

RĪGAS LATVIEŠU BIEDRĪBAS 120 GADI

Laikā, kad brīvības un neatkarības ilgas atkal spilgti izpaužas mūsu okupētajā tēvzemē, ir patīkami konstatēt, ka arī Rīgas Latviešu biedrība ir šo varonīgo un pašreizdzīgo latviešu nākotnes veidotāju vidū. Šādā mirklī der ieklausīties mūsu tautas dzīves ritējumā, kuņā Rīgas Latviešu biedrība ar savu ideoloģiju un darbu ir ierakstījusi sev paliekamu un goda pilnu vietu mūsu tautas vēsturē.

Visos mūsu dzīves laikmetos, kad latviešu cilvēki ir pulcējušies kopā darbam tēvzemes druvā,Rīgas Latviešu biedrības ideoloģija un tās centieni ir bijuši tiem par paraugu un priekšzīmi.

Tāpēc nav nekāds brīnums,ka vārdu "māmuļa",ko tauta Rīgas Latviešu biedrībai iedeva jau tās sākuma gados, mēs lietojam vēl šodien, kad domājam un runājam par Rīgas Latviešu biedrību un tai sekojošo latviešu biedrību darbu un centieniem vēl līdz mūsu dienām. Šī spilgti izteiktā tautiskā nostāja, brīvības un neatkarības centieni, rūpes par latviešu kultūru, mūsu bagāto vēsturi un latviešu tautas saimniecisko uzplaukumu bija Rīgas

Latviešu biedrības vadmotīvi.

Pēc Latvijas okupācijas, trimdas zemēs šie centieni un darbs izpaudās lielāko latviešu nometņu vietās dibinātās latviešu biedrībās, bet dzimtenē tie turpināja augt, vecākai paaudzei ar mīlestību un ticību tos nododot jaunās paaudzes glabāšanā. Un šos rezultātus mēs redzam šodien, kad jaunie latvieši šeit, trimdā, un tur, dzimtenē, kuŗi nekad nav piedzīvojuši Latvijas valsts neatkarības gadu garīgo augļu bagātības pilnās dienas, var runāt kopēju valodu, sapņot kopējus sapņus un kopā turpināt mūsu sentēvu iesākto cīņu par mūsu tautas vietu brīvu tautu kopībā.

Nav iespējams šādā īsā apcerē apskatīt Rīgas Latviešu biedrības vēsturi visā pilnībā, bet, pieminot tās 120 gadu dibināšanu 1988.gadā, tomēr ar cieņu ir jāpiemin "māmuļas" loma latviešu tautas dzīvē, it sevišķi tās Zinātņu komisija, kuŗas darba atbalsojumu redzam gan kā Toronto Latviešu biedrības dibināšanā 1948.gadā, nelaiķa Valtera Ziediņa vadībā, tā šodien, 40 gadus vēlāk, Toronto Latviešu biedrības zinātņu kopas darbā, tā saliedējot 120 gadu laika gara darbiniekus vienā kopējā Latvijas veidotāju saimē.

Tikt pie senkārotās biedrības Rīgas latviešiem palīdzēja nejaušs ārkārtējs gadījums, kad no Igaunijas pienāca bēdīgas ziņas, ka daudzus Igaunijas novadus piemeklējis bads. Dibināt kādu organizāciju palīdzības vākšanai postā nonākušajiem igauņiem, arī krievu administrācijai bija neveikli aizliegt, un biedrības dibinātāji cerēja, ka pēc tiešo mērķu sasniegšanas tai ļaus pastāvēt arī turpmāk.

Viens no darbīgākiem jaunās biedrības dibinātājiem Richards Tomsons biedrības dibināšanu aprakstījis toreizējā Baltijas Vēstnesī.

"Kad tautas gods un stiprums iekš tā pastāv, ka tautas dēli paši savu tautu ciena, kas tad latviešiem darāms. Uz tādu jautāšanu lai ar J.Allunāna vārdiem atbildam, ka:

Nevis slinkojot un pūstot

Tautu labā godā ceļ.

Nē, pie prāta gaismas kļūstot

Tauta zied un tauta zeļ.

Tādu vīru starp latviešu dēliem arī netrūka, kas pie tautas goda kopšanas čakli vien strādāja, zinādami, ka prāta apgaismošana un sirdsjušanas modināšana ir tautas labklāšanās sakne.

Tā nu pamazām radās starp tiem te, Rīgā, dzīvojošiem latviešiem kārošana pēc prāta cilāšanas darbiem pēc sabiedrošanās. Vēlēšanās arī drīz tika izpildīta, pirms vēl ļautīgi paši uz to bija sataisījušies. Jo Dievs pats viņus ar neizdibināmām saitēm kopā savilka, sasaistīja un to mērķi uzcēla.

Visi strādāja pie šī darba vienprātīgi, mierīgi un klusi, un Dievs viņu pūlēšanos svētīja ar bagātiem augļiem. Iz vīriešu komitejas locekļu pulka drīz cēlās vīri, kas sirsnīgi vēlējās vienu pastāvīgu biedrību latviešu tautai celt, caur kuŗu tad varētu prāta gaismu vieglāk izpaust. Šiem vīriem, kuŗiem tūliņ arī citi piebiedrojās, pēc dažām sarunāšanām izdevās vienoties un priekš nākamās biedrības īpašus likumus sarakstīt".

RLB dibināšana iezīmēja krasu pagriezienu mūsu nacionālā domāšanā un mūsu latviskās kultūras atzīšanā plašākās tautas masās. No šī laika līdz neatkarīgās Latvijas dibināšanai RLB ir latviešu tautas kultūrālais un politiskais centrs, kā arī sabiedrisko, kultūrālo un politisko darbinieku pirmā skola un pieredze neskaitāmos kultūrālās un sabiedriskās dzīves virzienos, no kuŗiem izauga atsevišķi mākslas un kultūras institūti un iestādes. Dažādo nodaļu, sekciju un komiteju bija daudz, un katra no viņām ar savu darbu ir atstājusi latviešu tautai kādu garīgu vērtību. Es šeit gribētu pieminēt daļu no RLB nozarēm un viņu darbību, kas atstājušas paliekamas gara mantas mūsu tautai.

RLB protektorātā tika sarīkoti četri vispārējie dziemu svētki. Zinību komisijas darbības apjomā tika sarīkota etnografiskā izstāde, kuŗas eksponāti bija pamats vēlākam valsts vēsturiskajam muzejam. Zinību komisijas darbības laukā ietilpa zinātnisku rakstu un grāmatu izdošana, latviešu valodas pētīšana un izdaiļošana, gādība par tautas gara mantu krāšanu un sakopšanu, gādniecība par latviešu tautas vēsturi, tās pētīšanu, rakstniecības vēsturi un mītoloģiju, plašs un vispusīgs atbalsts latviešu skolām, latviešu studentu atbalstīšana. RLB rīkoja referātus, kuŗus tautā dēvēja par jautājumu izskaidrošanas vakariem. Pie-minama būtu RLB plašā bibliotēka un lasāmais galds.

Zinātņu komisijai tika dota plaša autonomija un rīcības brīvība, kā sava sastāva noteikšanā, tā arī darbības plāna izveidošanā. Tā kā tās darītais darbs skāra visu latviešu tautu un ne tikai biedrības intereses vien, tad tika atzīts par pareizu, ka

komisija var savā darbā iesaistīt ik katru latviešu sabiedriskās un kultūrālās dzīves autoritāti, ja arī tas nebūtu biedrības biedris, bet būtu ar mieru pielikt savu roku Zinātņu komisijas darbā. Šādos apstākļos varēja sākties mērķtiecīgs un pārdomāts darbs, kas vainagojās ar panākumiem, neskatoties uz sākotnējām grūtībām un ārējiem politiskiem kavēkļiem. Pretinieki nāca gan no vāciešu, gan krievu, gan arī pašu latviešu kreisā novirziena tautas puses. Vācu muižniecība saprata, ka latviešu biedrība un it sevišķi tās Zinātņu komisija ir galvenā ienaidniece tautas saimnieciskās izmantošanas politikā. Krievu administrācija šajos institūtos sasakatīja nopietnus draudus savas rusifikācijas programmas izvešanā. Kreisi noskaņotā grupa pārmeta stingri ieturēto nacionālo un miera politiku un atturēšanos piedalīties demonstrācijās un streikos pret cara valdību.

Neskatoties uz visiem šiem kavēkļiem, Zinātņu komisijai izdevās savu darbu ievirzīt nacionālā un latviskā plāksnē un ar saviem publicējumiem vai sarīkojumiem nostiprināt mūsu tautisko apziņu un pašlepnumu.

Komisijas darbs izpauzās divās plāksnēs, vispirms darbs, kas skāra RLB iekšējo dzīvi. Te būtu jāpiemin biedrības lasāmgaldū un bibliotēkas iekārtošana un uzturēšana, priekšlasījumu un pārrunu vakaru sarīkošana un sākuma laikā arī latviešu teātra lugu izvēle un ieteikšana. Bet jo ievērojams ir darba lauks, kas skaŗ visu latviešu tautu. Savas darbības sākumā Zinātņu komisija nodarbojās ar plānoto vai paredzēto grāmatu izdošanas apspriešanu. Grāmatu trūkums bija ļoti manāms, un Zinātņu komisijai, kā no tautas atzītam un respektētam institūtam, tika piesūtīts lielāks skaits manuskriptu kritikai un izvērtēšanai. Vēlākos gados šo darbu pārņēma Derīgu grāmatu nodaļa.

Apspriežot iesūtītos manuskriptus, komisijas locekļi redzēja, cik ļoti ir vajadzīga latviešu valodas sistēmātiska pētīšana, kopšana un modernizēšana. Trūka latviešu valodas vārdnīcu, vienveidīgas gramatikas kā arī pareizas ortografijas. Pie Zinātņu komisijas izveidojās valodniecības nozare, valodnieka Muhlenbacha vadībā, kuŗas darbs lielā mērā nolīdzināja ceļu mūsu dienu latviešu valodai. Nopietna vērība tika piegriezta mūsu vēstures un mītoloģijas pētīšanai, izvērtēšanai un sakopošanai zinātniskos izdevumos. Laikrakstos publicētie

uzsaukumi iesūtīt pasakas, teikas, parunas un tautas dziesmas atrada krietnu atsaucību, un komisija varēja nodot Brīvzemnieka, Bīlenšteina un Krišjāņa Barona rokās lielu krājumu mūsu gara mantu.

RLB vadība sekoja latviešu jaunatnes nākotnes iespējamībām. Bija skaidrs, ka tikai ar izglītības sasniegšanu varētu pavērties ceļš uz zināmu turību un saimniecisko stabilitāti. Tapēc tika pieliktas pūles, lai skolas durvis atvērtos pēc iespējas vairāk latviešu jauniešiem. Zinātņu komisija šo darbu sāka, nodibinot Latviešu biedrības svētdienas skolu un vēlāk, ar RLB atbalstu un līdzekļiem, arī Reiņa meiteņu skolu. Komisijas rīcībā esošie un pieejamie līdzekļi tika izmantoti studentu atbalstam, katru gadu piešķirot stipendijas vai nu studiju turpināšanai vai nobeigšanai. Sākumā līdzekļu bija maz, bet tad dažu RLB biedru atstātie novēlējumi deva iespējamību nodibināt stipendiju fondu, pēc kuŗa radīšanas materiālās palīdzības sniegšana palika daudz iespaidīgāka. Par Reiņa meiteņu skolu runājot, ir jāapbrīno latviešu sabiedrības lielā gādība par šo iestādi. Nevar liegt arī latviešu sabiedrībai atzinību par studentu pabalstiem. Cik vien par šiem jautājumiem ir rakstīts, gan biedrības darbības pārskatos, gan Zinātņu komisijas rakstu krājumos, gan tā laika latviešu presē, rakstītāju vārdos arvien ir izskanējusi pateicība tautas un sabiedrības nesavtīgai gādībai par latviešu jaunatni.

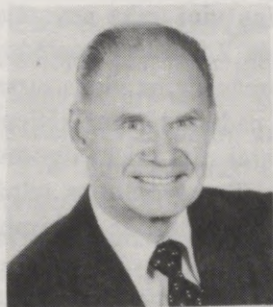
Sākot ar 1884. gadu Zinātņu komisija noorganizēja, tā sauktās, Vasaras sapulces, kuŗās jaunākie un vecākie literāti, dzejnieki un sabiedriskie darbinieki varēja satīkties vaigu vaigā un dalīties domās un ieskatos. Šajās sapulcēs tika lasīti referāti, jaunākie darbi prozā un dzejā un arī pieļauta to kritika un debātes. Sanāksmes notika vasarā, kad universitātēs un skolās bija pārtraukumi un Rīgā saplūda lielāks skaits latviešu studentu un skolotāju. Vasaras sapulces, kas ilga divas dienas ar sekojošu Trimpus vakaru, izvērtās par inteliģences svētkiem un bija ļoti populāras un iecienītas.

Kā atsevišķa nodaļa pie Zinātņu komisijas darbojās Derīgu grāmatu nodaļa. Izglītība ir katras tautas drošākais pamats, kas to paceļ ne tikai garīgā bet arī materiālā plāksnē, un rakstītais vārds -grāmata- ir viens no labākiem līdzekļiem šo mērķu sasniegšanā. Tika izdotas grāmatas gan ar praktiska rakstura

saturu, gan arī literātūra un dzeja un mācību grāmatas skolām, kopā vairāk kā 250 grāmatas. Bet kā nodaļas kapitāldarbs ir jāpiemin Konversācijas vārdnīcas izdošana, kas ir plašākais darbs latviešu valodā par mūsu tautu. Atsevišķo nodaļu autori, kas tika lūgti un pieaicināti vārdnīcas izdošanas darbā, bija speciālisti un autoritātes savos priekšmetos. Konversācijas vārdnīca tika izdota burtnīcu veidā, un tā sāka iznākt 1903.gadā, bet 1905.gada revolūcija un sekojošais pasaules kaŗš manāmi traucēja regulāru burtnīcu iznākšanu, pēdējās burtnīcas iznāca tikai brīvās Latvijas laikā.

Apskatot tautas dzīvi, kas notikusi tik ilgu laiku atpakaļ, nereti rodas iespaids, ka tā pieņem kādai skaistai teikai līdzīgu formu. Bet neskārta un stipra ir palikusi aizgājušo dienu ideoloģija, kuŗas iespaidā varēja sākt veidoties latviskā kultūra, kādu mēs to pazīstam šodien. Šo seno dienu notikumu pieminēšana nav tik daudz kāda vēsturiska notikuma apskatīšana, bet ir latviskā pašlepnuma un nacionālās domas godināšana, ko ar lepnumu varam konstatēt arī mūsu Toronto Latviešu biedrības dažādo nozaŗu darbībā.

JĀNIS MEŽAKS

Dzimis 1923.g. 21.janvārī Sāvienas pagastā. 1943.gadā beidzis Rēzeknes Valsts skolotāju institūtu. Latviešu skolā strādājis Vācijā no 1946. līdz 1949. gadam. Studējis vēsturi Toronto universitātē un 1963. g. ieguvis maģistra gradu. Kopš tā gada strādājis Ontario provinces archīvā līdz 1988.gadam. No 1951.g. vadījis LNAK Izglītības nozari. Strādā par vēstures skolotāju TLTA neklātienē skolā. No 1989.gada ir LNAK padomes priekšsēdis.

LATVIJAS MIERA LĪGUMS AR PADOMJU KRIEVIJU PIRMS 70 GADIEM

Miera līgums ar Padomju Krieviju 1920.gada 11. augustā bija notikums, par kuŗu latvieši priecājās. Bija beidzies sešu gadu karš, kas mūsu zemi ļoti izpostīja un prasīja tautai milzīgus upurus un ciešanas. Bet nu Latvija beidzot bija brīva, iestājās miers, un tauta varēja sākt savas un valsts dzīves atjaunošanu.

Latvija bija pārdzīvojusi Pirmo pasaules karu, Krievijas revolūciju un Brīvības cīņas pret abiem vēsturiskiem ienaidniekiem - vāciešiem un krieviem. Diemžēl, paradoksālā veidā krieviem zem boļševiku karogiem palīdzēja daļa latviešu. Tā bija mūsu tautas traģēdija.

Mieru ar Padomju Krieviju Latvija noslēdza novēloti, kā pēdējā no trim Baltijas valstīm, pa daļai iekšpolitisku iemeslu dēļ, bet galvenokārt Antantes valstu [Anglija, Francija, Itālija un ASV] izdarītā spiediena ietekmē. Antante Baltijas valstu cīņu par neatkarību izmantoja, lai atvairītu nopietnus draudus sev. Tā spieda Baltijas valstis turpināt karu pret Padomju Krieviju "Eiropas aizsardzībai", bet nevēlējās tās atbalstīt ne materiāli, ne juridiski, faktiski paredzot tās atdot "atjaunotai" Krievijai. Pat par nabadzīgo materiālo pabalstu Baltijas valstīm bija dārgi jāsamaksā. "Nedalāmās Krievijas" pārstāvji cītīgi strādāja, lai ar Antantes palīdzību izjauktu paredzētās miera sarunas ar Padomju Krieviju.

Pretēji boļševiku apgalvojumiem, ka Baltijas valstis nekad neesot bijušas īsti neatkarīgas, bet tikai rietumu kapitālistu kalpi,

tās tomēr izvēlējās neatkarīgu ceļu, neievērojot Antantes vēlmes. Smagākais stāvoklis bija Igaunijai. Tās dzīvais un materiālais spēks bija galīgi iztērēts un par tālāku cīņu viņi vairs nevarēja domāt. Igaunija kā pirmā valsts 1920.gada 2.februārī noslēdza mieru ar Padomju Krieviju. Tās arī kā pirmās atzina viena otras de jure. Pēc vairākkārtīgiem nesekmīgiem padomju organizētiem streikiem un nemieriem armijā Lietuva parakstīja miera līgumu ar Padomju Krieviju 1920.gada 12.jūlijā. Tagad Baltijas telpā vienīgi Latvija un Somija vēl atradās kara stāvoklī ar Padomju Krieviju.

Pēc Igaunijas miera līguma Latvijas militārais stāvoklis kļuva smagāks. Boļševikiem atbrīvojās lielāki spēki, ko daļēji varēja iesaistīt Latgales frontē. Tanī pat laikā Latvijas saimnieciskais stāvoklis bija grūts. Tā kā Latvijas teritorija kopš 1915.gada bija kara lauks, tad postījumi bija drausmīgi. Apmēram 1/4 aŗamzemes bija atmatā un tikpat daudz teritorijas bija pilnīgi vai daļēji izpostīta. Iedzīvotāju skaits bija samazinājies no 2,500,000 uz 1,600,000. Viss tas spieda Latvijas valdību pēc iespējas drīzāk panākt mieru.

Arī boļševiki 1919.gada otrā pusē, zūdot cerībām Baltijas telpā gūt ātru un vieglu uzvaru, tanī pat laikā iesaistīti smagās cīņās ar baltgvardiem, bija ieinteresēti slēgt mieru ar Baltijas valstīm. Krievi 1919.gada 31. augustā aicināja Igauniju sākt miera sarunas. Kad igauņi vieni paši nevēlējās to darīt, 11.septembrī tādu pat piedāvājumu saņēma arī latvieši un lietuvieši. 14. un 15.septembrī Igaunijā notika Baltijas valstu pārstāvju apspriede. Dalībnieki atzina, ka kara turpināšana palīdzētu tikai Baltijas valstīm naidīgajam Kolčakam, bet baidījās kaitināt Antantes valstis. Pēc tam notika vēl vairākas Baltijas valstu pārstāvju apspriedes, bet grūtības radīja viedokļu saskaņošana. Tā rezultātā beidzot katra valsts izvēlējās iet savu ceļu.

Krievi steidzināja sarunu sākšanu, bet Latvijas valdība vilcinājās. Grūtības radīja Latgales jautājums. Krievi to uzskatīja par savu zemi. Pēc Bermonta uzbrukuma sākuma tomēr kļuva skaidrs, ka jaunajai valstij kaŗš divās frontēs bija pārāk bīstams, un 9. oktobrī Latvijas tautas padome nolēma sākt sarunas. Apstākļi tomēr piespieda pirms sarunu sākšanas nobeigt kaŗu ar

Bermontu un atbrīvot Latgali.

17.novembrī Tartū ieradās Padomju Krievijas ārlietu komisāra vietnieks Maksims Ļitvinovs, kur sastapās ar Baltijas pārstāvjiem. Vienojās par kaŗa gūstekņu un politiski apcietināto apmaiņu. Ļitvinovs arī solīja Baltijas valstu neatkarības atzīšanu, kaŗa zaudējumu atlīdzību un kaŗaspēka atvikšanu no Latgales.

Pēc tam sarunas katra valsts turpināja atsevišķi. Krievu emigrantu vadība darīja visu iespējamo sarunu izjaukšanai. Viņu ārlietu ministrs Pāvels Miļjukovs paziņoja, ka Krievija dod Baltijas valstīm daļēju autonomiju. 14.janvārī ģenerālis Deņikins paziņoja, ka atzīst Baltijas valstis de facto "līdz vēlākai vienošanas panākšanai ar Krievijas valsti". Bet Deņikina un Kolčaka armijas jau bija sakautas un Baltijas nostāju šādi paziņojumi vairs nevarēja ietekmēt.

Antantes nostāja arvien vēl bija izvairīga un nenoteikta. 29.janvārī Zigfrīds Meierovics vēlreiz lūdza Angliju, ASV un Franciju, vai tām nav iebildumu pret Latvijas miera līgumu ar Padomju Krieviju, jo viena tā vairs kaŗot nespēja, bet atbildi nesaņēma. Šādos apstākļos Latvija un Padomju Krievija noslēdza slepenu pamieru.

Arī pēc Bermonta sakāves latviešiem Latgales frontē nebija pietiekami spēku. Pēc pamiera ar igauņiem boļševiki pārcēla stiprus spēkus uz Latgali. Neraugoties uz neziņu par Polijas plāniem, Polijas kaŗaspēks šķita dabiskākais sabiedrotais. Poļi, baidoties no jaunas Krievijas un Vācijas vienošanās uz viņu rēķina, centās panākt "kordiālu antanti" ar jaunām valstīm no Baltijas līdz Melnai jūrai. Lai nolīdzinātu ceļu uz to, Piļsudskis atteicās no pretenzijām uz Latgali, 29.decembrī parakstīja Polijas-Latvijas militārās sadarbības līgumu Latgales atbrīvošanai.

1920.gada 3.janvārī sākās apvienotais uzbrukums un jau pirmajā dienā poļi ieņēma Daugavpili. Sekmīgi bija arī latviešu un landesvēra uzbrukumi. 21.janvārī latviešu un landesvēra spēki ieņēma Rēzekni. 30.janvārī sasniedza Zilupi, Latgale bija atbrīvota.

Slepenu pamiera līgumu ar Padomju Krieviju latvieši noslēdza 1920.gada 1.februārī. To nedrīkstēja zināt ne Latvijas iedzīvotāji, ne poļu bruņotie spēki, pat ne latviešu divīziju

komandieri. Poļiem tikai pateica, ka Latvijas armija apstāsies pie Zilupes, bet neteica, ka kaŗu neturpinās. Poļi atstāja Latviju līdz 6.februārim. Neskatoties uz slepeno pamieru, lokālas sadursmes ar padomju armiju turpinājās līdz jūlija beigām.

1920.gada 16.februārī Latvijas valdība nolēma sākt miera sarunas ar Padomju Krieviju. Meierovics vēlreiz mēģināja miera sarunām iegūt Antantes atbalstu, 16.martā aicinot to sasaukt miera konferenci. Vienīgi Anglija atbildēja 24.aprīlī, ierosinājumu noraidot, jo tā neesot "atzinusi Padomju Krieviju". Ar tādu atbildi rēķinādamies, Meierovics jau 26.martā paziņoja Padomju Krievijas ārlietu komisāram Georgijam Čičerinam, ka Latvija gatava miera sarunām.

10.aprīlī uz Maskavu devās Latvijas miera delegācija: ārlietu ministra biedrs Aurēlijs Zēbergs, tieslietu ministrs Kārlis Pauļuks, Jānis Vesmanis, Pēteris Berģis, pulkvedis Eduards Kalniņš, 27 eksperti un 6 tehniskie darbinieki. Maskavā nodibināja 6 komisijas: militāro, politisko, juridisko, koncesiju, finanču un reevakuācijas komisiju.

Padomju Krievijā jau darbojās 27.aprīlī nodibinātā privāta Latvijas bēgļu reevakuācijas biedrība, Roberta Liepiņa vadībā. Ar amerikāņu Hūvera organizācijas atbalstu tai bija liela nozīme latviešu bēgļu posta mazināšanā. 12.jūnijā Padomju Krievija vienojās ar Latviju par bēgļu reevakuāciju. Latviešu komunisti sarūgtinājumā un sašutumā daudz vietās centās miera sarunas traucēt un noslēgtos līgumus ignorēt, sabotējot bēgļu atgriešanos dzimtenē.

Tanī pat laikā Latvijas valdībai radās iekšpolitiskas grūtības ar sociāldemokrātiem. Sociāldemokrāti pārmeta valdībai tīšu miera sarunu vilcināšanu. Lai stiprinātu savas pozīcijas radikālāk noskaņoto iedzīvotāju vidū un pārņemtu komunistu zaudētās pozīcijas, sociāldemokrāti uzņēmās Padomju Krievijas interešu aizstāvēšanu un sāka pat tiešus sakarus ar Krievijas pārstāvjiem. Vērojot latviešu nevienprātību, Padomju Krievijas pārstāvji kļuva prasīgāki un nepiekāpīgāki. Nobeiguma sarunas pārcēla uz Rīgu.

Mieru beidzot noslēdza 1920.gada 11.augustā. No Latvijas puses to parakstīja Zēbergs, Pauļuks, Vesmanis, Berģis, Buševics un Kalniņš, bet Padomju Krievijas vārdā- Ādolfs Joffe un Jakobs

Gaņeckis. Miera līguma novilcināšanā liela loma bija Antantes diplomātiem, gan ne Latvijas, bet balto krievu interesēs. Diemžēl, vēlāk Padomju Krievija daudzus miera līguma punktus īstenoja tikai pa daļai vai nemaz, gan iekšēju grūtību, gan nevēlēšanās dēļ.

Miera līguma 2.pants skan: "Padomju Krievija bez ierunām atzīst Latvijas valsts neatkarību, patstāvību un suverēnitāti un uz mūžīgiem laikiem atsakās no visām tiesībām, kuņas piederēja Krievijai uz Latvijas tautu un zemi". Visumā tika ievērotas etnografiskās robežas, kaut gan Krievijas pierobežas apgabalos palika ap 60.000 latviešu.

Latvija bija kara laikā vairāk cietusē Baltijas zeme, zaudējot vērtības apmēram 1281 miljonu zelta rubļu kopsummā. Zaudējumu atlīdzībai latvieši prasīja 30 miljonus zelta rubļu, cerot saņemt pusi no tiem, un visu aizvesto vērtību atdošanu. Krievija solīja atlīdzību par aizvestām vērtībām un noguldījumiem, iemaksājot 4 miljonus zelta rubļu.

No Krievijas saņēma 110 lokomotīves, 150 pasažieru un 1600 preču vagonus, kā arī rezerves daļas, darbnīcu iekārtas un sliedes. Par neatdotām vērtībām izmaksāja 20 miljonus rubļu. Latvija atguva 6 lielus jūras kuģus, 2 velkoņus, 3 upju ledlaužus un citas kuģniecības vērtības. No 70,000 personu noguldījumiem 80,464,761 zelta rubļu kopvērtībā, padomju valdība atzina tikai 5093 pieteikumus 9,166,764 rubļu vērtībā. Vēl 1928. gadā pat šī niecīgā summa nebija atmaksāta. Padomju Krievijas valdība atzina, ka Latvijai nav nekādu pienākumu attiecībā uz Krievijas impērijas pirmskara laika parādiem, bet to neatzina rietumu valstis. Līdz 1928.gadam Latvijā atgriezās 249,400 personas.

Kā Latvija, tā Padomju Krievija miera līgumā apsolīja likvidēt savā teritorijā visas organizācijas, kas būtu naidīgas otrai valstij. Šo noteikumu Padomju Krievija pārkāpa tūlīt. Tā gan likvidēja pašas 1918. gadā dibināto Padomju Latvijas valdību, bet tās funkcijas tūlīt pārņēma komunistu partija, kas aģitēja pret Latvijas valsti.

Ar visiem trūkumiem šim miera līgumam bija, un arvien vēl ir, liela nozīme. Ar to izbeidzās kašs ar arvien uzmācīgo lielo austrumu kaimiņu. Iestājās miers un Latvija varēja sākt valsts izveidošanas darbu. Tas deva divdesmit brīvības gadus, kušos

latvieši pierādīja pasaulei, ka viņi ir spējīgi būt kungi savā zemē. Tie bija gaismas gadi, kuŗu atblāzma nekad neizdzisīs tautas apziņā.

Krievija, kuŗai Latvija agrāk bija piederējusi, bija atzinusi tās neatkarību un citām valstīm vairs nebija pamata arī no savas puses šo neatkarību neatzīt. Drīz sekoja Antantes un citu valstu de jure atzīšana Latvijai. Kaut arī Padomju Savienība šo miera līgumu pēc divdesmit gadiem lauza, lielākā daļa rietumu valstu šo varas darbu ir nosodījušas un turpina atzīt Latvijas de jure. Tas mūsu cīņā un darbā par Latvijas neatkarības atjaunošanu ir stingrākais juridiskais pamatojums.

VIKTORS UPESLĀCIS

Viktors Upeslācis ir dzimis 1908. g. 29. septembrī, Rīgā, miris 1991. gada 21. aprīlī, Toronto. Beidzis Rīgas pils. 1. ģimnaziju un Latvijas universitāti ar mag. iur. gradu; doktora darbu Bonnas universitātē pārtrauc izceļošana uz Kanadu 1949. g. Darbs: kandidāts Rīgas apgabaltiesā un atturības mācības skolotājs Rīgas pilsētas skolās; trimdā-Vācijā - laukstrādnieks, Kanadā - trauku mazgātājs, noliktavas strādnieks, burtlicis, vēlāk spiestuves "Daina Press Ltd." īpašnieks. Žurnālistikā: līdzstrādnieks avīzēs "Pēdējā Brīdī", "Latvī", "Kurzemes Vārdā", redaktors - akad. laikr. "Universitas", "Jaunā Balss", atbildīgais red. jaunatnes žurnālam "Cīrulītis", trimdā- laikr. "Jaunais Apskats" un žurnālam "Vaga" (arī izdevējs). Sab. darbība: L.U. Stud. atturības b-bas pr-sēdis, jaunatnes pulciņa "Saulstars" vad. (10 gadus), Latv. Pretalkohola b-bas valdes loc., stud. korp. Fraternitas Lettica loc.; referāti radiofonā, trimdā - Latv. Nac. Ap-bas Kanadā dib., valdes un padomes pr-sēdis, vēlāk goda biedrs; Latviešu Centrā Toronto vicepr-sēdis, Latv. Preses b-bas valdes loc. Divas reizes Baltijas Tautu Federācijas Kanadā pr-sēdis, Sv. Jāņa latv. lut. draudzes padomes loc. Ģimenē - sieva Irēne, 5 bērni, 11 mazbērni un 2 mazmazbērni.

TRIMDAS BŪTĪBA UN UZDEVUMS

(Valsts svētku runa 1958.gadā Londonā, saīsināta)

Šodien mums ir 40. novembris kopš latviešu tauta pirmo reizi kļuva neatkarīga moderno laiku nozīmē. Tā nebija pirmā reize, kad latvieši bija pavisam neatkarīgi, bet moderno laiku izpratnē tā bija pirmā reize, kad mēs nodibinājām valsti, kas atbilda XX gadu simteņa valsts formām.

Kopš Viesturs valdīja savu, kuršiem bija sava, tālaviem sava un latgaļiem sava, bija pagājuši daudzi gadu simteņi. Šajos gadu simteņos daudzas šodien respektējamas lielvalstis bija tik stipri sabojājušas savu vārdu un slavu katra godīga un brīvību mīloša cilvēka acīs, ka, lasot mūsu vēsturi, mēs lasām arī viņu neslavas vēsturi.

Bet, kad tas viss bija gaŗām, mūsu tauta sāka sagatavošanās posmu, lai varētu atkal atjaunot savu neatkarību XX gadu simteņa izpratnē. Šis sagatavošanās posms mums likās visai ilgs. Varētu likties, vai mēs nebijām par lēniem, vai mums

netrūka izdomas vai drosmes, bet, vēstures soļos klausoties, mēs zinām, ka nevienam tas neiet ātrāk. Mēs esam liecinieki, kad mostas dzeltenās un melnās tautas. Arī viņas mostas pēc ilgu gadu simteņu dzīvošanas, atmošanās un sevis apzināšanās posma. Mūsu posms, paldies Dievam, var droši nostāties visu citu tautu sagatavošanās laiku priekšā. To vēstures programma paredz līdz pilngadības sasniegšanai. Tur ir kaņi, apspiešanas, verdzības, revolūcija, nāve, asins un ugunsgrēki. To visu izsaka krievu ģenerālis, kas ziņoja caram, ka Vidzemē vairs nav ko postīt. Tur trīs dienas var braukt un nedzirdēs gaili dziedam, tad, laikam, vairs vairāk šinī laukā padarīt nevar!- Bet latvieši atbildēja ar darbu un asini, zeme bija pilna cilvēkiem un ar maizi.

Nonākam pie tiem laikiem, kad sāka dibināt dažādas padomes. Nacionālā padome vienu laiku mājāja Pēterpilī, tad citās pilsētās.- Bijām paši sava kaņaspēka īpašnieki, strēlnieku pulku veidā. Nāca Brīvības cīņas, un tās vainagojās ar to, kāpēc mēs šodien šeit esam. Pavisam īsos vārdos jūs redzat, ka mums netrūkst neviens posms, neviena sīkā daļa no tā, kas vajadzīgs šim sagatavošanās laikam.

Es domāju un mēs visi, laikam, domājam, ka Latvijas neatkarības laiks bija bez vainas tādā ziņā, cik vien bez vainas var būt jauna valsts, tāpat kā bez vainas ir jauns cilvēks, baudīdams labu izglītību. Ir tikai viena vaina, viņš vēl ir jauns, bet tas nav ļauni, tā ir privilēģija un laime.

Šī privilēģija un laime bija mūsu jaunajai atjaunotai valstij, mēs cietām no dabīgām augšanas sāpēm, mēs mēģinājāmies dažādās valsts izdarībās, bet visā visumā uz drošiem pamatiem. Mēs bijām uz veselīga, stingra ceļa. Mēs mēģinājām parlamentāro iekārtu, es gribu teikt - ar sekmēm, jo mēs izmēģinājām arī viņas negatīvās puses. Bet tas nenozīmē, ka mēs būtu nonākuši tādā sistēmā kā Anglija, kaut arī viņai bija aiz muguras Kromvela laiki, arī diktators. Tomēr Anglija izveidoja to, ko šodien mēs saucam par parauga demokrātiju visā pasaulē.

Šinī atceres posmā mēs varam šodien mierīgi teikt, ka mēs varam gaidīt vēl 40 novembŗus un mums nebūs jākaunas par to, kas ir bijis. Tad nāca tas laiks, kuŗa dēļ mums būtu vēl tagad jāpārdomā mūsu senču uzvedība, ka tie izvēlējās tik nedrošu vietu kā Baltijas jūŗu kur apmesties. Viņiem vajadzēja būt ļoti

droširdīgiem cilvēkiem, lai apmestos tik nedrošā vietā, kādā patiesībā dzīvo Baltijas tautas. Laikam toreiz nesaprata, ka vienā pusē ir lielā slavu un otrā pusē lielā ģermāņu masa, bet viņi, laikam, atnāca un apmetās pirms tiem uz Baltijas krasta, nebaidījās, izturēja. Tagad mums atliek domāt, ka arī tagad latviešu tauta izturēs.

Bet ģeopolītiskā ziņā mums nepatīkšanas ir bijušas un būs. Tāpēc apskaužams kara laikos Latvijas budžets. Beļģija karoja 3 dienas un pagalam, Holande karoja 2 1/2 dienas un pagalam, bet pēc mēnešiem viņas ir atkal brīvas konferenču ceļā pie lielvalšņu galda. Šīs valstis, būdamas tik laimīgā ģeopolītiskā stāvoklī, nemaz nevar pazaudēt savu neatkarību! - Un ņemot to vērā, mums jāsaprot, cik daudz vairāk patiesībā ir Latvijas neatkarības laikmetā panākts, kā mēs dažreiz to zinām. Dzīvot tur, kur mēs dzīvojam, ir daudz grūtāk nekā tur, kur dzīvo beļģi un holandieši.

Tagad pat mums ir tāds nepatīkams posms, es gribētu teikt regulārs, kad krievu masa mums ir atkal uznākusi. - Bet tas ir tikai regulārais, tas ir bijis un atkal pāriet. No mūsu mūža viedokļa skatoties - nepatīkams posms. No tūkstošgadu viedokļa skatoties - pārejošs posms. Pie šī laikmeta mums nav ko pakavēties, jo mēs zinām, kas patreiz Latvijā ir.

Iesim tālāk un skatīsimies, ko mēs šodien, 40. novembrī, varētu teikt šinī analīzes stundā. Šinīs dienās latvieši ap visu zemes lodi dara to pašu, ko mēs šinī sanāksmē. Ko mēs varētu paņemt līdzī praktisku, lietojamu lietu, kā vadīt nākošo gadu ar vienu uzdevumu, ko mēs varam darīt Latvijas neatkarības tuvināšanai un paātrināšanai. - Jūs taču negribat pateikt, ka dzīvē viss mainās un tur nekā nevar darīt. Bet otrā ziņā Dievs mīļo to, kas pats sev palīdz vispirms, tamdēļ mums ir jāzina, vai mēs varam ko darīt, vai ir vērts to darīt.

Atklātība šinī laikā būtu vislielākā vērtība, ko mēs varētu sev paņemt līdz, tāpēc būsim atklāti paši pret sevi, nemarkēsimies ar laipnībām, neteiksim, ka esam labi, kur neesam, teiksim, ka esam labi cilvēki, kur esam. Neesmu pravielis, kas visu var pateikt, bet viens var pateikt savas domas, un cits var tās citādāk, un tā mēs nonākam pie zināmas gaismas. Mans uzdevums ir šovakar izteikt savas domas.

Mūsu pašu personīgā loma Latvijas atbrīvošanā ir ārkārtīgi svarīga. Jūs atceraties kā bija 1918. gadā, kad mūsu jaunie valstsvīri, kas patiesībā toreiz nemaz valstsvīri nebija, viņi bija tādi paši kā mēs šodien. Jebkuŗu no mums šodien var nolikt par sūtni uz Londonu. Viņiem nebija nekādas pieredzes. Nacionālās padomes sesijas starplaikā koridorī stāvēja viens jauns cilvēks un mācījās angļu gramatiku. Viņa vārds bija Zigfrīds Meierovics, 25 gadus vecs. Viņš zināja, kā darīt šīs lietas, bet bija arī viens labums, nebija neviena vecāka, kas viņu varētu aprāt. Tie cilvēki sanāca kopā pilnīgi bez pieredzes, bet ar milzīgu gatavību iesākt darīt. Nupat ir šis brīdis, lielais milzis uz māla kājām griežas, ir jāsatveŗ šis brīdis.

Tās grūtības, kas viņiem bija, šodien nav. Kad Meierovics ar savām delegācijām sāka braukāt pa Vakareiropu un lūgt lai atzīst jauno Latviju, igauņi un lietuvieši brauca tāpat, lai atzīst de jure un pielaiŗ Tautu savienībā. Viņiem visa enerģija bija jāpatērē lai paskaidrotu, kas tie latvieŗi tādi ir. Tur poļu emigranti, toreizējie cara emigranti un vācu baroni bija jau priekšā ar labiem sakariem un teica, palasiet mūsu ģeografijas grāmatās, kas par latvieŗiem ir rakstīts. Tie dzīvo nomales meŗos mazās būdiņās, tādiem dodot brīvību, nelaime vien būs!- Viņiem bija jāpavada ilgs laiks ar savām pūlēm, nevis lai pierādītu, ka šī jaunā valsts pastāv un vajadzīgs to atzīt kā jaunu, modernu demokrātisku valsti, viņiem bija jāpierāda, ka tie nav tikko no meŗa iznākuŗi cilvēki, kas tagad vairs nav jāpierāda melnajiem Āfrikā.

Tas šodien vairs nav. Latvijas neatkarības posms ir bijis pietiekoŗi gaŗš, lai visās zemes lodes malās pazītu Baltijas vārdu ar tās atsevišķām valstīm: Igauniju, Latviju un Lietuvu, tāpat pavisam nav vairs sveŗi baltieŗi paŗi. Šī informācija ienākusi nevis no augŗas, no slepenām sarunām vai konferencēm, tā nāk no apakŗas: no fabrikām, farmām, no vietām, kur traukus mazģājam, grāvjus rokam vai fabrikās strādājam. To iepazīstināšanu izdaram viens ar vienu runādami, kāda 1918. gadā nebija. Tāpēc, ja tagad būtu kāda bruņoŗanās austrumu pusē vai tādi mirkļi, ko vajadzētu uzsvērt, mēs aicinātu iedarbināt savu iespaidu aparātu, jo esam joprojām vēl atzīti, un mūsu karogs paceltos vieglāk un ātrāk.

Līdz ar to mūsu atbildība nepavisam nesamazinās. Ja toreiz mēs 1918. gadā dzīvojām savā pagastā un varējām teikt, mēs nekā nevaram darīt, tad nezinājām, mums nebija jēga, mūsu tēviem nebija prātā, ka tādas lietas nevar aizmirst. Šodien mūsu valsts likteņdarbs ir uz mūsu pleciem uzvelts, un katrā ziņā mums vajadzīgs to darīt.

Atklāšanās mums pašu priekšā šinī punktā ir vajadzīga visu laiku.- Mēs tomēr vēl grēkojam pret pamatlikumu, kas valda katrā sabiedrībā. Mēs zinām, ka mēs grēkojam, mēs labojamies, mēs daudz ko darām. Daudz ir darīts mūsu sabiedrībā Kanadā un Amerikā, bet joprojām mums ir tāds skaits latviešu, man liekas, tie nav klāt, bet tiem vajadzēja būt šeit, kas grēko ar augstu izglītību, kas šajos desmit vai vairāk gados nav nopirkuši saviem bērniem latviešu grāmatas.- Es lielāku grēku nevaru iedomāties, kas neabonē nevienu latviešu avīzi, kam ir vislielākais sakars ar Latvijas neatkarību, kam ir vistiešākais sakars kā līnijai starp diviem punktiem!

Mums nebūs neviena darbinieka, ja mūsu jaunā paaudze nemācēs lasīt, rakstīt, mīlēt un saprast latviešu literātūru, nezinās dziesmu, parunu, rotaļu. Tas tāpat kā aiziet uz mežu bez cirvja un uz kaņu bez šautenes. Tā nevarēsim strādāt Latvijas atbrīvošanai, mēmi būdami: bez valodas un bez sirds. Tie mērķi ir sevišķi vienkārši un praktiski: dzīvot normāli savas tautiskās vides dzīvi, nekā pārmērīgi, neko ārkārtīgi, tikai to, ko visi dara: indieši un japāņi, melnie Āfrikā: runā savā valodā, klausu savus vecākus, iet savās skolās un neskrien citiem pakal, apspriež sīkās lietas savās kopās. Mēs varam strīdēties atsevišķos jautājumos, bet tam nav nekāda sakara ar mūsu galveno mērķi - Latvijas atbrīvošanu. Tas mums ir jābalsta, neraugoties ne uz ko: ne uz priekšnieka personību, ne uz viņa matu krāsu, viņa ticību, ne uz viņa politisko pārliecību, vai tas ir mans ienaidnieks vai draugs.

Saslēgsimies mūsu trimdas sagatavošanās posmā atkal vienreizējam Latvijas atjaunošanas darbam. Mums jābūt aktīviem, apzinīgiem un neatlaidīgiem. Būsim labi tādā nozīmē.- Audzināšanas darbs, balstīt savas organizācijas ir absolūta nepieciešamība, tā ir ābece katrai tautai, veidot savu organizēšanās formu, organizāciju spēku. Ir jāiet un jādara, bērniem ir

jāiet latviešu skolās. Kad mēs to būsīm izdarījuši, mēs būsīm kļuvuši par šo ieroci šinī mūžā, par lāpu, kas deg, par karogu, kas velk.

Bet šinī trimdas posmā vēl ir citi virzieni. Iesim vēl vienu soli tālāk. Pa šiem desmit gadiem, kopš esam Kanadā, Amerikā un Austrālijā, ir pacēlušās jaunas izredzes, kuŗas vēl neredzējām sākumā. Mēs dziedam savas dziesmas un mēs pieņemam, bet patiesībā mums jāiet vēl tālāk, ar to vien nepietiek. Mums it jāklūst darbīgiem, ofensīviem, objektīviem, mērķtiecīgiem, tādiem, kas iet uz priekšu. Ja mēs uz priekšu netiksim, tad tomēr mēs neiesim atpakaļ. Mums jāsāk iet!- Tā ir mūsu jaunā paaudze - vietējās valsts un pašvaldības dzīvē. Tie, kas iebrucām jau pilngadīgi, mēs no sava akcenta vaļā netiksim. Tā ir tā nelaime katram, kas ir pāri 40 gadiem. Mēs to grūto angļu mēli bumbulēsīm, kā to mēs darām tagad- Bet mūsu dēli un meitas, kas tagad beidz augstas skolas, viņi runā tik labi, ka nevar pateikt, ka viņi nav kanadieši. Tas, kas mums ir vajadzīgs. Jāiet viņiem talkā, un, kad mēs būsīm labi sagatavojuši, viņi ies tanī valsts un pašvaldības dzīvē kā godīgiem pilsoņiem pienākas.

Paldies Dievam, šis kontinents neprasa no mums dvēselisku miršanu, dvēselisku atdošanos un kupri mugurā. Šo kontinentu ir dibinājuši brīvi un neatkarīgi cilvēki, kas aiz protesta ir Eiropu pametuši. Viņi brauca uz indiāņu zemi un cīnījās tāpēc, ka viņi nevarēja dzīvot un Dievu lūgt tā, kā viņi grib. Šis ir bijis vislielākais solis un gudrība, ko var brīva cilvēka gars parādīt. Uz šī pamata šis kontinents vēl stāv, kaut arī nākuši iekšā miljoni, kas meklēja biezāku maizes riecieni un vairāk sviesta, kuŗiem nekas cits neinteresē, tos neskaitiet. Bet tie pamati ir ielikti ideālisma pilni. Ja arī visur nav ideāli, tad ar ideālismu, brīva gara veidoti, pieņemami un ļoti patīkami. Tie neprasa un nespiež pazemīgu kalpa tipa cilvēku. To dara visi šinī zemē.

Man ir svaigs piedzīvojums, kur bija septiņi simti cilvēku, ukraiņi. Tur pie runātāju galda bija divi valdības ministri, federālā un provinču parlamenta deputāti, pilsētas darbinieki, ļoti redzamas personas, visi šeit dzimuši, visi labāki ukraiņi, kā daži no mums latvieši. Un viņos klausoties, es redzēju pa daļai, ka tur mums arī jāiet. Ja liktenis ir lēmis, kā tagad

izskatās, samērā ilgi šeit uzturēties un vecākiem cilvēkiem laikam arī mūža māju atrast, tad jaunajiem jāsagatavojas uz šo posmu, cik labi viņi var. Un tas ir fakts.

Nesen avīzē rakstīja, ka ārlietu ministrs druscīt ļāvis savai mēlei paslīdēt. Gribēdams izdabāt kādai deputātu grupai, teica, mums ir zināms no vēstures, ka šī slavu grupa ir tādi cilvēki, kas vairāk mīl kolektīvo un tādēļ viņi bieži arī valdīti no diktatūras vai no kādas atsevišķas varas. Tā īstenībā bija pateikta patiesība, tā tas ir, bet tur parlamentā bija daži slavu deputāti, un viņš dabūja pēc piecām vai desmit minūtēm nākt otrreiz un tik izjusti atvainoties, kā viņam, bijušam vēstures profesoram, varējis iziet, ka viņš tādu nepareizību pateicis. Viņš pareizi runāja, bet politiski dabūja atkāpties, tikai tāpēc, ka no slavu grupas kāds piecēlās un pateica, mēs nožēlojam, ka tādas domas tika izteiktas, mums liekas, ka tā nav!- Ar to pietika, lai pavirzītu veselu politisku virzienu ārlietu ministra stratēģijā.

Tam ir milzīga nozīme arī Latvijas un Baltijas valšķu neatkarības lietā, ja kādi būs atslēgas pozīcijā tuvākā vai tālākā nākotnē. Mums būs cilvēki ar izglītību, ar kapacitāti, ar spējām. Un tas galvenais, ko es gribu uzsvērt: ar savu sirdi un neaizmirsīs nekad, kā tēvu un māti nekad neaizmirst, ka viņu tautas zeme, kam jāpalīdz.

Viņi varēs darīt tik daudz, kā visas šīs organizācijas kopā nevar darīt: ar vienu mazu vārdu, ar vienu mazu vizīti. Tā kā tas poļu senātors nakts laikā, kad krievi okupēja Baltijas valstis un uz galda bija gatava sarakstīšanās par šīs okupācijas atzīšanu. Tad šis poļu senātors teica, kā tad mēs kā amerikāņi varēsim teikt turpmāk, ka mēs esam mūžīgi stāvējuši par brīvību un tagad mēs gribēsim kailas varas priekšā liekties bez vajadzības, nepiespiesti, paši no sevis!- Šim cilvēkam reiz Rīgā būtu jāceļ piemineklis kā brīvam un neatkarīgam garam!- Un tagad tādu pašu darbu var darīt kuš katrs no mūsu zēniem, kas šodien te sēd, tikai lai viņš izaug par to, kas viņš ir. Tas ir ceļš, pa kušu ir jāiet.

Nākošais, kas arī šīnī laikā jādara, mums jāsāk aktīvi apkaņot viena grupa cilvēku šīnī zemē, Amerikā un citur, kas domā, ka augstākā politiskā gudrība ir piekāpšanās un vēlreiz piekāpšanās pret katru varmācīgu aktu. Šī taktika balstās uz

nezināmiem cēloņiem, šis cilvēks ir tikpat tālu no komūnisma kā mēs. Klausījos pa radio bijušo valstsvīru: "Mēs gribam mieru. Bet mieru apdraud nesaprašanās, uzskata pārpratumi. Es gribētu lūgt Dievu, lai mūsu otrās puses partneri aizvelk aizkaru un saprot vienu. Mēs atzīstam viņu tautu tiesības izvēlēties savu valdību, kāda viņiem tagad ir, tāpat kā mēs atzīstam mūsu tautas tiesības izvēlēties valdību, kāda mums ir."- Salīdzināt blakām varmācības, slepenības režimu ar šo iekārtu, tas ir šausmīgi, un tādi ir mūsu rietumi!

Apvienoto nāciju cilvēka tiesību apakškomitejas priekšsēdētāja, kad bija jāapspriež genosīds - tautu iznīcināšanas noziegums, teica: "Kungi, mēs nevaram nekādu definīciju pieņemt un nevienu apsūdzēt, ja mums nav pierādījumu. Par Padomju Savienību mums nav pierādījumu".

Jau Vācijā būdams, lasīju teicienu: "Labāk sarkans nekā miris!"- Tas ir kauns, to var teikt cilvēks, kas ir labi paēdis. Nav nekā nožēlojamāka! Citi grib teikt, labāk velnam par kalpu, ka tikai dzīvs. Ja Brīvības cīņu laikā tā būtu domājuši, Latvijas nebūtu. Ja šis kontinents būtu tāpat izteicies, šis valsts nebūtu. Šinī ziņā mums jābūt atšķirīgiem un jāstrādā pret šādiem viedokļiem ar iespējamiem līdzekļiem.

Vēlēšanu laikā biju spiests nodeklarēt visu priekšā, ko mēs visi gribam. Šo līdzekli, ļoti maigi izsakoties, neesam izmantojuši. Mēs Toronto sākām un ar labām sekmēm. Cilvēki, kas ar mums runāja un gribēja, lai mēs savas balsis dodam, ļoti nopietni pārdomāja un vairākas reizes zvanīja un pārprasīja, vai tā būs labi, kā viņš teicis. Tas darāms arī šinī pilsētā. Mums ir jāizplāno aktīva taktika. Arī citas grupas strādā, mums jāstrādā par brīvību, jo netieši mēs ar to gādājam arī par Kanadas brīvību.

Mēs nevaram neuzsvērt arī dažus ļoti labus vārdus par šo zemi. Tā ir tiešām brīva zeme. Tie, kas te dzimuši un auguši, to nemaz nejūt. Bet šī brīvība ir ļoti maiga un reizēm vārga kā jēriņš, patvērumā dzīvodams. Mūsu kanadiešu draugiem ir jāskaidro, ja jūs gribat Kanadas brīvību sargāt, sargājiet arī mūsu zemes. Tas ir nacionāls uzdevums arī no Kanadas puses. Un tādā garā mēs strādāsim, mēs nezinām, cik 18. novembri vēl paies līdz atnāks Latvijai brīvība. No svara ir, kā mēs šos gadus pavadam.

LINARDS LUKSS

Dzimis 1931.g.18.jūlijā skolotāja ģimenē Tukumā. 1944.g.ģimene dodas bēgļu gaitās uz Vāciju, tad uz Zviedriju un 1951.g. ieceļo Kanadā un apmetas uz dzīvi Toronto. Pamatizglītību ieguvis Vācijā. 1965.g.beidz Toronto universitātes medicīnas fakultāti un uzsāk savu privātpraksi. Bijis Sv. Andreja draudzes padomes loceklis un 7 gadus kā ārsts aprūpējis Sidrabenes bērnu nometni. Ar 1970. g. ievēlēts LNAK padomē. 3 gadus pildījis LNAK jaunatnes nozares, 14 gadus politiskās nozares vadītāja pienākumus. Bijis LNAK valdes 1.vicēpriekšsēdis. 1990.g.ievēlēts par LNAK goda da-

lībnieku. Darbojies PBLA valdē, 1983.g. ievēlēts par valdes priekšsēža vietnieku un 1987.g.par PBLA valdes priekšsēdi.

1974.g.uzņemas Apspiesto tautu komitejas Kanadā vadību. 1975.g.,kad Helsinkos parakstīja Eiropas drošības un sadarbības konferences gala aktu, organizēja protesta akcijas Toronto un Otavā, tāpat arī Madridē,Spānijā, un 1988.g. Otavā, Kanadā. 1985.g.līdzdarbojies Kopenhagenas tribunāla un Baltijas jūras "Miera kuģa" brauciena izkārtošanā. 1986.g.Bernē,Šveicē, cilvēku attiecību konferencē E.D.S protesta akcijas vadītājs PBLA un Pasaules baltiešu apvienības mērogā. 1986.g. E.D.S.izvērtēšanas konferencē Vīnē.

Jau Vācijā saistījies skolas un nometnes korī, Zviedrijā T.Reitera korī, Toronto Sv.Andreja draudzes korī un 27 gadus vīru ansamblī "Kalvis".

Bijis aktīvs sportā, teātrī un skautošanā. Skautu gaitas sācis jau 1945.g. Vācijā, turpinājis Zviedrijā un pēc tam Kanadā kā skautu vadītājs.

1990.g.ievēlēts par TLB goda biedri.

TORONTO LATVIEŠU BIEDRĪBAS 40 DARBĪBAS GADI

*Pasaules Brīvo Latviešu Apvienības valdes priekšsēža
Dr.L.Luksa svētku runa 1988.gada 29.oktobrī.*

PBLA ir patīkams pienākums sveikt šo darba posmu, ko TLB ir veikusi savos 40 gados, un vēlēt sekmes tās darbībai nākotnē. Būtībā tā reprezentē un izteic ideju, tautas atmodas ideju.Arī šajā posmā es vēlu biedrībai dot pienesumu nākotnē.

Mēs tagad dzīvojam milzu pārmaiņu laikmetā. Būtu lietišķi un pareizi, ja mēs vilktu kādas paralēles ar to, kas bija un kā bija pirmajā tautas atmodas laikmetā. Pašlaik Latvijā sākas trešais tautas atmodas laikmets. Mēģināsim salīdzināt toreizējās iezīmes

ar tagadējām. Vai tām ir kādas zīmīgas līdzības, vai mēs varam no tā kaut ko zīlēt jeb tās ir atšķirīgas? - Es skatos atpakaļ uz 1860-tiem gadiem, uz 19.g.simta vidus posmu, kad daudzas apspiestās tautas Eiropā meklējās atbrīvoties no virskundzības, vēroja kā to panākt. Tās strāvas vispirms izteicās ar to, ka jaunie studenti, studijas beigušie meklēja vēsturē, valodā, dzejā kādu sakarību, bija noteikta interese par labklājību, kas veicināja meklēt brīvību savām tautām un neatkarību. Tanī laikā aktīvākie bija studenti un arī tie, kas bija mazliet nostabilizējušies ar zināmu materiālu labklājību. Latvijā šis vilnis 60-tos gados iezīmējās ar skolotāju semināriem Valkā un citur. Jāpiemin Cimzes vārds, kas bija ļoti nozīmīgs tautas atmodas laika sākumam, jo tur sagatavoja tautskolotājus, kas savukārt audzināja jaunatni, kas centās un prata cienīt latviešu tautu, tradīcijas un tautas gara mantas. Varbūt tā mazāk saskatāma, bet šī pamata došana pašā sākumā ir ļoti nozīmīga.

Vēlāk tērbatnieku paustās domas, pirmie ledlauži kā Valdemārs, kuŗam noteikti bija cita doma par to, ko vācieši teica: izglītots latvietis ir vācietis, latviešu valoda nav nekas cits kā tikai zemnieku valoda. Valdemārs tam oponentēja un uzsvēra, ka viņš ir latvietis, par ko viņam bija jāizskaidrojas. Tā nu Valdemārs kopā ar Krišjāni Baronu un Juri Allunānu sēdēja kopā savos pārrunu vakaros ar jauniem studentiem un pārrunāja dažādus tautsaimnieciskus un valodas jautājumus. Allunāns tulkoja citu tautu darbus lai parādītu, ka latviešu valodā var brīvi izteikties, ka tā nav tikai zemnieku valoda. Pārrunu vakaru idejas izskanēja tautā, tās tika iespiestas "Mājas viesī", kuŗā parādījās daži raksti, kuŗus latvieši uzņēma ļoti atsaucīgi. Diemžēl vācu pārvalde nevēlējās, ka šādi radikāli raksti parādās, un "Mājas viesis" bija spiests tos vēlāk neievietot. Tā mēs, skatoties uz priekšu, vērojam, ka šī pirmā analīze, kas sākās Tērbatā, turpinājās. Šis turpinājums bija pašā tautā, kur cilvēki sanāca kopā dažādos vakaros. Šie jaunie cilvēki ieguva apzīmējumu "jaunlatvieši". Šī vārda ieguvēji, protams, nebija gluži brīvi un, lai viņi varētu rīkoties brīvāk, tie bieži darbojās ārpus Latvijas.

Valdemārs ieguva iespēju strādāt Krievijas valdībā, pārcēlās uz Pēterpili un tur izdeva "Pēterburgas Avīzes". Viņam bija sava veida uzticības statuss pie krievu valdības. Visu, ko tanī laikā

izdeva, valdība cenzēja. Valdemāram atļāva cenzēt viņa paša avīzi. Reizē ar to mēs zinām, ka "Pēterburgas Avīzēs" parādījās raksti, kas citādi nebūtu pieļauti iespiešanai. Kaut arī "Pēterburgas Avīzes" nevarēja iznākt ilgus gadus, tad tomēr šo trīs gadu laikā latviešu tautā nostiprinājās ļoti liela pašapziņa, kuŗa bez šīs avīzes ietekmes varbūt nevarētu attīstīties. Tajā pat laikā latvieši bija ieguvuši arī zināmu kustības brīvību un ar savu centību un uzņēmību, kas bija jāatzīst arī vācu pārvaldei, bija apguvuši amatus, kļuva par spējīgiem un turīgiem cilvēkiem. Vācu pārvaldei bija jāreķinājas ar šiem ļaudīm, jo tie veidoja gandrīz jaunu šķiru, kam bija sava ietekme un noteikšana.

Sākās biedrību ideja. 1868.gadā šī iespēja tika dota, un radās Rīgas Latviešu biedrība. Reizē ar to visi strāvājumi, kas bija ārpus Latvijas, pārgāja uz Rīgu un tur attīstījās tālāk. Un kur nu vēl jaunais Latviešu biedrības nams 1870.gadā, kur parādās vārds, kas mums visiem pazīstams: Atis Kronvalds! Kronvalds bija viens no tiem, kas vislabāk spēja definēt tā laika latviešu tautas mērķus un uzdevumus. Visspilgtāk tas notika 1873.g. Pirmo vispārējo dziedāšanas svētku laikā skolotāju sariatā. Tā laika zīmīgākās problēmas bija latviešu valoda, neatkarības jautājums, simbolikas jautājums u.t.t. Ja mēs skatāmies uz latviešu simboliku šodien, tad ieskatīsimies ziņās par to. Notikumu aprakstā divi brāļi Grīnbergi Tērbatā, lasot Atskaņu chronikā, to atklāja un latvieši to bez ierunām pieņēma, ka tas tā ir, tā jābūt, ka tas ir latviešu karogs. Citēju chronista paša vārdus: "Ka zemes sargi no Cēsīm uz Rīgu bija devušies, to es patiesi zinu, simts vīru ordeņa brāļu vesti, kas bija saņēmuši vēsti. Tie ieradās tur ar karogu krāsā sarkanā, kas bija ar baltu cauri šķelts, tāds paradums tiem godā celts. Par Cēsīm pili sauc tur kādu, no turienes zinām mēs karogu šādu. Un latvju zemē šo pili rod, kur sievas tiešām jāt arī prot, ne sliktāk par dažu vīru. Tādēļ es saku taisnību tīru, tas latvju karogs ir patiesi".- Reizē ar to konstatējams, ka Latvijas karogs ir pieskaitāms pie vecākiem Eiropas valstu karogiem, jo chronists par to ir rakstījis 1279.gadā.

To,protams,tērbatnieki vispirms pieņēma par savu literāro vakaru krāsām un Latviešu biedrība pirmajos Dziesmu svētkos 1873.gadā, rozetes veidā, greznojās ar šīm krāsām, kaut gan atļautas viņas nebija. Neplīvoja toreiz Latvijas karogi kā šodien un

arī nezināja, vai un kad šīs krāsas tiks atļautas kā latviešu krāsas.

Šodien mēs zinām, 6.oktobrī Augstākās padomes prezidijā laipni atļāva atkal simboliku, tā sarkanbaltsarkanās krāsas oficiāli ir kļuvas par nacionālām krāsām. Bet tas nenozīmē, ka tās kļuva par oficiālām valsts karoga krāsām. Ja runājam par simboliku, valsts himna "Dievs, svētī Latviju" nekļuva par valsts himnu, bet kļuva par atļautu nacionālu simboliku. Tanī pašā lēmumā tika atļauta arī dažāda cita latviska simbolika, kā auseklītis, saulīte un citi.

Rīgas Latviešu biedrības nams kalpo Padomju armijai kā virsnieku klubs.- Bet šī mēneša sākumā, kad notika Latvijas tautas frontes kongress, tika pieņemta rezolūcija, kas prasa šo namu atdot latviešiem. Šī prasība esot ievadīta, tikai jāsigādā sarkanarmijas virsniekiem citas telpas. Lai Rīgas Latviešu biedrības telpas tiktu nodotas latviešu rokās, pašlaik ir Tautas frontes un vēl kādas citas grupas prasība.

Pirmos Dziesmu svētkos "Dievs, svētī Baltiju" bija Baumaņu Kārļa komponēta dziesma, par kuŗu tad vēl nedomāja, ka tā kļūs Latvijas himna. Šodien šo himnu drīkst dziedāt, bet vēl pirms neilga laika par šo pašu simboliku daudzi ir pavadījuši gadus Gulagā un pat ziedojuši dzīvības. Tā arī šim laikmetam ir savas līdzības ar pagātnes laikmetiem.

Patreizējais laikmets ir ļoti mainīgs, mēs paši sev varam jautāt, vai notikumi okupētā Latvijā šodien ir daudzsološi uz drīzu neatkarību? Daudzi domā, ka ir. Arī šeit daudzi domā, ka esam jau situācijā, kur Latvijai brīvība ir tikpat kā garantēta. Tādā gadījumā jautāsim, vai Latvijā šogad ir samazinājies svešo iebraucēju skaits. Ir zināms, ka jau šī gada vidū bija vairāk kā 18.000 ieceļotāju nometinājušies Latvijā uz pastāvīgu dzīvi. Es šo skaitli minu tikai tādēļ, ka tāds ir caurmēra skaitlis un tas vēl neaptver visas kategorijas, kā armiju un citas.

Vai latviešu situācija Latvijā ir apdraudēta? Es domāju, ka jā. Bet vienu ko varam teikt, ja nu tērbatnieku iesāktās akcijas turpinājās Rīgā, tad arī šodien no daudz akcijām, kas ir iesāktas citur, tās tagad turpinājas Rīgā. Par to varam izteikt savu prieku un gandarījumu, kas nekādā ziņā nemazina mūsu pienākumu un mūsu darbību ārpus Latvijas. Ar prieku varam vērot, ka vismaz

notiek zināma aktivitāte pašā Latvijā un ir cerības.- Ja mēs skatāmies uz karogotajām demonstrācijām, uz to sajūsmu, kāda bija Meža parkā 16.jūlijā, gluži līdzīgā veidā arī karoga atjaunošanas svētkos, gluži līdzīgā veidā arī 7.oktobrī, kad pirms Tautas frontes kongresa apmeklētāju skaitli min 100.000. To ir grūti noteikt, cik tur bija, bet lielajā Estrādes laukumā nebija vietas pat ejās.- Ir noteikti jākonstatē: tautas pašapziņa ir modināta, bet vai mēs varam patiesi teikt, ka ir kāds solis tuvāk cēlajam un ideālajam mērķim-latviešu tautas neatkarībai?

Te nu es gribētu vērst jūsu uzmanību uz dažiem momentiem, ko saka pats režims un no kā varam izdarīt zināmus secinājumus. Pirms es lasīšu aprakstus par Jakovļeva vizīti augustā, kuŗš Latvijā ieradās politbiroja uzdevumā tur runāt un informēt, man šķiet, ka tie ārpus tiem pašiem normālajiem padomju režima solījumiem neko īsteni neizteica. Tautsaimniecības jautājumos, protams, jā, bet tautsaimniecības jautājumi ir Vissavienības mērogā šodien ļoti aktuāli un ar tiem ir nepieciešami nodarboties. Attiecībā par pašnoteikšanos - nekādu solījumu. Par kaut kāda veida autonomiju - tautsaimniecisko-jā, varbūt, bet ne savādāk. Arī 14.augustā publicētais raksts jeb plāns, kas aptver saimniecisko koncepciju līdz 2005.gadam, būtībā ir vecā valoda, Brežņeva laika valoda, kuŗai nav nekādu cerību, ka te ir maiņas jeb paredzētas maiņas. Galvenokārt uzsvāru liek uz industriālizācijas turpinājumu, enerģijas avotu nepieciešamību. Es pat neizslēdzu varbūtību, ka pie Liepājas vēl aizvien turpina plānot atomu spēkstaciju.

Kur tad ir tā bilance otrā pusē, sajūsmas pusē, ko varam apskatīt un ko secināt: jā, tur tiešām kaut kas ir.- Manuprāt latviešu valodas apstiprinājumu kā oficiālo valodu Latvijā, mēs varam uzskatīt kā ļoti nozīmīgu latviešiem. Ja tā tiks tiešām ieviesta kā lietvedības valoda, tad tas būs ļoti nozīmīgs solis. Otrs tikpat nozīmīgs solis ir pilsonības jautājuma kārtošana. Ja pilsonības jautājumu varētu kārtot ar likumdošanas spēku, kā to pašlaik režims saka, ka darīs, tas varētu būt ārkārtīgi nozīmīgs latviešiem. Saimniecisko jautājumu risināšana vēl pati par sevi neko nenozīmē.

Tad vēl varētu jautāt, kā ir ar brīvā vārda izplatīšanu? Šī gada 29.janvāra dekrēts nav atcelts, 29.janvārī pieņēma dekrētu par

jebkādu publikāciju izdošanu, kas nav atļauts, kas nav cenzēts, kas nav ar valdības svētību. Zem šī dekrēta ir arī Auseklis, reizē ar to Ausekļa izdevējs Imants Žukovskis ir vairākkārt brīdināts un viņam vienreiz arī pateica, ja viņš neklausīs, tad psihiatriskās nodaļās ir vēl daudz vietu, kur arī viņš varētu ierindoties. Žukovskis neklausīja, pašlaik ir iespiešanās Ausekļa 6.numurs, bet diemžēl tas ir rietumos, tas pats par sevi Latvijai neko daudz nedod, jo mēs nespējam tos tik daudz dabūt Latvijā atpakaļ, lai tas būtu nozīmīgs latviešiem Latvijā.

Jaunākais, ko pašlaik režims ir it kā pielāvis, ir pieprasītās atļaujas piešķiršana žurnāla "Atmoda" drukāšanai. Režims ir teicis jā, bet tikai nav papīra. Ja papīrs būtu, tad tomēr Centrālkomiteja vēlētos apstiprināt redaktoru. Mēs varētu dabūt kādas pāris tonnas papīra, bet mēs nevaram iespaidot kāds žurnāla redaktors varētu būt. Nezinu, vai ar to būtu kas līdzēts, bet pašlaik ir viņinājums sagādāt pāris tonnas papīra žurnāla "Atmoda" izdošanai.

Vēl pirms pāris gadiem Gorbunovs ļoti kritiski vērsās pret latviešu valodu, bija viens no tiem stagnācijas laika pārstāvjiem, kuš nepārprotami neizrādīja nekādu labvēlīgu tendenci latviešu interesēm. Pagājušā gadā Šatakvas konferencē Ņujorkā viņš it kā drusku mainīja savus ieskatus. Šogad, būdams prezidents, pēc savas runas Meža parkā 7.oktobrī nostādīja sevi kā varoni latviešu lietā. Latviešu tauta katrā ziņā viņu pieņem. Ja viņš patiesi ir tikai slēpies un nākotnē izrādīsies, ka dara arī to ko saka, būtu ļoti patīkami.

Bet man ir šeit priekšā daži citāti, ko es gribētu nolasīt no "Materiālu krājuma partijas ideoloģiskā aktīva vajadzībām". Tas saucas "Argumenti" Latvijas komunistiskās partijas Centrālās komitejas propagandas aģitācijas nodaļas dienesta vajadzībām. Šis "Arguments", iznācis 212 eksemplāros, ir slepens dokuments un nav citējams u.t.t. Tas ir iznācis pagājušā gadā, kad vairs nebija nekādu šaubu, ka par vēstures baltiem plankumiem ir jārunā. "Arguments" ir domāts partijas cilvēkiem, lai tie varētu argumentēt ar visiem tiem, kas tagad gāžas virsū, lai varētu sevi aizstāvēt. Ir interesanti skatīties, kādi tad ir tie temati, ko šis "Arguments" apstrādā, kas viņiem visvairāk arī sāp. Viens no pirmajiem ir: "Pieauguši mēģinājumi izvirzīt Baltijas tautu jau-

tājumu starptautiskā arēnā".- Tā tad nepatīk, ja par Baltijas valstīm runā. Otrs, kas nepatīk, ir radio stacijas Brīvā Eiropa, Amerikas Balss. Vatikāns- ļoti nepatīk, par to ir trīs atsevišķi raksti. Pāvesta Jāņa Pāvila II vizīte Polijā nepatīk, arī pret to ir sarakstīti argumenti. Ko tad mēs redzam tieši par Baltijas valstu jautājumu starptautiskā arēnā. Ļoti sāp tas, ka ASV 82.g. pieņēma kongresa lēmumu par 14.jūniju - Baltijas brīvības dienu,- sliktis lēmums. Ir dažnedažādi argumenti, ir apskatīts 14.jūnijs un te nu ir teikts:- nujā bija jau slikti, aizvesto skaitā bija daudz bērnu, ģimenes locekļi, nelikumības jau notika, bet faktiski daudzus citus vajadzēja aizvest, kuņģus neaizveda. Bet tad viņi iet tālāk un runā par nacionālo emigrantu darboņiem, kas ir pārliecināti, ka patreizējās ASV administrācijas prestiža mainīšanas tendence nevarēs šādu stāvokli ietekmēt arī turpmāk. Un tad viņi domā, ka būtībā jau tālāk nekur nevarētu un nedrīkstētu iet, jo kur tad vēl. Bet pret Latvijas PSR, Igaunijas PSR un Lietuvas PSR vērsto darbību Interstat ziņās, ASV līmenis lielā mērā ir tuvs Kanadai un Austrālijai. Baltijas valstu jautājumu apspriešana šo valstu parlamentos un šādās apspriešanās pieņemtās rezolūcijas, ministru un premjerministru paziņojumi jau sen nav vairs nekas neparasts. Bet nepatīk tā vai tā. Kopsummā var teikt, ka ASV, arī Kanadā un Austrālijā, pret Baltijas Padomju republikām vērsta darbība sasniegusi līdz šim nepieredzētu līmeni. To viņi runā pagājušā gadā, vērtējot vispārējo situāciju.

Un tad interesanti, ka līdz 80-to gadu sākumam Eiropas kapitāliskajās valstīs Baltijas valstu jautājumu līmenis stipri atpalika no agrākā līmeņa minētajās valstīs. Šobrīd ir skaidri redzams, ka ASV aktīvi cenšas panākt no saviem sabiedrotiem Eiropā vairāk tieši šo Baltijas valstu jautājumā. Un tad ir analīze par Strasburgu, par Eiropas parlamentu, par tur pieņemto rezolūciju 1983.gada 13.janvārī un arī nākošās, kas tika pieņemtas un kā tās tiek izmantotas. Tad viņi šausmīgi jauc, un liekas, ka tas ir zināšanu trūkuma dēļ, faktus par tehnoloģijas komiteju, jo, diemžēl, ko viņi raksta, tāda nepastāv. Ja nu partijas biedriem dod tādu informāciju, lai viņiem būtu tā municija, tad jāsaka, ka tur nav precizitātes. Ko es vēl gribu uzsvērt, un varbūt pēdējais teikums ir tas klasiskais, kas mums tomēr būtu visiem jādzird: "Nepāšaubāmi, ka par šiem būtiskajiem kontrargumentiem šeit jā-

kļūst mūsu konsekvencēm mērķtiecīgai, drosmīgai un atbildīgai, zinātniski pētnieciskai darbībai un propagandai".

Tā tad būtībā pašā dziļākā partijas sirdī žargons neko daudz nav mainījis, un grūti iedomāties, ka pašreizējo pārmaiņu laikā kaut kas tāds īpašs un no partijas būtu gaidāms, un mēs varam tikai likt spēku un svaru uz to, ko latvieši paši dara, ko, varbūt varēs Tautas Fronte, varbūt varēs Nacionālā Neatkarības Kustība, ko varēs latvieši ārzemēs, ko varēs visi kopā veikt. Mums ir jāapzinās, ka tie paši mērķi un uzdevumi, kušus Atis Kronvalds deklarēja 1873.gadā, vēl joprojām pastāv arī šodien!

TADEUŠS PUISĀNS

Dzimis 1922.g. 22.janvārī Ludzas apriņķī.1938.g. beidz Ludzas valsts ģimnaziju. Pēc kara dienesta Latvijas armijā, iestājas LU farmācijas fakultātē. Kara laikā ir Latviešu leģionā, ievainots,vairākkārt apbalvots. Kara dienestu beidz ar virsleitnanta dienesta pakāpi. Pēc gūsta Cēdelheimā, uzņemts Eslingenas nometnē. 1948.gadā emigrē uz Kanadu. Beidzis Mekmastera universitātes vēstures fakultāti ar BA gradu. Studijas turpina Toronto universitātē vēstures filozofijā, histografijā un vēstures metodikā. Kopš 1957.gada ir Kanadas federālās valdības - meteoroloģiskā dienestā Kanadas ziemeļos, un ir viens no nedaudziem tālo ziemeļu speciālistiem ar darba vietu Toronto. 1984. g. pensionējies. Publicējis sešas grāmatas: Nogrīmušās jaunavas mantojums, Ludza senču pēdās, Akmens un sirds (stāsti un tēlojumi), Latviešu katoļi Kanadā 1948.- 1983.g. (35 gadu darbība), Latgale (vēsturiskas skices) un Latviešu strēlnieku dzejas un dziesmas (antoloģija). Aktīvi darbojas Daugavas Vanagos, Virsnieku apvienībā, Latviešu katoļu apvienībā u.c. Rakstījis Latvija Amerikā, Universitātes un visos katoļu izdevumos.

REVOLŪCIJA, KĀ TOTĀLĀ CĪŅA

(Referāts 1991.g.13.janvārī)

Lai man būtu atļauts iesākt pārdomas par šo tematu ar dažiem citātiem no Ļeņina darbiem:

"Naidis ir katras gudrības sākums, katras sociālistiskas un komūnistiskas kustības un tās panākumu pamats".

"Visur ir degmateriāls".

"komūnistiem...jāielaižas blēdībās, intrigās un viltībās, jāiet pret likumu...lai noslēptu patiesību".

"Komūnistu partijas praktiskais paņēmieni ir uzskūdīt vienu ienaidnieku pret otru".

"Nevis pārlicināt, bet graut ienaidnieku rindas, nevis labot pretinieka kļūdas, bet viņu iznīcināt, noslaucīt no zemes virsas visu viņu organizāciju".

"Mērķis ir tiešām radīt visļaudunākās domas un aizdomas par pretinieku".

"Dzīvot drūzmā".

"Zināt noskaņojumu. Zināt visu. Saprast masu. Prast at-
rast pareizo pieeju. Iekaņot tās absolūto uzticību".

(Leņiņa citāti ņemti no B.Poršņeva grāmatas: Sociālā psiholoģija un vēsture.
Zvaigzne. 1982.g. Arī no John Barron grāmatas: KGB to day. Berkeley books.
New York 1985.

Totālajā cīņā sastopas cilvēki ne tikai fiziski, bet arī garīgi, liekot valdīt tumšajām vēstures ēnām, kas ilgi noslāpētas dusēja individu apziņā, un kuņas pēkšņi atmodināja dusmu, egoisma un atriebības viesulis. Draugs kļūst ienaidnieks draugam, brālis brālim un kaimiņš kaimiņam. Revolūcionārā cīņa ir nežēlīga cīņa, jo tā uzbango paaudžu veidotos rūgtās netaisnības atspulgus, ko katrs cīnītājs izjutis un pārdzīvojis personīgi.

Mēs zinām daudz par pasaules revolūcijām, gan lielām, gan mazām. No vēstures mēs zinām to rašanās cēloņus, zinām par to sekām, gan labām, gan ļaunām. Bet kā liekas, neviens prātnieks pasaules mērogā nav mēģinājis iztīrīt psiholoģiskos aspektus, kas slēpjas aiz drāmatiskiem notikumiem un kas pārveido cilvēku attiecības gan pozitīvā, gan arī negatīvā nozīmē. Katra revolūcija ir cīņa, un neviena cīņa nav izcīnīta bez naida.

Lai gan revolūcijas ir veca parādība cilvēces vēsturē, bet zinātniski-teorētiskais izskaidrojums tām ir pavisam jauns, ja mēs šos izskaidrojumus vispār pieņemam. Raugoties uz notikumiem cauri pagātnes laika prizmai, mums ir jāapstājas pie vācu filozofa Hegeļa mācības un viņa dialektiskiem prātojumiem. Hegels ar savas dialektikas jēdzieniem nāca ideju pasaulē. Katra teze, jeb pastāvošā garīgā atmosfāra, rada savu pretstatu jeb antitezi. Tezes un antitezes attiecības saasinās tik tālu, ka notiek eksplozija jeb sinteze, radot jaunu garīgo stāvokli, jeb tezi, sākot konflikta attīstības procesu no gala.

Šo Hegeļa mācību pārņēma Kārlis Markss un pārnesa to materiālā plāksnē, attīstot jaunu jēdzienu - tā saukto Vēsturisko materiālismu: teze - feodalisms, antiteze - kapitālisms un sinteze - sociālisms ar augstāko fazi komūnismā. K.Markss māca, ka vis-svarīgākais process, kas nepārtraukti norisinās sabiedrībā, ir šķiru cīņa. Visa vēsture esot galvenā kārtā šķiru cīņas vēsture. Apspiedēja šķira valda un lieto valsti kā ieroci, lai turētu savā pakļautībā un ekspluatētu plašās tautas masas, ko Markss apzīmēja par proletariātu. Laikam tekot, šī cīņa saasinās tik tālu, ka

notiek eksplozija, respektīvi revolūcija, un apspiestā šķira pārņem politisko varu savās rokās. Arī šeit mēs redzam tezi, antitezi un sintezi, pārnestu materiālā plāksnē un pakļautu šķietami nenovēršamiem sociālās attīstības posmiem. Katra revolūcija vērsas pret pastāvošo sabiedrisko iekārtu, šinī ziņā tā ir sociāla, bet tā kā katra revolūcija gāž arī veco valsts struktūru, tā ir arī politiska. Tā tad katra revolūcija nozīmē vecās valsts varas gāšanu un veco sabiedrisko attiecību pārveidošanu. Tik tālu mēs esam pilnīgā saskāņā ar Kārļa Marksa mācību.

Kārlis Markss vērtē tikai cīņu un tulko visas civilizācijas progresu kā cīņas rezultātu. Jo niknāka cīņa, jo straujāks progress. Cīņa tomēr ir destruktīva ne tikai sociālās attiecībās, bet arī ētisko normu pasaulē. Pavisam modernajos laikos mēs esam vērtējuši lielo franču revolūciju, 1905.gada revolūciju Latvijā un 1917.gada revolūciju Krievijā. Šinīs revolūcijās cīņa vērsās pret sociālām un ekonomiskām normām, bet netaupīja arī tūkstošiem nevainīgu cilvēku dzīvības.

Kārlis Markss un viņa dedzīgākie skolnieki pilnīgi ignorēja, vai pat apkaņoja sadarbības idejas starp sociālām šķirām, lai gan tieši sadarbība ir nesusi daudz vairāk svētības cilvēkiem nekā cīņa. Ja mēs skatāmies pagātnē cauri laika prizmai, mēs redzam nepārtrauktu progressa plūsmu sociālo un ekonomisko attiecību sfairās. Šo mierīgās sadarbības un informācijas izmaiņas plūsmu mēs varam apzīmēt arī par evolūciju. Evolūcija ir nepārtrauktas attīstības straume, kas mierīgi un bez apstājas plūst no vienkāršā uz sarežģīto, no primitīvā uz pilnīgo, nepārtrauktā ķēdes reakcijā, atsevišķiem locekļiem sadarbojoties, pārveidojoties un papildinot vienam otru.

Šo mierīgo attīstības plūsmu šad un tad pārtrauc eksplozijas, kas dažādu ideoloģiju iespaidā šo plūsmu var gan bremsēt, bet nekad apturēt. Evolūcionāriem pārveidojumiem nav nejaušības rakstura. Tie virzās no vienkāršākā uz labāko, kalpojot dažāda veida vajadzību apmierinājumiem cilvēku sociālās attiecībās. Marksisms ir nesaudzīgi apkaņojis evolūcionisma idejas. Marksisms pastāvēja uz straujiem ekonomisko attiecību pārveidojumiem, lai pārveidotu cilvēku, pirms tas var ieiet svētlaimīgajā komūnisma stadijā. Respektīvi, cauri ciešanu un asins pirtij ieiet debesīgajā svētlaimē, ko pats Markss nekad netika definējis. Te

mēs redzam starpību starp evolūciju un revolūciju. Evolūcijai Marksa apsvērumos nav vietas.

Bet kur tad paliek revolūcijas psihiskie elementi? Revolūcija ir kolektīvas cīņas visasākā pakāpe. Revolūcijas apstākļos bieži vien brālis cīnās pret brāli, tēvs pret dēlu un kaimiņš pret kaimiņu. Brāļu kaņķi vienmēr ir bijuši visnežēlīgākie kaņķi, atstājot rūgtas sekas ilgi paaudžu secībā. Revolūcijas apstākļos cīņā vērsās persona pret personu tieši rupjā un nežēlīgā interešu sadursmē. Revolūcija savos aktīvajos cīņas brīžos ienes vētru netikai sociālās un ekonomiskās attiecībās, bet arī tiešās personīgās saskarēs. Psiholoģiski šī cīņa ir kolektīva naida, protesta, egoisma, savtības, brīvības un daudzu citu cilvēka garīgās dzīves dziņu izpausme un uzliesmojums. Emociju kolektīvajos aspektos atsedzas sabangotā cilvēka dvēsele, kas bieži vien kāpj pāri līķiem, nežēlojot ne sevi, ne citus.

"Kas augstākā idejā iededzies,

Tas neprasa, vai viņš bojā ies". (J.Rainis)

Tā saka dzejnieks. Apskatīt, analizēt un izskaidrot šo psihisko vētru brīžus, kā arī psihiskos lūzumus, ir revolūcijas uzdevums.

Revolūcija nav momenta process. Tā ir gaŗa un ilga slēptu, vai, labāk sakot, noslāpētu sadursmju gaita ar dažāda rakstura šīs gaitas posmiem. Katrai revolūcijai var būt ilgs negatavošanās laiks. Katru sabiedrību sastāda dažādas kārtas, dažādi nogrupējumi un arī indivīdi ar specifiskām interesēm un to īpatnējiem sāpīgiem pārdzīvojumiem pagātnē, kas diktē specifiskus rīcības veidus dažāda revolūcijas uzliesmojuma momentos. Politiskās grupas un partijas veido savas programmas, kas nav tikai vārdi vai paragrafu virknes, bet gan dzīva pasaule, aiz kuŗas slēpjas domu, jūtu, gribas un savtības akti. Lai cik revolūcionārās sabiedrības centieni varētu būt dažādi, tos visus vieno kāds vispārējs gars, kādi vispārēji vilcieni, kas parādās kā kopējas dziņas visos revolūcijas uzliesmojumu posmos.

Te mēs nonākam pie cilvēku masu jēdziena. Lielas pārvērtības sabiedrībā nevar notikt bez masu līdzdalības. Kas tad raksturo cilvēku masas un kāda tām ir atšķirība no pūļa? Masas var atrast arī nedzīvajā dabā. Mēs bieži runājam par ūdens masām. Par masu to sauc tāpēc, ka katra ūdens daļiņa, lai cik liela vai maza tā būtu, kā iekšējā, tā arī ārējā struktūrā ir līdzīga nākošajai

daļiņai, raksturojot visu kopējo daudzumu. Viens ūdens piliens jūrā ir līdzīgs visiem citiem pilieniņiem, kas sastāda okeānu. Līdzīgā veidā var analizēt cilvēku masas. Masas jēdziens ietver sevī arī kaut ko negatīvu, kaut ko veidojamu ar ārējo spēku palīdzību. Tā ūdeni mēs varam pārvērst ledū, sniegā un arī tvaikā. Vēsturē un filozofijā masu jēdziens iegāja tad, kad pasaules gudrie sāka veidot savus uzskatus par sabiedriskās attīstības virzītājiem spēkiem. 19.g.s. pirmajā pusē, pateicoties Hegeļa mācībai, valdīja ideālistiskais pasaules uzskats, kas par galveno sabiedriskās attīstības dzinējspēku uzskatīja ideju, jeb domu pasauli un šo ideju visspilgtākos radītājus un izteicējus, respektīvi, individuus. Šo uzskatu vissirsnīgāk pārstāvēja angļu vēsturnieks un filozofs Tomāš Karlaile (*Thomas Carlyle, 1805 - 1881*). Viņa varoņu dievinājumi kļuva populāri visā Eiropā, it īpaši viņa raksti par Prūsijas ķēniņu Fridrichu Lielo. Karlaila uzskatos cilvēku lielais vairums jeb masas ir tikai pasīvs materiāls, ko varoņi veido, gatavo un virza zināmos attīstības virzienos. Tāpat kā māla pika nav nekas, ja to nav skārušas podnieka rokas. Šo uzskatu nikni apkaņoja Kārlis Markss. Saskaņā ar viņa domām, masas ir tās, kas izceļ vadītājus un varoņus specifiskos gadījumos un specifiskiem mērķiem. Ja vadītājs ir savu misiju piepildījis, tas nozūd masā, lai dotu vietu citam. Sākot ar Marksu masu jēdziens vairs nav nozudis no sociālo zinātņu pētniecības tematiem.

Ar masu jēdzienu pašreizējos apstākļos mēs saprotam ne tikai lielu cilvēku daudzumu, bet galvenā kārtā kā kopu, cauraustu ar radniecīgām interesēm, radniecīgām izjūtām un kopēju mērķi. Piemēram, paņemsim Latvijas Tautas Frontes dibināšanas sapulci Mežaparkā. Šo lielo cilvēku masu vienoja nacionālisms un brīvās Latvijas ideja. Tā bija tipiska masu sapulce un tipiska cilvēku masa. Pūļa jēdziens atšķiras no masas jēdziena kā kvantitatīvi, tā arī kvalitatīvi. Pūlis ir skaitā mazāks, un pūļa cilvēks pārstāv savas individuālās intereses, kas var būt pilnīgi atšķirīgas no blakus stāvošā individa interesēm. Pūļa jēdziens tautas apziņā reprezentē arī kaut ko negatīvu un destruktīvu, kaut gan šam jēdzienam var arī nebūt objektīva pamata. Savelkot visu kopā, var teikt, ka masa ir tāds cilvēku daudzums, kuŗu vienā laikā un vietā vieno fizisks tuvums un vienāds psihiskais stāvoklis. Masu

veido cilvēki ar kopējām jūtām un kopējām dziņām. Vēss prātojums, vai objektīva doma, ir bieži bezspēcīga masas cilvēku priekšā. Valda sabangotās jūtas un bieži vien arī tukša demagoģija.

Tūdaļ paceļas jautājums: kādā veidā cilvēku masas nonāk pie savas kopīgās revolūcionārās dvēseles? Lai to saprastu ir jāapskata īsumā fiziskie, psihiskie, vēsturiskie un ekonomiskie apstākļi. Fiziskie apstākļi prasa, lai radītu radniecīgi revolūcionāru noskaņojumu, cilvēkiem jāatrodas vienā vietā un lielā daudzumā. Fiziskais tuvums veido jūtu izmaiņas, bieži neizteiktas vārdos, bet saprastas žestos un skaņās. Kā nākošais aspekts mums ir jāpiemin cilvēku emocionālitate, jeb garīgais noskaņojums. Kopēja daudzu cilvēku dvēsele vieglāk var rasties tāda veida masā, kuŗai jau ir kaut kāds kopējs pamattonis. Kā piemēram, līdzīgs sociālais stāvoklis, līdzīgas intereses un kopējs mērķis. Revolūcionārā dvēsele ātri veidojas sabiedrībā, kuŗu vieno kopējas bēdas, ciešanas, kopējas intereses, izredzes, ideāli, centieni un kopējs ienaidnieks. 1905.gada revolūcijā latviešu tautas kopējais ienaidnieks bija vācu muižniecība, 1917.gadā cariskā patvaldība un tagad okupācijas vara no austrumiem.

Kā trešais aspekts ir jāapskata vēsturiskie notikumi. Pie vēsturiskiem notikumiem, kas veido kopējo revolūcionāro psihi, ir jāpieskaita laika tecējumā valdošās varas nodarītās netaisnības, netaisnības kā fiziskā, tā arī garīgā nozīmē: apcietināšanas, izsūtīšanas un garīgās attīstības žņaugi, ko, kundzības vārdā, valdošā vara praktizējusi savtīgo interešu nolūkā cauri gadu tecējumiem. Kā pēdējo, vissvarīgāko aspektu revolūcionārās psiiches attīstības gaitā, ir jāapskata ekonomiskā struktūra un apstākļi. Jauno laiku ekonomijai ir raksturīga masu produkcija, augsts tehnoloģiskais līmenis un cilvēku daudzuma koncentrācija lielās pilsētās. Cilvēku koncentrācija pilsētās pati par sevi rada jaunu cilvēku virstipu, kas apvieno sevī kopējas bēdas, intereses, dziņas un noskaņas. Cilvēki dzīvo koncentrēti, strādā koncentrēti, viegli dalās savos iespaidos un rada idejas, ko valdošā vara nevar ne kontrolēt, ne noslāpēt. Oficiālā, bet vēl vairāk neoficiālā informācijas izmaiņa dzemdē sadursmes, kuŗām nav pretošanās iespēju. Katra veida tirannija pati sev rok kapu jau ar pirmajiem varas darbiem pret masas cilvēku. Tiranniju mūži ir

samērā īsi modernajā sabiedrībā. Cilvēku prāti mēģina skaidrot parādības tā, kā viņi tās saprot, un šī parādību izpratne, pretēji tiranniju dogmām, rada kopēju revolūcionāru psīchi, kas var palikt latentā tikai zināmu laiku.

Revolūcionārā psīche nerodas dažu gadu laikā. Tās augšanai un briedumam ir vajadzīgs ilgāks laika tecējums, lai uzkrātu sevī nabadzības, trūkuma un nebrīvības dzemdēto naidu, apzinātos visā pilnībā netaisnības un nodarītās pārestības, izjustu aizvainoto pašlepnumu, apzinātos saldo atriebības dziņu, saredzētu cīņas iespējas un veidus, apzinātos draudus kolektīvās dzīves iespējām, zaudētu ticību autoritātēm un to radītām tiesību normām un, beidzot, pienācīgs laiks ir vajadzīgs, lai saskatītu vājās vietas ienaidnieka biežajās tērauda bruņās.

Neviena cīņa nav izcīnīta bez naida. Naids ir revolūcijas dzinējspēks, tvaika lokomotīve, kam var pretoties tikai ar dzelzi un asinīm. Pašmāju naids ir rūgts naids. Cilvēces vēsturē tāds tas ir bijis vienmēr.

Vēršot skatu uz mūsu tautu un dzimteni, lasot tās daudzās publikācijas, runājot ar cilvēkiem un piedaloties dažāda veida sapulcēs, nav vajadzīga gaišredzība, lai saskatītu revolūcionārās psīches briedumu nospiedoši lielākajā tautas daļā. Okupācijas varas nodarītās netaisnības tautai ir jau padarītas redzamas un kļiedzošas, izsakoties pavisam maigi. Īpaši netaisnīgas tās parādās tad, kad dzīves apstākļus un ritmu salīdzina ar divdesmit Latvijas brīvības gadiem. Latviešu tautā vairs nav šķiru naida, bet ir gan naids pret kungiem no austrumiem un to pazemīgajiem diendeļiem.

"Nav nekā jauna zem saules", tā esot teicis Napoleons. Revolūcionārā psīche piesātināta ar naida jūtām ir palikusi tāda pati cauri laikmetiem. Viena revolūcija no otras ir atšķīrusies tikai līdzekļu izvēlē. Naids, kā fundamentālais nosacījums, ir palicis tāds pats.

Bieži mēs dzirdam teicienu, ka latviešu tauta ir maza, tā neko nevar iesākt pret lielo austrumu kolosu. Šī ir uz mata tā atziņa, ko katrs iekaŗotājs grib iepotēt iekaŗotajai tautai, lai panāktu pilnīgu uzvaru. Rezignēta šīs apziņas pieņemšana nozīmē galīgu sakāvi. Tauta dzīvos tik ilgi, cik ilgi eksistēs griba cīnīties. Griba cīnīties ir dzīvības eliksīrs ceļos nospieštajai tautai. Šinī

noskaņā mums, tā sauktajiem trimdiniekiem, ir jāsniedz roka tautiešiem dzimtenē.

TADEUŠS PUISĀNS

TICĪBA BEZ TEOLOĢIJAS

Daudzi no jums, varbūt, nesaprašanā jautās: kas tā tāda? Kā var būt ticība viena alga kādā nozīmē bez zināšanām un bez izpratnes. Lai kaut kam ticētu, tas ir jāzina un jāsaprot. Šinī gadījumā, lai man būtu atļauts īsumā raksturot trīs jēdzienus: ticība, reliģija un teoloģija.

Vārdam ticība latviešu valodā ir plašs jēdziens. Mēs bieži to lietojam ikdienas sarunās, kā piemēram: es tam ticu, vai es tam neticu. Modernā katoļu teoloģija, definējot ticību, vēl arvienu pieturas pie Akvinas Toma dotās atziņas, ka ticība ir cilvēka intelekta aspekts, kad to caurstrāvo dievišķīgā patiesība, dievišķīgās mīlas atspulgā. No Sv. Rakstiem un no baznīcas tradīcijām uz mums tomēr runā daudz praktiskāka un daudz ikdienišķāka ticības jēga: tā runā par spēku, pārliecības stiprumu, praktiskās ikdienas mērķticību, cilvēka gara augšanu un veidošanos dievišķīgā svētuma virzienā. Tāpēc ticība nav šķirama no sengrieķu vārda - AGAPE, kas sevī ietver dievišķīgo mīlu, līdzietību un sirdsskaidrību. Tāpēc ticība ir spontāna un radoša, ir gatava upurēties un dot, svētlaiimes apdvestajā tieksmē pēc absolūtā, kas ir Dievs. Šinī apcerē vārdu - ticība es lietošu tikai šinī nozīmē.

Nākošais vārds, kam tomēr ir jāpieskaņas, ir reliģija. Vārds, kā liekas, nāk no latīņu -religio, kas nozīmē apzinīgumu, godprātību, dievbijību un svētumu. Tā tad, ticība un reliģija ir gandrīz identiski jēdzieni, ja atskaita daudz specifiskāku nozīmi. Arī vārds - reliģija nozīmē aktīvu saskares meklēšanu ar Dievu, ieskaitot lūgšanas un darbus pozitīvā nozīmē.

Beidzot mēs nonākam pie vārda - teoloģija. Teoloģija ir cilvēka loģiskā prāta sakarību meklējumi starp pārdabīgo un da-

bīgo, pamatojoties uz atklāsmes patiesībām. Te Sv.Rakstiem, kā Dieva iedvesmotajiem vārdiem, piekrīt izšķiroša nozīme. Sv.Raksti jeb Bībele ir cilvēku rokās ielikta redzamā mūžīgās patiesības zīme caur ticību, ko cilvēks drīkst skaidrot, bet nedrīkst noraidīt. Tā tad teoloģija dod zināšanas par Dievu un Viņa darbiem vēsturē, lai cilvēks varētu ticēt un lai cilvēks varētu zināt, kam viņš tic. Šinī ziņā teoloģija tuvojas filozofijai, tikai ar to starpību, ka filozofija ir brīva no pieņēmumiem. Katram notikumam tā meklē cēloņus, to attiecības un cenšas izskaidrot sekas ar reālā dzīvē veidotām atziņām. Arī filozofija cenšas atklāt patiesību, bet tīri pasaulīgā prāta iespēju robežās, kamēr teoloģijā Dievs, vai mūžīgā patiesība, stāv ārpus cilvēka prāta robežām, bet kas atklāj sevi un atdod sevi vēsturei caur Sv.Rakstiem. Ar šīs atdošanās izskaidrošanu nodarbojas teoloģija. Teoloģija tāpat kā ticība ir cilvēka prāta un sirds pacelšana uz Dievu.

Jautājums ir: vai ticība var eksistēt bez teoloģijas? Mana atbilde uz šo jautājumu ir pozitīva, kas arī veido šī apskata galveno temu.

Iesākot šī temata iztīrījumu, man nav jāmeklē atbildes gudru cilvēku teicienos un rakstos. Es iesākšu un nobeigšu ar to cilvēku ticības aprakstiem, kuŗu vidū es esmu dzimis un pavadījis savu bērnību. Jau pašā sākumā varu apgalvot, ka to cilvēku ticība bija fanātiski stipra. Es nezinu nevienu gadījumu visā plašajā apkārtnē, kur mājās būtu atrodama Bībele, nemaz jau nerunājot par tās lasīšanu. Bībeles nebija arī mana tēva mājās, kaut gan mani vecāki bija ļoti dziļi ticīgi, ar saknēm katoliskajās tradīcijās. Es droši zinu, ka mani vecāki savā mūžā nebija atvēruši Bībeli. Viņi cītīgi izvairījās no saskares ar mācītiem un nemācītiem filozofiem, kuŗu grāmatu gudrībās piesātinātie prāti kaut kādā veidā mēģināja apšaubīt sirdīm pieņemtos svētumus. Manas apkārtnes zemnieku cilvēki nebija izveicīgi vārdu mākslā un neprata izveicīgi debatēt.

Viņu ticības galveno punktu jeb fokusu veidoja Sv.Mises upuris. Sv.Mises upurī konsekrēšanas laikā zem redzamām maizes un vīna zīmēm pie cilvēkiem nāca pats Kristus, ar savu miesu un asinīm, dzīvs, reāls un neizsakāmi svēts. Šo svētumu nedrīkstēja neviens ne apstrīdēt, ne apšaubīt. Ja kāds to

iedrošinājās darīt, tam laipnā kārtā tika parādītas durvis no mājas ārā. Tā bija ticība, ko neskāra cilvēcīgais prāts. Sv.Mises laikā izvilcumi no Jaunā Testamenta gan tika lasīti, bet tie bija latīņu valodā, no kā tauta neko nesaprata. Sprediķis varēja būt, varēja arī nebūt, Sv.Mises vērtību tas nemazināja. Bet tiklīdz uz altāra atsedzās biķeris, lai saņemtu konsekrēto maizi un vīnu, tauta slīga uz ceļgaliem un palika tādā stāvoklī līdz kanona beigām. Uz altāra, caur priesteru rokām, pats Kristus upurēja sevi par cilvēces grēkiem, tāpat kā tālā laika secībā lielajā ciešanu mistērijā Golgātas kalnā.

Tūdaļ paceļas jautājums: kā cilvēki savā pārliecībā pie šīs svētuma koncepcijas nonāca? Ticiet vai nē, šo lielo svētuma izjūtu cilvēku sirdis veidoja vēsture. Vēsture, kas nāca pie cilvēkiem caur lūgšanām un dziesmām. Es ceru, ka jūs neņemsit ļaunā, ja salīdzinu protestantu un katoļu sastādītās garīgo dziesmu grāmatas. Parādās liela starpība. Protestantu garīgo dziesmu izvēle ir tāda, lai ar vārdu, domas un melodijas skaistumu celtu dievlūdzejā sirdis un prātus uz Dievu. Tā tad, dominē intelektuālais aspekts. Katoļu garīgo dziesmu tekstos dominē vēsture. Jo vecāka dziesmu grāmata, jo izteiktāks ir šis vēsturiskais aspekts. Kā piemēru varu minēt dziesmu, kas man no bērniības ir palikusi atmiņā un kuņas virsraksts ir: Brīsmē. Šī dziesma sastāv no 64 astoņrindu pantiem. Lai to nodziedātu, bija vajadzīgas vismaz divas stundas. Dziesma sīki un skaisti aprakstīja Kristus ciešanas sākot ar lūgšanām Ģetzemeses dārzā un beidzot ar tā miesas guldīšanu kapā. Manās tēva mājās pastāvēja likums visai ģimenei, nodziedāt šo dziesmu vismaz trīs reizes gavēņa laikā. Izteikti vēstures notikumus no Kristus dzīves apraksta arī citas gavēņa laika dziesmas. Ziemsvētku dziesmas, savukārt, nes prieku vēsti par Kristus bērna dzimšanu un Svētās ģimenes dzīvi. Vēsturisku notikumu pilnas ir arī Lieldienu garīgās dziesmas, aprakstot Kristus augšāmcelšanos, un kā lielo notikumu sajēma apustuļi. Katra dziesma satur mazāk lūgšanu, bet vairāk pamācību, kā svarīgākie notikumi Kristus dzīvē jāsaprot un kā tie ir jāvieno ar cilvēces pestīšanas nodomiem. Katra notikuma apraksts atspoguļo dziļu drāmatismu, savienotu ar cilvēces prātiem neaptveramu mistēriju dievišķīgajā mīlā pret zemes radību.

Līdzīga situācija eksistē arī lūgšanās. Cik zinu, dažas protestantiskās konfesijas nepieļauj lūgšanu atkārtojumus. Lūgšanas jā-sacer pašam dievlūdzējam, saskaņā ar tā garīgo noskaņojumu katrā attiecīgā gadījumā. Katoļiem ar to nav jānopūlas. Lūgšanas jau ir sacerētas un nodrukātas lūgšanu grāmatās katram atsevišķam gadījumam: lūgšanas rītā, lūgšanas vakarā, lūgšanas darbu sākot un darbu beidzot, lūgšanas sausā laikā un lūgšanas slapjā, lūgšanas pie bērna šūpulī un lūgšanas cilvēkam aizejot mūžībā. Katrā no tām ir ne tikai attiecīgā stāvokļa apraksti, bet arī pamācības, pamudinājumi un brīdinājumi. Piemērus varētu minēt ļoti daudzus. Jo vecāka izdevuma grāmata, jo šie apraksti ir izteiktāki.

Atkal jautāsim paši sev, kā ticība palika fanātiski stipra it īpaši Latgales katoļticīgajos latviešos? Latgales latvietis izgāja cauri 300 gadu gaŗam nošķirtības periodam. Šinī periodā cilvēku garīgo dzīvi vadīja svešas izcelsmes priesteri. Latviešu izcelsmes priesteri sāka parādīties tikai 19.g.s. beigās. Svešzemju priesteru skaitu veidoja, galvenā kārtā, poļi un lietuvieši, kas, nākdami uz latviešu zemi, nesa sev līdzīgu neuzticību, vai pat naidu pret visu krievisko. Šo priesteru latviešu valodas zināšanas to lielākajā vairumā bija gaužām ierobežotas, tāpēc tiem bija daudz vieglāk nodot cilvēkiem vēsturisko notikumu aprakstus, nekā izskaidrot intelektuāli komplicētas problēmas.

Vienkāršiem, neskolotiem cilvēkiem, savukārt, bija daudz vieglāk vienot savu pieredzi ar kādu vēsturisku notikumu pagātnē, nekā ar abstraktiem domu lidojumiem Evanģēlija skaidrojumos. Ja paņemam Kristus dzīvi šinī pasaulē kā vēsturisku notikumu, tas sākas ar prieku par bērnu silītē, ko pazina katrs, katrs cilvēks pazina ciešanas un pazina moku pilno nāvi fiziskajai dzīvībai izbeidzoties. Kristus augšāmcelšanās savienojās ar dabas atdzimšanu jaunajai dzīvei pavasarī. Arī prieku savās sirdīs mēs bieži salīdzinām ar pavasari. Vienkāršais cilvēks pavisam viegli varēja sevi identificēt ar šiem notikumiem. Vēsture ir dzīva, un dzīvās vēstures produkts ir pats cilvēks. Mums nepietiek tikai izprast ļaunumu, cilvēkam ir vajadzīga griba no tā atbrīvoties. Lai tas notiktu, visai cilvēcei ir jāapvienojas vienā dvēseļu pestīšanas aktā. Ceļš uz šo apvienošanos, kā augsti mācītam teologam, tā arī skolā negājušam cilvēkam, ir vēsturiski konkrētās reliģijas

ceļš. Vēsturiskajā notikumā neviens indivīds nepaliek ārpusē. Tur sadodas rokās pagātne, tagadne un nākotne. Bet teoloģiskās atziņās tādu ārpusē stāvētāju var būt daudz. Lai atļauts būtu minēt divus cilvēkus, kas man ir zināmi, kas bija ļoti gudri teoloģijā, bet pilnīgi ateisti ticībā. Viens ir slavenais angļu filozofs un matemātiķis Bertrand Russel un otrs ķīniešu filozofs Lyn Yutang. Vai kāds var apstrīdēt šo divu cilvēku gudrību teoloģijā? Pret teoloģiskām atziņām ir viegli vērsties ar graužošu loģiska prāta kritiku, bet cilvēka prāts nevar skart ticību, jo ticība ir katra indivīda īpatnējs, specifisks pārdzīvojums. Šinī gadījumā es negribu apgalvot, ka vēstures notikumus varētu pilnīgi šķirt no teoloģijas. Teoloģija prasa skolu, gudrībā trenētu prātu, lai ar to varētu nodarboties. Vēsturiskie notikumi, turpretim, ir viegli saprotami un pieņemami arī grāmatu gudrības neskartajiem prātiem. Modernos ateistus ir radījušas skolas, kas ir meklējuši konkrētus pierādījumus visam tam, kam vienkāršais cilvēks ir ticējis ar visu savu būtību. Cilvēks dzīvo vēsturē, teoloģija ir prāta pušķojums ticībai.

Otrs aspekts, kas palīdzēja saglabāt ticību un arī latvietību Latgalē, bija tautisko tradīciju ieludinājumi katolicismā. Nesaudzīgie krievu administrācijas un Pareizticīgās baznīcas uzbrukumi, kā katolicismam, tā arī latvietībai, spieda tautu vienoties ap tām vērtībām, kas tai bija dārgas, lai pasīvi aizstāvētos. Par šo aspektu es esmu runājis savā grāmatā "Latgale", tāpēc es te pie tā nekavēšos. Gribu tikai apgalvot, ja Katoļu baznīca nebūtu vienojusi savu mācību, cik tālu vien varēja, ar tautas tradīcijām, katoļu ticību un arī latvietību Latgalē būtu nozudušas. Katolicisms izglāba tautas tradīcijas, tautas tradīcijas un tautiskais mantojums izglāba latvietību. Latgales latviešu nacionālo jūtu spārnojumos vēsturisko aspektu piesātinātajai ticībai ir fundamentāla nozīme. No šiem strāvājumiem nav šķīrjami arī tie, kas var lepoties ar augstākās izglītības diplomiem. Tāpēc liels vairums katoļu ir vāji teologi, jo to ticībā teoloģijai ir sekundāra nozīme.

Ticības vēsturisko aspektu pastiprināja arī vismodernāko laiku Katoļu baznīcas oficiāli atzītie brīnumi. Piemēram: Jaunavas Marijas parādīšanās Lurdā 1858.gadā un Fatimā 1917.gadā. Abās vietās Jaunava Marija parādījusies vienkāršiem, skolu gudrības

neskartiem bērniem. Ziņa, ko Jaunava Marija tiem ir nodevusi, netiek pamatota Sv.Rakstos. Arī šie ir notikumi vēsturē, kas no jauna apliecina debesīgo spēku reālītāti cilvēcīgajās attiecībās. Tā tad, ticība var būt arī bez teoloģijas, ja tā ir pamatota vēsturē. Ticība ir Dieva dāvana cilvēkam, un laimīgs ir tas, kam šī dāvana ir.

TADEUŠS PUISĀNS

LATVISKĀS DVĒSELES TRAĢIKA

*"Kas nebaidās un nekaunās,
Kad vajag aizstāt tautu,
Kaut ar to zemē rautu-
Tas īstens latvietis!"*

Tā skan daļa no kādas senas dziesmas. Kas tad ir tas īstens latvietis? Zem šī apzīmējuma mēs atradīsim kā cēlu dvēseļu manifestācijas, tā arī dziļu traģismu, par kuģu nevienam nav paticis runāt, bet kas tomēr arī tagadējā latviešu sabiedrībā viegli saskatāms.

Bez nevajadzīgas liekvārdības jāsaka, ka mūs visus, it īpaši to tautas daļu, kas atrodas trimdā, satrauc parādība, ko varētu apzīmēt par kaunēšanos un aiziešanu no savas tautas. Ar nožēlu jāsaka, ka šī daļa ir ļoti liela, daudz lielāka, nekā mēs to gribētu apzināties. Cik daudz ģimeņu ir tādu, kur tēvs un māte latvieši, kas lāgā neprot izvēlēties zemes valodu, bet ar saviem bērniem runā lauzītā svešvalodā, to bērni latviešu valodu neprot un ar savu tautu sakarus neuztur. Šī problēma ir tik nodrāzta, kā mūsu organizācijās, tā arī presē, ka, liekas, banāli to pat pacelt. Vai šī ir nejauša parādība, jeb viens no dziļi iesakņojušiem latviskās dvēseles traģisma aspektiem? Man liekas, ka tuvāk būsīm patiesībai, kad pievērsīsim uzmanību otrajai jautājuma daļai. Vēsture ir dzīva, vēsture ir tik pat dzīva, cik dzīvs ir pats cilvēks, un katrs cilvēks ir daļa no vēstures.

Mūsu tautas vēsture cauri gadu simteņiem ir bijusi pilna ar traģismu. No šī traģisma aspektiem, kā liekas, nav brīvs arī šis dienas cilvēks.

Mūsu vēsture sākās ar okupācijas varas spaidiem kā fiziski tā arī garīgi. Okupācijas vara, kas nāca baltu zemē 12. un 13.g.s. Krusta kara ideoloģijas garā, necentās neko ne zināt, ne saprast, bet gan uzspiest Kristus mācību, ja ne citādi, tad ar "uguni un zobenu". Un ko jaunie varasvīri un viņu mācība atrada mūsu zemē? Kristīgā Dieva sludinātāji ar varu ielauzās labi izveidotā tiesību sistēmā, kas reāli izpaudās tradīcijās, kuģu jau no nezināmiem laikiem bija svētījusi senču dievišķā elpa. Jaunās mācības sludinātāji nesadūrās tikai ar atsevišķu individu pārlicībām, bet arī ar tiesību sistēmu projekcijām sakrālā lokā, ko tie negribēja un arī nemēģināja saprast. Tradīciju veidotā tiesību sistēma līdz beidzamajam sīkumam noteica cilvēka vietu sabiedrībā un dabā, šī sistēma noteica katra dzīvnieka vietu attiecībā pret cilvēku un stādu. Šī sistēma izvīrēja jēdzienus, kas labs un kas ļauns, kas atļauts un kas nav atļauts. Šīs sistēmas elementi nedievināja priekšmetus, bet gan to dievišķo varu, kas manifestējās priekšmetos. Nav tālu jāmeklē, lai atklātu šīs sistēmas skaistumu. Pietiek izlasīt tikai dažas tautas dziesmas, lai atklātu Dieva klātieni lēnumā un klusumā un caur to, lai atklātu cilvēka dvēseles bezgalīgo smalkjūtību un dziļumu. Nav tālu jāmeklē, lai atklātu arī senlatvieša Dieva vizošo, mirdzošo vizionāra skaistumu, reliģisko ekstazi, kas dziļi iegūlusies viņa dvēselē un viņa attiecībās ar dabu.

Kādu Dieva jēdzienu paviršā skatījumā reprezentēja jaunie sludinātāji? Viduslaiki ir bijuši cilvēces attīstībā dzirkstošās jaunības laiki. Viduslaiki ir devuši Katoļu baznīcai vislielāko skaitu svēto, bet arī labu daļu neliešu. Skaistajā misionāra aureolā tērpās ne tikai patiesi Dieva vārda sludinātāji, bet arī rafinēti blēži, kam cits nekas neinteresēja, kā tikai personīgs labums. Viņu Dievs, kā varens ķēniņš stāvēja ārpus dabas, atrodams un pielūdzams tikai tulznoto roku celtajās svētnīcās. Ieradies šinīs vietās, senlatvietis mazāk redzēja pazemīgo mūku pie altāra, bet pavisam reāli sastapās ar bruņās tērpto vīru ar zobenu pie sāniem svētnīcas durvju priekšā. Vai te ir jābrīnās par liris-kās, dabas misticisma apdvestās dvēseles noraidi svešas varas uzspiestās radības kroņa jēdzienam, kas šķietami nedeava neko, bet prasīja padevību, paklausību un meslus kundziskajai uzurpatoru varai. Tā, laika secībā, mēs iesoļojām, tā sauktajā, Livonijas

periodā, kas aptvēra, apmēram, četrus gadu simteņus.

Šis periods Latvijas vēsturē ir maz pētīts, bet daudz nosodīts. Mēs nezinām, kāda garīga transformācija norisinājās šinī laikmetā, bet mēs ļoti labi zinām, kas iznira tad, kad Livonijas konfederācija sabruka. Šinī četrus gadsimteņu periodā nozuda cilšu lojalitātes un izveidojās viena latviešu tauta. Mēs arī labi zinām, ka kristīgās ticības sentiments cilvēku dvēselēs nebija dziļš. Folklorā ziedēja, tautu valdīja senču tradīcijās gremdētā juridiskā iekārta, ko feodālisma administratīvā sistēma nebija varējusi iedragāt. Tā tad latviešu tautas nacionālo izjūtu visbūtiskākie pamati ir meklējami folklorā. Folklorā vēl šodien mums visiem ir viena, neskatoties uz izrunu dažādībām dažādos valsts novados. Tāpēc Livonijas četrus gadu simteņus apzīmēt par tumšajiem katoļu laikiem, kā to daži vēsturnieki ir darījuši, nozīmē latviešu tautas nacionālā sentimenta visbūtiskākos pamatus apzīmēt par tumšiem.

Paskatīsimies īsumā, kas norisinājās pēc Reformācijas. Tieši pēc Reformācijas mēs ieraugām nesaudzīgu cīņu starp tradīciju veidoto kultūru un to kultūru, ko bija veidojušas grāmatas un skolas tālu ārpus mūsu dzimtenes robežām. Ironiski, šī nesaudzīgā cīņa savu kulminācijas punktu sasniedza, tā sauktajos, "gaišajos" zviedru laikos. Šinī nesaudzīgajā cīņā pret tradīciju veidoto kultūru sadodas rokās humānisti. Tā no gaišajām rakstu zīmēm mēs dabūnam zināt, ko skolu izglītotie gari tanī laikā domāja par latviešiem. Bazīlijs Plīnijs savā 1595. gadā publicētajā grāmatā: *Encomium inclitae civitatis Rigae* raksturo latviešu zemes arājus šādi: - muļķīgā zemnieku cilts (*gens rustica stulta*), rijīgais vergu bars (*Vorax servorum turba*), zemnieciskais pūlis (*rustica turba*). To pašu 1615. gadā atkārtoti Rīgas humānists Indriķis Ulenbroks. Literārā kultūra bija pieteikusi nesaudzīgu cīņu tradīciju kultūrai. Šī cīņa nebija vērsta pret latgaļu, zemgaļu vai kuršu ciltīm, šī cīņa tika vērsta pret latviešu tautu. Katra ar pagānismu identificētā tradīcija varēja tikt uzskatīta par buršanu vai Dieva zaimošānu, pelnot nāves sodu, bieži vien nāves sodu uz sārta. Tiesneši vienmēr bija grāmatu gudrībā trenētie svešautieši, bet upuris savas folkloras tradīcijās ieagusī latviskā dvēsele. Dižciltīgie vīri savā pārgudrībā pasludināja latviski radošā gara devumu par blēņām vai blēņu dziesmām un ar nicinā-

šanu novērsās no visa, kas tradīcijās ieaugušām dvēselēm varēja būt tuvs un dārgs. Nicinātā folkora vājināja tautisko kopības apziņu kā starp atsevišķiem cilvēkiem, tā arī starp cilvēku kopām.

Tad nāca tas drausmīgākais: Reliģiskie kaŗi, visbrutālākie un visnejēdzīgākie kaŗi, kad svešu zemju armijas ar ieročiem rokās sacentās pēc latviešu zemnieku dvēselēm. Neviens kaŗš nav izcīnīts bez naida. Naida galējībā sašķēlās tauta. Uz rietumiem no Pededzes un Lubāna valdīja valsts atbalstītā Reformācija un uz austrumiem no šīs robežas tik pat nesaudzīga pret-Reformācija. Reliģiskie pārdzīvojumi skaŗ cilvēka jūtas visdziļāk. Nav nekas sāpīgāks, kā kvēpi mesti otra cilvēka reliģiskajos apcirkņos. Disonance reliģiskās izjūtās kavēja vienoties arī izjūtās, kas saistījās ar tautu un ar nacionālismu. Reliģisko konfesiju naida atmosfērā dzima aizspriedumi, kas vēl bija ļoti dzīvi brīvās Latvijas laikā un diktēja savas normas vēstures un etnografijas pētījumos. Un no tām, kā liekas, mēs neesam brīvi pat šodien.

Paskatīsimies, kas notiek šodien Baltijas apgabalā. Igaunju tauta, kuŗas garīgo dzīvi ir veidojusi protestantiskā baznīca, ir parādījusi lielu sīkstumu un pretestību okupantu kā fiziskajai, tā arī garīgajai infiltrācijai. Tāda paša veida sīkstumu ir parādījuši arī lietuvieši, kuŗu garīgo dzīvi ir veidojusi katoliskā baznīca. Konfesionāli saskaldītā latviešu tauta ir radījusi savus pelšes un vosus, kas zemā padevībā okupantiem ir noslīcinājuši tautu krievu plūdos, lai paši izpelnītos godu lielās politiskās varas centrā. Latviskā vienībā maz iesaistītais katoliskais Latvijas novads Latgale, jau ir gandrīz krieviska, respektīvi, pārpludināta ar krieviem.

Mēs iesākām runāt par latviskās dvēseles traģiku. Dzīvā vēsture savu valodu runā arī šodien. Runā arī caur tām ģimenēm, kur vecākā paaudze runā kropļotu izvēlētās zemes valodu, bet jaunā neprot pateikt nevienu teikumu savā tēvu valodā.

EDGARS KIRŠS

Dzimis 1956.g. Toronto. Beidzis Howe Militāro vidusskolu (Howe, Ind.) un iestājies College Militaire de St. Jean, Quebec. Pārgājis uz Toronto universitātes vēstures fakultāti.

Beidzis TLB Sestdienas skolu, piedalījies Latviešu skautu organizācijā, TLB deju kopā "Diždancis" un četrās "2x2" nometnēs. 6 gadus vēstures skolotājs TLTA ģimnazijā. Jau 8 gadus skolotājs TLB Sestdienas skolā un Garezera vasaras vidusskolā. Bijis sekretārs Baltijas tautu federācijas valdē.

Referāti par vēstures un audzināšanas temām publicēti TLB publikācijās. Apbalvojumi: TLB Sestdienas skolas labvēļu nozīme sudrabā. PBLA kultūras fonda Atzinības raksts izglītības nozarē 1991.gadā.

SENĀ RĪGA VĒSTURES GAISMĀ

(Referāts TLB 1990.gada 21.janvārī)

"...kas nepazīst savu vēsturi, nepazīst tagadni, nespēj veidot nākotni, kā akls taustās, un katrs stiprāks vējš to var novest uz neceļiem. Kas tagadnē grib pastāvēt, tam jābalstās uz pagātnes pieredzi. Mūsu senču mantojums, protams, nav māja, kuŗā varam dzīvot, bet no šī mantojuma mēs varam celt drošu pamatu mūsu jaunajai mājai. Kur trūkst šī pamata, mēs būvējam smiltīs", rakstīja Zenta Mauriņa 1951.g.

Kā jūs zināt, vēsture var būt politiskā, ekonomiskā un sabiedriskā, un vēstures avoti, kuŗus zinātnieki pētī, var būt tikpat dažādi. Vēsturisko notikumu pētītājiem it bieži ir pieejamas grāmatas, laikraksti, kas tanī laikā rakstīti, bildes, dienas grāmatas, pat kādreiz ir iespējams runāt ar cilvēkiem, kas tos notikumus ir pārdzīvojuši.

Senvēstures pētīšana tomēr prasa pavisam citu pieeju, jo tā aptver to laikmetu, par kuŗu nav saglabājušās rakstītās ziņas. Avoti par to laikmetu ir pavisam citādi.

Galvenais un svarīgākais senvēstures avots ir archeoloģija. Tas ir lēns un grūts pētniecības veids, bet archeoloģija tomēr sagādā konkrētus priekšmetus: darba rīkus, ieročus, rotas lietas un reliģiskus priekšmetus. Tie mums dod ieskatu, ar ko cilvēki senvēsturē nodarbojušies, kādi viņi izskatījušies, kam ticējuši un vēl

daudz citu ziņu. Senvēstures pētīšanā tiek izlietota arī valoda. Vēsturniekiem ir ļoti svarīgi vietu, upju, ezeru nosaukumi, jo no tiem var secināt, kādas tautas tur ir dzīvojušas. Pēc kopējiem vārdiem dažādās valodās var spriest par to radniecību jeb sakariem starp tautām. Tikpat svarīga var būt arī antropoloģija, kas pēti cilvēku un tautu īpašības.

Latviešu vēstures un senvēstures pētīšanā ir vēl viens svarīgs avots, tikpat svarīgs kā archeoloģija, tā ir mūsu folklorā un tautas tradīcijas. Dainas jeb tautasdziesmas, pasakas, teikas, paražas, sakām vārdi, mīklas, ticējumi, pat tautas dejas ir pārņemtas mums no paaudzes uz paaudzi un liecina par latviešu tautas dzīvi un ticību.

Rīgas vārdu mēs atrodam visās folkloras nozarēs. Kur mums trūkst bildes, tautasdziesmās minēti Rīgas skati. Kur mums trūkst grāmatu, mūsu folklorā stāsta par pilsētas iedzīvotājiem, par viņu dzīvi, nodarbošanos un attieksmēm. Kur mums trūkst dienas grāmatas, no mūsu tautas tradīcijām varam saskatīt, ko latviešu zemnieks ir domājis, par ko viņš ir priecājies, par ko viņš ir rūpējies.

Latviešu tautas teikās un pasakās, pie kuŗu sakārtošanas lieli nopelni Ansim Lercham-Puškaitim, stāsta par svešiem kuģiniekiem, arī par svešiem ļaudīm vai vāciešiem, kuŗi iebraukuši ar saviem kuģiem Daugavā. Tie no vietējiem iedzīvotājiem -lībiešu virsaiša vai saimnieka, prasījuši tik daudz zemes, cik var ar vērša ādu apņemt, tad sagriezuši vērša ādu šaurās sloksnītēs, tās sasējuši citu citai galā. Ar šo ādas saiti vācieši apņēmuši lielu zemes gabalu un tur cēluši ēkas. Tas bija Rīgas sākums.

Citā teikā arī runāts par Brēmenes tirgotājiem, kuŗi izprasījuši zemi no lībiešu virsaiša, lai celtu ēkas no akmeņiem, lai vietējie pagāni tiem neuzbruktu un viņus neaplaupītu.

Daudz teiku par Rīgas dibināšanu saistās ar lielo Kristapu, saukts arī par Rīgas Kristapu vai milzi Kristapu.- Senos laikos, kad vēl nebija ne Rīgas, ne tiltu, cilvēkus pāri pār Daugavu no viena krasta uz otru nesis lielais Kristaps. Reiz naktī viņš pārnesa kādu mazu bērnu un noguldīja to savā būdā. No rīta bērns bija pazudis, bet viņa vietā atradās zelta nauda. Par šo naudu Rīgā tika uzceltas pirmās mājas, celtas tieši tanī vietā, kur atradusies Kristapa būda.

Ir arī teikas, kas stāsta, ka Rīga cēlusies no akmeņiem, ko velns sanesis Daugavas aizbēršanai, bet iedziedājies gailis un velns nepaspējis iecerēto paveikt. Dažās teikās vārds Rīga saistīts ar vārdu "rija". Kur tagad Rīga, senāk bijusi veca rija. Ap to sākuši būvēt, un tā Rīga cēlusies.

Vairākās teikās ir ļoti interesanti nostāsti par seno, nogrimušo Rīgu. Teika stāsta, ka netālu no Ogres kādreiz bijusi pilsēta-Rīga. Tā nogrimusi, un tanī vietā izcēlušies Ķentu kalni. Cits variants, ka pilsēta nogrimusi kalnā un trīs redzami uzkalni esot senās Rīgas torņi.

Parasti latviešu folklorā nogrimušajām pilīm vai pilsētām nav zināms vārds. Tas jāuzmin, lai pils vai pilsēta celtos atkal augšā. Ar nogrimušo Rīgu ir tomēr saistīts pavisam cits stāsts. Tā uzcelsies tad, kad tagadējā Rīga būs gatava un nogrimis. Tāpēc teikās samērā bieži parādās brīdinājums: Rīga nedrīkst apstāties savā attīstībā, nekad nedrīkst būt gatava, lai tā neaizietu bojā, "nenogrimtu". Teika stāsta, ka no Daugavas katru jaungada vakaru viena balss prasa: vai Rīga gatava?- Ja kādreiz pateiks, ka gatava, tad Rīga nogrimšot ar visiem iedzīvotājiem zem ūdens.

Gatavošanās ceļam un pati braukšana uz Rīgu bija lieli notikumi latviešu zemnieka dzīvē. Pazīstama paruna: "Taisās tikpat kā uz Rīgu", apliecina šī notikuma svarīgo nozīmi, kad zemnieks tam ilgi un rūpīgi gatavojās. Dziesmās arī skan rūgtums par nepiepildītām cerībām tikt kādreiz uz Rīgu un to redzēt.

*"Ubadziņi, nabadziņi,
Kad mēs Rīgu redzēsīm?
Kad ziedēs cirvju kāti,
Tad mēs Rīgu redzēsīm".*

Līdzīgs arī sakāmvārds: "kas dos nabagam Rīgu redzēt". Tas uzsvē to pašu rūgtumu, kad nav cerētais sasniegts vai piepildīts. Bērnu folklorā ir pazīstami vairāki izteicieni, kas bija domāti, lai apklusinātu bērnu neatlaidīgo prasīšanu un vēlēšanos braukt līdzīvecākiem uz Rīgu. Viens no tiem: "Lai redzētu Rīgu pie auksta krampja ziemā jāpieliek mēle". Rīga parādās arī sakāmvārdā: "Ar muti Rīgā, Jelgavā, ar darbiem aizkrāsne", ko lietāja izsmejot tos, kas tukši lielījās.

Sakarā ar došanos pirmo reizi Rīgas ceļā ir pazīstamas dažādas ieražas. Vidzemē, pusceļā uz Rīgu, braucējs apstājās pie kāda

ozola, kas turēts par svētu, un trīs reizes tika vests apkārt ozolam, rādot uz kuņu pusi ir Rīga. Vispopulārākā ieraža visā Latvijā bija aizvest katru, kas pirmo reizi Rīgā, uz Daugavmalu pie lielā Kristapa, tam roku bučot.

Ceļš uz Rīgu bieži izlikās ļoti gašs, un smilšainajos un kalnainajos ceļos nokusa braucējs un nokusa kumeļš:

*"Tīri rudzi, grūtas dzirnas
Kausē labu malējiņu;
Rīgas ceļi, smilšu ceļi
Kausē labu kumeliņu".*

Ceļā bieži notika arī nelaime. Bīstams bija Daugavas ūdensceļš: krāces, zemūdens akmeņi, tamdēļ arī saprotamas ir rūpes:

*"Strauji tek Daugaviņa,
Dieviņš zina, vai pārnākšu".*

Zemesceļā bieži salasījās gašas braucēju rindas, lai pulkā labāk un vieglāk cīnītos pret neparedzētām nelaimēm un pat pret laupītāju uzbrukumiem. Rīgas ceļā braucēji pārdzīvoja visādus, pat fantastiskus, notikumus.- Bērnu dziesmās Rīgas braucēji bieži vien ir meža un māju dzīvnieki, putni, pat kukaiņi, kur katram ir minēta raksturīgākā pazīme un īpašība.

Rīgas ceļā nācās satikt visādus cilvēkus: gan nabadzīgo zemnieku plānā apgērbā ar savu trūcīgo ceļa maizi.- "Beidzamo klaipu sāku Rīgas torņa maliņā". Bet bija arī tādi, kam "sirmi zirgi, spoži segli, Rīgas svārki mugurā".

Tautasdziesmas ir ļoti spilgti saglabājušas Rīgas ārējo izskatu, to skatu, kas sagaidīja tos laimīgos, kad viņi tuvojās Rīgai.

*"Sen to Rīgu daudzinaja,
Nu to Rīgu ieraudzīju:
Visapkārt smilšu kalni,
Pati Rīga ūdenī".*

Šī tautasdziesma, simtos variantos, ir pazīstama visā Latvijā. Kādreiz tā skan, "pati Rīga vidiņā" vai "vidū pate Rīga peld". Tās visas tēlo Rīgu vidū, bet tai apkārt smilšu kalni, vaļņi un ar ūdeni pilni grāvji. Tautasdziesmas piemin Rīgas nocietinājumus: pilsētas mūrus un vaļņus.

*"Lakstīgala tricīnāja
Rīgas mūru maliņā".*

Pieminēti ir arī pilsētas vārti:

*"Apkārt griezu kumeliņu
Apardams, ecēdams;
Apkārt jāju Rīgas pili,
Rīgai vārtus meklēdams".*

Atradušus vārtus un iebraukušus Rīgā, latviešu zemniekus pārsteidza cieši kopā celtie nami ar vēja rādītājiem:

*"Sen to Rīgu daudzinaja,
Nu es biju, nu redzēju:
Stūr's pie stūra, mūr's pie mūra,
Caunes aste galiņā".*

Tautasdziesmās Rīgas jumti bieži tēloti mirdzoši un spīdoši:

*"Liela lepna Rīgas pils,
Salmu jumtu neredzēju".*

Rīgas vispārējo skaistumu izcēla tai apkārt augošie koki:

*"Visapkārt liepas zied
Pati Rīga vidiņā".*

Bet ozols Rīgas mūra malā tika raksturots visspēcīgāk ar "zelta zariem, vaļa saknēm un sudraba lapām", kuņa zaros dzied lakstīgalas.

Rīgas apmeklējums latviešu zemnieka dzīvē visumā bija liels notikums. Viņš tur daudz redzēja, dzirdēja un mācījās. Sevišķa pašapziņa izteicēnā: "Ko tu nu zini, tu vēl neesi Rīgā bijis!"- Ir arī dažas ieražas. Senāk, kad pārbrauca mantas vedēji no Rīgas, tad deva mājiniekiem ēst maizi, kuņu, no mājām izbraucot, bija ņēmuši līdzi un kas bija palikusi pāri: "Ēdiet, tā maize dzirdējusi Rīgas zvanus. Būsit gudrāki!"

Tautasdziesmas raksturo Rīgu netikai kā kultūras centru- "Gudrs kā Rīga", bet galvenokārt kā ievērojamu ekonomisku un tirdzniecības centru ar ciešiem un tāliem sakariem: "Lieli ceļi, mazi ceļi, vis' uz Rīgu aiztecēja!"

Tautasdziesmas Rīgu daudzina par bagātu. Turp zemnieki veda savus ražojumus nevien no visas Latvijas, bet arī no Lietuvas, Igaunijas un no Krievijas. Tautasdziesmās arī tēlots kā latvieši, pildot muižas klausas, veda uz Rīgu saražotos produktus.

*"Lai bagāta, kas bagāta,
Lielā Rīga, tā bagāta:
Tur tecēja dienu, nakti
Dzelžiem kalti kumeliņi".*

*"Balti bija Rīgas ceļi,
Kas tos baltus balināja?
Mūs' kundziņa mieži, rudzi,
Tēva bēri kumeliņi".*

Tautasdziesmās plašāka aina ir saglabājusies par pašu zemnieku saimniecībās saražoto: labības, linu, linsēklu, medus, kokogļu pārdošanu Rīgā. Pilsētas tuvumā dzīvojošie zemnieki veda uz pilsētu arī svaigu pienu, bet svarīgākā nozīme bija medum un vaskam:

*"Bij man viena sila bite
Kā telīte pirmu pienu,
Mucām medu Rīgā vedu,
Kužiem vasku vāczemē".*

No zvērādām sevišķi dārgi vērtēts "caunītes kažociņš". Par to Rīgas kungi nevar pat ar sudrabu samaksāt. No tautasdziesmām mēs varam arī spriest par zemnieku parādu saistībām ar Rīgas namniekiem un to maksāšanu ar labību vai liniem:

*"Rīgas kungi, namnieciņi,
Man naudiņu aizdodiet;
Uz rudeni atvedīšu
Pilnu vez'mu baltu linu".*

Rudzi un mieži tika bieži minēti tautasdziesmās, bet svarīgāko vietu zemnieku tirdzniecībā ar Rīgu ieņēma lini:

*"Augat mani gari lini,
Mirkstat balti ezerā:
Es grib' Rīgas namniekam
Novilkt lūša kažociņu".*

Folkloras materiālos atrodas liecības par to, ka Rīgas tirgotāji mēģināja izbraukt uz laukiem, lai aizdotu naudu uz nākošās ražas rēķina, tādējādi iegūstot lielāku peļņu. Teikās tie pat pielīdzināti velnam, ļaunajam garam, viesulim, kas, virpulī griezdamies, drāžas pār zemnieku laukiem un tīrumiem. Šādi ticējumi bija pazīstami visā Latvijā. Ja redzēja viesuli, tad pazīstams bija teiciens: "Rau, rau, kur Rīgas kungi linus apskatīt brauc!"- Zemniekiem bija pārliecība, ka tirgotāji viņus ļaunprātīgi krāpa:

*"Resni bija Rīgas kungi,
Kas tos resnus pataisīja?
Kurzemnieku rudzi, mieži*

Tie tos resnus pataisīja".

Lai atmaksātu šiem blēdīgajiem tirgotājiem un namniekiem, teikās pat velns nāk zemniekam palīgā. Linus sverot, velns uz-sēžas uz linu poda. Tirgotājs nejauši atdod savu laimīgo naudas gabalu un to vairs nevar saņemt atpakaļ.

Tautasdziesmas arī stāsta, kā pa Daugavu pludināja uz Rīgu plostos sasiētos baļķus: gan ēku celšanai, gan mastu kokus kuģ-niecībai. Uz Rīgu sūtīja arī amatniekiem oša kokus. Laivās celtniecībai veda smiltis un akmeņus. Folklorā mums arī lie-cības par Rīgas tālajiem tirdzniecības sakariem, par precēm pie-krautām laivām, kas ierodas pa jūgu. Tautasdziesmās arī minēts preču transports pa Daugavu uz krievu zemēm.

Folklorā visbiežāk piemin, ka zemnieki Rīgā pirkuši sāli, siļķes un tabaku. To redzam arī sekojošā bērnu dziesmā:

*"Ar vilciņu Rīgā braucu,
Tēvam pirkt tabaciņu;
Nopirk' siļķes, nopirk' sāli,
Nopirk' tēvam tabaciņu".*

Tika pirkti arī baltmaizes kukulītis, kliņģeris, visādas rotas, zābaki un pat vairākas mantas mājai, uz ko norāda dažas mīklas:

*"Rīgā dzimis, Rīgā audzis
Še atnācis karāties". (katls)
"Mežā cirsts, Rīgā pirchts,
Atnāk mājās, gauži raud". (vijole)*

Turīgākie zemnieki varēja iegādāties mēbeles, pilsētā gatavotos audumus un dārgās rotas. Trūcīgākie to parasti gatavoja paši:

*"Pērc, tautieti, Rīgā gultu,
Ja nemāki pats taisīt.
Es izaugu pie bajāra,
Zemē vietas netaisīju".*

Zemnieks ticēja, ka Rīgā bija nopērkams viss. Tautasdziesmās tiek runāts par Rīgā pērkamo lepnību, par ērģelīšu valodiņu, lakstīgalu, arī par pātadziņu, ar ko atturēt tautas dēlu no krogus. Rīgā varēja nopirkt pat bagātību, vienīgi "skaistumiņa neva-rēja!"

*"Rīgā pirku bagātību,
Mīļumiņu nevarēju"...*

Teikās Rīga tika slavināta kā vieta, kur varēja nopirkt pūķi.

Šādas teikas lielā skaitā un dažādos variantos ir pazīstamas Latvijā. No mūsu kaimiņtautu folkloras redzam, ka uz Rīgu pēc pūķa braukuši arī no Lietuvas un Igaunijas. Ar pūķa tēlu latviešu teikās saistās zemnieku cerības iegūt turību, bagātību un vēlēsšanās atspēlēties negodīgajiem Rīgas tirgotājiem par viņu blēdībām. Teikās arī stāsta, ka Rīgā atradās dažādi neredzēti brīnumi: tur iepeldējusi milzu zivs Daugavā, kas ar vienu astes kustību varētu appludināt visu Rīgu, par milzu zivs zvīņu, ap kuģu kā galdū varētu sēdēt divpadsmit cilvēki, arī par puscilvēkiem, puszivīm. Līdzīgas teikas ir arī citām tautām.

Ļoti daudz latviešu teikas stāsta par zemē apraktu naudu, no tām vairākas saistās ar Rīgu. Ar teikām apvīta arī Doma baznīca, kuņas pagrabos glabājoties visādi dārgumi.

Līdz šim mēs esam apskatījuši folkloru, kas dod ieskatu kultūras vēsturē. Latvijas politiskā vēsturē galvenokārt saistīta ar Tautas atmodas otro cēlienu 1880.-90.-gados, kad parādās pirmās organizācijas un politiskās partijas. Mūsu folklorā tomēr mums rāda, ka šī politiskā attīstība iesākās daudz agrāk. Zemnieks saskatīja Rīgā brīvību, tādu brīvību, kas viņam uz muižas laukiem nebija. Jo Rīgā:

*"Var miedziņu izgulēt,
Var darbiņu padarīt".
"Ne tur jākuļ kunga rijas,
Ne ar dzirnas jākustina".*

Tamdēļ tautasdziesmās atspoguļojās arī zemnieku bēgšana uz Rīgu un citām pilsētām, jo savā laikā zemnieks, nodzīvojis vienu gadu un vienu dienu Rīgā, skaitījās brīvs.

*"Ai radiņi, man' radiņi,
Pa pasauli izklīduši:
Cīts Rīgā, Jelgavā,
Cīts dižā Dobelē".*

Tomēr ne visi, kam izdevās uz Rīgu aizbēgt, varēja "savu miedziņu izgulēt" vai savu "darbiņu padarīt". Rūgtumu mēs varam sajust vairākās tautasdziesmās:

*"Gribēj mani Rīgas kungi
Vēl jo ilgi kalpināt.
Agri dziedāj' Rīgas gaiļi,
Agri sēdos laiviņā.*

*Lai palika Rīgas kungi,
Savas ķēdes žvadinot".*

No šī rūgtuma cēlās naida pret svešiem kungiem, kas redzams vairākās tautsdziesmās, kas ar satīru izteicas simtiem variantos visās Latvijas malās:

*"Kaut man būtu tā naudiņa,
Kas guļ jūras dibenā!
Es nopirktu Rīgas pili
Ar visiem vāciešiem.
Es vācieti dancinātu
Uz karstiem ķieģeļiem"...*

Ar visu šo rūgtumu un naidu simtiem tautsdziesmas stāsta par Rīgas cēlājiem un iedzīvotājiem, liecinot, ka latvieši tomēr uzskatīja Rīgu par savu pilsētu. Tieši šeit es saskatu to politisko attīstību. To ilgus gadsimtus ar savu grūto un smago darbu cēla dziesmās minētie: tēvu tēvi, diži bāleliņi, čakli ļaudis, vidzemnieki un kurzemnieki.

*"Gan bij' skaista Rīgas pile,
Kas to skaistu skaistināja?
Vidzemnieki, kurzemnieki,
Bargu kungu verdzināti".*

Tautsdziesmās arī bieži teica, ka latviešu amatnieki Rīgu dimdināja un darija baltus Rīgas namus "kurzemnieku tīrā maize un vidzemnieku balti lini". Tautsdziesmās daudz tiek runāts par latviešu dzīvi Rīgā, par viņu nodarbošanos un par attiecībām ar citām tautībām. Redzams, ka Rīgā dzīvojošie latvieši uzturēja saites ar laukiem. Brālim ir Rīgā saderēta līgava, māsu aizdod Rīgas kalējam, precinieki no Rīgas dodas uz laukiem saderēt līgavu. Rīgā zemniekiem dzīvoja radi un pat ģimenes locekļi:

*"Vaicā kungi, vaicā ļaudis,
Kur augusi tā meitiņa?
Rīgā mans tēvs, māmiņa,
Vidzemē bāleliņi".*

Ir arī tautsdziesmas, kur stāstīts par to, ka pilsētas latvieši Rīgas pievārtē apstrādā zemi. Bet, diemžēl, ļoti daudzās tautsdziesmās un teikās pieminēti kaņi. Mēs zinām, ka tautsdziesmas ir senas, pat ļoti senas.- Bet vai ir iespējams, ka mums šodien ir vēl dažas no 13.gadsimta?

*"Zila, zaļa gaisma ausa,
Iesarkana saule lēca;
Vai tie mani bāleliņi
Rīgas pili dedzināja?"*

Indriķa chronika stāsta, ka 1210.gadā kurši, kopā ar zemgaļiem un lībiešiem, devās pa jūgu uzbrukt Rīgai. Pilsētu nevarēja ieņemt, jo nebija ar ko varētu sagraut Rīgas mūrus.- Bet vai būtu iespējams, ka šī tautasdziesma mums vēl palikusi no kuršu brīvības cīņu laikiem 13.gadu simtenī?- Domāju, ka lielākā daļa no tautasdziesmām un teikām tomēr attiecas uz notikumiem ap Rīgu vēlākā laikā. It bieži mēs jūtam naidu pret svešiem kungiem, kuņģi sacēluši kaņģus:

*"Sod', Dieviņi, Rīgas kungus,
Kas tos kaņģus sacēluši;
Dot kaņģā bāleliņus,
Mūs maizītes arājiņus".*

Teikās redzam, ka par Rīgu ir cīnījušies poļi, zviedri, franči, vācieši un krievi. Visdziļākās pēdas latviešu tautas atmiņā atstāja Lielais Ziemeļu kaņģš, ar savu briesmīgo postu, badu un mēri, kad zaudēja pusi no visiem iedzīvotājiem. Sakarā ar poļu - zviedru un zviedru - krievu kaņģa darbību populāra ir teika par Rīgas raganu. Tā sēdējusi vienā no cietokšņa torņiem, tamdēļ šautās lodes ne tikai cietokšnim nekaitēja, bet gāja atpakaļ.

Bet mums ir arī jāatceras, tas šodien ir ļoti līdzīgi, ka Rīga tika saistīta ar latviešu tautas ilgām pēc miera:

*"Grazni dzied lakstīgala
Rīgas torņa galiņā;
Vai tu dziedī, lakstīgala,
Visus kaņģus aizdzinusi?"*

Vienu lietu vēsture rāda un māca, ka dažkārt notikumi pārsteidz. Kad iedomājamies, ka vēsture mūs ved kādā virzienā, notikumu norise aizved pavisam citā veidā. Kad viss šķiet drūms un tumšs, pēkšņi aust gaišums. Esmu pārliecināts, kad nākotnē brīvā Latvijā atkal dziedās lakstīgala Rīgas torņa galiņā, visus kaņģus aizdzinusi.

*

DACE VEINBERGA

Dzimusi 1961.gadā Toronto. Beigusi TLB Sestdienas skolu, TLTA ģimnaziju un Toronto universitāti ar bakalaura gradu zinātnēs.

Strādājusi kā skolotāja Minsteres Latviešu ģimnazijā, TLB Sestdienas skolā un patlaban ir TLTA ģimnazijas direktrese un skolotāja.

Darbojusies gaidu organizācijā. LNJAK valdē, piedalījiesies TLB Diždanci. Ir studēšu korporācijas Daugaviete locekle. Apbalvota ar TLB Sestdienas skolas labvēles nozīmi sudrabā.

LATVIJAS VALSTS SVĒTKOS

(Runa 1991.gada 16.novembrī Hamiltonā)

Ir pienācis atkal 18.novembris. Un šogad tas vairs nav tāds, kāds bija pirms gada, vai trim, vai pat divdesmit. Tam lielāka līdžība ar 18.novembri pirms 72 gadiem, kuŗu mūsu tauta nosvinēja 1919.gadā. Tā bija īpaša reize gavilēm - Rīga bija nupat atbrīvota un viena gada laikā pagaidu valdība un tauta bija ievērojami pieņēmusies gudrībā un pieredzē. Daudz bija paveikts, bet bija vēl smags ceļa posms priekšā.

Vēstures faktus mēs zinām - zinām, ka 1917.gadā nodibinājās pagaidu zemes un nacionālā padome, kuŗa izteica neatkarības prasību. Nacionālā padome spēja tikai ierobežoti darboties. Tomēr, tā spējēja izveidot sakarus ar ārzemju valdībām. Tā bija naidīgu spēku apņemta un nebaudīja tautas viengabalaino pārliecību, ka neatkarīga Latvija būs spējīga pastāvēt.

No nacionālās padomes un demokratiskā bloka izveidoja Tautas padomi. Tās vienojās un nolēma pasludināt neatkarīgu Latvijas valsti un sastādīja arī Pagaidu valdību. Līdz ar šo vienošanos, 18.novembris ienāca mūsu valsts vēsturē kā svētku diena. Akts Nacionālajā teātrī ir leģendārs un kļuvis par mūsu teiku pasaules sastāvdaļu. Atceros, ka skolā mums, bērniem, stāstīja, ka teātŗa zāle bija uzposta un rotāta sarkanbaltsarkaniem karogiem. Tā esot bijusi pārpildīta ar ļaudīm. Gustavs Zemgals

deklarēja, ka suverēno varu Latvijā pārņēmusi Tautas Padome. Ministru prezidents Kārlis Ulmanis stāstījis par valdības grūtībām un nodomiem. Akta beigās publika ir trīs reizes nodziedājusi "Dievs, svētī Latviju". Tas piesauc mūsu senās tradīcijas, kur skaitlis "trīs" dod īpašu svētību un nodrošina labu izdošanos.

Lieli šķēršļi bija vēl priekšā. Jaunā valdība bija kā Sprīdītis - maziņš, bet ar gudru prātu un lielu dūšu. Drīz sākās kaujas - kaņavīru sākumā bija maz un tie paši bija slikti apgādāti, jo valdībai nekādu līdzekļu vēl nebija. Sekoja sarkanarmijas uzbrukumi un drīz krita Valka, Valmiera, Rīga. Valdība atkāpās uz Jelgavu un tad uz Liepāju. Cīņās krita armijas pavēlnieks Oskars Kalpaks un daudz citi. Valdība bija spiesta pat meklēt patvērumu uz kuģa. Tad nāca pagrieziens. Ziemeļnieki atbrīvoja Vidzemi un kopīgiem spēkiem 1919.gada 11.novembrī Rīgu, sekoja Zemgales un pēc tam Latgales atbrīvošana. Tas dārgi izmaksāja. Tautas stiprināšanā liela nozīme bija trimdinieka Raiņa sacerētai "Daugavai", kas palīdzēja tautai būt uzticīgai Latvijas idejai. Frontē "Daugava" esot atsvērusi veselu pulku.

*Vienā tumšā vakarā
Sarkanbalta debess mirdz-
Sarkanbaltās debesīs
Atviz trijas zelta zvaigznes.*

*Viena zvaigzne Kurzemīte,
Otra zvaigzne Vidzemīte,
Trešā zvaigzne zvaigžņājā-
Tā bij mīļā Latgalīte.*

*Septiņsimtas mūža tumsas
Spieda latvi nospiezdamas,
Visām cauri izdzirkstēja
Latvju dvēs'les dzirkstelīte.*

Arī mūsdienu brīvības cīņās Raiņa sacerētā sērdieņu dziesma atrada jaunu balsi Mārtiņa Brauna mūzikā un atkal palīdzēja tautu vienot.

1919.gadā Rīgu atbrīvoja tieši nedēļu pirms Latvijas pirmās gada dienas, 11.novembrī. Ieskatu šo dienu noskaņojumā mums sniedz Kārlis Skalbe savās "Mazās piezīmēs". Viņš uzskatīja, ka "interesantu grāmatu mums dod rokā šis laiks" un, lai to varētu

pārlasīt mierīgākās dienās, viņš uzrakstīja "Mazās piezīmes" sev un mums.

"Rīga nebūt nav tik stipri izpostīta,...dzird sakām. Pirmā brīdī arī man tā liekas. Bet, kad es nāku atpakaļ caur drupām, kāpdams pār stiklu un ķieģeļu kaudzēm, man liekas, ka esmu iegājis svešā pilsētā, kuŗu es nepazīstu. Un kas man iepriecina acis, tā ir kāda slaika, veca alabastra vāze augšā uz kāda loga, kuŗa pelēkais stikls ir pāršķēlies, lai atsegtu viņas burvīgo kailumu. Tikpat smaidošs un nesatriekts paceļas pār mums mūsu trauslais ideāls. Vai Bermontam bij vērts izdauzīt Rīgai tik daudz logu, lai visa pasaule redzētu, kā starp sadauzītiem stikliem paceļas mūsu neatkarības ideāls visā savā skaistumā.

*

Ko bēdāt par čaulu, kad kodols paliek vesels!" (K.Skalbe "Mazās piezīmes" 49. un 50.lpp)

Cik savādi, ka šodien, topat Latvijas otrajai republikai, varam sastapt līdzīgas ceļa zīmes, kādas bija redzamas ejot uz neatkarību toreiz. Arī šoreiz Latvija tapa ielenkumā un okupācijā. Dibinājās organizācijas, kuŗu mērķis bija neatkarīga Latvija. Prasība pēc brīvības skanēja aizvien drošāk. Ar Latvijas Tautas frontes dibināšanu tapa organizācija, kas centās izteikt latviešu kopējo viedokli un pasargāt no latviešiem tik raksturīgās šķelšanās. Visapkārt bija ļauni spēki, kas ļoti vēlējās, lai jaunā kustība pakļuptu. Šoreiz cīņā izgāja ne tikai kaŗavīri, bet visa tauta. Šoreiz ierocis nebija šaujams, bet izdziedams. Sākot ar 1987.gada 14. jūniju un neskaitāmiem mītiņiem, piketiēm un demonstrācijām, tauta apliecināja savu kopību un vēlēšanos būt brīvai un neatkarīgai. Soli pa solim veidojās jaunā tautas valdība. Pirmajās pēckaŗa demokratiskajās vēlēšanās pagājušā gadā ievēlēja Augstākās padomes sastāvu, kur pārsvarā bija Tautas frontes spēki.

Vispirms Lietuva pasludināja savu neatkarību un drīz pēc tam Latvija un Igaunija. 4.maijā Latvijas Augstākā padome pasludināja savu gatavību iet neatkarības ceļu. Protams, okupācijas vara nekādu pretimnākšanu neizrādīja un darīja visu, lai apkaŗotu šo izvēlēto ceļu. Valdība - kuŗa pielīdzināma 1919.g. Pagaidu valdībai - turpināja savu darbu arvien grūtākos apstākļos. Radās organizēta pretestība - Interfronte un Latvijas nacionālā glabšanas

komiteja.

Pienāca šī gada janvāris. Bijām videoliecinieki novērodami, kā lietuvieši, savu zemi aizstāvēdami, upurēja savas dzīvības. Nedēļu vēlāk pienāca kārtā Latvijai. Iekšlietu ministrijas kaŗaspēks, OMON, atklāja uguni Rīgā. 20.janvārī gāja bojā latviešu varoņi, kas ir tādi paši kareivji, kā tie, kas savas dzīvības nolika 19.gadā. Šoreiz ierocis rokā bija videokamera.

Visu pagājušo pavasari un vasaru Latvija dzīvoja saspringta, gaidīdama, kas tālāk notiks. Kļuva aizvien grūtāk izdzīvot. Neziņa un nedrošība bija liela. Pēkšņi 19.augustā paziņoja, ka Padomju savienībā noticis apvērsums. Nu šķita, ka mūsu lolotām cerībām beigas. Un tad, brīnumainā kārtā, apvērsums sabruka. 21.augusta ziņās dzirdam, ka Latvija deklarējusi pilnīgu neatkarību. Tās neatkarību pāris nedēļās atzina Eiropas valstis un pārējā pasaule.

Latvijas pirmajai gadadienai pienākot, 1919.gadā Skalbe runā visu latviešu vārdā:

"Lielā diena ir klāt. Nolieciet savas galvas kritušo varoņu priekšā. Nav neviena akmens neatkarīgās Latvijas pamatos, kurš nebūtu tur iemūrēts ar viņu asinīm, kā ar nesagraujamu cementu. (Mazās piezīmes 50.lpp.).

(...) Pagājušā 18.novembrī mēs bijām vēl sapņotāji, pirmā republikas gada diena redz mūs kā uzvarošus cīnītājus ar ieročiem rokā. Mēs esam auguši lieli. Pasludinādami Latvijas neatkarību, mēs nostājāmies uz vēstures ceļa...(Mazās piezīmes 51.lpp).

Viss gads ir nodzīvots zem republikas saules. Tak visu gadu mūs vēl ir pavadījis šaurs, skumīgs pusmēness. Bāls pusmēness, kas pavada ceļā visus bēgļus un jaunās dzīves meklētājus.

Viens gads ir pagājis aiziešanā un pārnākšanā. Un līdzī šai mēness malai ir dilusi un augusi mūsu republika.

(...) Bet mēnesim ir tā jaukā īpašība: kad viena mala ir sadilusi tumsā, tad no otras malas viņš sāk mirdzēdams pieaugt.

(...) Mēs esam izgājuši uz vēstures lauka. Viņa prasa no mums lielas cīņas, viņa grib ierakstīt arī lielus darbus. Šodien vēl vārds pieder zobenam, rītu tas piederēs darbam".

(Mazās piezīmes 52. un 53.lpp.).

Jādomā un jācer, ka šī diena vairs nepieder ne zobenam, nedz lodei. Bet ir pienācis laiks darbam. Jā, ir pienācis laiks darbam mūsu zemē. Es uzsvēgu mūsu zemē - jo šī zeme pieder man un

katram no jums, kas atrodas šajā zālē. Šī zeme ir mana, jo esmu to saņēmusi mantojumā. Daudzi ir strādājuši, lai mums šeit, trimdā, uzaugot šis mantojums nebūtu svešs. Par to savas paauzdes vārdā izsaku paldies! Jūsu darbs nav bijis velts. Mēs esam lepmi un pateicīgi, ka Latvija mums nav sveša un ka mums ceļa somā līdzī dota valoda, valoda un izpratne par to, ko nozīmē Latvija un latviskums. Ir jau tādi, kas šīs zināšanas liek lietā Latvijā, it sevšķi Rīgā, var sastapt trimdas jauno audzi, kas ir nodarbināti Atmosdas angļu valodas redakcijā, Latvijas republikas laikraksta "Diena" redakcijā, Ekonomijas ministrijā, Ārlietu ministrijā, Ārzemju sūtniecībās, Latvijas Universitātē, Latvijas skolās un citur. Daži jau vairākus gadus dzīvo Rīgā un citi, kas tur pavadījuši jau gaŗākus laika posmus.

Šī nodošanās Latvijai ir ģimenes nopelns. Bet liela loma ir bijusi mūsu skolām, nometnēm, jaunatnes organizācijām, kā arī Rietummičigenas universitātei un Minsteres Latviešu ģimnazijai. Vēlos uzsvērt, ka mūsu skolās vēl arvien mācās mūsu bērni un jaunieši un mūsu pienākums pret viņiem vēl nav izbeidzies. Šodien mūsu skolu jaunatnei ir mazāk pasākumu, kas tieši viņiem domāti un viņiem varētu būt grūtāk izbaudīt latvisku gaisotni nekā pirms 10 vai 20 gadiem. Vai atrisinājums meklējams Latvijā? Vai būtu vēlams organizēt skolēnu apmaiņu? Vai organizētā veidā kārtot vasaras izbraukumus uz Latviju? Vai pusaudžus iekārtot kādā jaunsaimniecībā, kur mūsu pilsētas jauniešis varētu iegūt priekšstatu par lauku dzīvi un tās vietu latviskajā pasaulē? Par to mums ir jādomā.

Kā jau dzirdējām - Latvija ir izpostīta. Ilgstošā okupācija ir nopietni piesārņojusi vidi, radot smagas sekas uz Latvijas iedzīvotāju veselību. Nevienos Latvijas ūdeņos vairs nedrīkst peldēties. Saimnieciskā dzīve ir sakropļota, Maskavas uzspiestās ekonomijas dēļ. Vēl smagāks ir latviešu zināšanu trūkums Rietumu tirgus princīpos. Valsts iestādes ir pakļautas Padomju vajadzībām un darbojas krievu valodā. Latviešu valoda ir malā nobīdīta un piesārņota - netikai krievu valodas iespaidā, bet, atveģoties vārtiem uz Rietumiem, tajā parādās arī nevajadzīgi no angļu valodas ienesti vārdi. Veikali ir tukši, un ir bažas par kāpjošām cenām un pārtikas preču varbūtējo nepietiekamību. Ar finanču reformām neiet viegli. Latvijas valūta vēl nav ievesta, un naudas

vienkārši trūkst. Reformas prasa slimnīcas un medicīniskā aprūpe, kā arī izglītības sistēma, kuŗa visus okupācijas gadus darbojās pēc komunistu ideoloģijas vadlīnijām.

Par trūkumiem mūsu Latvijā varētu vēl ilgi turpināt. Tomēr ir viens otrs saules stariņš. Piemēram - jaunsaimnieki. - No jums daudzi ir redzējuši lauku mājas nožēlojamā, nolaistā stāvoklī, tāpat arī Latvijas laukus. Ir tomēr ļaudis, kas ir paņēmuši savu "stūrīti zemes" un varonīgi cīnās, bieži bez mūsdienu agrārās tehnikas, lai iekoptu laukus un izveidotu saimniecības. Šādu varoņu mums nav mazums. Jācer, ka viņiem veiksies. No viņiem varētu izveidoties pamats jaunajai republikai.

Savās vēstures stundās, nonākot pie 2. Pasaules kara beigām, stāstu skolēniem, ka šajā brīdī Latvijas vēsture sadalās divās straumēs. Ir Latvijas vēsture un ir latviešu vēsture. Latviešu vēsturē ietilpst visi gaŗie trimdas gadi, sākot ar bēgļu gaitām un dzīvi bēgļu nometnēs. No turienes tālāka izceļošana uz pašreizējām mītņu zemēm. Sākumā smags darbs Kanadas mežos, raktuvēs, saimniecībās un būvniecībā. Kanadieši brīnās par šādiem iebraucējiem ar milzīgu vēlēšanos mācīties un tikt uz priekšu. Par šiem gadiem trimdas rosību veikums ir prāvs. Darbība šajos gados ir bijusi liela. Likts liels uzsvars uz skolām, bet ar to nebeidzās. Tapa visāda veida sabiedriskas organizācijas, lai kalpotu plašam interešu lokam. Esam kopā nosvinējuši šajā zemē Dziesmu svētkus 9 reizes. Un galvenais, esam nemitīgi runājuši un norādījuši uz Latvijas nelikumīgo okupāciju. Daudzas, daudzas darba stundas ir ieguldītas šīs sabiedrības uzturēšanai. It sevišķi politiskā laukā darbs ir vērsies plašumā, un latvieši ir kļuvuši ievērojami ar savām spējām izteikt Latvijas un latviešu viedokli. Liela nozīme ir bijusi tam, ka visus šos gadus vairums rietumu valšķu nav atzinušas Latvijas iekļaušanu Padomju savienībā de jure. Šeit kopā nav likti akmeņi, bet oļi. Un no šiem oļiem izveidojies štābs, kas šodien spēj sniegt palīdzību Latvijas valdībai. Cik reizes neesam sanākuši demonstrēt - kādreiz vairāk, kādreiz mazāk. Visa šī darbība summējas tagad, Latvijai kļūstot neatkarīgai.

Vēl vēlos pieskarties domai par varoni un varonību. Mūsu patreizējā izpratnē, Latvijas 20. gadsimta vēstures gaismā, par varoni uztveram tādu, kas atsakās no kā sev vērtīga un tuva, lai

sekmētu visas tautas drošību un labklājību. Bet, ievērojamam amerikāņu pētniekam Džosefam Kambellam bija citādāki uzskati par varonību. Kambells visu mūžu pētīja pasaules folkloru un mītoloģiju, sastādīdams Pasaules mītoloģijas Atlantu. Daudzus varoņus pētīdams, Kambells secināja, ka visiem varoņiem ir vairākas kopējas iezīmes. Kambells ierosina domu, ka ikkatrs no mums savā dzīvē un darbā ir spējīgs būt un arī ir varonis.

Kambella varonis mēdz piedzimt brīnumainos apstākļos un bērnībā rāda pārdabīgas spējas. Tāds ir mūsu Lāčplēsis. Sasniedzot pilngadību, varonis dodas tālā ceļā, viņam ir jāatstāj savas ierastās mājas un ļaudis un vienam jādodas ceļā uz svešu zemi. Tur viņš sastopas ar pārdabiskām varām, kas liek viņam cīnīties. Šī cīņa nevienmēr prasa fizisku spēku, bet dziesmas, burvestības un gudrību. Savos ceļojumos, pārvarot šķēršļus, varonis iegūst zināšanas, kas tad pieder viņam. Atgriežoties mājā, varonis savas jauniegūtās zināšanas liek lietā un ir spējīgs nest augļus savai saimei. Arī Lāčplēsis dodas ceļojumā pie Burtnieka smelties gudrības un augstas mākas un kā sargs dodas cīņā pret tautas ienaidnieku.

Bet, Lāčplēša vēsture sastāv no aiziešanas un atnākšanas. Lāčplēša tēls valdzina mūsu tautas rakstniekus, dzejniekus un arī mūs. Lāčplēsis atnāca ar Pumpuru, tad ar Raini un pavisam nesen ar Māru Zālīti. Ar katru atgriešanos tas nes mums jaunu spēku un ticību nākotnei.

Ikkatrs no mums var būt varonis savā dzīvē - varonība nozīmē iet jaunu ceļu, aiziet no ierastā un, izmantojot atjautību, gudrību un spēku, spēkoties ar pretestību un ļaunumu. Ir reizes, kad varonis mājās neatgriežas un paliek apburtā zemē. Tādā gadījumā saimei nekādu labumu no viņa nav.

Savā ziņā trimdai ir potenciāls kļūt par varoni. Trimda devās ceļojumā, ejot svešus ceļus, uz katra soļa sastapās ar grūtiem uzdevumiem, pretestību un briesmām, kādas pasaule vēl nebija redzējusi. Šajā plašajā pasaulē, kas tik ļoti atšķīrās no Latvijas, trimdinieks guva zināšanas un ar darbu, dziesmu un gudru prātu iekaroja sev vietu. Lai kļūtu par varoni, aplis ir jānoslēdz un varonim/trimdiniekam, ir jāatgriežas mājās. Trimdiniekam, pārnākot mājās, noslēgtos viens varonības posms un, ja viņš šajā svešajā, bet tomēr pazīstamajā zemē uzturētos, iesāktos jauns va-

ronības posms.

Pēc Kambella domām varonim nevienmēr jāveic fizisks ceļojums. Ceļojums var arī būt garīgs, tāds, kas nes zināšanas un lauž iepriekš pieņemtu. Šādus ceļojumus veic mūsu tautieši Latvijā, iedziļinoties literatūrā, zinātnēs, svešvalodās un mūsu pašu vēsturē, tā pārraujot komunistiskās ideoloģijas važas. Būtībā varētu uzskatīt, ka visa latviešu tauta ir šos 50 gadus bijusi trimdā. Māra Zālīte jau gadus raksta visīstākos trimdas dzejoļus:

*Dzimtais pavards
pie debesīm kužas.
Lai pārnāktu Mājās,
mēs nevešam durvis,
bet grāmatu vākus
un brīvojam telpu sevī,
kur dzimtenei būt.*

*No gliemeža mācīties nevaram,
jo Mājas nav patvērums mums,
bet mēs būsim patvērums Mājām.*

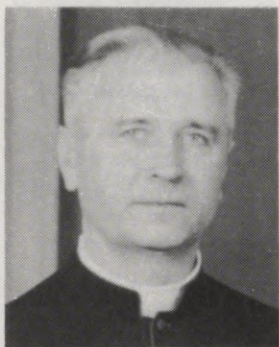
Dzirdējām domu, ka Latvija jāceļ jaunajiem. Es saku, ka mums tas jādara kopīgi. Jau ilgākus gadus darbojas Kanadas organizācija - Canadian Executive Services Organization - kas apmaksā pensionētiem Kanadas lietpratējiem ceļu uz 3.pasaules valstīm, lai viņi uzturētos tur ierobežotu laiku un apmācītu vietējos. Tagad šī organizācija ir vērusi skatu arī uz Latviju. Arī Pasaules Brīvo Latviešu Apvienība uzsāks darbību Rīgā. Viens no tās uzdevumiem būs koordinēt un sameklēt darbu latviešiem no rietumiem.

Liela nozīme ir arī palīdzībai no šīs puses, un tā nedrīkst apsīkt. Ilgajos trimdas gados mēs esam glabājuši Latvijas brīvības ideju. Ilgi, kad pārējā pasaule jau sen bija ar roku atmetusi un mūs mūžīgi norakstījusi Padomju savienībai. Par visu labāk mēs protam uzturēt cerību. Arī šī spēja strādāt un nerimt cerēt ir vajadzīga. Ņemot vērā Latvijas stāvokli šodien, būs jāstrādā smagi. Gaidījām brīdi, kad Latvija būs brīva nu jāstrādā un jāgaida brīdis, kad Latvija atgūs sev pienācīgu cieņu un labklājības līmeni. Būs vajadzīga neatlaidība, izturība, pacietība un milzīgi liels optimisms. Šo ceļu uzsāksim un iesim visi kopā. Dosimies savās domās uz tēvzemi ar Andreja Eglīša

vārdiem:

*"Es tēvu zemei noliecos par visām viņas mokām,
Par brāļiem, kaujās kritušiem, par mīlām mātes rokām.
Es tēvu zemei noliecos par viņas sāpju tēlu,
Par tautu tumsas verdzībā, par katru viņas dēlu.
Un karsdams saucu svešumā: Dievs, vienu garu lemi:
Vest galā tēvu cīņiņu par brīvu valsti, zemi.
Un atskan visā pasaulē: mēs jauni zvani esam,
Mēs savas zemes brīvību un valsti sirdī nesam!*

KAZIMIRS RUČS

Dr. K. Ručs dzimis 1915.g. 4.decembrī Vārkavas pagastā. Pēc Aglonas ģimnazijas beigšanas 1936.g. uzsāka studijas Rīgas garīgā seminārā un tās turpināja Latvijas universitātē. 1942.g. iesvētīts par priesteri ar pirmo darba vietu Cēsu un apkārtnes draudzēs. Otrā pasaules kara laikā ir garīgās palīdzības sniedzējs latviešu leģionāriem kauju laukos. 1945.g. maijā viņš kopā ar Leģiona vienībām nonāk gūstā - Putlosā un Cedelheimā. No gūsta atbrīvots 1946.g. aprīlī. No 1946.g. - 1950.g. Dr. K. Ručs bija dekāns angļu zonā Vācijā. 1950.g. uzsāka studijas Luvenas katoļu baznīcas fakultātē.

Studijas beidz, iegūdamas doktora gradu kanoniskajās tiesībās. No 1954. - 1957.g. studēja Luvenas universitātē sociālās zinātnes. No 1957. - 1960.g. viņš studēja jurisprudenci pie Sv. Rotas - augstākā baznīcas tribunāla Vatikanā, iegūdamas šī tribunāla advokāta diplomu. No 1960.g. - 1963.g. K. Ručs strādāja par sekretāru pie bīskapa B. Sloskāna. 1963.g. pāvests Pauls VI viņu iecēla par latviešu un igauņu katoļu garīgās aprūpes vadītāju, paaugstinot monsinjora godā. 1983.g. paaugstināts par prelātu. Dr. K. Ručs aktīvi piedalījās nedēļas laikraksta Svētdienas Ziņas un garīga satura grāmatu veicināšanā. Viņa uzraudzībā iznāk žurnāls Gaisma. P.B.L.A. Tautas balvas laureāts 1991.g., Goda biedrs Daugavas Vanagu organizācijā.

NACIONĀLĀ UN RELIĢISKĀ NEATKARĪBA LATVIJĀ

(Referāts TLB 1992. gada 10. maijā)

Parasti runā par dzimtenes, Latvijas, un turienes ticības brīvību. Nav mans uzdevums un arī neesmu kompetents runāt par Latvijas politisko pusi. Tomēr jāmin daži vērojumi.

Vispirms šķiro neatkarību un brīvību, kas nav tas pats. Tagadējā Latvijas republika nav tā brīvā, neatkarīgās Latvijas republika, ko zaudējām, nonākot trimdā.

Svarīgi tomēr ir tas, ka sovjetisms, t.i. Padomju Savienība, sabruka un ka pat Maskava atzīst Latvijas neatkarību. Tomēr tā vēl nav brīvība, jo taču Latvija arvien atrodas Maskavas ietekmē, vai vismaz tās noteikšanā, un Maskavas kaņaspēks arvien atrodas Latvijā. Nesen pagājušā gada Latvijas laikrakstā Lauku

Avīze lasīju, ka, lai Latvijā izdotu katoļu kalendāru, jāprasot Maskavas atļauja. Ko tad lai saka par citu grāmatu izdošanu?!

Tomēr tur situācija ir citāda, nekā tā bija cara krievu laikos. Starp citu, tagad pat Ukraina, lielā zeme un tauta, ir atrāvusies no Krievijas. Eventuālā Ukrainas neatkarības gadījumā Baltijas un Viduseiropas valstis varētu uzelpot!

Runājot par tagadējiem Latvijas varas vīriem pārsteidz, cik daudz tur agrāku režīma darbinieku, kuriem nav ne zināšanu, ne intereses kā palīdzēt Latvijai tikt vaļā no tām nebūšanām, kādas tur okupācijas laikā radītas.

Nepienākas minēt piemērus, jo citādi iekristu Jēzus Kristus brīdinājumā: "Kas no jums ir bez grēka, lai pirmais met akmeni" (*Jāņ, 8, 9*); Metīsim akmeni uz stāvokli, nevis uz personām!

Ir cilvēki arī trimdā, kas apgalvo, ka daudzi latvieši esot izvairījušies no iesaukšanas Latviešu leģionā. Kas izvairījās no iesaukšanas leģionā, tika iesaukts sarkanarmijā.

Kad pēc Pomerānijas cīņām latviešu 15. divīzija nokļuva Meklenburgā, ceļā sastapa sarkanarmijas latviešu kaŗavīrus vācu gūstā. Viens leģionārs, rūjenietis, pazina savu kaimiņu starp tiem gūstekņiem un sauca: "Ej, tu izvairījies no iesaukšanas leģionā, aizbēgot mežā, tagad esi sarkanarmijas rindās un jau gūstā!"

Latviešu leģionāri nekad necīnījās par Vāciju un Hitleru, bet tikai par savu tēvzemi, Latviju. Pirmāk, kā pārmet kaut kādu brīvprātību, būtu jāceļ gaismā leģionāru iesaukšanas pavēle. To neviens nedara. Tas vien ir aizdomīgi un nosliecīgi uz sovjetu pusi.

Salīdzinājumā, piem., latviešu strēlnieki bija gan latviešu kaŗavīru pulki, bet tie bija ne tikai pakļauti toreizējās Krievijas virspavēlniecībai, bet arī bija toreizējās cara krievu armijas sastāvdaļa. Par Latviešu leģionu to nu gan nevarētu teikt. Klāt biju kā Leģiona kaŗalauka mācītājs un redzēju, ka Leģions bija gan pakļauts toreizējās vācu armijas virspavēlniecībai un apgādei, bet Leģiona divīzijas nebija vācu armijas daļas.

Cik sovjetisms bija krievisks, uz to norāda kaut vai šādi piemēri. Rīgā lielā Marijas iela bija pārsaukta par Suvorova ielu. Suvorovs bija ne krievu komūnistu, bet krievu cara ģenerālis, kuŗš starp citu sakāva poļu sacelšanos, saņēma gūstā un aizveda

uz Maskavu poļu sacelšanās varoni Kosciušku. Ja kāds būtu licis priekšā boļševikiem kādu Rīgas ielu nosaukt kāda latviešu ģenerāļa vārdā, kuŗš bija cīnījies pret latviešu kakla kungiem, tāds tūlīt būtu ticis apsūdzēts, apcietināts un droši vien deportēts uz Sibīriju, jo taču tāds ģenerālis nav krievs.

Latvijas vēsture min krievu cara ģenerāli Šeremetjevu, kuŗš izkāva Vidzemes dzimtcilvēkus, ne jau muižkungus. Tagad galvenais Maskavas lidlauks nosaukts Šeremetjeva vārdā. Ja kāds būtu, piem., Rīgas Spilves lidlauku nosaucis kāda latviešu ģenerāļa vārdā, droši vien sovjeti būtu tūlīt arestējuši un deportējuši, jo taču tāds ģenerālis nav krievs.

Ja nosaukumi būtu tikuši doti kāda sovjetu varas vīra vārdā, tas iederētos sovjetu ideoloģijā un sistēmā, bet ja nosauc tautas kakla kungu vārdā, tad tas ir tīrs krieviskums!

Daži pārmet, ka hitleriskās Vācijas koncentrācijas nometnēm tiekot pielīdzinātas boļševiku deportācijas. Protams, vēl nevar tās salīdzināt, jo boļševiku koncentrācijas nometnes Krievijā un Sibīrijā, kurp boļševiki deportēja cilvēkus, vēl nav atvērtas. Pagaidām jānopūšas, vai vispār tagadējā Krievija ir ieinteresēta atvērt un rādīt boļševiku koncentrācijas nometnes? . . .

Tam pievienojas rietumnieku mentālitate. Vispirms boļševiku upužu skaits ir tik liels, ka tam vienkārši netic. Arī dažu aprindu nosliece ir diezgan sovjetiska. To raksturo šāds gadījums. Kādā sanāksmē viens Parīzes dominikāņu mūks stāsta garīdzniekam no Latvijas, ka vācu okupācijas laikā viņš ticis arestēts un nosūtīts darbā uz Poliju, tātad liels cietējs. To viņš stāsta garīdzniekam no Latvijas, kuŗš ir bijis 7 gadus Vorkutā. It kā Vorkutas koncentrācijas nometnes polārajā Sibīrijā, kur ziemā temperatūra nokrīt pat līdz - 60°C, būtu bijusi kaut kāda "atpūtas" vieta!

Dažas latviešu aprindas gribētu boļševiku terrora apskati paplašināt uz citām bij. Padomju Savienības tautām. Vispirms Latvijas vēsture nav citu tautu vēsture. No otras puses, ja jau apskata boļševiku terroru baltās rases tautās, kāpēc tad noklusēt to citās rasēs! Piem.,kad būvēja, tā saukto, Sibīrijas gāzes vadlīniju, tad avīzēs parādījās īsa ziņa, ka tās vadlīnijas grāvi rokot ap 500.000 deportēto vietnamiešu. Pēc tam vairs ne mazākās ziņas par tiem vietnamiešiem un viņu likteni. Tas jau izskatās vienkārši kā baltās rases egoisms!

Boļševiku terorā parasti apsūdz Staļinu. Tā ir atbildības maldināšana. Īstenībā par boļševiku terroru atbildīga ir sovjetu sistēma, t.i. arī Staļina pēcteči. Piem., Staļina laikā Rīgas Garīgajā seminārā esot varējuši uzņemt visus latviešus, kas pie-teikušies. Bet Staļina pēctecis Čruščovs noteica, tā saukto, Numerus clausus, t.i., ka drīkst uzņemt tikai vienu katoļu teoloģijas studentu atsevišķai bīskapijai un to iesvētīt par priesteri. Latvijā ir divas katoļu bīskapijas, tāpēc drīkstējuši gadā iesvētīt divus priesterus Latvijai. Tomēr, ņemot vērā Staļina laiku un Čruščova ierobežojumu, līdz 1975. gadam pēc kara Rīgā tika iesvētīti ap 60 katoļu priesteri. Pēc Čruščova pat tos divus latviešus vairs nevarējis uzņemt Rīgas Garīgajā seminārā un iesvētīt par priesteriem. Latvijas katoļu baznīcā tagad esot priesteru trūkums. Tas pats ir arī citu konfesiju baznīcā.

Runājot par sovjetu sistēmas terroru, vēl jāpapildina, ka Staļina pēcteči: Čruščovs noslīcināja asinīs Ungārijas sacelšanos, bet Brežņevs noslāpēja čehoslovaku, tā saukto, pavasarīgo atdzimšanu, Dubčeka vadībā.

Arī patreizējā noplicināšana, piesārņošana, trūcība Latvijā nav tikai Staļina, bet sovjetisma nodarītais posts.

Noslēgumā varētu minēt, ka luterāņu mācītājs Richards Vurmlands uzskata, ka Marksa pievilcīgā sociālā mācība esot utopija. Īstenībā viņš neesot gribējis cilvēci glābt, bet to pazudināt. Varbūt sabrukušā sovjetisma sekas apstiprina tā mācītāja uzskatus!

Atgriežoties pie Latvijas garīdzniekiem, atklājas, ka pat Latvijas lielāko konfesiju bīskapi šturmēja Berlīni, kuŗas tuvumā atradās latviešu 15. divīzija, un plkv. Januma pulks pat tika nosūtīts aizstāvēt Berlīni, ko viņš nedarīja.

Uzvaras gada dienā Latvijas konfesiju daži bīskapi un garīdznieki tika pat sovjetu apbalvoti par varonību. Viņi toreiz bija jauni, vēl nebija garīdznieki un nebija brīvprātīgie, bet mobilizēti. Patiesībā piespiedu mobilizācija šeit nekā negroza.

Piem. II pasaules kara laikā Varšavā sacēlās poļu patrioti, esot sacēlušies ap 300.000 poļu, kas it nemaz nebija mobilizēti un negribēja būt mobilizēti sarkanarmijā. Viņi cīnījās tikai pret vāciešiem. Sarkanarmija jau bija Varšavas priekšpilsētā, bet tur apstājās un nogaidīja, lai vācieši poļu patriotus uzvarētu.

Apmēram viena mēneša laikā vācieši uzvarēja poļus, bet arī paši cieta. Latviešu 15. divīzija toreiz vēl atradās Polijā, tuvu Vislai. Kā tās latviešu divīzijas kaļalauka mācītājs pat esmu apglabājis poļu cīnītājus, kas bija miruši vācu gūstā.

Tai cīņā taču poļu patrioti palīdzēja sarkanarmijai sakaut vāciešus un pavērt ceļu uz Berlīni, ieslēdzot arī latviešu 15. divīziju Pomerānijas ielenkumos.

Atbrīvošanās no sovjetisma jūga tomēr jau tik tālu panākta, ka reliģisku literatūru var droši sūtīt uz Latviju. Tāpat vēstules visumā nonāk turpu.

Latvija sauc trimdiniekus palīgā, kā laicīgā, tā garīgā darbā. Taču, lai varētu palīdzēt, ir nepieciešams, ka trimdas tautieši būtu arī garīgi vajadzīgā līmenī. Pēc Latvijas apmeklēšanas kāds mūsu tautietis atstāstīja, ka Latvijas akadēmiķi un studenti esot nacionālāki, ticīgāki un dedzīgāki. Ko tad lai viņiem dotu, kā pašiem nav! Citā salīdzinājumā, piem., radi un tuvinieki apmeklē smagi slimo, lai viņu stiprinātu. Dažkārt notiek pretējais, slimais mierina un stiprina veselos!

Latvijas lielākā svētceļojuma vieta ir Aglona, kur Dievmātes svētkos 15. augustā ierodoties jau ap 100.000 svētceļnieku. Jau tik daudz kā pirms kara. Bet pirms kara tur sprediķoja tikai latviski, tagad sprediķojot arī poliski, krieviski u.c. valodās. Tas raksturo, ka tagad ir cits svētceļnieku sastāvs Aglonā. Pirms kara Aglonu sauca par Ziemeļeiropas Lurdu, kas ir lielākā svētceļojumu vieta Francijā, tāpat kā Rīgu sauca par Ziemeļeiropas Parīzi, kultūras un tīrības ziņā. Tagad kā Aglona, tā Rīga, netīras, piesārņotas.

Pagājušā gadā Aglonas svētceļnieki tikuši aicināti, lai piedotu komunistiem un to pakalpiņiem. Tas jau būtu kristticīgi un vispusīgi, ja būtu tikuši aicināti piedot arī bijušajiem hitleriešu pakalpiņiem. Citādi tāds aicinājums ir tikai politika. Pie tam vēl varētu jautāt, vai var kāda konfesija piedot tautai nodarītu nežēlību. Citā salīdzinājumā, vai var kāds kristietis piedot citam nodarītu nežēlību, moeklību?!

Tagad Latvijā konfesiju samēri esot citādi nekā pirms pagājušā kara. Patiesībā taču stipri maldinoši, ja atsevišķa konfesija salīdzinātos ar citām konfesijām, bet būtu jāsalīdzinās ar visu Latvijas iedzīvotāju skaitu. Pieņemot, ka Latvijas konfesijās kop-

skaitā būtu 1 miljons ticīgo, tad jāņem vērā, ka Latvijā taču ir tagad ap 2.5 miljoni iedzīvotāju. Tādēļ būtu svarīgi zināt, kādai ticībai vai neticībai pieder vairāk kā viens miljons iedzīvotāju?

Latvijas himnā: Dievs, svētī Latviju, Dieva vārds ir augstā godā, un šī himna tiek saukta arī par tautas lūgšanu, bet dziesmā Dzimtene tā jau nosaukta par saules lūgšanu. Vēl daudz jālūdz Dievs, lai Latvija kļūtu pilnīgi brīva. Dziļā lūgšanā augstu celsim Latvijas karogu, kas jau kļuvis par Latvijas mocekļu karogu, un vienosimies Latvijas tautas lūgšanā, piesaucot Dieva svētību pār mūsu tēvzemi, Latviju!

KAZIMIRS RUČS

LATVIEŠU KAĢALAUKA MĀCĪTĀJI

(Referāts TLTA latvisko zin.seminārā un TLB 1990.g.14.okt.)

Tautas atskatās jau uz 45 gadiem pēc II pasaules kaŗa. Ekstaziskā uzvaras aizgrābtībā Rietumeiropā savos dievkalpojumos dziedāja Hendeļa Allelūjā, bet latvieši raudāja par savas tautas mocekļiem, kuŗus okupanti deportēja uz Sibiriju. Nesen Latvijas Tautas Frontes (LTF) laikrakstā "Atmoda" 1990.g. 13. feb. nr. ievietoti Modŗa Slavassmagi pārmetumi Latvijas luterāņu mācītājam J.Rubenim un kristticībai vispār, jo tā neesot latviska un esot atbildīga daudzos kaŗos.

Minētajās sakarībās jāatsaucas kā bijušam Latviešu leģiona kaŗalauka katoļu mācītājam: ne filozofiski, bet balstoties uz personīgiem vērojumiem un apsvērumiem.

Pēc nepilniem diviem gadiem mācītāja un draudzes darbā, t.i. 1944.g. 4.aprīlī, Rīgas archibīskaps A.Springovičs nozīmēja mani, Cēsu katoļu draudzes palīgmācītāju K.Ruču, par Latviešu leģiona kaŗalauka mācītāju. Vācu nacistu armijas štāba iebildumi bija lieli. 1944.gada 21.marta sarunās ar vācu SS un policijas ģenerāli Jekelnu Rīgā Latviešu leģiona ģenerālspektors ģen. R. Bangerskis runāja arī par latviešu leģionāru mācītāju jautājumu. Ģen. Jekelns atbildējis, ka Hitlers piekritis vienam ev.lut. mācītājam uz latviešu divīziju un vienam katoļu mācītājam uz latviešu 6.korpusu. Viņš lūdzis ģen. Bangerskim iesniegt apstiprināšanai mācītāju kandidātus, turklāt tādus, kuŗi

nebūtu uzstājušies pret vāciešiem. Tas sevišķi zīmējoties uz katoļu mācītājiem. (*Skat.Latviešu kaŗavīrs Otrā pasaules kaŗā*).

1944.gada vasarā Latviešu leģiona 6.korpora štābs mani komandēja uz šī leģiona 15.divīziju, kuŗa toreiz atradās Latvijas upes Aiviekstes labajā krastmalā. Tur sastapu 15.divīzijas kaŗalauka luterāņu mācītāju Jūliju Straumi. Kad sarkanarmija tuvojās Rīgai, 15.divīzija tika pārvesta uz Pomerāniju un tai līdz arī mēs, abi kaŗalauka mācītāji.

Pomerānijas kaŗalaukos cīnījās vairākumā latviešu 18 un 19-gadīgie vidusskolnieki. Vismaz 10 tūkstoši no viņiem krita kaŗalaukā, noklīda vai krita sarkanarmijas gūstā un tika aizvesti Sibīrijas Golgātā.

Landekas (Pomerānijas vidienē) drausmīga ielenkuma sniegos un ap 20 gradu salā krita kaŗalauka luterāņu mācītājs J. Straume, glābdams ievainotos, ap 400 metrus no manis. Neviens nevarēja palīdzēt. Sarkanarmijas tuvcīņās ložu krusā neviens nevarēja pat galvu pacelt no zemes. Visapkārt kauca lodes un mīnas. Turpat krita arī Latviešu leģiona ārsti.

Pēc izlaušanās no Landekas ielenkuma, vakara dūmaka pārklāja asiņaino kaŗalauku un tur kritušos. Vecajā Derībā ķēniņš Dāvids par saviem kritušajiem drūmi nopūtās: "Lai nekrīt uz jums ne rasa, ne lietus, jo tur guļ kritušie varoņi!" (*2.Sam. jeb. 2. Ķēn.grāmata. 1, 24-26*).

Pēc Landekas 1945.gadā sekoja citi ielenkumi Pomerānijā. Drausmīgākais bija Kolbergas ielenkums Baltijas jūras krastmalā, kur biju arī es 17 dienas, t.i. no 1.-17 martam.

Pēc II pasaules kaŗa latviešu kaŗavīri-leģionāri nokļuva Rietumu sabiedroto gūstā sākumā Meklenburgā, pēdīgi Beļģijas Cedelgemā. Angļi lišķīgi solīja, ka tur būšot laba ziemas mītne. Patiesībā aiz dzelondrātīm bija ieslodzīti vairāk kā 13 tūkstošu latviešu kaŗavīru, ap 1000 lietuviešu un ap 500 igauņu kaŗavīru. Cedelgemā daudziem baltiešu kaŗavīriem-gūstekņiem pat tika uzšūti uz muguras un uz ceļgaliem lieli, krāsaini kāravu un pīķu dūzi. Visus gūstekņus nomāca bads, sals un visādi pazemojumi.

Starp latviešu kaŗavīriem-gūstekņiem bija daudz katoļticīgo. Septiņu mēnešu laikā Cedelgemas gūstā bija ap 10 tūkstoši katoļticīgo latviešu dievgaldnieku. Daudzi bija vairākkārtēji dievgaldnieki, tomēr lielais latviešu katoļu

dievgaldnieku skaits norāda, ka Cedelgemas gūstā bija daudz katoļticīgo latviešu kaņavīru.

Gūsta dievkalpojumu barakas bija agrākie Beļģijas municijas noliktavu šķūņi. Tās bija kopējas katoļiem, luterāņiem, baptīstiem u.c. Altāris bija akmens blūķis, pārklāts ar rupju izārdīta maisa drānu. Gūsta apstākļi liek atcerēties senos romiešus, kas smagi nopūtās ar kaņa vadoņa Brenusa vārdiem: "Vae victis!" ("Bēdas uzvarētiem!")- (Skat Titus-Livius, V.48).

Jāpapildina, ka Francijas pulkvež-leitnanta E.Bauera lielajā darbā par Otro pasaule kaņu (*La derniere guerre, ko 1975.gadā izdevusi Grange Batliere 10 sējumos*), apgalvo, ka tai kaņā esot krituši ap 1000 (tūkstoš) kaņalauka mācītāju. Cik tad viņu bija pavisam kopā, pieskaitot tos, kas dzīvi iznāca no kaņa?

Ko lai vispār saka par visu to kaņalauka mācītājs un kristietis! Minēšu dažus gadījumus no Svētajiem Rakstiem.

Kad cietējs Ijābs, pūstošu augoņu mocīts, gulēja izmests mēslu kaudzē, pie viņa atnāca draugi. Redzēdami Ijaba mokas, viņi nespēja runāt (skat. Ijābs 2, 13). Arī kaņalauka un gūsta šausmas var atcerēties tikai klusībā. Vārdi vairāk sāpina, nevis kaut ko noskaidro vai izlīdzina!

Ietīnēs kameiļa ādā, no tuksneša iznāca Jānis Kristītājs Jordanas krastos. Pie viņa nāca kaņavīri un jautāja: "Ko mums būs darīt?" (Lūk. 3,14). Jānis Kristītājs neieteica dezertēt, atstāt kaņaspēku, bet atgādināja, lai viņi godīgi pildītu savus kaņavīra pienākumus (skat. turpat Lūk. 3,14).

Mūsu Pestītājs Jēzus Kristus to nenoliedza, bet uzslavēja Jāni Kristītāju, uzsvērdams: "Pat es jums saku: starp dzimušajiem no sievietēm nav lielāka par Jāni Kristītāju".

Līdzībās par uzbrūkošo kaņaspēku Jēzus Kristus nesludina dezertēšanu jeb bēgšanu, bet atgādina, ka "ja apbruņojies sargā savu māju, tad viss, kas viņam ir, paliek drošībā" (Lūk. 11,21) un arī, ka jāapsvež, vai spēs pretoties uzbrucējam, kas pārāks kaņavīru skaitā. (Sal. Lūk. 14,31). Tātad kristiešiem jācīnās un jāuzvar vai jāmirst par savu tautu un par savu zemi, neatkarīgi no viņu konfesijas vai ideoloģijas. Jēzus Kristus cildina uzpurību par citiem: "Nav nevienam lielākas mīlestības par to, ja kāds atdod savu dzīvību par saviem draugiem" (Jāņ. 15,13).

Minētajā Putlosas gūsta nometnē bija pazīstams gūstekņu

teiciens: "Mēs esam sakauti, nevis uzvarēti!" Tas nozīmē, ka dzīvi palikušajiem ir cīņa jāturpina!

Salīdzinājumam noderētu zvēru uzbrukums, kur katrs cīnītos, lai tos atvairītu un aizstāvētu māju un savējos. Kas tad būtu jādara vēl ļaunākās briesmās, kad zvēru vietā uzbrūk cilvēki, laupa, posta, dedzina, izvaro, apcietina, deportē? Latviešu tautas dziesma skaidri un gaiši aicina tautas dēlus:

*Uz ežiņas galvu liku,
Sargāj' savu tēvu zemi.
Labāk manu galvu ņēma,
Nekā manu tēvu zemi.*

Rūdolfā Blaumaņa Tālavas taurētājs varonīgi noraida nodevības lišķību, saukdams:

*Mans zelts ir mana tauta,
Mans gods ir viņas gods!*

Visiem spēkiem viņš taurē, lai uzmodinātu latvju cīnītājus. Ienaidnieka cirtienos gāžas sargposteņa egle, un Tālavas taurētājs krīt varoņa nāvē.

Kaļalaukā dažkārt atgadījās nožēlojami notikumi. Vienreiz pēc dievkalpojuma pienāca kāds kaprālis ar pārmetumiem, ka viņš esot pret kristticību un dievkalpojumu kaļalaukā. Nezinu, kas viņš bija, pie kādas konfesijas vai ideoloģijas viņš piederēja. Viņam, starp citu, jautāju: ja viņš būtu norīkots sardzē un, citiem nogurušajiem sardzes vīriem guļot, tuvotos uzbrucēji, vai viņš šautu tiem pretī? Nekad! Vai vismaz šautu gaisā, lai pamostos iemigušie sardzes kaļavīri? Nē! Tad jau ienaidnieks uzbruktu bez vismazākās trauksmes un visus nogalinātu! Secinājums: ar tādu nostāju viņš nebūtu ne kaļavīrs, nedz varonis, bet vienkārši glēvulis un nodevējs.

Cits salīdzinājums: katram cietumam ir savs mācītājs, bet ar to viņš netiek uzskatīts par noziedznieku. Vai tad latviešu kaļavīri, daudzi pat tikai 18 un 19-gadīgi skolnieki un viņu garīgie gani, kaļalauka mācītāji, būtu uzskatāmi par kaļa noziedzniekiem? Pie tam kaļalauka mācītāji atrodas nepārtrauktās nāves briesmās un visādā trūkumā un badā, kamēr cietumu mācītāji atrodas drošībā un pie pilniem galdiem!

Latviešu kaļalauka mācītāji ir ne tikai garīdznieki, bet arī latvieši, tāpēc lai ir atļauts papildināt ar dažiem apsvērumiem latviešu atbildībā.

Latviešu leģionam bija piesprausts vārds "brīvprātīgie". Ko tas nozīmē? Vispirms, okupanti nav tiesīgi mobilizēt okupētās tautas. Lai izvairītos no starptautiskiem protestiem, vācu nacisti piekāra vārdu "brīvprātīgie".

No otras puses, latviešu kaŗavīru mobilizācijā bija arī zināma brīvprātība, bet šī brīvprātība nenozīmē, ka viņi būtu cīnījušies par Hitleru un par Vāciju. Viņi cīnījās par savu dzimteni, Latviju!

Latviešu kaŗaspēka nosaukums "Latviešu leģions" ir vācu okupācijas nosaukums. Toreiz nebija ne neatkarīgās Latvijas, nedz Latvijas kaŗaspēka. Arī, lai izvairītos no starptautiskiem pārmētiem, vācu nacisti latviešu kaŗavīrus ne tikai nosauca par "brīvprātīgiem" bet arī par Leģionu, t.i. par ārzemnieku vienībām, pie tam brīvprātīgām nevis mobilizētām.

Vācu nacisti Latviešu leģionu ieskaitīja Waffen-SS (*Ieroču SS*) grenadiēģu divīzijās, kaut gan iekavās vienmēr tika apzīmētas 1. un 2.latviešu divīzija, lai tās pakļautu vācu virskomandai. Hitlerieši neuzticējās vācu armijas virskomandai.

Šai sakarībā dzirdami pārmēti, ka latviešu leģionāri it kā būtu uzstājušies un cīnījušies ar vācu kāšu krusta karogu. Tie ir rūgti meli! Latviešu leģionāri nekad necīnījās ar vācu kāšu krusta karogu. Latviešu, tā sauktās, 15.divīzijas 32.pulkam pat izdevās iznest sarkanbaltsarkano karogu visos kaŗalaukos. Vācu uzspiestās uniformas un zīmotnes bija latviešu kaŗavīriem smags pazemojums. Pēc kaŗa viņiem vēl vairāk to pārmēta un tas bija otrs un, varbūt, vēl smagāks pazemojums.

Latviešu leģionārus raksturo poļu brāļošānās ar viņiem, kamēr viņi atradās vēl Polijā, t.i. Vislas rietumkrastā. Ar citiem poļi nebrāļojās, it īpaši ar vācu kaŗavīriem nekad. Daži piemēri: Poļu partizāņi uzbruka vācu kaŗavīriem, bet nekad latviešu leģionāriem.

Libušas (*poliski Lippusz*) poļu draudzes vadība pat sagatavoja un deva latviešu leģionāriem kafiju.

Libušā bija novietots Latviešu leģiona 33.pulks. Tur atradās arī uzvarētās Varšavas poļu patriotu sacelšanās gūstekņu nometne. Kādā gūstekņu nāves un apglabāšanas gadījumā vietējās poļu draudzes mācītājs bija aizņemts. Viņa vietā man bija jāiet apglabāt. Visapkārt kapsētai stāvēja vācu kaŗavīri ar šau-

tenēm un durkļiem rokās. Ieraudzījuši mani, viņi bija pārsteigti un atrāvās tālāk, jo vietējā mācītāja vietā bija latviešu kaņālauka mācītājs, viņu uniformā un apbruņojumā un ar mācītāja krustu.

Vēl daži piemēri, kas raksturo latviešu kaņāvīrus - leģionārus. Kaņa apmācībās mirušos latviešu leģionārus apglabāja Zofienvaldes luterāņu kapos. Tur blakus bija žīdu koncentrācijas nometne. Arī viņi savus mirušos apglabāja minētos kapos, blakus tur apglabātajiem latviešu leģionāriem. Neviens neprotēja. Kaņālauka luterāņu mācītājs J. Straume teica, ka "Dieva un mūžības priekšā visi ir vienādi!"

Beļģijas Cedelgemas gūsta nometnē latviešu kaņāvīrgūstekņi cēla iebildumus pret to, ka viņi vēl arvien ieslēgti aiz dzeloņdrātīm, kamēr vācu kaņāvīri jau sen atbrīvoti, lai gan vācieši ir atbildīgi par II pasaules kaņu. Angļi atbildēja, ka latviešu kaņāvīri-leģionāri esot ļaunāki par vācu kaņāvīriem. Vācu kaņa virskomanda cīņā pret boļševikiem varējusi vairāk paļauties uz latviešu kaņāvīriem nekā uz savējiem. Aizstāvēdami savu tautu un Latviju, latvieši nikni cīnījušies pret boļševikiem. Patiesībā angļu pārmetums reizē ir kā atzinība latviešu kaņāvīru varonībai.

Starptautiskā Sarkanā Krusta pārstāvis apmeklēja Cedelgemas latviešu gūsta nometni. Jautāts, kāds viņam iespaids par latviešu kaņāvīriem-gūstekņiem, viņš bez vilcināšanās atbildēja: "Latviešu kaņāvīri ir lieli patrioti!"

Pēc II pasaules kaņa bij. latviešu leģionāri nepiedalās vācu Waffen-SS sanāksmēs, kaut gan tur piedalās citu tautu leģionāri. Latviešu leģionāriem nebija nekā kopēja ar tiem, jo leģionāri bija latviešu kaņāvīri.

Zīmīgi, kā latviešu leģionārus vērtēja angļu kaņāspēks, kas viņus saņēma un turēja gūstā. Atrodoties Šlezvig-Holšteinas Putlosas gūstā, man bija iespēja dabūt caurlaides atļauju (*Permit*) no turienes angļu 8. korpusa. Latviešu kaņāvīrus-gūstekņus tur uzskatīja par Latviešu divīzijas kaņāvīriem (*The Latvian Division*), kaut gan tas angļu korpusss itin labi zināja, ka latviešu kaņāvīri bija ieskaitīti vācu Waffen-SS daļās un ieģērbti to uniformās.

Ko saka par latviešu leģionāriem Latvijas bīskapi un Latviešu leģiona atbildīgie virsnieki? Nozīmējot mani par Latviešu

leģiona kaņalaika mācītāju, Rīgas archibīskaps A. Springovičs un viņa palīgbīskaps J. Rancāns uzsvēra latīņu valodā, ka tieku nozīmēts par kaņalaika mācītāju latviešu kaņaspēka (*exercitus lettomici*) korpusam. Archibīskaps Springovičs to uzsvē arī latviešu valodā, lai nebūtu nekādu pārpratumu. Viņš min ģenerāli R. Bangersku kā latviešu kaņaspēka augstāko virsnieku.

Savā 1944. gada 11. februāra iesniegumā toreizējam Latvijas iekšlietu ģenerāldirektoram ģen. Dankeram arī Latvijas archibīskaps T. Grīnbergs nemin latviešu leģionārus, bet tikai latviešu kaņavīrus un viņu garīgo aprūpi (skat. Latviešu kaņavīrs Otrā pasaules kaņa laikā, 3. sējums 127. lpp.).

Latvijas augstie garīgie gani pasvītro Latvijas katoļu un luterāņu Baznīcas nostāju attiecībā uz okupantiem. Svarīgi ir nevis tas, ka latviešu kaņavīriem uzspiestas svešas zīmotnes, militāro gradu nosaukumi, bet gan tas, ka viņi cīnījās ne par nacismu un Vāciju, bet gan par Latviju un tās brīvību.

Latviešu leģiona štāba priekšnieks virspulkvedis A. Silgailis par šo leģionu saka: "Pakļautība kāda ārpus vācu kaņaspēka (*Wehrmacht*) pastāvošai militārai organizācijai - ieroču-SS (*Waffen-SS*) - bija tikai formālas dabas. Pasaules uzskata un partijas politikas ziņā Latviešu leģionam nebija nekā kopēja ar naciolsociālismu. Nacionālsociālisms un īpaši Ieroču-SS noliedza reliģiju un baznīcu. Turpretim Latviešu leģionā tā bija godā. Katrai daļai bija savs mācītājs. Arī latviešu leģionāru zvēresta formula pamatā atšķīrās no Ieroču-SS zvēresta formulas. Latviešu leģionāri nodeva savu zvērestu "Dieva vārdā" un zvērēja paklausību vērmachta virspavēlniekam tikai cīņā pret boļševīkiem." (turpat 135. lpp.).

Gūstā bija arī daudz poļu kaņavīru, kas bija cīnījušies pret boļševīkiem vācu pusē. Poļu ģen. Andersa kaņavīri, kas bija cīnījušies Rietumu sabiedroto pusē, nekavējoši pārģērba šos poļu gūstekņus savās rietumu armijas uniformās un viņus ieskaitīja savās vienībās. Diemžēl, ne visas latviešu bēgļu nometnes pieņēma no gūsta izbēgušos latviešu kaņavīrus!

Kādreiz Putlosas gūsta nometnē ieradās latviete no Hanoveras latviešu bēgļu nometnes un meklēja savu dēlu, kas bija mobilizēts Latviešu leģionā. Viņa gauži raudāja. Kāpēc? Kad bija jautājusi savas bēgļu nometnes komandantam - latvietim, kur atrodas latviešu leģionāri-gūstekņi, viņš esot atbildējis, ka viņam "nekā neesot kopēja ar to bankrotējušo biedrību".

Tautieši, kas uzskatītu latviešu kaņāvīrus-leģionārus par brīvprātīgiem Waffen-SS kaņāvīriem vai vācu nacistu pakalskrējējiem, noliegtu paši sevi un kalpotu Latvijas okupantiem, kas savu Latvijas okupāciju izklie dz par tās atbrīvošanu, arī no viņu žargonā sauktās buržuāziskās Latvijas, īstenībā no Latvijas neatkarības un brīvības. Diemžēl, tādu ļaunu piemēru netrūkst dzimtenē, Latvijā, un trimdā.

Tautieši, kas novēršas no saviem leģionāriem, met biezu miglu pār latviešu tautas traģēdiju. Viņi ir kā aizmugures žurkas, kas nobēga no neatkarīgās un brīvās Latvijas, kad tā grima kaņa ugunīs un asinīs, tāpat kā boļševiku okupācijā un terrorā.

Latviešu kaņāvīru nosaukums par leģionāriem ir stipri ieviesies latviešu valodā. Atkarājas no tā, kādā nozīmē latviešu cīnītājus nosauc par leģionāriem: vai nu kā latviešu kaņāvīrus, kuņi cīnījās par Latviju, vai arī kā vācu nacistma līdzskrējējus. Latviešu kaņāvīri-leģionāri cīnījās Vācijas pusē un tikai pret boļševikiem. Tautiešus dzimtenē, kuņi izvairījās no iesaukšanas Latviešu leģionā, iesauca sarkanarmijā. Gribēti vai negribēti viņi palīdzēja boļševikiem sagraut un okupēt Latviju, atņemt latviešiem zemi, pilsētas, mājas un nogalināt cilvēkus.

Neatkarīgi no tā, vai piekristu vai nē maniem apsvērumiem, es atgriežos pie latviešu kaņāvīriem, kas dzīvi, krituši, boļševiku nošauti vai viņu durkļiem nodurti. Latviešu leģiona pulkvedis Vilis Janums kļuva leģendārs Pomerānijas cīņās. Viņš ar savu pulku izlauzās pat no visdziļākiem ielenkumiem. Viņš dzējiski sveicināja 3. Globālās Daugavas Vanagu dienas ar šādu vārsmu:

*Pāri visam atmirdz
Atmiņu stars,
Nāk ciemos varoņu gars
No dienām trauksmainajām.*

Bet tas ir cits stāsts citam laikam un citiem cilvēkiem. Šoreiz gribu stāstīt par labiem cilvēkiem, labestības domu un par cīņu ar Melno.

Pats stāsta aizmetnis mani urda jau gadus četrdesmit, un tā patiesais sākums, laikam, meklējams dienās ar īsajām bikšēlēm, kad manas pasaules robežas bija stingri iezīmētas un noteiktas ar ciešām sētām un nodrošinātiem vārtiem.

Sākotnē visas lietas bija vienkāršas un saprotamas, kā to mācīja māte, tēvs un, viesot atbraukuši, arī vecās mātes un vecie tēvi. Laika ritumā šī skaidrība kaut kā samiglojās un reizēm arī sašķobījās, jo aiz mūsmājas drošajām sētām kaut kur Vilkaklāja dūkstājā vai Zirgu sila vaivarājos mita Melnais, kušš allaž piesitās draugos, sētu atstājot.

Tā viņš jau bija aplencis manas māsas, kuņas, no peldēšanas Olainītē pārnākušas, pēkšņi uzplijās mātei gādāt peldāmos apģērbus un vēl kādus tur citus apvelkamos.

No manis Melnais turējās vistālīs, līdz beidzot tomēr piesitās, mātei mani pirmo reizi uz veco Daugavmalas tirgu līdzī paņēmot.

Melnais paņēma mani pie rokas un aizveda pie klišģeru un maizes pārdotavas loga.

"Vai redzi, kas šī par maizi. Ne tāda, kā tavai mātei".

Melnais lika dziļi jo dziļi ieelpot, un tad aizdancināja atpakaļ pie mātes krējuma un dārzāju ratiem.

Tālākais ir gašš stāsts, bet Melnais bija piesities, un kopš tā brīža bieži neatstājās ne lūdzams, ne baņams. Tiklīdz esi sagatavojies darbam, tā šamais tūdaļ klāt un mudina darīt citas lietas, domāt citādi vai pat nemaz.

Visa tā sekās jau četrdesmit gadus domās saku paldies tiem daudzajiem labiem cilvēkiem, kuņģi grūtu dienu vai brīdi ar labu domu, vārdu vai darbu vieglāku darījuši, vai dzīvei domu devuši.

Melnais, paslepus istabā ielavījies, gan neapmierināts šķendās: "Vai vieglā prāta esi, laiku šķiežot par vecām lietām. Kas bijis, ir aizbijis un pagājis. Kam vēl labestības domu kā novalkāto armijas mugursomu lieki cilāt. Citiem bija, tev nebija, un tādēļ tas tā pienācās". Šoreiz gan biju dusmīgs, un Melnais prata laikā pagaist.

Gadu ritumā aizvadītā dzīves ceļa malā ir sarindojušies notikumi, darbi un cilvēki, kuņģus atmiņa nevar izgaisināt. Domās arvien ir jāatgriežas atpakaļ un tie jāpiemin.

Bija labās dienas, bija labestība un arī goda prāts. Bet tad - nesauktas un neaicinātas, uznāca ļaunās - ar naidu, skaudību, atriebību, nenovīdību un milzīgām bailēm, dienas, kad labiem cilvēkiem un labai domai bija grūti klajā rādīties un pastāvēt. Bija jāslapstās, bija jāargājas, lai paliktu dzīvībā.-

Jaunības pārdošība un vieglprātība nepazīst robežas. Autobusa saiņu tīkliņā latviskās domas vēstījuma pavairojums nodošanai draugiem un domu biedriem Jelgavā. Pašam mazs uztraukums, jo darījums un uzdevums nav saskaņā un vēlējumies ar jaunās varas gribu un ideoloģiju. Sēdekļi blakus piesēžas kāds līdzbraucējs un atveļ lasīšanai laikrakstu.

"Jums seko. Saini neņemiet un Jelgavā nearvienu nerunājiet. Prātīgākais būtu ceļā izkāpt pie paša mājām," saka svešais.

Mugurai pārskrien aukstas tirpas. Nodevība. Pat tuvāko draugu starpā? Paveļos svešajā sejā un tērpā: laikam darba cilvēks. Apdilis rudens mētelis, bārdas rugājiem apaugusi seja, bet pašas rokas baltādainas un lielacu gredzenu pirkstā. Dīvains kontrasts.

Kā brīdināts, saini neaizskaņi, bet Jelgavā neuzkrītoši izdodas pavēstīt par uzlikto asti.

Pāris mēnešus vēlāk tiek apcietināta mana māsa un vairāki ģimnazisti Jelgavā. Biedīgās dienas ir kļuvušas ļaunas.

Ziemas pusē ģimnazistu traka doma liek iesaistīties jaunās varas triecienprogrammā ar malkas kraušanas darbiem Rīgas preču stacijā. No sestdienas pēcpusdienas līdz pirmdienas rītam divas skolnieku maiņas sagaida malkas vagonus un atbrīvo tos jauniem uzdevumiem. Mācību sagatavošanu daudz tas nekavē, bet attur gan no deju priekiem.

Sākums ir trauksmains un uztraucošs, līdz pilnībā iepazīstamies ar visiem Preču stacijas laikmetīgajiem noslēpumiem. Tur kaut kādu citu iemeslu dēļ sarukušā malkas krāvēju pastāvīgā kadrā redzami staltu stāvu baltroči ar šai videi nepiederošu uzvešanos. Viņi ir klusi un nerunīgi.

Reizēm uzrodas pēkšņas kontroles, un šādās reizēs šie stāvi izklīst nesameklējami. Viņu vidū ir arī mans ceļa biedrs un brīdinātājs autobusā.

Arī mēs mācāmies pazīt un iepazīt cilvēkus, zīmes un brīdinājumus. Ar labiem padomiem un ģimnazistu atjautību tiek izveidota laba informācijas un brīdinājumu sistēma no stingri kontrolētajiem iebraukšanas vārtiem līdz pat malku ejās novietotajiem iekšējās sazināšanās tālruņu aparātiem. Šī sistēma dod iespējami daudz laika izklīst malku grēdu labirintos jeb puskrauto vagonu slēptuvēs.

Labi un uzticami cilvēki mācīja karstgalvjiem lapsu viltību un vilka niknumu, un mācīja arī miņu un gudrību atpazīt īsto brāli no piepulcināta naidnieka.

Pusgadā lietas un apstākļi mainījušies strauji. Nu šķirojam un kopojam apsūdzību materiālus pret nule izdzīto svešvaru čekas pagalmā Brīvības ielā.

Sastopu atkal ceļa biedru autobusā un malkas laukumā. Tagad viņš tērpies latviešu armijas virsnieka tērpā ar kapteiņa zīmotnēm.

"Karstgalvji un pārdrošnieki esat", viņš saka, "bet tādi bijām arī mēs Ziemas svētku naktī strēlnieku pulkā. Tagadējos laikos un apstākļos cilvēkam dzīvības saglabāšanai jālieto dzīvnieka instinkts un prāts. Latvijai vēl vajadzēs daudzus".

Šādus un līdzīgus vārdus jau teica arī mūsu svešvaras gada klases audzinātājs Gregors, uzticamos jauniešus brīdinādams no pārgalvības.

Abi virsnieki palika Kurzemē - abi līdz savam galam. Mēs, daudzi jaunie, vēl jau esam dzīvībā.-

Kur bijis, kur nebijis, istabā iespraucies atkal Melnais. "Žēl gan, ka tu paliki dzīvs. Citiem galvas sāpei vien labs esi.- Bet, ja nu dzīvs esi, vai būs drosme stāstīt par tām zagtajām eglītēm?"

Šoreiz būs jāstāsta. Cik ilgi smagu nastu krūtīs nesīsi?- Sliežu ceļā Zilupes stacijā gaņūmgažais vilciena sastāvs. Svētvakara dienas pusdienas laiks. Vilcienā pulkveža Januma pulka otrais bataljons ceļā uz fronti.

Nebūs svētvakara, nebūs Ziemas svētku un nebūs arī otrajos svētkos icecerētās kāzas, jo speciālais pieprasījums atvaļinājumam ir nomaldījies kaut kur kaņa pasta maisos Vaiņodē.

Bet ir jāspītē apstākļiem. Svētvakaram un svētku eglītei ir jābūt arī aukstajā preču vagonā, kas iepriekšējā braucienā lietots

lopu transportam. Piesnigušā ceļā brienam svētku eglītes lūkoties. Purvainā jaunaudzē visas kroplas. Nocērtam pāris: būs viena ko citiem iedot.

Atceļš ved gažām kokos paslēptai lielai ēkai ar platu gatvi, abās pusēs iežogotu ar skaisti noaugušām eglītēm. Krāsotā plāksnē uzraksts: Zilupes virsmežniecība. Vienādās atstarpēs paliek divi tukšumi: viens pašu vada, otrs rotas komandiera Māršāna priekam. Viņa raitnieks bija kaut kur sagumzījis pavisam greizu un šķību.

Pēc kaŗa virsmežzinim ņēmumu samaksāsim. Varbūt pat pirms tam, atvaļinājumā braucot caur Zilupi. Iedzēsim kādu glāzi sīvā un atstāsim arī stādītājam.

Bet kaŗa gaitas mums vēl tikai pašā sākumā. Mēs vēl nepazīstam gaŗo ceļu no Majevo stacijas uz Haritoncevo sādžu, uz Lokņu, Belebelku, un tad uz to nebeidzamo ceļu pāri Polistas purviem. Tas ir gaŗš un asiņains ceļš, kam tūlīt piesienas vēl viens un vēl citi. Tur ir aukstums, izsalkums un nāves bieds klajā sniega laukā un arī slēpējā mežā. Aiz sniegā iemītām pēdām un ceļiem paliek koku krusti un steigā cirstas kapu dobes.

Mēs vēl to nezinām, tādēļ bezbēdīgi savās domās sakām paldies virsmežzinim. Mēs arī nezinām, ka daudziem no mums šie ir pēdējie Ziemas svētki.

Zaļā egle savos zaļajos zaros aukstajā vagonā tur dzīvības cerības zīmes - sveču liesmas, un, vagonu riteņiem vienmērīgā ritmā klabot, to apvij Ziemas svētku dziesmu skaņas.

Mēs pilnībā izbaudām svētvakara izjūtas. Vēl jau mēs nezinām, ka nākošajā naktī daudzi būsīm priecīgi, guļas vietas iespējai iespiesties pārpildītā lopu kūtī, bet aiznākamajā būs vairs tikai vējam un kniebīgam salam pakļauts klājš lauks ar ledus pīsalušu salmu kaudzi kalna galā.

Blakus pateicības domai, gaŗus gadus krūtīs iezīdusies mājo vainas apziņa par sabojāto gatvi, par zagtajām eglītēm. Melnais to arvien atgādina. Zaglis kaŗakalps. Bet arī tas ir gaŗš stāsts.-

Pēc vēl divi gadiem pasaule sagriezusies pavisam ačgārni: Dieva zeme, izdegusi kaŗa liesmās, tiek savaŗzota asiņainās vaŗās.

Labais ir kļuvis peļamais, un sliktais nu ir noteicējs. Lielajā cilvēku jucekļī ir izklīdēti un patvērušies arī labie cilvēki, tāpat kā labas iejavas raugs patvēries Kurzemes saimnieces trūcīgajā bēgļu sainī.

Šī iejava rūgst un briest, un šīs labestības garšu bieži jutām arī mēs.

Mēs tagad esam nievātie. Vecajā klosterī novietotajā slimnīcā starp sevišķi izmeklētajiem vaininiekiem pasaules nelaimē esam iegodināti arī astoņi latvieši. Ne jau tie paši glītākie un spēcīgākie, jo Antonam trūkst acu gaismas un abas rokas, Heinricham kuņģa un zarnu vietā vairs tikai bēdīgas atliekas, Eduardam abām kājām trūkst pēdu, un Harijam galvā caurums dūres lielumā un stikla acs. Mēs, pārējie, esam mazliet laimīgāki, jo mūsu kaites nav tik atbaidīgas un drausmīgas. Pat mazā Krūmiņa sprāgstlodes sakropļotā roka nē, ko tas upurējis savu dzīvību glābjot.

Par vaininiekiem esam padarīti visi, jo aiz biezās mūra sētas papildus uzcelts dzeloņdrāšu dubultžogs ar sargu torņiem, un ložmetēju un patšauteņu stobri reizēm mūsu ailēs ierej dzēlīgus smieklus. Tajos aplkusa sirsnīgais flāms Pjērs.

Bet arī šķietamiem un īstiem vaininiekiem ir svētki un svētvakars, ko neviena vara nespēj klusināt. Arī mēs, astoņi latviešu vaininieki, gatavojamies svētvakaru saņemt mūsu tradīcijās. Bet lietas uz brīdi ievirzās citādi.

Kad nemizoto divkartupeļu un govju māgas savārījuma vakariņas nokoptas un saldajā ēdienā saņemta pēdējā zāļu deva, gatavojamies izlavīties no izolācijas nodaļas. To pārtrauc negaidīts aicinājums ierasties virssardzes telpās.

Uzmācas baiga doma. Pagātnē jau bija bēdīgi piedzīvojumi. Reiz mani izmantoja arī kā dūņu maisu. Arī aklais Antons Traunšteinas slimnīcā bija piedzīvojis bēdīgas lietas.

Virssardzē ieejot, sagaida liels pārsteigums: tuvējās Mildorfas latviešu nometnes pārstāvji ar neatlaidību izkaulējuši atļauju mums atvest svētku prieku un dāvanas. Viņu starpā arī mana sieva.

Bet labu cilvēku un labestības starpā ir arī nezināšana, rupjība, vara un naida celtie žogi, un tā sekās labie cilvēki ar izbailēm redz, kā melnas un rupjas rokas ar baudu un tīksmi uz grīdas kaudzē sagāž un sabojā gaumīgi sakārtotos svētku priecinātājus un dāvanas.

Bet viens bija arī labs cilvēks: saņemot sievas gatavoto svētku dāvanu sainīti, atstāja to neskartu. Varbūt arī viņam kaut

kur Alabamas vai Virdžīnijas kokvilnu laukos bija piederīgie un ģimene, un varbūt arī viņam kaŗa naidis nebija nonāvējis pēdējo cilvēcisko īpašību.

Paldies tiem labajiem cilvēkiem, kas labestības domā bija ietvēruši arī mūs, un paldies tiem, kuŗi savu svētvakaru ziedoja mūsu iepriecinājumam. Un paldies arī tam nezināmajam melnajam soda rotas kaŗavīram, kuŗš manu svētku prieku atstāja tīru un neskartu.

Tajā svētvakarā latviešu kaŗavīru sīkbariņš ejā starp divstāvu guļavām jutās stiprināts un gandarīts. Mēs neesam aizmirsti, mēs neesam pazušanai lemti. Pasaulē ir arī vēl labi cilvēki.-

Kaut arī daudzas iezīmes un notikumi vedināja domāt, ka visam labajam gals un beigas, pati dzīve sekojošās dienās un laikos liecināja, ka labie cilvēki un labestība bija patvērusies dzīvībā, kaut arī kādreiz tas izpaudās pretējās izdarībās un dīvainos darbos.

Labs cilvēks noteikti bija norvēģu cilmes komūnists, bēgļu aprūpes ierēdnis, kuŗš jau aiznākošajā dienā pēc dzeloņdrašu žoga atstāšanas atbrīvoja mani no nabadzības lāsta, nepieņemdams aprūpējamo vidū un bēgļu noietnē.

Sākotnēji tas sāpēja, un arī pavisam plāna pārtikas deva to lika cieši manīt, bet vēlāk biju pateicīgs, jo nebija vairs jā-glaimo, nebija jālūdz, nebija paldies jāsaka.

Noteikti labs cilvēks bija bavariešu pagasta vecākais, kuŗš mani ar bavariešu zemnieka gudrību pierakstīja dzīves vietā tajā pat noietnē, no kuŗas norvēģis bija mani izslēdzis, un bez lielas lūgšanās izgatavoja visus papīrus, lai sveštautas kaŗavīrs varētu sākt jaunu dzīvi svešās zemes taisnā ceļā, ne ceļa grāvī.-

Melnajam šādas lietas nepatīk, un atkal kavē mani risināt pasākto domu: "Tu jau savās pateicībās esi vēl trakāks kā latviešu pašdarbošanās biedrības pateicības komitejas priekšstāvis".

Negribu ar viņu strīdīties, tādēļ uzprasu:

"Vai tu labāk negribētu aiziet uz kādu partkomitejas bilžu skati vai koncertu? Tur būs interesantāk".

Melnais priecīgs.

"Paldies ka atgādināji. Pats būtu piemirsis". Nu varu domu nobeigt un pielikt stāstam punktu.

Labie cilvēki - gaŗa rinda seju, vēl gaŗāka saņemtās labes-

tības virkne.

Kuņš gan lai atmiņā atsauc visas tās labo cilvēku mūsu bērniem slepus pasniegtās piena krūzītes un saldumu plāksnītes, un kuņš gan lai atceras visus makaronu saiņos paslēpto kafijas pupiņu sūtījumus, kas palīdzēja līdzsvarot ģimenes allaž spiedīgās pārtikas problēmas.

Labs cilvēks noteikti bija arī tas teksasietis, kuņš atsūtīja pāri cauras un milzīga lieluma spocīga paskata kurpes un ļoti izskatīgus skaļu krāsu zeķu pārus, kas nokrāsoja visu manu pārējo zeķu trūcīgo krājumu.-

Jo vairāk domāju, jo vairāk šķiet, ka pagātnē saskare ar labiem cilvēkiem vien bijusi. Varbūt, ka patiesi ir tiesa, jo vecās mātes un vecie tēvi tā mācīja, ka visi cilvēki ir labi.

Ja nu tas tomēr tā nebūtu, tad jāatzīst, ka patiesi laimīgs esmu bijis dzīvē, sastopot tikai labos.

Tie visi palikuši atmiņā, tos visus ar labu domu pieminu un visiem šovakar paldies saku. Visiem labajiem cilvēkiem.

Es zinu - Melnajam tas ļoti nepatīk.

LOLITA GULBE

Dzimusi Jelgavā, Karolīnes un Rūdolfa Rozes ģimenē pirmais bērns; drīz sekoja brālītis.

Latvija bija brīva un skaista, un, sakarā ar tēva darbu, man bija iespēja redzēt dažādas Latvijas pilsētas. Vasaras vienmēr pavadījām pie radiem Koknesē, pie Daugavas vai Jēkabniekos. Rēzeknē sāku bērnu dārzu, bet par savu skolu uzskatu Dārtas pamatskolu Jelgavā, ko vajadzēja atstāt nepabeigtu - bija kājām jānostaigā aiz bēgļu vagona no Vecumniekiem līdz Liepājai.

Vācijā bijām pie Ziemeļjūras-Huzumā un Flensburgā, kur sāku ģimnaziju. 1949.gadā ar māti un brāli izceļoju uz Kanadu, kur tēvs jau bija savu līgumu nostrādājis.

Dejoju Diždanci, turpināju izglītību, strādāju apdrošināšanas birojā. Apmeklēju Apdrošināšanas institūtu un šini darbā strādāju vēl šodien. 1964.gadā apprecējos ar Valdi Gulbi, un mūsu ģimenē ir trīs bērni.

Esmu TLB biedre, kādu laiku rosīgi strādāju dāmu komitejā. Tagad esmu Kanadas preses kopas sekretāre un darbojos par pārstāvi Karavānas valdē.

Rakstīt sāku jau agrā jaunībā, publicēties tikai ar 1975.gadu, jo nebiju domājusi, ka gribu savu sirdi un jūtas atklāt citiem. Vēlāk - iedrošinājos un iedrošināta turpinu. 1981.gadā iznāca pirmā dzejoļu grāmata "Jāiztur". 1985.g. dzejoļu krājums "Varbūt es esmu mežs" un 1991.g. dzejoļu krājums "Gredzena acs".

ANETE DOROTEJA ŠARLOTE

Laikam jau Kalētu muižas kalējs bija lepns uz savu meitu - vai citādi manai mātes mātei būtu doti tādi vārdi? Un manai bērna ausij tik sveši - mums katram taču bija tikai viens, pavisam vienkāršs vārds. Bet Anete-Doroteja-Šarlote! Tas jau izklausījās kā kādas dziesmas pirmā rinda! Izdarīga viņa bija - agri pazaudējusi vīru Miķeli (kam bija pavisam normāls vārds!), viena audzināja un skoloja trīs meitas.

Pirmā pasaules karā visas apmetās Odesā, kur vecāmāte vadīja Latviešu biedrības saimniecību. Par Latviešu biedrību Odesā manai mātei ir skaistas jaunības atmiņas - biedrība bija aktīva, un viņas - trīs Lazdiņu māsas - dejoja un dejoja, kamēr revolūcija aiztaisīja biedrībai durvis. Un tad - ceļš uz mājām - uz Liepāju, bet tad jau mana vecāmāte bija pazaudējusi veselību.

Es viņu nekad īsti neiepazīnu. Biju maza un mani atbaidīja

viņas tumšās drēbes, slimošana un varbūt arī viņas trīs svešādie vārdi. Viņa bija atturīga un neprata mūs piesaistīt. Kaut gan mēģināja stāstīt par sevi - viss izbalējis, īsti neieklausīts un nedzirdēts. Vienīgi vectēva nāves stāsts palicis atmiņā - kā Miķeli noķēruši cara zaldāti, uzsaukumus izplatot, kā viņš bēdzis un paslēpies Liepājas ezerā zem ūdens, dabūjis plaušu karsoni. Kā viņa bērēs zaldāti jājuši un visu novērojuši. To viņa stāstīja atkal un atkal, varbūt tāpēc arī iespiedies atmiņā, kamēr viss cits dzirdētais aizmirsts.

Nabaga Anete Doroteja Šarlote - tur viņa gulēja, nespēdama vairs paiet, domās pārstaigājot savu dzīvi, kuŗā es nekad neiegāju. Tagad man par viņu jādomā kā sievietei par sievieti. Varbūt man ir viņas balss? Varbūt tas veids, kā pagriežu galvu, ir mantots no viņas? Kaut ko no viņas es taču sevī nesu, bet ko, to es nekad neuzminēšu. Un cik tālu ir no Odesas līdz Okholmai - divām trimdām - cik tālu no viņas līdz manīm?

Es sēžu pie jūras vaļņa, un manā priekšā savus viļņus veļ Ziemeļu jūra. Pelēka, vienaldzīga un varena, viņa par mani neliekas ne zinīs. Naktīs bieži viņa trako, bet mēs, baltos vācu pēļos iegrimuši, jūtamies droši un pamazām pierodam pie viņas nemiera. Šī zeme ir atņemta jūrai, šis vācu ciems pie Dānijas robežas - gluda kā plauksta, izvagota kanāliem, bez kokiem un vienmēr, vienmēr vēju appūsta. Uz Okholmu mūs atveda tēvs pirms kaŗa beigām cerot, ka krievu armija mūs nerasniegs. Viņš bija ciemā pieņa kannu izvadātājs un mēs ar brāli dažkārt braucām līdz, ietupušies starp lielajām kannām, trijatā dziedādami tautasdziesmas. Es skatos jūrā un zinu, ka tālumā ir salas. Bēguma laikā ļaudis nāca kājām pāri uz cietzemi, tad gaidīja nākošo bēgumu, lai ietu atpakaļ. Ar kājām.

Ar kājām staigājām pakaļ bēgļu vezumam. Bijām gājuši gaŗu ceļu, no Vecumniekiem cauri Rīgai, gar jūrmalu un tad uz Kuldīgu. Vienmēr krieviem tikai drusku pa priekšu, katru nakti citā šķūnī, citā istabā. Kuldīgā mēs varējām ievilkt elpu, un tad pienāca ziņa, ka rīt ķeršot bēgļus tranšeju rakšanai. Mēs atkal krāvām vezumus un gājām uz Liepājas pusi. Mēs, bērni: Haris, mans brālis un es, pabāzuši galvas zem vezuma brezenta pārklāja, savus mazos ķermenīšus piespieduši vezuma aizmugurei, tvērāmies no rudens lietus, un basās kājas lika soli pa solim arvien

tālāk no mūsu mājām, sētām un kapsētām. Svešums izplēta savas rokas.

Tagad es sēžu un skatos jūrā un zinu, cik viņa ir auksta un sveša. Vai Anetei Dorotejai Šarlotei Melnā jūrā pie Odesas bija draudzīgāka? Es zinu, cik ļoti mans tēvs ilgojas pēc Baltijas jūras. Tāpat kā vēji, kas vienmēr skrien pāri šai zemei, viņa domas skrien atpakaļ uz Latviju un nes mūs līdz.

Un tad - 1987.gada maijs - un kāda balss, kāda roka, kas ir spēcīgāka par mani, mani vadīja un lika meklēt senču pēdas un saknes, atbalsis akmeņos. Atgriezties. Es braucu uz zemi, ko biju atstājusi maza, nesdama līdzī atmiņas, kas palikušas iespiestas manā bērna prātā kā ziedi starp grāmatas lapām:

Cik balts bija sniegs Rēzeknē,
kā Krustpilī ledus iet Daugavā,
Zemgales plašie lauki un zaļie Svētes ūdeņi,
manas Jelgavas nekaltie akmeņi,
vējš uz Driksas ledus un vecie valši slidotavā,
pelēkie akmeņi Daugavas malā,
Koknesē lupīņu lauki, mellenes
un es pati, gaišām bizēm, zem Kokneses lielās egles:
manas bērnības gaitas un cilvēki, saistīti ar tām.

Es atradu visu, ko meklēju acīs un roku spiedienos, Vecrīgas ēkas un akmeņi mani baņoja, un manas saknes ieauga starp tiem.

Viesnīcā vēl noklausījās, pie Brīvības pieminekļa ziedus nedrīkstēja likt. Ielas izdrupušas, un namu krāsa atlobijusies. Un tomēr - lakstīgala dziedāja ievu krūmā pie Esplanādes pusastoņos vakarā. Gribēju arī savai meitai atdarīt sirdi, iedot redzīgas acis -mācīt iemīlēt to, kas slēpjas aiz visa pelēkā. Šeit ir mājas, kaut arī mums nekas nepieder, šī ir mūsu zeme. Un pāri jūrai - arī tur vairs nav svešums. Esam tur uzauguši un vienu daļu no mums viņš ir paņēmis un lutinājis - svešums, tagad iepazīts, ir kļuvis otrās mājas. Mums ir jābūt lieliem cilvēkiem ar lielām sirdīm, lai varētu panest, to izturēt un nepazust.

Un kā es to iepazīnu? Pie pelēkās Ziemeļu jūras, starp pelēkām nometnes barakām. Varbūt nebija ko ēst, varbūt nezinājām, kas notiks, bet bēgļu nometnē mēs bijām tik jauni. Mums bija gluži vienalga. Galvenais, bijām visi kopā pirms skolas, skolā, pēc skolas vakaros. Manai mātei teica, ka viņai nekad nav jābēdājas,

kur esmu - jāklausās tikai, kur visskaļāk smeļ. Un tas arī viss, kas mums bija - smieklī, un ar to pietika. Kleitas mēs šuvām un kādas kleitas! No angļu atsūtītām lietotām drēbēm - mēteļus izārdījām un no drēbes kreisās puses iznāca kleita un no mēteļa oderes - blūze. Nebija ar ko sacensties, reti kādam bija vairāk. Nometne bija pasaule pati par sevi, un mēs maza daļa no tās - jaunības bezbēdībā - vienā rokā latīņu mācības grāmata un otrā Ķezberes dzejoļi.

Skolas biedram atbrauca brālis, un pirmo reizi ievēroju puīša acis, tik zilas, zilas. Un tad mēs visi raudājām, katrs savu reizi un izsmējāmies pa visu pasauli. Bet pirms tam mēs dejojām, dejojām un dāvinājām viens otram ziedus.

Un tad - šīs svešās pilsētas un mazās istabiņas zem jumtiem vēl dziļākā svešumā. Šī svešā valoda visapkārt un svešā skola, kuŗā tu nemaz negribēji iekļauties, jo bijī pilnīgi citāds, bet mācījies, ka ausis svilst, vārdnīcu rokā. Un bijī viens no labākiem. Tie pirmie darbi, tā pirmā, pašas naudas pirkta kleita. Un mēģinājām stiept rokas viens pret otru ar vēstulēm, ar sapņiem, un jūŗas likās tik platas. Un tad pirmās iepazīšanās, pirmās saieŗanas, pirmās biedrības. Un visur attālumī, kas ilgi neizgaisa.

Un tomēr mēs pieaugām, reizē ar pilsētām mainījāmies un iekļāvāmies bet nepazudām. Un saviem bērniem mācījām to, kas mums likās svarīgs un paturams. Un ar asarām apglabājām tēvus zem tomēr sveŗām velēnām.

1990.rudenī mēs braucām - mans vīrs un mans dēls dzied DV vīru korī. Un Latvijā viņus gaida. Es skatos viņu sejās - kādas acis būs Valdim, atgrieŗoties, un kādas Jānim, ieraugot savu tēvu zemi pirmo reizi?

Zem lidmaŗinas spārnīem bieza migla - un vēl migla klāj zemi, migla, kas jānokrata. Bet šodien mūs gaida un tur viņī visi stāv - vesels bars mūs saņemt, mīlēt un iepazīt. Līst lietus, un mēs smejam, un Valdis ir atkal jauns, un Jānis izbrīnējies - tik daudz un tik daudz. Man jau viņī zināmi, no pagājuŗās reizes - esam mājās. Pieminekļis ziedos, virs katedrāles mirdz krusti, cilvēkiem augstāk paceltas galvas un uz lūpām ilgotais brīvības vārds. Taču, ja durvīm nokrīt rokturis, nav nagliņas, ar ko to pielikt. Tas nekas, mēs visi ticām labākām dienām, un uz galdiem parādās gardumi, krāti un sameklēti viesiem. Mēs jūtamies

vainīgi, noēdot viņu tiesu, tiekam apsaukti un tad roku rokā ejam pāri Daugavas tiltam, un vējš skrien mums pa priekšu.

Un kaut kā es zinu, arī mans tēvs ir pārnācis mājās, iet gar Svētes upi un saka brālim, cik tur būtu laba zvejošana.

Es stāvu pie pamesta kapa. Tas ir sazimēts kā manas mātes mātes kaps. Bet nav jau īsti droši. Tas tomēr ir gluži pamests, iegrimis starp augstiem dzīvības kokiem, lapām apbiris. Neviens nav licies zinis. Droši vien te guļ mana vecā māte, šeit Jelgavā, Zanderu kapos viņu apglabāja martā. Uz Liepāju blakus Miķelim Līvu kapos viņu aizvest nevarēja. Jelgava vasarā dega, un mēs vairs neatgriezāmies. Es stāvu un skatos uz šo pamesto kapu un tas ir tāpat, kad stāvu pagalma malā un skatos uz māju, kas bija un nav vairs. Tomēr māju redzu - baltu - dārza vidū - bet īstenībā viņas vairs nav. Ir tikai posts. Tur sākuši celt laulības pili un nepabeidza, laikam pili nevienam nevajaga, vispirms vajaga nagliņas roktuļiem. Pie kapa es atgriezīšos, pie mājas vairs ne.

Es atgriezīšos un palīdzēšu celt citu māju, ne pili, kaut vai pāris istabas, kur nolikt ceļa somas un Lāsmas dāvēto zirņu bļodu, un Kurzemes zaru kannu. Kur ieiet un aiztaisīt vakarā durvis un zināt - es esmu istajās mājās. Tad es sameklēšu savu veco māti, pasveicināšu viņu no savas mazmeitas un uzlikšu krustiņu viņas kapam:

ANETE DOROTEJA ŠARLOTE LAZDIŅA DZ. HŪNS

1864 - 1944

MARUTA VOITKUS-LŪKINA

Dzimusi Rīgā, Staļina-Hitlera līguma tapšanas ēnā, 1939.gada 25.jūnijā. Vecāku pastāvīgā dzīves vieta tobrīd vēl bija Zaļenieku mācītājmuiža. Drīz sākās bēgļu gaitas. Uzzinājuši, ka tēvs atrodas izsūtāmo sarakstā, vecāki 1940.gadā cenšas iejukt ļaužu jūklī lielpilsētā Rīgā un no turienes gadu vēlāk ģimene ar *ad hoc* dokumentiem dodas uz Vāciju. Bērniņu pavada Tīringenā, vēlāk bēgļu nomētnēs Bavārijā. Latvisko izglītību ieguvusi Daugavas pamatskolā Ansbachā, Hamiltonas latviešu skolā un Toronto latviešu tautas augstskolas ģimnazijā. Maģistres gradu angļu literatūrā iegūst

Toronto universitātē. Strādā Kanadas lauksaimniecības departamenta informācijas nodaļā. Trīs gadus komandējumā Apvienoto Nāciju Pasaules pārtikas programmā Romā.

Ar recenzijām piedalījies žurnālā *Vaga* no 1983.gada līdz tā pēdējam numuram. *Trejos vārtos* publicēti dažādi raksti, īslaicīgajā žurnālā - feļetons. Referātus lasījusi Sidnejā, Austrālijā un Toronto - feļetonu 1983.gadā Milvokos un 1989.gadā Losandželosā. Ar politiskām apcerēm piedalījies Sidnejas radiofonā 2EA un piedalās videožurnālā *Žurnāls*.

TOMĒR MŪSU DARĪŠANA - ANTIŅA, TAVA UN MANA!

(Referāts TLB 1993.gada 28.martā Latviešu namā)

Nevis politiķu, nevis vadoņu, nevis nākamās paaudzes, nevis kaut kādas svaidītas pašplūsmes daļa ir Latvijas atkopšanās, bet gan Antiņa, tava un mana! Šo domu, kas ir mana visdziļākā pārlicība, risināšu ar jums trīs posmos. Pirmā posmā apskatīsimies, kādēļ tā ir tieši mūsu darīšana. Otrajā - palūkosimies ainavā, kuŗa Antiņu un mani rosina darboties. Trešajā - palūkosimies, ar dažiēmiem un ierosmēm kā darboties.

Tomēr mūsu darīšana, bet kāpēc?- Iemesli vairāki. Pirmkārt, mēs četrdesmit septiņos trimdas gados esam sevi pierādījuši. Izdzīvojuši svešumā trešā un ceturtā paaudzē ar vēl dzīvām latviešu biedrībām, skolām, koŗiem, jaunatnes organizācijām, izstādēm un saietiem, esam sevi apliecinājuši par patriotiem - un no sirds. Valoda, kas latviskajai gara pasaulei pamatā - un ne jau kā

saziņu līdzeklis (lūdzu padod sviestu! cik maksā troleja biļete?), ko nesen kāds runātājs nosauca par līmi vai klīsteri - nē, tā lielā valoda, tā dzīvā sakne ar visu mūsu vizuļojošo, sanošo senču, literātūras, drāmas, mūzikas un dabas mīlestības piepildīto īpatnējo pasauli - tā valoda mūsos ir dzīva. Saītes, kas mūs sien, turas stīpras.

Otrkārt, mūsu darīšana tāpēc, ka Latvijas latvieši vieni paši nekad netiks galā ar tām truluma, riebuma un svešās varas uzņēmības sekām, kas piemēslojušas mūsu Latviju. Mēs kopumā esam tautas vienīgais atdzimšanas garants. Pa četrdesmit septiņiem garīgās verdzības gadiem mūsu radi ir kļuvuši bailīgi, nevarīgi, bezcerīgi, nespējīgi, dialektiskajā materiālismā ievilkti vai ieslīguši, beznākotnes cilvēki. Pat pašu vārdu "nākotne" viņi aizmirsuši. Dialektiskajam materiālismam nākotnes nav, tikai "perspektīva", kur kādu matēriju, kādu materiālu bārbalu sameklēt.

Treškārt - Latvijas nākotne mūsu darīšana tālab, ka tieši mēs un tikai mēs, no vienām un tām pašām saknēm cēlušies, ar tām pašām vecmāmiņām un vectētiņiem, no vienas likteņa kopības, tikai mēs no visiem pasaules cilvēkiem varam palīdzēt, jo mēs esam vienīgie, kas tā īsti un pamatīgi saprot to, ka Latvijas latvieši nezina, ka viņi nezina. Mēs zinām, ka viņiem kaut kas ir zudis, un zinām arī, kas tas zudušais ir.

Ceturtkārt - mēs esam vienīgie ļaudis visā plašajā pasaulē, kas viņus mīl. Ne amerikāņi, ne austrālieši, ne japāņi, ne hongkongieši, ne franči, ne angļi latviešus Latvijā nemīl. Tirgoties viņi grib. Iegūt no Latvijas latviešu lētā darba spēka, bet nevis atdāvināt viņiem seno, mīlo latvju pasaules skatījumu. Tikai caur mums latvieši to var atgūt. Mēs esam viņu vienīgā cerība.

Un piektkārt - Latvijas nākotne mūsu darīšana - piektkārt, tas ir labi, jo senajos ticējumos skaitlim pieci bija svētuma spēks - piektkārt mūsu darīšana tāpēc, ka mums ir dota spēja iejusties abos pasaules skatījumos, i mūsējā, i viņējā, i citos. Atkal kāds gudrinieks teiks: Latvijas latviešu pasaules skatījumu jūs nekad neapgūsit. Jūs to nesapratīsiet. Uz to es atbildu: tāds spriedums ir par daudz vientiesīgs! Pie šī jautājuma tūliņ pakavēsimies ilgāk.

Visi pieci iemesli, kādēļ Latvijas atlabšana ir mūsu darīšana ir svarīgi, jo mēs sevi esam pierādījuši, ka esam Latvijas latviešu vienīgais atdzimšanas garants, ka mēs aptveram, ka viņi

nezin, ka mēs esam viņu vienīgā cerība. Mēs esam vienīgie, kas orientējamies abos pasaules skatījumos, tas ir vissvarīgākais.

Un nu iesim mūsu aplūkojamā temata otrā posmā: ainavā, kur rosās Antiņš. Iepazīnuši ainavu, redzēsim, kas tajā darāms!

Kad man bija divpadsmit gadi, mēs sešus gadus, pusi mana mūža un trīs ceturdaļas mana apzinīgā mūža, bijām dzīvojuši bēgļu nometnē, kur ļaužu lielākā daļa nestrādāja. Strādāja tikai daži: bērni, skolotāji, virtuves personāls, sargi pie vārtiem. Ar visu to, man dabiski šķita, ka ēdienu, drēbes un telpas mājvietai piešķir kāda mistiska sistēma, kuņā ietilpa "administrācija" un "amerikāņi". Mums "pienākas". Kā tad tas būs, kad mēs no nometnes aiziesim, es jautāju mātei, kā es zināšu, kur iet pakal man piešķirtajām skolas grāmatām?- Man nekā nepiešķiršot. Būšot veikalā jāpērk par naudu. Bet kur tad mēs naudu ņemsim? Vecāki strādāšot, viņiem par to maksāšot algu. Kas tas ir - alga? Nu, naudu. Tajā brīdī sadrupa un sakrita man pie kājām mana pasaule, it kā kāda amerikāņu lidmašīna tai būtu uzmetusi bumbu. Bumbas gan sen jau vairs nemeta, bet kā tas ir, ka sakrīt lieli nami, kad uzmet bumbu, to es labi sapratu. Man bija licies, ka tajās grāmatās - *Tēvu valoda, Dzimtenes mācība*, - ir kaut kas tāls, mistisks, netverams, kā nav īstenībā, tikai grāmatās un cilvēku iztēlē, tāpat kā pasakās. Šī te, mana dzīve kazarmās un starp malkas grēdām, bija tā istā dzīve. Bet nu man teic:- nē, tava dzīve nav īsta dzīve. Atzišos - man bija diezgan šķērmi ap dūšu.

Iedomājos, ka arī jūsu atmiņā ierakstījušies posmi, kad jūsu līdzšinējā pasaule pēkšņi sadrupa un jūs bijāt iesviesti citā, jaunā pasaulē. Kad Latvijā ienāca krievi. Kad Latvijā ienāca vācieši. Bēgļu nometne. Jauniebraucējs Kanadā bez valodas. Vismaz viens no šiem pārdzīvojumiem noteikti ir atstājis pēdas jūsu dvēselē.

Tagad sadrupusi līdzšinējā pasaule ap Latvijas latvieša kājām. Rubļi, kas ar sīkstumu krāti nebaltaļ dienai, pēkšņi bezvērtīgi. Viss, kapeiku pie kapeikas visu mūžu krātais, izput vienā mēnesī. Pēc tam tukšums un nesamaksājamās cenas.

Maskavas pārākuma, kas kā pašsaprotama autoritāte ieaudzināta no bērna kājas, vairs nav. Bērnārzniekiem spīdējusi jaukā Ļeņina saulīte skanīgos dzejolišos. Ābecniekiem stundām bijis

jākavējas pie krāšņā skata, kur kurmītis, ezītis un vāverīte sēž klasē un lielais, gudrais lācis stāv pie tāfeles, kaut ko autoritātīvi rādīdams. Kad mēs Latvijas māsīcai norādījām uz refinēto asimilēšanas veidu, viņa domīgi teica, ka pati to nekad nebūtu saskatījusi.

Tālāk. Rietumu latvieši, līdz šim sauktie vācu fašistu rokas-puiši, nodevēji, riebekļi, izrādās gandrīz vai cilvēki. Un, tavu brīnumu, runā latviski!

Arī šaubas māc. Vai tikai šie juku laiki nav kārtējais smadzeņu skalošanas vilnis, vai pasaule drīz neatgriezīsies pie vecās, ierastās kārtības? Tikai nerunāt un neizdarīt kaut ko tādu, kas pēc tam tad varētu līdzšinējo dzīvi pasliktināt!

Ko tur noņemties ar diez' kādām brīnumainām idejām, ko katrs kladzina sīkos, grūti salasāmos burtiņos avīzēs! Un avīžu Latvijā tik bezgala daudz. Uz katriem 700 iedzīvotājiem viena avīze. Lai nu paliek! Gan jau! Labāk izmantosim izdevību, katrs kā mācēdami, un savāksim mantu, kur tik var. Ja ir acīgs, to var. Stipendijas, paciņas no rietumiem, pabalsti no rietumiem un, ja pavisam labi laimējas, ceļa nauda uz rietumiem. Atjautīgs cilvēks tur no tiem resnajiem, pārbagātajiem aizjūras cilvēkiem var savākt ziedojumus visam mūžam, tikai vajag pasludināt, ka tas kādam labam mērķim. Rietumnieki jau ir lētīcīgi un bērnišķīgi, tāpat kā amerikāņi! Un "jūru" veclaicīgi par jūru sauc - ar mīkstinātu er. Spoki tādi!

Dzīves jēga - izdzīvot. Ja nav drošs pamats zem kājām un malka un kartupeļi ziemai, neizdzīvosi. Pasaules dabiskā kārtībā ir tas pats sensenais latviešu lauku ritms: labklājībai pamatā lauku sēta vai pilsētnieka dārziņš. No turienes nāk gurķi, kāposti un zemenes, ziemas vitamīni. Tad ir valsts darbs vai valsts pensija. No tās piepērk pienu un maizi, samaksā elektrību un gāzi. Ja dārziņš vai rinda liek darbu kavēt, priekšniecība to saprot, jo arī viņai gadās stāvēt rindā vai ievākt ražu, un tad darbs jākavē. Samaksā tāpat. Ko cilvēkam vēl dzīvē vajag?

Ir jau, ir ļaudis, kas sev iegādājušies auto un pastāvīgi kaut kur dzenas mantai pakaļ, bet tas - neglīti. Tas jau kā rietumos, kas pastāvīgi dzenas pakaļ dolaram. Tādai dzīvei vajag būt briesmīgai, kur tāds nedabīgs ritms pēc papīra strēmeliņiem.

Cilvēkam taču vajadzīgs tikai viens pāris labu kurpju, vienas

nātnas bikses un viens skaists kreklis. Tie jātaupa, jākopj un jāglabā. Jātaupa viss. Ūdens, kuņģa mazgājas, kustības, kumosi, kapeikas. Tramvaja biļetes, izdevumi par frizieri, papīrs, diegs, augļu sīrups. Veci klami, jo jaunus nekur nevar nopirkt. Jāraksta ar rakstāmmašīnām, kam trūkst burtu, jābrauc ar traktoriem, kuņģiem krīt nost daļas. Un viss nemākulīgās valdības dēļ. Būtu labāka valdība, nebūtu nebūšanu.

Latvieši Latvijā negrib pārmaiņas. Viņiem nepatīk, kad viņus traucē ar jaunām idejām, un savu ierasto dzīves stilu jau nu nepavisam viņi nevēlas mainīt. Latvieši Latvijā grib turēties tieši pie tādas kārtības, kāda tur ir, tikai ar lielāku personīgu labklājību.

Divi piemēri. Divas māsīcas, Inta un Maija, vēstulēs Jānim un man vaimanā par to, ka nav naudas, darba vietas taisās gandrīz izputēt, ak tu posts, ak tu bēdas! Inta strādā par stomatoloģi, kaut ko starp zobu tehniķi un zobārstu. Viņai uz darbu jābrauc ar trīs autobusiem, paiet divas stundas turp, divas atpakaļ. Cik tas grūti, mēs jau nu dzirdam desmito gadu. Stomatoloģijas cechu taisās privātizēt, bet visi jau esot kaut cik apārstēti, tur daudz darba nebūšot. Nezinot, ko iesākt. Atbildējām, ka saredzam trīs atrisinājumus. Pirmais: ierīkot savā dzīvoklī privātu kabinetu. Otrs: kopā ar brāli, arī stomatologu, atvērt kabinetu Rīgas centrā, nomainīties darba stundām tā, lai pirms un pēc biroja stundām ierēdņi kabinetu var ērti izmantot. Trešais: pajautāt PBLA's birojā, kādas iespējas pievienoties rietumu ārstu un zobārstu apvienībai, kas tur sākusi darbu. Intas atbilde: nu jau ir atkal labāk, pie tiem cilvēkiem esam pieraduši, grūti būtu šķirties.

Otrs piemērs- Maija. Būvmateriālu aprēķinātāja, esot maz darba. Par padarītajiem cečam nav samaksāts. Divus mēnešus neesot izmaksātas algas. Viss iet uz postu. Ko nu? Mēs aizrakstījām, ka tagad taču būvē diezgan daudzi rietumu ļaudis, tātad īstenībā darbiem vajadzētu būt. Ieteicām pareklamēties avīzē. Maija: tagad jau atkal ir labāk. Algas izmaksāja, tagad iet no darba prom nevaru, līdz pensionēšanai vēl tālu un pa savu brīvo laiku piepelnīties, to gan nē.

Viņās abās ieaudusies "Gan jau" filozofija. Mēs saredzam, ka ar to Latvija sevi pazudinās. Latvijas latvieši to nesaredz un viņi

neapjauš paši savu tuvredzību, ka tā ir tuvredzība.

Pēcpadomju cilvēks krampjaini turas pie vēl atlikušajām vecās, pazīstamas dzīves plūksniņām. Tas ir cilvēciski un saprotami. Kad mēs iebraucām Kanadā, arī mēs te cēlām savu mazo Latviju, lai kaut kur justos kā mājās.

Līdzīgi kā mums, brīvajos rietumos dzīvojot, mūsos ieaudies, piemēram, visur daudzīnātais individa tiesību ideāls un nu pieņemam kā tādu pašsaprotamu parādību kā sievieti kancelē vai mani šeit, jūsu priekšā (mani, jaunākās paaudzes, jūsu pašu audzinātu), jums tagad te sludinot jaunas idejas. Tā Padomijā darbojušies asimilācijas spēki, tikai citā virzienā: monolitā vienāduma virzienā. Mēs zinām un izprotam, ka monolītais vienādums Latvijā mūsu rados un draugos ir iesēdies kā ideāls, kā sabiedrības struktūras balsts, it kā kāds pozitīvs spēks, kāds drošības avots. Mēs rietumos varam iejusties tādā pasaulē, kur vienādums ir ideāls un sabiedrības balsts. Mēs to varam saprast. Bet mēs varam arī pārslēgties citā pasaulē, kur par ideālu ir risks, zinātkāre pēc kaut kā jauna - dzenulis.

Protams, pašiem nemanot esam daudzējādi iekļāvušies apkārtējā kultūrā. Mūsu dzīves ritums pārāk daudz neatšķiras no vairuma citu vidusšķiras Kanadas pavalstnieku rituma. Mēs pelnam, lai dzīvotu. Dzīves jēga ārpus tiešās izdzīvošanas - garīgā veldze, ko gūstam ne tikai no pašizvēlēta aroda vai profesijas, bet arī no vaļas priekiem, no ceļojumiem, no izklaidēšanās, no dabas baudīšanas. Mēs alkstam vairāk redzēt, vairāk izprast, vairāk izjust, vairāk piedzīvot, vairāk aptvert no pasaules ap mums un no lielās dzīves, iedziļināties idejās, lielu garu dzīves ritumos, mākslā, izkopt savu dvēseli un personību.

No literatūras, no filmām, no pašu pieredzes, bēgot no dzimtenes un pēckaļa Vācijā, mēs zinām, ko nozīmē dzīvot vidē, kur aprobežojas ar vienu pasaules skatījumu un pie tam tādu, kas tur baiļu psihozē, kur parastais cilvēks neuzdrošinās izpaust savus patiesos uzskatus. Visus prombūtnes gadus trimdas latviešu laikraksti un daiļliteratūra mums ir atgādinājusi, kā tas ir dzīvot "Ļeņina saulītē", jo arī mums bija jābūt piesardzīgiem, sarakstoties ar radiem un draugiem Latvijā, un jāieimanās rakstīt un lasīt starp rindiņām.

Mums rietumos nav bijis jāprobežojas ar vienu vienīgu pasaules skatījumu. Radio programmas, žurnāli, grāmatas bibliotēkās, kaimiņi un darba biedri mums piedāvā angļu, vācu, franču, spāņu, itāļu un citu tautu skatījumus. Paši ceļojam. Apraksti trimdas latviešu presē izgaismo citu tautu skatījumu īpatnības un nianšes. Rietumu skatījumā šīm atšķirībām piedēvē gandrīz dzejisku spēku un tiesības. Kultūrāli un izglītoti cilvēki stāv garīgā sardzē par tām. Ceļotāji allaž tiecas atrast kaut kur, kādā veidā vēl nesamaitātā nostūrī īstos ļaudis ar vecajiem tikumiem, vecajiem tērpiem, veco virtuvi un dziesmām.

Kad brīvajos rietumos rada daiļdarbu par citu laikmetu vai svešu vietu, mākslinieki cenšas skatītājā, lasītājā vai klausītājā svešo uzburt tā, lai bauda rastos no ieskata tieši svešajā no izlūkotāja un atklājēja pārdzīvotā "EUREKA!" momenta. Pado- mijā visvairāk baidās no Eureka momenta. Brālīgo tautu daiļ- darbu tulkojumu nolūks ir brālīgās tautas tuvināt, lasi - vienveidot. Tikai tad, kad mēs būšot visi saplūduši vienā bezkrāsas kopumā, bez atšķirībām, monolitā vienādumā, tad būšot sasniegta sociālisma paradīze.

No savas skaudrās pasaules mūsu pasaulē "iekritis", pēcpadomju cilvēks apžilbst, nevar no viņa prasīt, lai viņš apjēgtu, kāpēc mēs decembrī savos Loblava ratiņos ieliekam banānus, ābolus un apelsīnus, bet nevis mango, zemenes un vīnogas. Pēcpadomju cilvēkam viss svešais ir vienādi raibs, un viņš mums piedēvē visu šo lietu vienlīdzīgas ieguves spējas.

Ja mēs steidzamies uz darba vietu aiz pienākuma apziņas, viņš par mums zobojas. Mēs dzenoties tikai pēc dolariem, jo, ja viņš dzītos uz darbu, tad tas būtu pēc kāda goda. Tā dzīties tur nav labais tonis. Ja mēs maksājam mājas nodokļus, tad viņš uzskata, ka mums tā māja nepieder. Ja mēs lietojam kredītkarti, viņš to izskaidro kā apliecību, ka bankā ir nauda. Ja mēs noīrē- jam auto, viņš ir nesaprašānā un paliek pavisam kluss uz ilgu laiku un skatās uz mums pārmetuma pilnām acīm, it kā mēs būtu kādu blēdību nostrādājuši. Tā tas itin visās jomās. Pēcpadomju cilvēki neorientējas mūsu pasaulē. Trūkst pamatjēdzienu, kas mums ir ikdienišķi pamatpieņēmumi.- Brīvība: staigāt bez pases, nekur nepierakstīties, demonstrēt ar savu plakātu kad un kur vien vēlamies, pārcelties no pilsētas uz pilsētu pēc paša lēmuma.

Bezklasu sistēma. Katrs, kam ir centības gars, var sev nodrošināt materiālu labklājību, cik vien lielos apmēros vēlēdamies, neatkarīgi no izcelsmes. Tas ir tikai enerģijas un prasmes jautājums.

Kondomīnijs, kopīpašums, tā apsaimniekošana, kur katram sava balss, sava līdzatbildība, savs gandarījums. Kā dibināt organizāciju? Kā uzsākt pašdarbību? Kā sākt kādu sabiedrisku vai politisku kustību? Peļņa, procenti, kredīts, grāmatvedība, objektīva pieeja zinātniskiem jautājumiem, radoša domāšana, viss, viss tas ir svešs, svešs, svešs. Mums tik pašsaprotamās un ikdienišķās lietas šodien Latvijā vairākumam ir jaunatklāsme vai arī šķiet ērmīgas, pat - ačgārnas.

Jāņa tēva mājās 47 gadus mitinājusies Zebiekšu ģimene, vairāk kā ducis cilvēku. Viena locekle ir kādreizējā rentnieka atvase. Piedāvājām viņiem par rubli gadā Zebiekšu vecākai paaudzei, kas ir mūsu pašu vecumā - mūža lietošanā Jāņa tēva mājas, dārziņu, kūti vietu un ganības trim govīm neatkarīgi no jebkāda cita līguma. Paši sev celsim citu māju. Kad mums paskaidroja, ka Zebiekstes vēlas apsaimniekot zemi, atsevišķā līgumā piedāvājām zemes lietāšanu tikpat kā viņu pašu, viņiem paturot visu peļņu, tikai mūs apgādājot pāris nedēļas gadā ar dārzājiem. Saprotams, ka zemes nodokļi viņiem būtu jāsamaksā no ražas. Pēc mēneša atnāca vēstule no radnieces Latvijā. Zebiekstes pagastā stāstot, ka Jānis gribot, lai viņi apsaimniekojot Jāņa zemi un par to lai vēl piemaksājos!

Alojas tie, kas domā, ka Latviju glābj paciņu sūtīšana. Saprotams, paciņas jāsūta vecajiem, nespējīgajiem, bāriņiem un daudz bērnu ģimenēm, kas bez tām būtu trūcumā. Tādiem cilvēkiem, kam ūdens smeļas mutē, paciņa ir viņu glābšanas riņķis. Bet ir ieviesies ģeķīgais uzskats, tikko latviešiem būšot materiālā labklājība, parādīšoties smaidi sejā un darba tikums. Šaubos. Cilvēkam, kas cita nekā nezina kā pasīvi gaidīt, lai kaut kāda mistiska sistēma, Brežņeva vai Jelcina, vai Gorbunova, viņiem kaut ko no augšas piespriež, tāds cilvēks no saņemtās paciņas sapratīs tikai to, ka atkal kaut kāda mistiska sistēma viņam kaut ko iebirdinājusi rokās. Šinī gadījumā miljonāru rietumu sistēma. Uzskats, ka mūsu līdzekļi ir neizsīkstoši, tiek pastiprināts un padziļināts, tāpat pasīvitāte pēcpadomju latvieti.

Tāda ir ainava Latvijā. Latvijas ciltsbrāļi un māsas ir iesviesti jaunā, nesaprotamā pasaulē, padoti visiem tās labumiem, ko viņi neprot saņemt, bet arī visiem nelabumiem, par kuņģiem viņi nezin, kā ar tiem tikt galā. Mēs jau varētu nocietināt savas sirdis pret šiem ļaudīm, neliekoties par viņiem ne zinis. Bet ir atkal tā kā toreiz, kad nokāpām no kuģa un iekāpām svešā, ačgārnā pasaulē. Tikai tagad mēs esam tie, kuņģus nekas netraucētu palikt pie saviem iesēdušamies uzskatiem. Latvijas latviešiem būtu jāpie-laikojas mums, ja mēs viņos noraudzītos ar tādu pašu vienaldzību, ar kādu mūsos, nupat Kanadā iebraukušos, noskatījās šejienes vietējie. Kā mums toreiz būtu noderējis laipns ceļrādis, kas jaunās pasaules šķietamās ačgārnības izskaidro! Cik daudz mazāk sāpju mums būtu izsāpējis, ja mēs toreiz būtu sapratuši šejienes kultūru un šejienes iespējas tā, kā mēs tās tagad saprotam! Nu tagad mēs protam abas lomas, i ceļrāža, i vadāmā lomu.

Kā Raiņa *Daugava* savā laikā iedvesa lāčplēša spēku mūsu brīvības cīnītājos, tā tagad savai tautai iedvest spēku varam mēs, jo pašā pamatā Latvijas latvieši mums, Antiņam, jums un man, tic.

Pagājušā gadā Latvijā iepazīnāties ar nejauši sastapto jauko Lidiju. Trīs stundās, sarunājoties vilcienā, iepazīnos ar viņas darbīgo dzīvi, pārdomātajiem spriedumiem un patriotiskajiem ideāliem. Kad īsi pirms izkāpšanas jautāju, vai viņas pilsētā cilvēki nāktu uz sanāksmi bez sevišķas programmas, tikai lai ar mums no rietumiem iepazītos, Lidija teica: "Jā gan, nāktu - noteikti nāktu!" Iepriekš viņa arī bija teikusi: "Mums vajag, lai parāda, kā organizēties, jo manā paudzē vairs nezinām, kā to paši darīt". Tātad Latvijā ir cilvēki, kas gaida - gaidīt viņi pieraduši - ka kāds cits ārpus viņu loka nāks un parādīs kā tas jādara: celt pašiem savu dzīvi no pašiem pamatiem. Lidija bija viena no dučiem cilvēku, kas izteicās līdzīgi. Ar to esam nonākuši pie sava šīs dienas aplūkojamā temata trešā posma: pašas darīšanas.

Antiņš jau raujas vaiga sviedros. Aptvēris, ka tautai Latvijā vajadzīgi ceļrāži, un zinādams, ka skaitļu samēri sākotnēji bija viens trimdinieks pret deviņiem aiz dzelzs aizkara, Antiņš izraudzījās deviņus latviešus Latvijā, kas jau alkst iepazīt

rietumu pasauli. Sapirka papīra, aplokšņu un pastmarku grēdas un nu tik skrīvē un tik sūta, un tik skrīvē un tik sūta. Kad notirpst pirksti, apstājas un norūc: "Kas to būtu domājis, ka Stakles jaunkundzei izrādīsies taisnība! Labi, ka viņa toreiz lika tos domrakstus rakstīt!" Skrīvē atkal.

Te ir paradokss. Šī ievadišana rietumu gara pasaulē ir reizē visvienkāršākā lieta, ko var iedomāties, un reizē ļoti, ļoti grūta. Vienkārša, jo runa ir par tādām lietām, ko mēs vislabāk pazīstam un saprotam. Nekādosursos nav jāiet, lai apgūtu mūsu ikdienas dzīves norises. Cik vienkārši ir panākt lielu iespaidu, es pati piedzīvoju viesnīcas Latvija Dzintara zālē, kur mēs uzņēmām savus četrdesmit radus. Es viņiem galda runā izstāstīju pavisam elementāras lietas, kopsavilkumu par Jāņa un savas ģimenes dzīvi Vācijas bēgļu nometnē, Jāņa ģimenes dzīvi Austrālijā, mūsējo Kanadā un par mūsu patreizējiem nodomiem, sakārtoties uz dzīvi Jāņa tēva sētā. Ne tikai radi bija gaišā sajūsmā uzzināt lietas, kuŗas neviens viņiem agrāk nebija stāstījis, bet viesnīcas apkalpe, kas iepriekš bija bijusi lielā steigā zāli slēgt un doties mājup, aplaudēja un teicās gatava palikt ar mums "līdz pašām beigām".

Tomēr ievads rietumu gara pasaulē reizē ir arī visgrūtākā no visām lietām - gala mērķa dēļ. Tādēļ, varbūt, derēs sekojošie ierosinājumi. Sauksim tos par Antiņa un Marutas īskursu!

No savas profesijas zinu, ka informācijai vai, sacīsim latviski, ziņu izplatīšanai var būt trīs nolūki: pirmais: izgaismot, otrs: izklaidēt un trešais: pārliecināt vai panākt klausītājā vai lasītājā nostājas maiņu. Pirmie divi nolūki ir samērā viegli panākami, trešais - ļoti, ļoti grūti. Pārliecināt otru par savu uzskatu pareizību ir ļoti, ļoti grūts uzdevums. Jūs jau paši būsit ievērojuši pie sevis, ka apgūt to, kas saskan ar iepriekš zināto, ir samērā viegli, pieņemt kaut ko, kas nesaskan ar to, ko jūs visu mūžu esat uzskatījuši par negrozāmu patiesību - to tā negribas. "Man negribas ticēt". "Tam nu man grūti pievienoties". "Nez, vai nu tā ir". "Šaubos". "Tas mani pārsteidz". Un pavisam iznīcinoši: "Lai nu tā būtu!" Tā jūs droši vien sacītu, ja es, piemēram, apgalvotu, ka Austrālijas pilsētā Sidnejā mājas ir piesūkušās ar pelējuma smaku. Kā tad tā? Austrālijā taču ir karsts un sauss! Nav vis, es teiktu. Nevar būt, jūs teiktu. Un pie tam katrā

Austrālijas lielpilsētā ir pavisam citādāks klīmats nekā pārējās, es turpinātu. Nu jau gan pūš pīlītes, jūs teiktu, ja jūs man justos tuvi un pazīstami vai, ja jūs man būtu pasveši, paliktu klusi un novērstos.

Ar Latvijas ļaudīm sarunājoties jūs pastāvīgi uzdursities uz šādu neticību. Viņi sacīs: "Jūs mūs nesaprotat", "Jūs mani par to un to esat pārpratis vai pārpratusi", "Tam nu gan es oponentu". Sevišķi tas tā būs, ja jūs izgaismosit kaut ko par rietumniecisko domu gaitu, ja analizēsiet, kādēļ ASV politika kādā jautājumā ir tāda, kā to te katrs saprot un nevis tāda, kā tas no Maskavas pavēstīts. Jums stāstīs, ka Kanada ir gluži tas pats, kas ASV.

Jūs varat mazināt šo "jūs mani pārprotat" un "tu mani nesa-
prati", ja jūs sāksit no Latvijas latvieša izejas punkta. Iedziļinieties viņa gara pasaulē iekams sākat runāt! Stāstiet tikai taisnību! Par daudz pasaciņu un brīnumu ir sastāstīts par rietumiem gan vēstulēs uz Latviju, gan tur ciemojoties, gan kādā nesen ražotā filmā par mums, gan turienes ikdienas presē.

Stāstiet pavisam vienkāršas, jums labi pazīstamas lietas! Aprakstiet savu visvienkāršāko ikdienu! Sāciet ar to, kāds izskatās jūsu nolietojies modinātājpulkstenis, cik tas vecs un kādā balsī tas uz jums ķērc vai zvana, vai tinkšķina, cik tā ciparnīca rāda, kad jāceļas un kādēļ. Kāds goda prāts, pienākuma apziņa vai nepieciešamība liek jums celties signāla sauktam. Pastāstiet, ka rietumos mazgājas dušā no rītiem un vakaros!

Aprakstiet savu visbiežāk ieto gājienu, ko jūs ceļā redzat, kādas izjūtas tas jūsos izraisa, kādi ir jūsu tuvie un tālie nodomi, kādas jūsu rūpītes un rūpes, ne tikai personīgajā vai ģimenes plāksnē, bet attiecībā pret tautu, pret cilvēci! Īsi sakot - ar ko ir nodarbināts prāts ikdienā. Jūs stāstīsiet pavisam parastas, šeit pašsaprotamas lietas. "Jūs mūs nesaprotat", jūs dzirdēsiet bieži, bet tas nekas, jo katrs "jūs mūs nesaprotat" vai "jūs mani pārpratāt" nozīmē, ka jūsu teiktajam bijis iespaids. Tas ir ievērots, pārcilāts, par to jūsu klausītājs vai lasītājs pukojies, šķendējies, uzbudinājies tā, ka viņam bijis jāizpurinās no savas ierastās apatijas līdz pašai reaģēšanai. Un tas ir daudz.

Nenobaidieties arī no tā, ja jums kādreiz pasprūk kāds vārds, kam zemteksts - "tu esi dumjš, es esmu gudrs"! Tas ir cilvēcīgi un mums pašiem sev ir tas jāpiedod. Atcerieties, ka pamatā esat

strādājuši ar mīlestību, un to jau jūt - un piedos.

Tikko jūs būsit iesaistījušies Antiņa politikā, jums veidi, kā Latvijas latviešiem padarīt saprotamāku un pieejamāku rietumu pasauli, kaisīsies ceļā paši no sevis. Pavisam vienkāršs piemērs. Starp jūsu paziņām un radiem ir noteikti kāds vai kādi, kam nav ne mazākā priekšstata, kāda izskatās Kanada, tās daba, pilsētas, pilsētas iela. Neticami? Māsīca, skolotāja, ceļojusi, dzīvo skaistā, koptā dzīvoklī ar balkoniņu netālu no Rīgas centra patīkamā rajonā. Dzīvoklī visas vislabākās grāmatas, mājās pienāk Latvijas kultūras fonda avīze. Šī māsīca nezināja, ka Kanadā snieg! Atsūtījusi fotogrāfiju ar Latvijas sniegotu mežu. Vai mēs tādu apsnigušu mežu varot iztēloties? Aizsūtījām pastkarti, kur redzami skati no Otavas sala svētkiem.

Latvijā lielu lielā interese par jautājumu, kā mēs rietumos iegrozāmies ar savām algām, kā te jārīkojas ar naudu. Par to man sevišķi lūdza uzrakstīt māsīcas dēls. Tas ir fascinējošs temats, par ko jūsu radi un draugi būtu ar mieru klausīties un lasīt ar tādu pašu sajūsmu kā tagad *Literātūrā un mākslā*, ne tikai *Avotā*, lasa pornogrāfiju un citu zaņķi. Mums ir gaŗlaicīgi runāt par paša ienākumiem un izdevumiem. Tā kā neērti, šķiet pat nepieklājīgi. Pārvariet savu nepatiku!

Kāda organizācija Latvijā bija iedomājusies, ka te, rietumos, var nopirkt par smiekla naudu visu ko. Ka mums šeit tikpat viegli krišus iekrīt klēpī tādi pirkumi, kas, mūsu aizvesti, iekrīt Latvijas saņēmēju klēpjos. Organizācija vēloties biezu samta drēbi trīs krāsās, pavisam vienpadsmit metrus un ar zelta bārkstīm visapkārt. Laimīgā kārtā ar šīs lietas ierosinātāju bija iespējams pavisam bez aplinkiem izskaidrot, ka tādas drēbes latvieši te jau nu pus gadu simtu vairs nelieto, cik ilgi ietu meklēšana- lēsām: apmēram gadu, ka pirkums izmaksātu ap 1500 dolaru, tas ir ap 150.000 rubļu un ka ar mūsu atlicinātpēju mēs to nomaksātu piecdesmit mēnešu maksājumos. Kā otru iespēju ieteicām Latvijas audējas austu, mūsaprāt daudz skaistāku drēbi, un piedāvājām segt izdevumus. Šie sapratīgie cilvēki ieteikumu pieņēma. Ierosinātāja pateicās par lietišķajiem paskaidrojumiem un teica, ka no manas vēstules daudzas lietas esot kļuvušas skaidras, un ka mums nauda saradusies no tā, ka ir sapelnīta, taupīta un likta cents pie centa.

Latvijā nezin, ka normālā sabiedrībā par garīgu darbu samaksā un ka garīga darba ražotājam ir autortiesības, kam ir materiāla vērtība. Kad mēs viesojāmies Latvijā, mana tēva piemiņai bija sarīkots sarīkojums. Tā norisē ietilpa kāda tēva romāna fragmenta drāmatizējums. Par honorāru ne čiku ne grabu. Nu, labi. Tas tāds piemiņas brīdis tieši tēva atmiņas daudzinašanai. Bet šogad atkal esot bijis kāds cits - radio drāmatizējums. Skaists esot bijis, bet iepriekš ar manu māti neviens nebija sazinājies, vai ir brīv. Par samaksu - ne tik! Nezin. Jāskaidro, kā rietumu pasaulē ir. Cilvēks ar to sev pelna maizi. Nav, kā Latvijā, kur rakstnieks dzīvoja no valsts algas un valsts piešķirtā dzīvoklī. Manam tēvam maksāja par avīzē drukātajām rindiņām un ar to manai mātai iznāca universitātē skolas nauda.

Cits piemērs. Latvijā nezin, ka par bojātu pirkumu jāsūdzas. Jaunajam motorzāģim nekad neatvērtā iesaiņojumā trūka kāda sīka, bet ļoti nozīmīga daļiņa. Radnieks par mums smējās, ka mēs par "tādu nieku" celšot traci. Sarakstāmies ar Latvijas ļaužu nezinīguma izmantotājiem un radniekam atstāstām punktu pa punktam, kā to dara un kādas mums sekmes. Huskvarna bija par lepmu atbildēt uz pirmo vēstuli. Rakstījām otro. Vēstule neapmierināja, rakstījām zviedru tirdzniecības konsulārajam pārstāvim un tā arvien atbildīgākām un atbildīgākām instancēm, kamēr Zviedrijai palika kauns par sava ražojuma pārstāvjiem nabadzīgajā zemītē, kur ļaužu labklājība karājās viņu untumu dziedīnā.

Latvijas ļaudis izmanto arī dažādi advokāti un citi, piemēram, prasot vēl desmit vai vairāk procentu par iepriekš šai krastā jau apmaksātiem nolīgumiem, par testamentiem. Tā nu ir viena ziņa, ko būtu vērts izplatīt katrā vēstulē, ko jūs uz Latviju rakstāt: nekad neparakstīt pilnvaras kādam citam par testamentāriem novēlējumiem.

Nākošais piemērs parāda, ka pēc kādas rietumu pasaules pārādības izskaidrošanas jāpagaida, kamēr pēcpadomju cilvēkam tas, kas viņam ir jaunatklāsme - "iesēžas". Elmārs ar savu sievu kādā svētdienā vadā Latvijas māsīcu pa rietumu pilsētas ielām. Iet gaŗām skatlogam, kuŗā manekens sevišķi elegantā kostīmā. Māsīca jautā, kādēļ šo kostīmu neviens nepērķ? Kas tam vainas? Izskatās taču pavisam labs. Elmārs atbild, ka veikalā vēl daudz

citu līdzīgu kostīmu, ka tas - skatlogā tikai lai rādītu, kāda veida veikals tas ir, ar kādām drēbēm tas tirgojas. "Ej, nu, ej! Tu mani āzē", saka māsīca. Citu dienu iet atkal gaŗām tam pašam skatlogam. "Viņš vēl tur ir!" izsaucās māsīca. "Jā, protams," atbild Elmārs, "tik bieži dekorācijas nemaina". Šo pēdējo teikumu māsīca nemaz neievēro. "Bet kas tam vainas? Kas te nav kārtībā?" Elmārs atbild: "Nav jābūt nekādai vainai. Iekšā ir citi tādi, dažādos lielumos. Iesim apskatīties!" Veikalā māsīca pamatīgi apzīlbt, tomēr viņai kļūst skaidrs, ka Elmārs viņu āzējis nav vis. Iznāk ārā, iet pa ielu, pēc laiciņa izsaucās: "Tagad es saprotu! Pircējs neiet pie preces. Prece nāk pie pircēja!"

Šim piemēram pretstatā kāds cits. Greizi iziet, ja pieņem, ka rietumos un Latvijā domā līdzīgi. Austrālijas latvieši ar vislielāko sirsnību sagādāja Latvijas māksliniekiem veselu mēnesi apmešanos un iztiku kādās latviešu mājās, kuŗas saimnieki bija projām. Lai ciemiņi nejustos parādnieki, jo samaksu piedāvājuši bija, viņi maksāšot par nolietoto elektrību un gāzi, to "nopelnot" ar kādiem niecīgiem piekrāsošanas darbiem. Tāpat bija sagrabināts kāds mašīnraksta darbs. Šķita, ka viss nokārtots smalkjūtīgi un patīkami. Kad ciemiņi bija atgriezušies Latvijā un viņus intervēja "Labvakar" programmā, izrādījās, ka viņiem nav tā licies. Ar taustāmu ironiju, mākslinieces kundze stāstīja, kā viņa ar vīru Austrālijā dzīvojusi pavisam patstāvīgi, sapelnot visu savu iztiku. Ar tādu grimasi, it kā "Labvakar" ateljē nelabi ostu, teica, esot bijis jāraksta ar rakstāmmašīnu un esot iemācījušies krāsot. "Labvakar" intervētājs pakalpīgi prasīja: "Jaunu tehniku?" Māksliniece atbildēja ar nicināšanu: "Nē - sienas!"

Man bija ļoti žēl sirsnīgo Austrālijas latviešu, kas bija saziedojuši veselam mēnesim pārtiku un sagādājuši pat auto.

Šie cilvēki paši pie savas uzpūtības nav vainīgi. Vīzdegunību savos lutekļos, partijas funkcionārišos un mākslinieciņos, ieperinājuši sistēma, kuŗā viņi auguši. Tikai ar ilgstošu un nenogurstošu skaidrošanu par to, kā darbojas pārējā pasaule, varēsīm Latvijas cilvēkus atkopt normālai demokratiskai dzīvei, sevišķi tādus trešās šķiras mākslinieciņus, kas nu Latvijā bez darba.

Ko tad vajadzēja darīt? Vajadzēja lietišķi paskaidrot, kā un uz kādu pieņēmumu pamatiem rīkojas rietumos, ja kādi cilvēki

vēlas mēnesi pavadīt svešā vietā. Sākt ar to, kāds ir pieņēmums Latvijā. Kad tur ciemojas, tad nama tēvi un nama mātes sev izņem atvaļinājumu un ciemiņi dzīvo it kā pilnā pansijā no viņu uztura, viņu krājumiem un viņu naudas. Kad ciemiņiem kārtā uzņemt, tad atkal - otrādi. Austrālijas latviešiem vajadzēja lietišķi izskaidrot rietumos pieņemtās normas, kas pēcpadomju latviešiem varētu būt nezināmas. Rietumos, lūk, nav pieņemts pilnās pansijas paradums. Ciemiņi pieņem naktsmājas, atved ciema kukuli un ik pa laikam pacienā nama tēvus un mātes uz sava rēķina. Vajadzēja paskaidrot, cik izmaksā mītne un uzturs četriem cilvēkiem vienu mēnesi dolaros un rubļos. Cik ilgi rietumos jākrāj, lai tādu summu iekrātu

Vīlušies jau jutās arī Latvijas mākslinieciņi, kas savā zemē nav apgādājami bēglīši, bet lielas, lepnas zemes lepmi pilsoņi, kam - tā viņiem šķiet - pienākas, ka mēs viņus uzņemam, ka mums jājūtas pagodinātiem, ka mēs drīkstam viņus uzņemt.

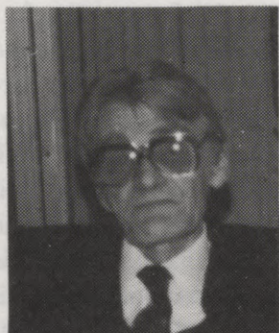
Kopsavilkumā, Latvijas atkopšana, sevišķi Latvijas latviešu garīgā atdzimšana un atgriešanās rietumu vieliskajā, bet, it sevišķi, garīgajā pasaulē, mūsu darīšana, Antiņa, jūsu un mana! Mēs esam sevi pierādījuši. Mēs esam Latvijas latviešu vienīgais garants, jo viņi paši no savas apatijas ārā netiek. Mēs esam vienas cilmes. Mēs esam vienīgie ļaudis visā pasaulē, kam viņu liktenis rūp no sirds. Mēs orientējamies abās pasaulēs: viņējā un mūsējā, un arī vēl citās.

Mēs jau daļēji pazīstam to ainavu, kuŗā Latvijas latvieši kustās, elpo, jūt un sapņo. Mēs ar savām rietumnieciskajām acīm to varam iepazīt līdz pašam Burtnieku ezera dibenam.

Jūsu ikdienas pasaules aprakstā atradīsies vārdiņam "gaisma" trejdeviņi līdzinieki. Sekojiet Antiņa piemēram! Sāciet skrīvēt, sāciet sūtīt pa svečītei, pa lukturītim!

Lielo politiku dzen politiķi. Tos var pa vienam nomaitāt, bet šajā, mazā cilvēka politikā, ir paliekams spēks. To gaismu, ko jūs būsiet lējuši, neviens vairs nevarēs sasmelt. Tā vairosies Latvijā ar katru jūsu kartīti, vēstulīti, ar katru domu, katru ieskatu rietumu pasaulē, katru padomu, ko jūs dosit. Jūsos ir vara paplašināt Latvijas latvieša redzes aploku tā, lai viņš brīvajā pasaulē vairs neapžilbst!

ARVEDS CELMS

Dzimis 1921.g. 31.martā zvejnieku ģimenē. Pēc pamatskolas un Ventspils valsts komercskolas beigšanas studē teoloģiju un praktisko psiholoģiju Oxfordas universitātes Mansfieldas koledžā. 1966.g.ordinēts Londonā. Kara gaitās Krievijā, Meksikā un nobeidzas Beļģijas gūstekņu nometnē. Trimdas gadus pavadījis Anglijā 22 gadus, 13 gadus Vācijā amerikāņu armijas dienestā-pie darba vīriem. No 1981.g.mācītājs Toronto Austrumu draudzē. Literārā interese modināta jau pamatskolā: zēnam jālasa klasei priekšā. Vakaros mācās Plūdoņa Daiļruna skolā. Oxfordas univers.2 semestrus studē angļu literāturu. 1948.g. precējies ar Bīrtu Liniņu. Kopēju literāru interešu ierosmē sarakstīta latviešu klasiskās literatūras eseju virkne, kas nolasīta Vācijā, Anglijā, Kanadā un ASV. Skolotājs ģimnazijā. Vadījis 10 bērnu nometnes: Zviedrijā, Anglijā un Vācijā. Piedalījies Plūdoņa kopoto rakstu izdošanā: ievadvārdi katram sējumam. Ievadraksts Rabindranta Tagores rakstu izlasei. Viens no redaktoriem Ventspils 700 gadu grāmatai.1991.g. apbalvots ar PBLA Kultūras Fonda Krišjāņa Barona prēmiju izglītības nozarē. LNAK atzinības raksts.

RŪDOLFS BLAUMANIS -PIRMAIS NO PIRMAJEM.

Uz Jaunsudrabiņa 50 gadu rakstnieka darba jubileju Grēvenē, Vācijā, latviešu grupa 1946.gadā izdeva mazu, ārēji neievērojamu grāmatiņu - Jaunsudrabiņa "Bez dzimtenes". Gadu gaitā papīrs nodzeltējies, bet tur atradu ļoti zīmīgus vārdus par Rūdolfu Blaumani.

Tur Jaunsudrabiņš atstāta tikšanos ar Blaumani. "Uzrakstījis "Vēja ziedus" gandrīz kaligrafiski taisni uz simts lapām, ceturt-daļļoksnes formātā, es pēc ilgās vilcināšanās beidzot tomēr stāvēju Blaumaņa priekšā.-Tās bija baigas sekundes, kad viņa pētošais skats, pāri briļļu zelta rāmjiem, mani novēroja. Viņš pavārstīja manuskriptu rokās, paslavēja tā apjomu. Pašķirstīja, iekšā neskatīdamies, gribēja ielikt atvilktnē, bet tad teica: "Rakstīts gan tīri, bet uz balta papīra. Manām acīm tas par asu. Redziet, es lietoju tikai zaļu. Vai Jums nebūtu rītu pēc pusdienas tik daudz laika atnākt pie manis palasīt priekšā.- Es dzīvoju Alberta ielā, architekta Pēksāna namā pie Jāņa Rozentāla".

Otrā dienā es tomēr aizgāju. Rakstnieks dzīvoja mazā nomaļā istabiņā, kas piederēja pie tik pat slavenā gleznotāja Rozentāla dzīvokļa, piecstāvu nama pašā augšā, var sacīt bēniņos. Bez kavēšanās man vajadzēja sēsties un lasīt. Es sāku:- Vienā līkumā saules pusē esmu uzaugusi. "Sākums labs", meistars mani pārtrauca, "īsi un skaidri. Bet kāds būtu pēdējais teikums?"- Es pašķīru pēdējo lapu: Hallo, hallo - meži atsaucās. "Sasiets kārtīgi, nu redzēsim, kas tur pa vidu." Nu es lasīju nepārtraukti. Tad kaut kur nodimdēja gongs. "Iesim tagad padzert kafiju".- Neviena vārda ne par labu, ne par sliktu. Bet pie kafijas galda Blaumanis piepeši teica: "Vai zini, Jāni, ar šito puisī nav joki. Viņš ir uzrakstījis tik labu lietu, ka tūlīt likšu avīzē". "Un cik viņš par to dabūs?" Rozentāls tīri veikalnietiski atņēma. Tā viņiem omulīgi tērzējot, man bijīgi klusu ciešot, kafija bija padzerta, un man vajadzēja stāstu nolasīt līdz galam.

"Labi," Blaumanis manuskriptu man no rokām izņemdams un savā portfeli noglabādams sacīja. "Varbūt Tev vajadzīga nauda. Atnāc rīt vai parīt uz redakciju. Es domāju, varēsim kādu desmitnieku izplēst".- Nauda protams bija ļoti vajadzīga, bet kas mani šinī mirklī vairāk priecināja, bija tas, ka mani "Vēja ziedi" bija izpildījuši "tu" brālības dzēriena vietu. Pilnīgi skaidrām galvām mēs pāris stundu laikā bijām kļuvuši draugi.

Un kad "Vēja ziedi" parādās laikraksta "Latvija" feļetonā, Blaumanis raksta: "Ar šo numuru sākam iespiest mūsu laikrakstā jauna autora stāstu, ar kuŗu tā sacerētājs nostājas latviešu rakstnieku pirmajās rindās". [J.Jaunsudrabiņš-Bez dzimtenes 65.lpp.)

Šos vārdus teic liels Blaumanis sava īsā mūža pilnziedā 1906. vai 1907.gadā. Blaumanis ir pats pirmais, bet, iepazīstinot iesācēju, nebaidās to pacelt pirmajās rindās. Laikraksta "Latvija" redakcijas loceklis, izcils autors, kritiķis, teātra drāmaturģs dzīvo Rozentāla dzīvokļa bēniņos. Un ne jau tikai Jaunsudrabiņš, bet vesela rinda mūsu rakstnieku un aktieģu ir Blaumanim pateicīgi par aizbildniecību un aizģādību, ar kādu Blaumanis audģēja mūsu jaunos kultģras cģlģjus. Jaunsudrabiņa atmiģas ir zģmģģas Blaumanim, mģsu Pirmajam, kas bija toreģz un šodien ir Pirmais no Pirmajiem.- Jo Blaumanis ir mģsu literģtģrģ stģrakmens, kuģģš mums devis noveles, lugas un satģru, ko vģl pģrspģģģis nav neģiens - un vai kģdreģz pģrspģģ? Vai bģs kģdreģz kas labģks par Skroder-

dienām Silmačos, par Raudupieti, par Ugunī, par Salna pavasarī?
Vai kāds pateiks skaistāk un patiesāk:

*"Mans zelts ir mana tauta,
Mans gods ir viņas gods".*

Blaumanis latviešiem ir dārga, dārga Dieva dāvana. Viņš nepieder tikai inteliģencei, virskārtai, bet visai tautai. Tēlojumā "Burtnieks" Blaumanis liek Burtniekam teikt: "Nepiederu jums vien, bet arī mazākajiem no šiem mazākajiem. Dievs mani devis visai tautai". - Un pie tautas iedams un tautu vērodams, Blaumanis netēlo, bet ar saviem tēliem un tēlojumiem runā ne uz tautu bet ar tautu. Blaumanis nemāca, Blaumanis nerada, Blaumanis rāda. Un tas, ko Blaumanis rāda, ir dzīvs un skaists.

Blaumanis ir iedzimts aistēts. Viņš nevar dzert no svešas glāzes, ēst ar otra kaŗoti. Viņš pavisam neierauga dzērāju, kas viņam atgādina kustoni. Blaumanim ir smalka gaume, kas izpaužas spilgtās gleznās, dzīvos tēlos, labā stilā, veiklā kompozīcijā, smalkā motīvācijā. Blaumanis radījis savus darbus pa lielai daļai emocionālā stāvoklī, ko apliecina viņa laika biedri. Kad rakstījis bēdīgu, raudājis. Kad kaut ko priecīgu - smējies. Blaumanis savā radīšanas procesā nav noslēdzies no ārpasaules, bet dalījies ar saviem paziņām. Kad sižets bijis pārdomāts un pārrunāts ar citiem, tad tikai ķēries pie rakstīšanas. Un, protams, māte ir darbu vērtētāja, jo viņai darbi ir lasīti pirms nodošanas drukātavā.

Blaumaņa draugs skolotājs Kārlis Jirgens stāsta: "Apvaicājies ar Blaumaņa māti, prasu, kur Rūdolf? Istabā raksta, viņa atbild. Ieeju mazajā iegarenā vienkāršā istabiņā ar vienu logu. Pie loga Blaumanis vestē, uzlicis vienkāršu soliņu uz otra, raksta. Pastaigā pa istabiņu, izrunādams teikumus dažādi, tad uzraksta. Pa reizei pieiet pie istabiņas durvīm, kur lielā istabā māte rīkojas saimniecībā, un prasa: "Mamm, vai tā var sacīt?" Mamma vai nu atzina par labu, vai izlaboja, un tā Blaumanis uzrakstīja" [12 gr.65]. Brālis Arvīds min, ka saimes priekšā Blaumanis ar māti sarunājies vācu valodā. Saimniecību vadījusi māte un Rūdolf.

Mātei dzejnieks veltī brīnišķos vārdus. Brīdī, kad pār sirdi klājusies sāpju pelēkā sega, Blaumanis dzejo par balto sniegu, kas klājas pār pelēko, salušo zemi, un tad lūdz:

*"Ak, kaut tik šķīsti auti man būtu,
Samītai dvēselei virsū ko klāt!"*

*Zinu, kas tādus austu un šūtu-
Bezmiega naktīs tā būtu tu, māt!"*

Māte ir veidojusi bērna dzīvi. Tēvs Matīss, muižas pavārs, bijis mīkstas sirds cilvēks, nepraktisks, dziļi reliģiozs. Māte, krodzinieka meita, skolota Rīgā pie vācu dāmām ar smalkām manierēm un vācu mēli, ir Ērgļu muižas istabene, un savam 1863.g. 1.janvārī dzimušajam dēlam devusi 3 vārdus: Kārlis, Rūdofls, Leonīds.

Dr.phil. K.Kārklīšs par Blaumaņa māti teic: "Runīga, nosvērta un priecīga sieviete. Viņa zinājusi no galvas daudz sakāmvārdus, parunu, tautasdziesmu, kuņas no viņas mantojis dēls. Viņai bijusi liela dzīves novērošanas spēja un piemitusi dziļa dzīves izpratne. Māte bijusi ļoti gudra sieviete. Viņas ietekmē Blaumanis veidojis savu garīgo pasauli.

Ir vērts izsekot Blaumaņa garīgās pasaules veidojumam. Viņa dzīve sākās muižā, pietrūkst tradicionālā latviešu sētas gara. Muižā valda vāciskais gars, kuņu piesavinājušies un cenšas iedzīvināt arī Blaumaņa vecāki, ģimenē runā vācu valodu. Viss mainās, kad vecāki saņem uz renti Braku mājas. Tām Blaumanis paliek uzticīgs visu mūžu. Deviņu gadu vecumā sākas viņa skolas gaitas Rubinu Annas meiteņu skolā, vācu valodā. Blaumanis tur saskaņas ar Šilleru, Ģēti, mācās arī klavieru spēli un sieviešu rokdarbus: šūšanas un brodierēšanas māku. Tā Koknesē līdzina ceļu uz mīļotās meitenes sirdi. Pēc Annas Rubinas privātskolas ceļš ved uz Rīgas aprinča tirdzniecības skolu. Blaumanis ir teicamnieks valodās: vācu, angļu, krievu un franču bet vājš matēmatikā. Skolas laikā viņš bieži ir teātrī. Skola dod vispusīgu izglītību. Tautas atmodas laika jūsmā Blaumanis nopietni mācās latviešu valodu un skaidri aplicina savu tautību. Dr.phil. K. Kārklīšs liecina, ka šai laikā Blaumanis sācis dzejot un esot sarakstījis lugu.

Nobeidzis skolu, 1881.g. Blaumanis, 19 gadus vecs, iestājas darbā Farbacha kantorī. Kantorista darbs jaunieti neapmierina, un nepatīkami kļāt stājas slimība, sāk slimot ar krūtīm. Slimībai var atrast ieganstus, kā to brālis Arvīds liecina: "Rūdofls reiz teica, ka pansijā vāji mitināja un es par to mājā nekā nesaku".- Bet kantorista laikā parādās Blaumaņa pirmais stāsts "Wiedergefunden"- "Atkal atrastā". To laikrakstā "Zeitung für Stadt und Land" īpaš-

nieks Reutz's iespiež 1881.g. 24.dec., un Blaumanis saņem pirmo honorāru, 5 rubļus. Ar to bija sperts pirmais solis rakstniecībā, bet tā ir vācu rakstniecība.

Tad Blaumanis, cik var spriest, pavada 2 1/2 gadus Brakos. Braki saplaukuši: saimniecībā 5 zirgi, 18 govīs, aitas, cūkas, bet rati ar koka asīm, ir ragavas, kamanu nav.- "Neaizņematies kamanu priekš manis, brauciet ar tām pašām riekstu čauliņām, kādas ir Brakos," zīmīgi teicis Blaumanis.

Māte pastāvīgi domāja, kur Rūdolfu ielikt labā vietā, meklēja arī sievu, par meklētāju izraudzīts muižas dārznieks Porietis. Blaumaņa draugs teica, ka vairākas reizes Rūdolfu izvadāja, bet bez sekmēm. Blaumanis māca brāli Arvīdu, darbojas saimniecībā. Nav atmetis arī rakstniecību. Šai laikā pārtulkojis no vācu valodas krievu rakstnieka V.N.Sologuba stāstu "Ļaunais gars" un nodod to kādam "Bals" korespondentam, kalējam Skabargam, lai tulkojumu izlabo. Tas nodrukāts "Balsī" 1885.g. 3.nr. Šo tulkojumu nesajauksim ar Blaumaņa lugu "Ļaunais gars".

Māte sameklē Rūdolfam vietu Kokneses muižā, kur viņš mācās muižkungu amatam. Tur pavadīti divi pārdzīvojumiem un piedzīvojumiem pilni gadi. Tur uzplaukst mīlestības zieds, tur nostiprinās nacionālā apziņa, un Kokneses laikā 1886.g. "Mājas viesī" parādās viņa pirmais dzejolis latviešu valodā "Nakts", kas parakstīta ar drauga Pētera Jirgensona parakstu.

NAKTS

*Atkal dienas mīlīgais spožums beidzas,
Visu nakts ar tumšumu aplāt steidzas,
Piekusuši cilvēki dodas uz dusu-*

Viss paliek klusu.

*Lēni, kā sapņos, šūpojas koku zari,
Gulēt gājuši jautro putniņu bari,
Tikai lejā, kur migla viņo bieza,*

Dzirdama grieza.

*Dzirdams, kā jautrais strautiņš tālāk veļas,
Redzi, tagad pār apvārksni mēnestiņš ceļas,
Aplādams ar sudraba plīvuri jauku-*

Mežu un lauku.

*Dīvainais, brīnišķais skats! Cik burvīgi skaistās
Rasas pērles pa smilgām, uz zāles laistās;*

Naktsvijolītēm izplūst smarža it salda...!

Miers visur valda.

Miers! Jā, miera eņģeļa žēlīgās rokas

Atnem sirdīm tagadiņ sāpes un mokas,

Miera nesēj, aplaimo jel tā, ak dzirdi!

Ar manu sirdi!

Jo Blaumaņa sirds liesmo, tur iedegusies mīlestība pret muižas iesalnieka meitu Madi Svili. Mades draudzene ir klētnieka meita, un drīz tur izveidojas jauniešu trijotne. Blaumanis jaunavām māca vācu valodu un dod padomus smalkos rokdarbos. No tuvības izaug mīlestība. Muižkungs atlaiž Mades tēvu par to, ka meita atraidījusi kādu turīgu Kokneses saimniekdēlu, kam muižkungs bijis par savedēju. Svilis pāriet uz Stukmaņiem, un Made apprecas ar Peņģerotu, kam jā vārds dots pirms iepazīšanās ar Blaumani. Bet pie viņa iziedama Made teic savam nākamam vīram: "Es izeju pie tevis tikai tad, ka tu man atļauj Blaumani mīlēt". Par šiem vārdiem ir liecība Peņģerota stāstīnā "Viņas dvēsele". Peņģerotam ir vairāki stāsti iespiesti žurnālā "Ceļi un tekas". Šai Kokneses laikā un pēclaiķā par šo laiku radušies dzejoļi: "Kā zagšus", "Vēl tu nezini". Šis laiks devis brīnišķo noveli "Purva bridējs" un lugu "Ugunī". Brīnišķā Kristīne jau ir Sviles jaunkundze, skaistā, lepni tīrā, cēlā sirds, kuŗu es varu tikai mīlēt. Blaumaņa draugs, nesavaldāmais staļļa puisis Edgars, tur arī pats Blaumanis - muižas skrīvers Aldars, tur riebigais muižkungs Frišvagars, kādreiz jaunās dienās šo lomu tēloju. Bet ne "Purva bridējs", ne "Ugunī" nav izstāstāms, tas ir jāpārdzīvo, jāredz. Šie darbi ir piemineklis muižas dzīvei: ar intrigām, ar izjūtām, ar kalpošanu un lišķību, ar ļaunumu un skaistumu.

Blaumanis no Kokneses aiziet, aiziešanas iemesls ir nesaņrašanās ar muižkungu. Kad Blaumanis saņgo savas mantas aiziešanai, muižkungs vēl izspēlē savu pēdējo rūgtuma karti, sulainis pienes zīmi, ka Blaumanis atlaists, padzīts no muižas. 1887.g. Blaumanis pārnāk dzīvot Brakos. Nākošais trīs gadu posms ir raksturīgs ar intensīvu garīgu un estētisku rosmi, bieži viņš ir arī Rīgā, bet saimnieko "Brakos". Brālis Arvīds raksta: "Kad Rūdofls pārnāca no Kokneses, parastā dzīve turpinājās, tikai tagad Rūdofls rakstīja, arī vairāk nodarbojās pie mājas, stādīja ap māju kokus, ierīkoja dārzus. Līdz tam Brakos bija tikai pāris

nekoptu ogu krūmu. Ābeļu nebija. Rūdolfš meklēja mežābeles, tās pārstādīja pie mājas. Pie mājas darbiem tāpat kā agrāk piedalījās, bet ne tik lielā mērā". [12 gr.61.lpp].

Brālis Arvīds teic zīmīgus vārdus: "Viņš smalki novēroja savus puīšus. Bija viņam savi favorīti, sevišķi ilgu laiku kāds Juris Karps. Rūdolfš puīšus novēroja viņiem līdzī strādādams. Arī tad, kad viņi nemanīja, viņš dažreiz slepeni noklausījās viņu sarunās. Pat dažā mīlestības scēna slepus noklausīta. Sarunas ar māti notika vācu valodā. Man nepatika, ka dažū labu aprunāja, viņam klāt esot, kas neprata vāciski" [12 gr. 61.lpp]. Tā laika sabiedriskā dzīvē Blaumanis nav sevišķi aktīvs. "1887.gadā dibināja Ērgļu Labdarības biedrību. Rūdolfš par biedri nebija. Aktierus gan palīdzēja smiņķēt". Viņš piedalījās jautājumu vakaros, nozīmīga ir viņa saskarsme ar mācītāju Zunti. No viņa bibliotēkas lasa lielos pasaules garus. Tie ir Valters Skots, Dikenss, Rozegers.

Blaumanis, būdams "Latvija" redaktors 1906.gadā, liek Dikensa darbu tulkot un to iespiež savā laikrakstā. Tas ir laikmets, kad muižnieki ar melno sotņu pipko un slepkavo latviešu zemniekus, bet Dikensa romāna darbība notiek Francijā, franču revolūcijā, kad giljotīna cērt galvas vecās iekārtas aristokratijai. Savā ievadrakstā Blaumanis apzīmē šo laikmetu par Francijas atjaunošanās laikmetu. 1906.gadā tā bija liela uzdrošināšanās un līdz ar to Blaumaņa apliecība 1905.gada brīvības cīņu ideāliem.

Pēc Kokneses laika rodas pirmie Blaumaņa stāsti, rakstīti vācu valodā. Unkraut- Nezāle - iespiests 1887.g. vācu laikrakstā "Zeitung für Stadt und Land". Tam seko Pērkona negaiss, Zirgs, trīs govīs un simts rubļu. Pēc pāris gadiem parādās Raudupiete, rakstīta latviešu valodā, pārtulkota arī vācu valodā. 1889.g. parādās viņa tautasdziesmu tulkojumi vācu valodā, par kuģiem Andrejanovs dod ļoti atzinīgas atsauksmes un lūdz Blaumani turpināt. Viņš tulko vācu valodā ar atskaņām.

Blaumanis meklēja arvien jaunus draugus, atklāja jaunus talantus. 1888.g. iepazīstas ar Melngaili un Andrievu Niedru, abi vēl ģimnazisti, nodibinās draudzība, seko rūgta vilšanās. Blaumaņa tapšanas laikmeta iezīmes: politikā-rusifikācija, muižnieki paralizē latviešu nacionālā gara izpausmes, ekonomiski-latviešu zemnieks cieš no muižnieku kļaušām un nodevām. Blaumanis

Brakus neuzlabo, lai muižkungs nepaaugstinātu renti. Pilsētā dažādas noslieces: tautība, mantība un kā zemdega deg naciōnālisms.

1890.g. Blaumanis pāriet uz Rīgu, nostājas starp divām tautām. Viņš strādā kā vācu žurnālists, bet paliek latviešu rakstnieks. Kā žurnālistam Blaumanim jāraksta recenzijas, koncertu kritikas. Viņš satiekas ar Mierlauku, Rūmnieci. Šai laikā piestājas slimība. Blaumaņa brālis Arvīds raksta: "1891.g. Rūdofls veseļojas Rīgas pilsētas slimnīcā, Bruņinieku ielā, viņš dziedējās no diloņa. Ārsti viņam šļāc mugurā Kocha izgudroto ārstniecības līdzekli. Blaumanis, rakstot uz mājām, starp citu saka: "Manu ādu indijānieši vairs nevarētu izlietot, jo tā viscaur sadurstīta no ārstu iespiestajiem daiktiem". [Kop.r.I-97.lpp].

1890.gada beigās Blaumanis ienāk mūsu literātūrā kā lugu rakstnieks ar savu pirmo lugu "Zaļi", ko izrāda Rīgas Latviešu biedrība. Nākošajā gadā - "Gada beigās Rīgas Latviešu biedrības teātrim sevišķa svētku diena: 500.izrāde teātra pastāvēšanas laikā. Šai jubilejas izrādei izvēlēta Blaumaņa jaunā luga". [Kop.r. I-101 lpp]. Pēc "Ļaunā gara" izrādes laikraksti sniedz atzinīgas atsauksmes. "Balss", piem.,uzsver, ka lugā "ietērptas krietnas mācības. Karakteri labi zīmēti un daži lugas skati no aizgrābjošas patiesības" [Kop.r.I-102.lpp]. Recenzija vēl uzsver lugas latviskumu un apsver to kā jaunu ziedu mūsu rakstniecībā. Paša Blaumaņa domas par lugu lasāmas viņa vēstulē Pēterim Blauam: "Tu esi labs kritiķis, nevis tādēļ, ka Tu mani tik briesmīgi lieli, bet tādēļ, ka Tu rakstnieku - šinī dotā reizē mani - centies saprast un arī saproti. Es nerunāju no dziļu domu saprašanas, jo tādu domu "Ļaunajā garā" nava, bet vispārīgi no rakstnieka intenciju pareizas saprašanas un iztulkošanas. Mani sevišķi iepriecināja Tava smalkā garša, kuŗai lugas beigas nav pa prātam. Dārgais, vai Tu domā, ka es ar tām esmu mierā! Pēc Mantrauša aiziešanas vēl vajadzēja viena gala, resp. knala efekta, bet tā kā tā nevarēju un nevarēju izdomāt, tad bij jāņem zvans, mūzika un saule palīgā - priekš publikas vairuma gluži laba barība.- Par "ļauņo" man teikts tik daudz laba, ka nudie', jāpaliek gluži augstprātīgam". [Kop.r.I-103 lpp].

Blaumanis augstprātīgs nepaliek bet izvēlīgs gan! 1893.g. sept. viņš pabeidz "Pazudušo dēlu", novembrī šī luga ir uz 118

R.L.B. skatuves. Es atļaušos pieskarties tā laika teātrim un nopietnībai, ar kādu gatavoja izrādes, šodien- ne vienmēr to izprotam. "Pazudušo dēlu" publika uzņēma ar sajūsmu, autoram pasniedza divi lauru vainagus un reizu reizēm viņu izsauca. Savās atmiņās par to Aspazija raksta: "Taisni šinī uzņēmības un gaidu laikā, kad izsalkusi publika gaidīt gaidīja - nāca arī laika piepildītājs - Rūdolfs Blaumanis. Šis vārds jau bija ieskanējies lugā "Zagli" un modinājis publikas interesi, bet tas bija bijis tikai priekšpavasars; starpā nāca pagaža pauze, un tad tikai uzplauka Blaumaņa literāriskais maijs ar viņa "Pazudušo dēlu".

Reti mēdz sagadīties kopā tik laimīgi apstākļi, kā toreiz: nobriedis laiks, uzņēmīga publika, aizgrābjoša un drāmatiski izdevusies luga, ģeniāls autors un ģeniāli izpildītāji - aktieri, kuņģi bij labā skolā mācījušies. [Kop.r.I-118 lpp].

Par izrādes sagatavošanu Birkerts raksta: "Autors pats gribēja būt klāt pie iestudēšanas, un bez tam viņš dzīvu dalību ņēma teātra komisijas sēdēs.

Lomas atradās vislabāko aktieņu rokās. Tēvs - Duburs; pazudušais dēls - pats direktors Pēteris Ozoliņš, kuņģi jau ar spožiem panākumiem bija debitējis Hamletā; ārprātīgā Aža bij Berta Rūmniece, [...] kroga Matilde- Jūlija Vārna -Skaidrīte, Ilze- Dace Akmentiņa[...] Mātes loma bij Olgai Ezerlaukai, bet Blaumanis uz mēģinājumiem dabūja pārliecināties, ka šai aktrisei ir dziļa alta balss, un viņš dzīvi bij iedomājies, ka trešajā cēlienā mātes kļedzienam vajadzētu notikt visaugstākā soprānā. Autors visas savas lugas kvintesenci bija koncentrējis šinī kļedzienā, tāpat kā Bethovens savā "Fidelio" Lenores kļedzienā". [Kop.r.I-118 un 119.lpp]. Bija jāmaina tēlotāja mātes lomai, tēloja Brigaderu Maija. "Lai mēs tomēr saprastu, cik ļoti Blaumanim taisni šī mātes loma visos sīkumos bija no svara, mums jāmet skats viņa dziļajā dzejnieka dvēselē, kuņģi jau par sevi vien visas jūtas tiek divkārt justas, visas krāsas spožāk iedegtas nekā vienkāršā dzīvē, un katra nervu šķiedriņa ir pastāvīgi vibrējošs elektrisks aparāts starp ārpasauli un sirdi". [Kop.r.I-119 lpp].

Blaumaņa mīlestība nekur nav tik spilgta un cēla kā pret māti. Vai mums nebūtu pienācis laiks, Blaumani spēlējot, viņu lasot, pieiet šiem darbiem ar to pašu sirdsdedzi, ar kādu Blaumanis tos radīja. Blaumaņa lugas nav "tejāteriem" domātas un viņa stāsti

nav laika kavēklis, pat Blaumaņa satirā ir dziļa dzīves mācība.

1893.g. iznāk Blaumaņa pirmais stāstu krājums "Pie skalu uguns". Periodikā iespiesti jau 14, bet Blaumanis ir izvēlējis tikai 8.1894.g. Teodors Zeiferts referē Zinību komisijā par iepriekšējā gada literāro devumu. Par Blaumaņa "Pie skalu uguns" viņš teic, ka tur ir dzīves pazišana, latviskums, sevišķi to jūtu pazišana, kas latvieti kā darba rūķi vada viņa centienos, mākslinieka prašana. "Spēja, kas vienīgi šajā krājumā mūsu rakstniecībā parādas tādā pilnībā, ka māksliniekam nav jākaunas stāties blakus cittautu slaveniem stāstītājiem". (Kop.r. I-121 lpp).

Savukārt Pēteris Blaus liecina: "Lai nu būtu kā būdams, viena lieta ir neapšaubāma: 1893.gads Blaumaņa literārā darbībā ir divējādi ievērojams, tikpat drāmā, kā arī novelistikā. Ja "Pazudušais dēls" ir pirmais meistardarbs mūsu oriģināldrāmā, tad tāpat "Pie skalu uguns" sniedz pirmos meistardarbus mūsu novelistikā". [Kop.r.I-126 lpp].

Pavasaru Jānis "Austruma kalendārā" raksta: "Mēs Blaumani gribētu nosaukt par mūsu ievērojamāko novelistu, ja noveli ņemam vārda īstā nozīmē, no kuņa stāvokļa Apsīšu Jēkaba ražojumiem pēc mūsu domām nedrīkst piešķirt šo vārdu". [Kop.r. I-126 lpp]. Bet vai ir kāds, kuņam varētu šo vārdu piešķirt? - No tā, ko esmu lasījis latviešu literātūrā, es saku nav. Blaumanis vēl šodien ir pirmais no pirmajiem kā drāmā, tā novelē un tā mazdrusciņ iepakal ir viņa skaistie dzejas darbi, kam piebiedrojas satiriskie, humoristiskie darbi. Pirmais no pirmajiem no muižas, no rentnieka bērna, no Annas Rubinas meiteņu skolas, no tirdzniecības skolas, no vācu žurnālista līdz latviešu rakstnieka kalngalam.

Kad sasniegts kalngals, tad sākās cīņas, kas bijušas asas. Ar 90. gadu sākumu latviešu literātūrā iešalcas "Jaunā strāva". Tā ir latviešu inteliģences kustība, kas nostājas pret tautiskiem centieniem, visa vērība tiek veltīta sabiedriskai dzīvei, kur izceļas strādnieku, rodas šķiru jautājumi. Literātūrā Jaunā strāva pievēršas naturālismam, raupjam dzīves tēlojumam. Sākumā Blaumanis arī pazobojas par tautiskiem centieniem, pazobo Lautenbachu-Jūsmiņu. Notiek starpgadījums ar Aspaziju. Viņa ievietoja "Dienas Lapā" dzejoli "Atzinums", kuņā savai mūzai pārmeta, ka tā viņai noslēpusi reālās dzīves īstenību, aizsegdama to zelta audiem. Atsaucas Blaumanis aizrādīdams, ka ļaužu vai-

rums arvien iešot zem smagās nastas, kuŗu neesot iespējams iznīcināt bet tikai atvieglināt. To varot panākt, sniedzot tautai puķes, par kuŗām tā būšot pateicīga.- Aspazija atbild, ka ar puķēm nekas neesot sasniedzams, literātūras uzdevums ir rādīt izsalkušajiem kā sadragāt savas važas. Aspazijai - sabiedrības, pūļa aistētika, Blaumanim - individuālais cilvēks, cilvēka sirds.

Dr.phil. K.Kārklīņš skaisti rāda Blaumaņa vietu lielajā cīņu laikmetā: "Savas attieksmes pret jauno un veco strāvu Blaumanis notēlojis dzejolī Pie hotentotiem.[...] Tanī viņš aizrāda, ka hotentoti esot liela dziedātāju tauta: tiem esot pieci dzejnieki, viena dzejniece un seši simti kritiķu. [...] Dzejoļa beigās rakstnieks izsaka vēlēšanos, lai Laimiņa sūta dzejniekus un kritiķus otrādā samērā: seši simti dzejnieku un sešus kritiķus, kas spriestu par viņu kokles skaņu, bet nevis par piederību. [Lit.vēst. III gr. 315-316 lpp]. Blaumanis nepieslienās Jaunai strāvai un nepaliek arī pie tautiskiem centieniem, viņš iet savu īpato ceļu - cilvēcības ceļu. Visa centrā ir individuālais cilvēks ar savu sāpēs tirdīto, pasaulē salstošo sirdi. Blaumaņa darbos nav atrodami tipi, tur mēs sastopamies ar raksturiem. Nekas nav samākslots. Cilvēks, pa lielākai daļai gājēju ļaužu, ir novērots, sirdī iznēsāts un tad tikai uzticēts papīram, dots lasītājam. Blaumanim nav filozofisku apcerējumu, trūkst pamācību, bet nemācot Blaumanis māca. Kā citādi lai nosauc brīnišķos teicienus, ko mēs visi atceramies no "Purva bridēja"- "Žogam, ko prāts uzceļ, jūtas viegli kāpj pāri..." No "Salna pavasarī"- "Sāls ir lēta manta, bet vai tādēļ tu pārsāli ēdienu". No Trīnes grēkiem"- "Kļavas koka cibiņai meklē kļavas koka vāciņu". Krustiņš teic: "Miku, kādēļ ar neizdevušos dzīvi nevar darīt tāpat kā ar neizdevušos cimdu, izārdīt un adīt no jauna". Bet nevar, nevar...Un vecais Indrānu tēvs teic: "Tīrumam vajaga labuma, sētai košuma".- Vai šo dzīves gudrību šodien, mūsu ērtību lāsta dienās, neesam aizmirsuši? Šodien labumam atdots viss, un skaistums zaudējis...

Cik izteiktas ir Blaumaņa aistētiskās jūtas, tikpat noteiktas ir ētiskās normas. Blaumani var uzskatīt par latviešu paraugtipu. Viņš ir vienkāršs, patiess, tīrs, balts, zīmīgi, ka Blaumaņa mīļākā krāsa ir baltā. Vārdos un darbos Blaumanim nav atšķirību, melis Blaumanim riebj. Savos pamatu pamatos Blaumanis ir pesimists, kas cīnās un traucas piekļūt optimismam.

Blaumanis cīnās ar pesimisma tumsu, viņam slāpst optimisma gaismas. Dienās, kad pesimisma miglā tumst diena, Blaumanis raksta jokus, tā joki palīdz uzturēt dvēseles līdzsvaru. Ilgu laiku Blaumanis zināja, ka viņš ir dilonšlims, tais dienās dilonis bija nedziedināms.

"Blaumanis skatās uz nāvi kā uz deģenerāciju. Tā ir cilvēka dzīves nobeidzēja, tā iznīcina viņa individuālo veidu. Dzīve Blaumanim atklājas nevis kā substance, bet gan kā process.[...] Nāvi Blaumanis uzskata par sastrēgušo sārņu izkļiedēšanas līdzekli. Nāve iegūst jēgu tikai atkarībā no dzīvības. Kad dzīvība savu uzdevumu veikusi, nāve iestājas kā tās nobeigums". [Kop.r.XII-120 lpp]. Savā pēdējā darbā "Sestdienas vakars" Bungatiņš neaiziet nebūtībā, bet pie sava labākā drauga. Vecītis teic: Tu būsi tagad tīrs un šķīsts cauri un cauri.- Bungatiņš: Bet vai Tu tik esi vecītis vien? Vai tu neesi kaut kas cits arī vēl? Vecītis: Es esmu Tavs labākais draugs no jaunības dienām bijis. Bungatiņš: Jā nu es atminos, pie labākā drauga, tīrs, tīrs...

Nāves ēnā tie 14 zvejnieki nepadevās nāves domām. Birkenbaums cīnās pret nāvi subjektīvo vērtību dēļ.- Man visas dzīves būtu žēl, jo viņš pazīst vienīgi dzīves laimi. Viņam svešs ir nāves noslēpums, viņš neprāto par to, kas būs pēc tās. Grīntāls protestē pret nāvi dzīves objektīvo vērtību vārdā: "Pirmā acumirkli, arī man pārskrēja tādas nelabas šalkas, nav jau nekāds joks...bet tagad...apdomājiet, mēs četrpadsmit cilvēku, no kuņģiem astoņi tādi kā izlasīti, mēs ne šim, ne tam neaiziesim...nepazudīsim. Tas nevar būt!" [Kop.r.VI-10 lpp]. Grīntāls apzinās stāvokļa nopietnību, bet droši skatās nāvei acīs. Viņš saprot, ka ir tādi spēki, pret kuņģiem nevar karot. Grīntāls atzīst, ka gudrs ir tas, kas necīnās pret mūžības likumiem, bet padodas tiem ar dziļu mieru. Vislielākie brīži ir bezgala klusi. Un klusi sirdī ierodas arī mīlestība: "Kā zagšus, tik lēnām, tik klusītiņām..." Bet mīlestību Blaumanis tēlo nevien kā liegu vēsmiņu, kas viegli skaņ ziedu lapiņas, bet arī kā trakojošu vētru, kas nolauž stiprākos kokus. Un tā ir kaislība, ar šausmīgu spēku tā plosa dvēseli, sagrābj savā varā prātu un gribu. Prāts zaudē savu neatkarību un kļūst par aklu ieroci kaislību varā. Griba savukārt izpilda visas afektu un kaislību vēlēšanas" [Lit.vēst.III 322.lpp]. Tāda ir meistarnovele Raudupiete. Raudupietē sadeg māte, Raudupiete

nāvē aiziet pati. Kritika par Raudupieti ir smagi sodījusi Blaumanis pārmezdama, ka Blaumanis ir nozākājis latviešu mātes tēlu. Šādi pārmetumi ir nevietā. Blaumanis nerāda māti, bet gan atsevišķu mātes raksturu, kam mīlestība ir kā uguns sausā zālē, kur sadeg viss.

Kā pretstatu varam skatīt Kristīni. Šī skaistā, brīnišķā mīlestība, tā ziedojas, tā klausu un paklausu sirdij. Viņa pieņem Edgaru, savu dzīvi atdodama: es nolieku savas vieglās dienas. Tēlojot mīlestības jūtas, Blaumanis izvairās no skatiem, kas apvaino lasītāja vai skatītāja aistētiskās jūtas. Nav piedauzīgu, neglītu ainu. Nekur rakstnieks negrēko pret tikumības likumiem, visur un vienmēr noskaņas un emocijas ir tīras, jo pret kaislībām cīnās morāles principi, agri vai vēlu tie uzvar. Mīlestība ir spēcīgākais dzīvības jūtu kāpinājums. Dzīvība mīlestībā atrod savu pilnvērtību. Blaumaņa neizdzīvotā mīlestība, šī dzīvē nedegusī uguns, ir apaugļojusi visu viņa rakstnieka dzīvi, mīlestība kāpinājusi māksliniecisko jūtu īstumu.

*Lai tā, kas likteni mums visiem lem,
Kā sāpju upuri tās moka ņem,
Kas svelmējušas manu dvēseli
Ar dzīves nedegušu uguni.*

[Pie pagraba loga].

Blaumanis nebūtu Blaumanis, ja nepieņemtu satīru un jokus. Blaumaņa joku lugās sastopam komisma veidus: situācijas, rakstura un valodas komismu. Valodas komismā rakstnieks izmanto vārdu rotaļas, divdomības, parādību parallelismu, valodas samēšanos, vārdu atkārtojumus.- Bet, pašķirot komisma plīvuri, saredzam psiholoģiskos pamatus. Blaumanis lieto jokus dzīves līdzsvara uzturēšanai, lai dzīves prieks uzvar skumjas. Trīne, Dūdars, Taukšķis - pamatos jau nemaz tik jocīgi nav, šie raksturi sevī slēpj traģismu. Komisms ir zāles pret dvēseles grūtsirdību un dzīves traģismu. Arī jokos Blaumanis nekad neizsmej. Ir liela māksla smiet bet neizsmiet, un Blaumanis to prot.

Kad Blaumanis raksta satīru, tad gan maz žēlastības, jo satīra tomēr vienmēr ir bijusi un paliek asākais ierocis, un aizvainots Blaumanis prot šo ieroci lietot.-

Šodien ar apbrīnu varam skatīt, ko Blaumanis 13 gados ir ielicis mūsu gara apcirkņos. Blaumanim bija 36 gadi, kad viņš 1908.

gada 4.septembrī Somijā no asins izplūduma plaušās slēdza savas acis. Pēc 80 gadiem tur pagājušā gadā pateicībā piestiprinājām piemiņas plāksni. Tur viņam paldies teica brīvās un apspiestās tautas pārstāvji. Blaumanis nav tautā miris, viņš dzīvo. Blaumanis nozīmē latvietim sirds cilvēku, gara bajāru, dzīves apliecinātāju, mīlestības apliecinātāju. Tālavas taurētājs modina, aicina un liecina:

*"Mans zelts ir mana tauta,
Mans gods ir viņas gods,
Kas postīdams viņu šauta,
Uz pekli lai rauj to jods!"*

ARVEDS CELMS

DIEVATZIŅA RŪDOLFA BLAUMAŅA DARBOS

[Referāts TLB 1989.gada 5.novembrī]

Dzimtenes apmeklētāji Rīgā skata Rūdolfu Blaumaņa piemi-
nekli un izlasa Tālavas taurētāja vārdus:

*"Mans zelts ir mana tauta,
Mans gods ir viņas gods".*

Bet cik ir to, kuņi zina arī nākošās divas rindas:

*"Kas postīdams viņu šauta,
Uz pekli lai rauj to jods!"*

Šodien nosirmojusī paaudze uzauga ar Rūdolfu Blaumani, bet
šodienas audzei Rūdolfu Blaumanis palicis tāls, ja neteiktu svešs.

1895.g. 21.jūnija vēstulē Berlīnē dzīvojošais baltvācu dzej-
nieks Viktors fon Andrejanovs raksta: "Visus latviešu tagadnes
rakstniekus par veselu galvu pārsniedz kāds ģeniālu dzejnieku
pāris, kuņi labākie darbi gan būtu vērts,ka viņus pārtulko vācu
valodā. Tie ir Rūdolfu Blaumanis, kas kā drāmatīķis atgādina An-
cengruberu un kā novelists Rozegeru, bet cauri un cauri oriģi-
nāls, tas ir latviski nacionāls, un Elza Rozenberg jeb Aspazija, kā
viņa sevi sauc un vēl svārstās starp ideālu un romantiku un vese-
līgu, par īstu mākslu noskaidrotu reālismu.

[Birkerts.Bl.kop.r.12.gr.137.lpp].

Aspazija aizgāja pa dzīves kreiso pusi ar skaistu četrriindu:

*"Mūža saule tam tik mirdz,
Kam no dzīves šķirta sirds.
Dievu ugunīs tam kvēlot,
Dzīvi nedzīvot bet tēlot".*

Daudzi šos vārdus glabājām bērnu dienu atmiņu kladēs.- Blaumanim raksturīgs ir dzejolītis Brenča pavasara vēstneši:

*"Jods, kas tagad tās par galvām
Visiem mūsu jauniem ļaudīm!
Tiem pat grūti nākas noģist,
Vai jau atkal pavasaris.*

*[...] Man ir divi pāri cimdu
Un kad abiem delnas cauras,
Tad jau atkal pavasaris.*

[75/10, 26.g.iz.]

Tas ir Rūdolfs Blaumanis, ne dzīves tēlotājs, bet īstās dzīvās dzīves vērotājs, kuņš dzīvi vēro skaistuma un ētisko vērtību izgaismotu. Blaumanis atturas dot pamācību, Blaumanis dod liecību, atturoties no subjektīvo pārdzīvojumu izklāsta.

*"Tas, kas visdziļāk dvēselē man gaužas,
Uz āru, kaunīgs, nekad neizpaužas.
Lai sirds vai kūst, man mute paliek mēma.
Es nemantoju pestītāja garu,
Es tikai dedzin degdams klusās mokās
Nakts tumsā, galvu saņēmis rokās,
Par tevi, līdz ar tevi raudāt varu".*

[Piedod.K.r. 10/85. 26.g.]

Blaumanis paslēpjas savās sāpēs, pasaulei rādīdams problēmu bet ne mācību. Un tomēr Blaumanis māca un pamāca, stiprina,paceļ un rāda ceļu pie pilnības, pie Dieva, kaut arī mūžības priekšā Blaumanis reibst, dreb un apmulst. Pagaŗā dziedājumā "Mūŗība" Blaumanis skaidrā naktī skatās neskaitāmās saulēs, kur viss ir tik pilnīgs.

*"Tad manu dvēseli
Pārņem tāds svētums,
Tik dziļš, tik pilnīgs,
Kādu citkāŗt nekad
Nespēju sajust.*

*Bet kamēr man rokas
It kā uz lūgšanu
Saliekas kopā...*

Blaumanis redz saules staru un mēness gaismu; tās neizmērojamās saules un miglājus - vai tas bija iesākums, vai tas ir visums-

*"No zvaigžņu jūgām
Uz zvaigžņu jūgām!
[...] Uz mūžīgāko mūžību.*

Un tad Blaumanis teic:

*"Un es reibstu.
Tur ir tumsa.
Šausmīgi melni
Tukšuma atvari
Virš manis, zem manis
Un manā priekšā.
Es nodrebu.
Te ir iesākums".*

[Mūžība 45/10 Kop.r.26.g.]

Nenododamies ne sabiedriskiem, ne komiskiem jautājumiem Blaumanis visu vērību dod cilvēka dzīvei. Cilvēks ir visu lietu centrā, visu lietu mērs. Ar cilvēku sākas, ar cilvēku beidzas. Dievišķi daļais gars ietērpies cilvēciski skaistajā miesā-pasaules daļā. Un šai pasaules daļai Blaumanis veltī savas domas un meklē skaistumu, pilnību, ticību. Blaumanī atrodam aistētiskus, ētiskus, reliģiskus, paidagoģiskus motīvus no latviešu dzīves pagājušā gadsimta ar astoņdesmitiem gadiem līdz viņa mūža noslēgumam.

Deviņdesmitie gadi iezīmējās ar latviešu inteliģences kustību, kas nostājās pret tautiskiem centieniem ar sociālo šķiru interesēm kā centrālo temu. "Dienas Lapa" ir tā laika krasākā zīme ar dzīves tēlojumu raupjā īstenībā - naturālismā. Tumšas ir krāsas naturālismam, tām Blaumanis nepievienojas. Blaumanis tumsā ieauž smieklu pavedienus, lai uzturētu līdzsvaru dzīves priekam. Blaumanī komisms ir zāles pret dvēseles grūtsirdību. Komismā Blaumanis meklē iekšēju apmierinājumu un harmoniju. Blaumanis centās ar jokiem dziedināt publiku no skumjām, radīt grūtajai dzīvei prieka brīdi. Blaumaņa draugs skolotājs Rūdolfis Jirgens teic: "Ar dziļu skatu cilvēka dvēseles visnoslēpumainākās paslēptuvēs

Blaumanis bija uztvēris jautrības, prieka, atpūtas, aizmiršanās nepieciešamību dzīvē, jo viņi uztur garīgo līdzsvaru, noderēdami par pretsvaru smagajai dzīves nopietnībai. No šādas dzīves izpratnes ir radušies viņa "Trīnes grēki", kuņus kritika saņēma visai vēsi, bet vispārības balss pasludināja par tukšu un seklu gabalu. No sarunām ar Blaumani zinu, ka šis "tukšums" un "sek-lums" nav nejaušības, neapdomības vai pārskatīšanās, bet tišības auglis". Cilvēks taču nespēj vienmēr būt nopietns. Viņam vajaga arī prieka, vajaga kādreiz arī krietni izsmieties un redzēsi gan, ka es vēl sarakstīšu "Trīnes grēku" turpinājumu: "Trīne Trentelberģe". [Birkerts Bl.kop.r. 151/12-26.g.izd.]

"Trīni Trentelberģi" Blaumanis neuzrakstīja, bet humoru Blaumaņa novelēs un lugās sastopam bieži, bet, kad Blaumanis smejas, nekur Blaumanis neizsmej. Joku tēli ir labsirdīgi, nekur Blaumanis nepaliek rupjš, nekas nav samākslots. Lai atminamies Taukšķi, kuņš "puisī piedzimis grib puisī nomirt",vai arī Taukšķi, kuņš savā labestībā piedāvā speltē ceptu kāli visiem teikdams: cik garšīgs ir speltē cepts kālis, bet "tas dikti uzpūš vēderu". Bebene, Pindaciša un žīdi - visi ir labsirdīgi, kas, nostādīti komiskā situācijā, izsauc smieklus. Blaumaņa biografs Birkerts liecina, ka visvairāk humoru Blaumanis rakstījis savas dzīves pēdējos 8 gados (Kop.r. 276/12). Šais gados neveiksmju bija daudz un rūpju pārpilnība, arī slimība uzliesmo reizi no reizes. Ja nopietni paskata Blaumaņa humora tipus, tad zem spožās smieklu seģenes saredzama dzīves rūgtā sāpe, un smieklī dziedina ievainoto dvēseli. Blaumanim cilvēka dvēsele ir vienmēr pār visu augstāk stāvoša. Blaumanis meklē pilnību un vada uz pilnību.

Draugam skolotājam Grestem Blaumanis raksta: "Ar kādu saldu prieku lasīju tavus vārdus. Tu esot pēc mana tēlojuma iz-lasišanas staigājis un domājis, kā kļūt labākam. Tiešām augstākas uzslavas neviens no maniem darbiem nav dabūjis. Kā man visa dvēsele tvīkst pašam būt labam un kļūt labākam. Tā man arī gribas, lai citi, un it sevišķi mani mīļie, kļūtu arvien pilnīgāki. Man ir tāda savāda dziņa: es meklēju ideālu starp dzīviem cilvēkiem. To materiālu es ar nevaldāmu instinktu arvien atrodu: Melngailī, Būmanī, Jancī, Tevī... Bet tad nāk tā atplaukšana, parādās viena vājība pēc otras. Vājība, kuņai viņas valkātājs

pretī stāties negrib. Un tad mana dvēsele savus taustekļus vērs
uz citu pusi.[Lit.v.3.s.320.lp]

Blaumani nesaista sabiedrība bet cilvēks, atsevišķais cilvēks un
daudz Blaumaņa draugu: Andrievs Niedra, Akurāters, Skalbe,
Štrāls, Melngailis, Kraujiņš un arī pie draugiem pieskaitāmas
sievietes: Brigadere, Peņģerota kundze (kuŗu pazīstam personi-
ficētu lugā "Ugunī" Kristīnes tēlā), Andrejanova kundze, Porietis
kundze.- Žēl, ka tādi kritiķi kā Zeiferts un Birkerts šai draudzībai
piešķir nelaimīgas mīlestības rūgto rezignāciju. Varbūt Peņģe-
rota kundzei var pierakstīt mīlestību ar zaudējuma sāpēm, par
ko Blaumanis dzejolī "Pie pagraba loga" [Kop.r.59/10 sēj.] teic:

*"Lai tas, kas likteni mums visiem lem,
Kā sāpju upuri tās mokas ņem,
Kas svelmējušas manu dvēseli
Ar dzīves nedegušu uguni".*

Šī neizdzīvotā mīla Blaumanī atvērusi cilvēka sirds dzīles un
tiekšanos pēc pilnības, kam šķēršļus liek dzīves sarežģījumi.
Blaumanim mīlestība nav kaisles dziņa bet reālās dzīves kāpinā-
jums, kur dzīvība apliecina savu pilnvērtību. Blaumanī dziņa
tiek iegrozīta dziļā ētikas un morāles grodojumā, kam pamatu
pamatos ir Dieva baušļi. Kaut Blaumanis arī savam mīlulim Ed-
garam "Ugunī" liek teikt: "Žogam, ko prāts uzceļ, jūtas viegli
kāpj pāri", bet Blaumanī jūtas nekad nekāpj pāri ētisko un aistē-
tisko nolikumu žogiem, jo šie žogi neierobežo bet aizsargā. Mī-
lestība Blaumanim neiegūst, Blaumaņa mīlestība dod. Novelē
"Purva bridējs", lugā "Ugunī" Kristīne mīl dzērāju, kāršu spēl-
mani, uzdzīvotāju Edgaru. Edgars nav ļauns, viņš Kristīnei teic:
"Es zinu, kas ļauns, kas labs. Bet man uznāk tāds nelabs...tāda
griba...un tad viss sajūk...aizmirstas...un tas sliktais izliekas tik
labs...un es degu pēc tā...un tuos pretim... un iegāžos...un beigts.
Un tad es atžilbstu...Manā sirdī deg žēlabas, ka es tavu mīles-
tību tā varēju apsmiet. Kristīn, Kristīn, apžēlojies par mani un
sevi un negrūd mūs abus postā!- Es esmu gribējis.- Bet manī ir
it kā velns, kuŗu nevaru un nevaru nomākt. Tas mani uz galvas
iegrūž purvā atpakaļ, kad jau domāju nu esmu izbridis malā.
"Purva bridējā" Kristīne tuvojas Edgaram, pieņem Edgaru teik-
dama: "Nu tad lai Dievs man palīdz". "Purva bridējs" rakstīts
1898.g. Sešus gadus vēlāk "Purva bridēju" Blaumanis drāmatizē

lugā "Ugunī". Beigu skats palicis tas pats, bet daudz pārveidoti noslēguma teikumi. Edgars: "Glāb, pestī mūs abus!"- Kristīne: "Es varu tikai mīlēt. Es nolieku savas vieglās dienas. Nesīsim tad arī kopā to krustu, kas mums abiem uzlikts".

Reizu no reizes, kad lasu Korintiešu vēstules 13.nod. lielo mīlestības dziesmu, manā acu priekšā nostājas Kristīne.- Es nolieku savas vieglās dienas. Es varu tikai mīlēt. Kristīne iegūs sāpes, rūpestus, sirdsēstus, bet mīlestība jau neprasa, mīlestība dod. Ar mīlestības temu esam pietuvojušies Blaumaņa reliģisko jautājumu sfairai - Dievs ir mīlestība, mīlestība nekad nebeidzas. Tā panes visu, pacieš visu, piedod visu. Mīlestība ir pilnības saite.

Sabiedrībā šodien valda uzskats, ka reliģiskos jautājumos Blaumanim nav ko teikt, un Blaumaņa biografs Birkerts kopoto rakstu 12.grāmatā piezīmē: "Te man jāatzīmē no drošas puses ir tāds uzskats par Blaumaņa attiecībām pret šo jautājumu - Blaumanis nav bijis ticīgs, bet atklāti to sevišķi neizrādījis". [Kop.r. 195/12.] Ir vietā jautājums, vai Birkerts bija ticīgs? Cik man zināms, Birkerts bija sociālistiski noskaņots. Vai Birkerts Blaumanī nesaskata to, grib redzēt sava pasaules uzskata popularizēšanai? Paraudzīsimies uz to no citas puses. Blaumaņa draugs Rūdolfs Jirgens piesūtījis Blaumanim rakstiņu, kuŗā ir ticis aprādīts, ka zinātne nevar paļauties uz nostāstiem par notikušajiem brīnumiem, bet zinātnei ir nevien tiesība bet pienākums izdibināt, kas tiešām katrā brīnuma gadījumā noticis. Es citēju Jirgenu: "Kas rakstiņā gribētu ieraudzīt kādu tendenci, tas bez lielām grūtībām tur varētu saskatīt vēšanos pret ārējo svētulību un tumšo ļaužu masu apmuļķošanu ar brīnumu cildināšanu. Un taisni šīs divi lietas Nikolaja II Krievijā tika piekoptas no troņa augstumiem ķeizariskā galmā. Zem svētuļu un brīnumārstu maskas mitinājās visādi šarlatāni".- Šo rakstiņu Blaumanis pēc vairākiem mēnešiem ievieto Pēterburgas Avīžu Lieldienu izdevumā. Te nu ir Jirgena vārdi: "Pazīdams Blaumani, es viņu turu par pilnīgi nespējīgu kaut kā tieši vai aplinkus vārdos, vai darbos uzstāties pret kristīgo ticību, piemēram, uzņemt šo minēto rakstiņu taisni Lieldienu numurā ar nolūku sacelt šaubas ticīgo lasītāju sirdīs, kādi droši vien atradās laikraksta abonentu starpā".- Un Birkerta piezīme: Blaumanis nav bijis ticīgs!

Jirgens arī atceras Blaumaņa nostāstu, dzirdētu viņa mūža pēdējos gados par dziļo iespaidu, kāds palicis viņa zēna dvēselē, kad tēvs Brakos klusajā nedēļā un Lieldienās lasījis priekšā evaņģeliju par Jēzus ciešanām un nāvi. "Sakarā ar šīm Blaumaņa bērniības atmiņām starp mums atrisinājās saruna par Bībeles estētisko un ētisko vērtību, par viņas vispārcilvēcisko saturu, kuŗš aptveŗ cilvēka dzīvi visās viņas izpausmēs ar tādu dziļumu un plašumu, kāds citās grāmatās nav atrodams. Pie tam Blaumanis ar sevišķu aizraušanos runāja par Ijaba likteni".

Reliģiskos jautājumus Blaumanis skata stāstos: Aizvien lillā, Viņa ceļi, Andara lūgšana, Tur kur neviens nav bijis. Drāmās reliģiskās jūtas pastiprinās: Indrānos, Sestdienas vakars un 1905.g. rakstītā drāmas fragmentā "Dzīvais ūdens", - Vārdus drāmas fragments esmu ņēmis no 1923.g.jūlija rakstītā Pēterā Ērmaņa ievadraksta Blaumaņa kopotiem rakstiem. Šī piezīme ir nepieciešama, jo dzimtenē izdotajos Blaumaņa kopotos rakstos luga "Dzīvais ūdens" ir pieņemta kā nobeigts darbs. Lugai ir 3 cēlieņi, kur Blaumanis noved pie problēmas, bet atrisinājumu nedod.

Līrikā Blaumaņa reliģiskās noskaņas ir siltas, skaidras, gaišas, pateicības pilnas. Dzejolī "Mana lūgšana" Blaumanis teic:

*"Nem tādēļ manu
Karstāko paldies
Par savu dāvanu,
Mūžīgais tēvs!
Nedod man miera,
Nedz gurdenas laimes,
Nedz vidējas ikdienas dzīves!
Pildi manu dvēseli
Ar ilgošanos!*

... *Kur spožā trijādībā
Aiz rožainiem šķidrautiem
Mirdz daiļums un labums,
Un patiesība.*

Un dzejolī "Renus" viņš teic:

*"Dieva pasaule,
Cik skaista tu esi!
Raibā dzīve,
Cik tu man mīla!*

Blaumanim ir nepabeigta novele Aleksis. 1901.g.iespiesto dzejoli "Pie pagraba loga" Blaumanis apzīmējis kā "Alekša dziesmu [Kop.r. 24/4]. Pēteris Ērmanis teic: "Noveles fragmentā "Aleksis" Blaumanis ir ielicis daudz no sevis, un šī novele daudz ko izskaidro Blaumaņa mākslā un dzīvē" [Kop.r. 29/1-1926.g.] Alekša tēlojums ir vienkāršs. Viņš ir kādā Rīgas pagrabā mītošs jauneklis, kušš slimo ar locītavu tuberkulozi. (Blaumanis mira ar plaušu tuberkulozi). Šim slimajam jaunietim rodas draugs, kādas drukātavas korektors, kas ar trūkumu sizdamies cenšas iekrāt, bet gažām ejot ierauga pagrabā diloņslimo jaunekli. Sirds diktē korektoram, kam Blaumanis devis vārdu Kazāks, rūpēties par slimo un atdot tam savu krājumiņu. Blaumanis šīs Kazāka pārdomas parāda: "Visu savu mūžu, kamēr tas dzīvoja apzinīgu dzīvi, viņš bij centies būt Kristus mācekli. Tas bij viņa dzīves noslēpums, kušu viņš nevienam neizpaua. Tik šādās reizēs kā šai klusajā pusnaktī viņš pats sev to atzinās. Pasaule, ar kušu tas satikās, viņu turēja par neticīgu un bezdievīgu, un viņš to atstāja šādās domās. Kristus vārds viņam bij par svētu, lai līdz ar liekulīgo pūli to valkātu mēles galā un caur to pieskaitītos pie ļaudīm, kušus Kristus pats bij notiesājis, sacīdams, ka tie viņam tuvojoties ar savām lūpām, bet viņu sirdis no viņa nekā nezinot. Kā senlaiku slepeno biedrību locekļi viens otru pazina pēc zināmām zīmēm, tā tie, kušiem priekš tam bij acis, Kazāku lai atzina par Kristus mācekli. Tie citi viņu lai dēvēja par muļķi un vieglprātīgu - tas viņam bij vienalga. Vienalga, cik tāl tiem bija netaisnība, bet bija arī gadījumi, kušos Kazākam bij jāatzīstas, ka tas šādus nosaukumus pelnījis. Jau no dabas pret sieviešiem drusku atturīgs un vairāk reižu viņās vīlies, tas savai sirdij meklēja apmierinājumu draudzībā. Un te nu viņa vientiesīgā uzticība cik dažu labu reizi bij tikusi maldināta! Skanošus vārdus viņš bij ņēmis par sajustu sirsnību, tukšu izlikšanos par patiesu trūkumu un bij palīdzējis kā varēdams. Tikai vēlāk viņš bij atzinis, ka ticis izlietots par kāpsli no neapzinīgiem kalnā kāpējiem". [Kop.t. 168/4] No biografijas zināms lielais jauno rakstnieku pulks, kam Blaumanis palīdzēja. Blaumanis piedzīvoja vilšanos Melngailī un Andrievā Niedrā. Andrievs Niedra un Melngailis uzbrūk Blaumanim par mēģinājumiem rakstīt Jaunās strāvas garā. [Kop.r. 134/12].

Blaumaņa reliģiozitāte izskan kā novelēs tā drāmā, protams kalngals un Blaumaņa dzīves noslēgums ir drāmā "Sestdienas vakars". Luga sarakstīta 1908.g. pavasarī. Blaumanis apzinās savas dzīves beigas. 1908.g. maijā Anna Brigadere vēstulē jautā, kad viņš varēšot uzņemties feļetona vadīšanu. Blaumanis atbild, ka tāds jautājums izklausoties kā maza ironija. "Es taisos uz viņu pasauli un Jūs man vēl jautājat par avīzi". [Kop.r. 247/12]

"Sestdienas vakarā" Blaumanis izteic savas domas un savas jūtas. Blaumanis jūtas vientuļš un atstāts. Daudz dzīvē pārciests. Sevišķi smagi Blaumanis pārdzīvo 1905.g. šausmīgo nāves deju. 1906.g. rakstīts raksts "Uz miroņu svētkiem" domāts "Latvijas" miroņsvētku numuram. Neredzamais tēls, kas apstaigās iesvētītās miera vietas un pušķos ar sēru rozēm tava bērna, tavas līgavas, tavas māmiņas krustus, tas pats neatturamais tēls ies arī no ceļmalas kapa uz ceļmalas kapu un birdinās uz tiem savas asaras. Un kur kapu nebūs, tur viņš spiedīs pie krūts zemē pamesto karātavu valgu, skūpstīs tās asiņainās smiltis, uz kuŗām viena dzīvība izplūda, un glāstīs tos ložu saplēstos kokus, pie kuŗiem vieni soļi uz mūžu apstājās. Mīlestība iet šodien šo grūto gaitu, mīlestība, kas savus miroņus pēc likuma pantiem un varas spriedumiem nešķiro labos un ļaunos, bet kuŗa saka: "Es esmu aizmir-suse, cik melns tavs grēks bija. Atminos tikai, ka tu man bijī dārgs, ka tu man bijī visdārgākais visā pasaulē un tevis vairs nav". [Kop.r. 145/4].

Dievs ir mīlestība. "Sestdienas vakarā" Jānis Bungatiņš jūtas netīrs, pasaules sārņiem aplīpis. Viņš vēlas būt tīrs, bet nav kas aizved uz pirti. Grūti Bungatiņam ap sirdi. "Tavs mūžiņš norie-tējis, ka pašam it nekas nav palicis, laikam jau aplam esi dzīvojis". "Ko tad tu nožēlo?"- "Ko nožēloju? Kāda atsevišķa darba gan man negribētos nožēlot. Bet viss mūžs, Pupiņ, viss kopā tas ir kas cits.- Tādi pārmetumi! Esmu tik netīrs palicis pa šiem kaktiem vērtīdamies. Uz kāzām jāiet, un kāzinieks netīrs. Nav neviena, kas Bungatiņu aizvestu uz pirti.- Bet tad piestājas vecītis, un Bungatiņam paliek viegli. Brīnums. Un es būšu nu reiz tīrs!" Vecītis atbild: "Tu būsi tagad šķīsts caur un caur"- "Bet vai tu esi tik vecītis vien? Vai tu neesi kaut kas cits arī vēl? Vecītis atbild, es esmu tavs labākais draugs no jaunām die-nām bijis. Jā, nu es atminos pie labākā drauga tīrs, tīrs".- Vai

mums vēl jāvaicā, kas ir šis vecītis, kas Bungatiņam un Blaumanim piestājas?-

Tie citi Blaumaņa darbi ir komentārs tam, ko Blaumanis izteic savā Dievticības apliecībā "Sestdienas vakars". Novelē "Viņa ceļi" Blaumanis atbild Bībeles vārdiem: "Mani ceļi nav jūsu ceļi, manas domas nav jūsu domas. Aklais sirmgalvis lūdz: "Kungs, nesodi sava arī garīgi aklā bērna. Mūsu domas nav Tavas domas. Esmu saņēmis no Tevis to labu ar pateikšanu, negribu kurnēt, arī to ļaunu nesdams. Bet rūgts, rūgts ir biķeris, ko Tu man dodi dzert".-

Bērni sirmajam, aklajam vīram atnes zemenes, saimnieks pārved jauno zirgu, kas pirkts dzimtajā pusē, kur draugs jau aizgājis mūžībā, bet kāds zirgu zaglis aklā sirmgalvja draugu Kalnupi tā sasitis, ka tas ir dzīvības briesmās. "Bezdievīgs cilvēks! Kalnupi! Manu veco, mīlo draugu! Ak pasaule, pasaule," neredzīgais iztrūcies izsaucās. "Kā gan būtu šā noziedznieka vecākiem ap sirdi, kad tie redzētu savu bērnu, kā tu viņu redzēji meit: sasietu, sasistu, asiņainu, lādēdamu un nolādētu..."

Pagalmā ir iebraucis pajūgs, pie kā piesiets piekautais zirgu zaglis. Vecais vīrs to neredz, bet turpina: "Šim noziedzniekam varbūt bija brāļi un māsas, ko tie izjūt..."

Sasistais, sasietais noziedznieks ir aklā vīra paklīdušais dēls. Sarunā meita ar aklo piemin, kā būtu, ja tas noziedznieks būtu "mūsu Kārlītis?" Vecais vīrs atbild: "Negrēko Lien!"- Tad vecais vīrs lūdz: "Kungs, neved mūs kārdināšanā, bet atpestī mūs no visa ļauna...Es sūrojos, ka Tu man uzlicis grūtu krustu - ak, Debesu Tēvs, es Tev pateicos, ka Tu man neesi devis dzert no tūkstošreiz rūgtāka biķera". Un sirmgalvis klusi skaitīja: "Dievs labi dar' ko darīdams..."

Blaumanim ir gaŗāks dzejojums: "Manā ticība". Privātdocents K.Kārklīņš šo dzejojumu nosauc par Blaumaņa ticības apliecību. Patiesībā šis dzejojums ir 1905.g. rakstītās lugas "Dzīvais ūdens" monologs, ko virsaiša dēls Skarbalts teic savam draugam Kalvim. Kalvis ir dzīvā ūdens sarga Vitus mācekļis. Dzīvais ūdens ir dziedniecības zāles, ar kuŗām ārstē daudzas kaites ticīgiem ļaudīm.

Šīs lugas fragments, publicēts tikai pēc Blaumaņa nāves 1914.g., tiek uzskatīts par Blaumaņa reliģisko sintezi. Man tam

negribas piekrist. Būtu jāievēro laikmets, kad luga ir rakstīta. Jāņem arī vērā, ka luga nav pabeigta. Blaumanis lugā aiziet līdz problēmai, bet atrisinājumu nedod. 1905.gadā dedzināja muižas un šāva mācītājus, bet "Dzīvā ūdenī" nedarbojas mācītājs-priesteris bet gan krīvs. Tauta ziedoja senlatvju reliģijas ziedoklim, reliģijai, ko tautiskie centieni gribēja atjaunot. Blaumaņa rakstu sakopotāji un vērtētāji šos apstākļus neņem vērā, tāpat arī šodienas "Dzīvā ūdens" autore Māra Zālīte, saistīdama savu lugu "Dzīvais ūdens" ar Blaumaņa fragmentu.

Skarbalta monologā jau Blaumanis neko citu nepateic, kā to pašu, ko dzejolī "Mūžība", kur atvešas tumšie atvari, tumsa un bailes.- Bet šīs nav beigas, tas ir iesākums. Un kad 1905.gadā, kad ticības kāpnes daudziem salūza, daudziem tās bija beigas, garīga iznīkšana, cilvēcības bojā eja naida un atriebības drausmē, sociālisma bara baismā, kur zūd cilvēka individuālitate un valda bara stichija. Tā izdarīja tos darbus, par ko Blaumanis raksta "Uz miroņu svētkiem", kur mīlestība svētī svētītos un nesvētītos kapus, piedod bez tiesāšanas labajam un ļaunajam.

Ja Blaumani vērtējot gribam skatīt viņa Dievticību, tad jāteic: Blaumanis meklē pilnīgo cilvēku, kam personībā nav disharmonijas starp prātu, jūtām un gribu. Blaumanim ticība nesakņojas brīnumā. Blaumanis tic, ka būs reize, kad brīnums un pašreizējie noslēpumi būs atklāti. Ticība nepamatojas pārdabiskā, zem prāta soļiem salūzt tādas kāpnes, kas zemes cilvēku savieno ar Dievu, kad prāts sabrūk, ceļas ticība.

Dievs nav meklējams augšā aiz zvaigznēm un ārpus cilvēka, bet cilvēkā, cilvēka sirdī. Cilvēks savā pazemībā ceļ Dievam mājokli uz zvaigžņu zvirgzdiem, kuņģi sabiruši dvēselē -Transcendentālās - ārpus tāluma ticības vietā Blaumanis alkst iminentas ticības, kur Dievs mīt cilvēka sirdī. Lūka evaņģelijā ir teikts, ka Dieva valstība ir mūsu vidū. Un Pāvils atgādina, ka mūsu miesa ir Dieva templis.

Blaumanis ar visiem jokiem, ar visām asarām apliecina dzīvi savos vērojumos. Dzīves apliecība meklējama "Sestdienas vakarā", kad Bungatiņam piestājas vecītis. Kas ir šis vecītis? Baltais latviešu Dieviņš vai Kristus, par to varam debatēt. Lai kādas arī būtu mūsu debates, jāpieņem, šis vecītis ir mīlestība. Dievs ir mīlestība. Blaumaņa dzīves un darbu sinteze izteikta dzejolī "Šauras mums tekas".

... *Diendienā staigāt Tavus taisnos ceļus,
Kungs, ļauj mums visiem, Taviem izredzētiem!
Pilnībai tuvāk vadi savu draudzi
Tu, mūsu Palīgs!*

ARVEDS CELMS

LATVIEŠA SIRDS JĀŅA PORUKA SKATĀ

(Referāts TLB 1990.g. 9.dec)

*Mūžīgi augstā kalnā
Raugās cilvēka acs;
Mūžīgi dziļā lejā
Nogrimst cilvēks pats.*

(Neticīgā Toma dziesma)

Pretstati un pretstatu problēma ir Poruka īpatība. Ideāls un īstenība, varonis un glēvulis, Dievs un sātans, bet mūža pēdējos gados neatrisināmās pretrunās sapinas dzīve un pat sāpes un asaras vairs nespēja cilvēku pacelt pāri pasaules lietderībai šai pasaulē.

Taisnību cilā savās rokās nāve, cerības klusām aizved kapu silā, bet mīlestību pienaglo krustā.- Un visa plašā pasaule ir liela smaga asara - un ja arī šai pasaulē zied sarkanās rozes, tas nav nekas cits kā ziedos pārvērsta sāpe. To arī izlasām "Neticīgā Toma dziesmā".

*Bet tās rozes, tās rozes,
Kas zied baltas kā svētdienas puķes,
Uz mūžīgo skaidrību cenšas.
Tās samīn cilvēces dubļainās kājas.*

Tā varēja teikt mūsu gadsimta sākumā. Šodien, gadsimta beigās, kad prāta neprātā cilvēks apstājas, vai tās sarkanās rozes nav ziedos pārvērstas sāpes? Vai šķīstās baltās, ko audzinām paretam sirdīs - vai tās pasaule nesamīn?- Jāni Poruku Dievs apbalvojis ar lielām spējām just sāpes un izmisumu, un izmisuma sāpēs dveš vispasauliskā dziļuma elpa, kas alkst skaidrības. Un Poruks meklējams meklē labā un ļaunā apvienību izlīdzinā-

jumā.- "Man gribas pie skaidrības klūt", tā dzejnieks izsaucas 1895.gadā rakstītā dzejolī "Noslēpumainā".

Dzejnieka sirds pieder gaismai, labajam Kristum, baltajam sirmajam karalim.- Bet arī tumsa un grēks ir tik brīnišķīgi, tik vilinoši, pievilcīgi. Bālais zaļganais Daimons ir liels un cildens, un dvēselē tas ieurbjas ar savu skumji zobgalīgo mulsuma skatu.

Jānis Veselis teic, ka Jānis Poruks mūsu literātūrā ir pirmā īsti brīvā mākslinieka personība. Poruks ir eiropiski izglītots gars, vaļējām acīm pret visām pasaules parādībām un idejām, bez uzspiestas tendences brīvs vērotājs, dziļš atzinējs, kas mākslas darbā izsaka iekšējo un ārējo, patiesību nepraso, kāda tā ir, mērojot ar morāles vai tradīciju mēriem.

Jāņa Poruka dzimtā puse ir Druvienu. Tur Prēdeļu mājās 1871. gada 13.oktobra vakarā saimnieku dzimtā šīs saules gaismu ierauga Jānis.- Kā to teic brālis Jēkabs, kad pār Druvienu gūlās smaga, necaurredzama tumsa. Desmit gadus vecumā, mājās iemācījies lasīt, rakstīt un rēķināt, Jānis Poruks sāk skolas gaitas Druvienas pagastskolā, kur par skolotāju ir druvēnietis Jānis Kalniņš. Ir jāpiezīmē, ka Kalniņš vairāk ievēro mācītāja kā krievu inspektora prasības. Tā skolā galvenā mācība ir ticības mācība. Veselis raksturo Poruku skolas laikā kā pāpēcīgu, veselīgu, pamaza auguma zēnu, iesārtiem vaigiem, bieziem kastaņbrūniem matiem, ģērbtu pelēkos pusvadmalas svārkos, baltu melnkrītainu kaklautu, dzeltenām postalām kājās. No sākuma nedrošs un atturīgs, vēlāk čakls un prātīgs skolēns. Es nelasīju Buņģa raksturojumu "Kaujā pie Knipskas". Tas bija Poruka portrets, kaut es būtu vēlējies Poruku zēna gadus saskatīt kā bālo sapņotāju.

Pēc 4 gadiem Poruks ir Liezeres draudzes skolā. Te mostas interese par vēsturi un klasisko literatūru. Kādā skolas izbraucienā uz Tirzu, Poruks meklē upē pērles, jo tā teic veca teika. Zēnības nodarbības vērsas "Pērļu zvejniekā". Draudzes skolu Poruks atstāj 1887.g., sāk kancelejas darbus pie notāra Jansona Cēsīs. Veselis piezīmē, ka pēc pāris mēnešiem Poruks šo darbu atstāj, jo bez tiešiem darbiem kancelejā jāstrādā citi pazemojoši darbi. Trūkst ziņu, kādi tad bijuši šie pazemojošie darbi. Visiem mācekļiem toreiz bija jāpiedalās mājas darbos, iespējams, ka Porukam tas bija pazemojoši. 1888.g. Poruks ir Cēsu pilsētas

skolā, to nobeidz vienā gadā. Pēc gada Poruks ir Rīgas politehnikas priekšskolā, un Rīgā notiek pārvēršanās. Veselis teic, kļūst ārēji smalks.

Politehnikas priekšskolā Poruka īpatos dotumus ievēro docents Hermanis fon Vestermanis. Viņš sagādā Porukam stundas bagātās žīdu ģimenēs, iekļūst tā laika Rīgas patriciešu namos, iepazīstas ar skatuves mākslu, sevišķi aizraujas ar Vāgneru. Šeit sākas arī literārā darbība, nodod Vestermanim vairākus rakstīgus vācu valodā. Latviešu valodā pirmais iespiestais dzejolis ir "Mūžīgais dzejnieks".- Veselis to vērtē kā vienu no spēcīgākām Poruka dzejām.

Šai laikā ģimene Druvienā pārdzīvo traģēdiju, Poruka tēvam jāstājas tiesas priekšā par nekārtībām pagasta kasē. Tēvu notiesā, ģimene izpostīta, māte aiziet kā vaļņiece. Poruks Druvienā iebrauc paretam, dzīvo Rīgā, kādu laiku Hildebranda kundzes Mežmuižā. 1892.g.nobeigta politehniskā priekšskola, izvēle un vēlmes ir dažādas. Ir reizes, kad gribētu studēt teoloģiju, bet trūkst vecās valodas un ģimnazijas. Arhitektūra, inženierzinātnes nav pa prātam, tur baida matēmatika. Poruks izšķiras par mūziku. Ar Anša Vairoga vārdiem no "Pērļu zvejnieka" var raksturot šo izšķiršanos: "Kas ir augstāks par brīvību? Mūzikā, vienīgi mūzikā ir neaprobežota brīvība priecāties un gaviļēt pēc izciestām bēdām un sāpēm!" Un Vestermaņa gādībā sākas Poruka dzīvē izšķirošie gadi - patiesībā nepilni divi gadi - Drēzdenē.

1893.g.febr. sākas ceļojums. Pāris dienas pietājas Berlīnē. Īpata ir piezīme: nonākot ap plkst.6 no rīta Berlīnē, es sajutu, ka es biju pārkāpis it kā pār kādu sliekšni citā pasaulē. Poruks brauca no Rīgas, ne no Druvienas. Drēzdenē jau pirmajā dienā Poruks klīst pa mākslas galerijām.- Un no tā, ko esmu lasījis, Poruks ir apžīlbis. Vakarā operas izrāde. "Tādu mūziku es vēl nebiju dzirdējis, es aiz prieka nodrebēju" (19/55). Vasaras semestrs konservātorijā sākās 1.aprīlī. Marta mēnesī Poruks mācās klavierspēli pie prof.Alberta Kluja. Konservātorijas Hofrāts Kraucs pēc pārbaudījumu sekmēm redz, ka Porukā nav virtuozas spēju, bet krietnu mūzikas skolotāju no Poruka var iztaisīt, ja vien pienācīgi izies cauri mūzikas teknikai.

Konservātorijā Porukam galvenās intereses novirzās uz literātūras lekcijām, ko lasa profesors Ādolfs Štern. Kā pirmais ir

Dante, gaŗāmejoj Servantess, Ŗekspīrs, bet pie Ŗillera un Ģētes apmetas uz dzīvi veselu semestri. Opera, koncerti, bet pār visu Vāgners jo dziļi viļņo Porukā, piejaucas Fausts un Bairaona Manfreds, rodas ideja drāmai "Reinholds Lencs". Manuskriptu izdodas iesniegt pilsgalma intendantrātam Dr.Koppel-Ellenfeldam, kas apsolās lugu izlasīt. R.Egles Poruka monografijā var lasīt (20/58): "Tā nedēļa, kuŗu es gaidīdams izcietu, ir neaprastāma. Nepacietība, ziņkārība, cerība, šaubas, bezmiega nakts, lauru vainagi, publikas gaviles, viss jaucās pa galvu, kaut gan es biju divdesmit gadus vecs".- Bet...Dr.Koppels, manuskriptu dodams atpakaļ, teic: "Jums ir talants, bet jūs rakstat neiespējami". Ātri Poruks atzīlbt un tūlīt uzmet fragmentu mūzikas drāmai "Herakls" un arī darina dažas dziesmas ar paša tekstu. Ŗoreiz uzmetumu Poruks iesniedz literātūras prof. Dr.Šternam.- Bet, kad Ŗterns manuskriptu atdod, tad ir pamācība: "Ejiet un cīnaities, varbūt jūs ko sasniegsit".- "Reinholds Lencs" un "Herakls" paviršos uzmetumos rakstīti dažus mēnešus, varbūt pusgadu, pēc Poruka ierašanās Drēzdenē.

1893.g.februārī Poruks iebrauca Berlīnē. Pirmās dienas vakarā "glaunajā" Cafe Bauer Porukam iznāk iepazīties ar kādu Berlīnes ārstu un viņa divām māsām. Biografam Eglem par šo iepazīšanos Poruks izteicies: "Man toreiz vēl lāga negāja ar to vācu mēli, bet manas nevainīgās acis runāja to tiesu vairāk, un mēs pavadījām jautru vakaru un šķīrāmies kā draugi".(20/50). Iss teikums, bet raksturīgs Poruka raksturojumam.- Kā varēja iedomāties, ka ar nepilnīgām valodas zināšanām radīs lielu literāru darbu, tādu, ko pieņems Drēzdenē. Poruks nesaprata, ka valoda nav sazināšanās līdzeklis, bet kā Kronvaldu Atis teic: dvēseles laipa, vai kā Indra Gubiņa teic: dvēseles saite. Rīgā runāja Baltdeutch, Berlīnē jau tas bija par maz un Drēzdenē tas nebija pieņemams. Bet vai tad nu māksliniekiem jārēķinās ar mietpilsoņu slēdzieniem. Daudz ko var panākt ar skaistām acīm, bet ne īstā mākslā. Vīlies Poruks pievērsās mūzikai un kopā ar dažiem gleznotājiem nodibina neatzīto mākslinieku pulciņu. Vakaros, kopā sanākuši, mūzicē, demonstrē gleznas, dzied, lasa. Poruks teic: "Bet manim beidzot apnika šī biedrība. Es tapu vientulis...apmeklēju operu, modernās bilžu galerijas..." Drēzdenē arī piestājās mīlestības nelaime: Anna Michels, melnīgsnējā brūnacainā pārdrošnice židiete Roza Margulics un noslēpumainā kokles spēlē-

tāja Frīda Girod. Konservātorijā Poruku redz arvien retāk un 1894.g. aprīlī konservatoriju atstāj. Darbības pārskatā konservātorijas piezīme: stundu apmeklēšana augstākā mērā nekārtīga. Drīz arī pienāk vēsts no Vestermaņa, ka pabalsts izbeidzies. Steigšus Poruks atstāj Drēzdeni. Īsu laiku pietājas Berlīnē, meklē darbu žurnālistikā, panākumu nav. Viņam izdodas pārdot manuskriptu "Die Religion der Zukunft (Nākotnes reliģija)". (Nīčes un Tolstoja filozofiju kopojums. Daži vācu laikraksti šo darbu ievietoja).

Lai varētu atgriezties dzimtenē, jāpelna nauda, izdodas atrast darbu grāmatnīcā.

1894.g. vasarā Poruks ir Rīgā. Savā 31.jūl. vēstulē Ansa-bergam Poruks raksta: "Nesaprasts, pulgots tā es maldos pa pasauli un tomēr priecājos, domādams reiz sasniegt skaistāko...Jā, tā ir liela laime, kad var dzejot, tik dzejā var ideāli dzīvot, tik viņā līdz ar patieso mūziku mīt ideālā mīlestība". Vasarā Poruks apciemo māti. Viņa kā vaļņiece strādā pļavā. Par šo tikšanos Poruks atmiņu zīmējumā teic: "Māte var vairāk panest kā dēls sa-prast". Rudenī Porukam jāstājas tiesas priekšā Tērbatā, jo, būdams Vācijā, viņš nebija piedalījies rezervistu 6 nedēļu apmācībās. Tērbatā Poruks apmetās pie Luda Bērziņa. Pie Bērziņa Poruks ieradās kopā ar Maldoni (*Prof.Ludis Bērziņš un prof. Maldonis*). Bērziņa atmiņās, ka salīdzinot ar agrāko eleganci, tas nebija vairs agrākais Poruks. Poruks vēlējies mūzicēt, L.Bērziņš aizvedis Poruku studentu biedrības kortelī. (Lettonijas kortelī). Tur Poruks mūzicējis no sasmērētas nošu lapas, kā pats teicis, savu kompozīciju, dziedājis arī paša sacerētu dziesmu "In Traum hab' ich gesehen (Sapnī esmu redzējis). Poruks daudz smēķējis, daudz staigājis, daudz gulējis, daudz ēdis, bet nekā nedarījis. Īpata piezīme: Poruks reizēm cēlies naktī un gājis pirt sviestmaizes un reiz piezīmējis: "Menschen die in der Nacht essen, sagt man, sollen Geiste krank werden" (Cilvēki, kuņģi naktīs ēd, tā saka, kļūstot garīgi slimi). Īpati, ka Ludis Bērziņš citē Poruku vācu valodā. Tērbatā latviešu studentu pulkā vācu valoda.

Porukam piespriež 6 nedēļas cietuma, bet sodu saīsina. Decembrī Poruks ir Rīgā. Dr.Zālītis Poruku saista "Mājas Viesa" literārā pielikumā, un ar 1895.gadu 13 turpinājumos iespiests "Pērļu zvejnieks". Respektīvi Drēzdenes piedzīvojumu un pār-

dzīvojamu laiks. Parādās arī "Perpetuum mobile"- abus darbus Poruks nosauc par fantazijām. "Pērļu zvejniekā" Ansis Vairogs teic zīmīgus vārdus: "Viņš nebija varonis darbos un vārdos. Viņš bija varonis sirdī". Ansis Vairogs ir tas, "kuņš, nogremdējies cilvēka sirds dziļumos, nes vienu dārgumu pēc otra pie gaismas - tos atvainodams, kuņi kā nejauki gliemeži dažu labu atraidījuši, bet kuņos viņš tomēr atradis bija pērles".- Patiesībā atradis sapņus un patiesību sapņos.

Ar rakstniecību iztikai pietiekoši nopelnīt nevarēdams, Poruks atrod nodarbošanos kā muižas pārvaldnieks fon Sack'a Bērzmuižā, bet jau pēc mēneša darbs jāatstāj, jo arī muižu ar skaistām acīm bez praktiskām zināšanām nevar vadīt. 4.vispārējiem dziesmu svētkiem lugu sacensībā Poruks iesniedz drāmu "Hernhutieši". Lugu negodalgo, bet Latviešu teātris 1896.gadā lugu uzved. Kritika piecēlienu drāmu uzņēma ar skepsi, publikā trūka atsauces.- Tikai Zeltmatis savā rakstā "Mūsu drāmatiskā rakstniecība" (Austrums 1897.g.) par "Hernhutiešiem" un Poruku teic: "Tikai īstie mākslinieki sapratuši, kas ir dzīvot sev pašam, kas īstenībā ir radīt.(...) Poruku Jānis ieņem sevišķu stāvokli mūsu rakstniecībā.(...) Poruku varētu nosaukt par mūsu tagadējo patstāvīgāko dzejnieku. Viņu aizkustina dziļāki jautājumi, nekā sadzīves pārejošās parādības - cilvēka iekšējā dzīve, viņa mūžīgie ideāli un jautājumi par dzīvību un nāvi".

"Hernhutieši" nav Poruka populārākais- bet jāteic īpatākais. Pirmkārt, "Hernhutieši" ir nobeigta, noapaļota piecēlienu drāma. Viņa pārējie drāmatiskie tēlojumi ir viencēlieni. "Hernhutieši" ir idejiski īpatnēji.

Mēs Poruku saucam par reliģisko dzejnieku, bērnībā audzis brāļu draudzes saiešanas namos. "Hernhutiešos" konflikts ir starp veco hernhutisko dievticību, to pārstāv sacītājs, Poruks teic modernāk - diakons Freitag, saimnieks Liepa, teoloģijas kandidāts Josefs, Freitagas dēls. Un tad pretī vecajam jaunā nākotnes balss - modernais rūpniecības kapitāls Liepas meitā Aleksandrā. Aleksandra ir jaunstrāvniece, kas savam pielūdzējam Josefam, diakona Freitagas dēlam, pavisam strupi atteic: sapņi ir blēņas! Viņa kā īsta praktiķe atveļ ķieģeļu cepli. Vecais saiešanas nams tiek nojaukts. Siemers, ar ļaunu, atriebīgu dabu, nonāvē Aleksandru, pats izbeidz dzīvi pašnāvībā. Drāmā erotiskā mīlestība, skau-

dība, naidis.

Kritikas bija asas, bet Poruks kritikās saredz partējību, neizprašanu: lugas ideja ir kritizēta tāpēc, ka "kritiķu idejai pašai trūkst idejas!" Par "Hernhutiešiem" Poruks pats teic: "Kas mani spieda šo lugu sarakstīt, tā bija jušana, ar kādām briesmām pāriet laikmets, sadzīves ieskatos savienots". Drāma sākumā bijusi domāta kā romāns - tā to, vismaz 1895.g. pēdējā literārā pielikumā, pieteica "Mājas Viesī".

No oriģinālstāstiem, kuņģi iznāca "Mājas Viesā" literārā pielikumā, varam jau pieminēt romānu "Hernhutieši" (romānā dzejiski tēlota hernhutiešu jeb brāļu draudzes darbība laikmetā no 1870.-1880.g.).

Pirmiespiedumā zem virsraksta Ģētes vārdi:

*"Warum willst Du dich von uns Allen
Und unserer Meinung entfernen?
Ich schreibe nicht euch zu gefallen
Ihr sollt was lernen-"*

Tulkojumā: "Kāpēc tu gribi no mums un mūsu uzskatiem attālināties. Es nerakstu lai jums izpatiktu, bet lai jūs mācītu"- Poruka izvēlētais moto ir zīmīgi vārdi.- Bet, lai varētu mācīt, ir jāprot, un lai prastu, ir nopietni jāmācās. Puszināšanas ir sliktākas par nezināšanu. Poruks raksta un ir pārliecināts, ka viņa darbiem ir nevien liela mākslas, bet vēl jo lielāka audzinoša nozīme. Rodas disonance, un Poruks 1896.g. 12.apr., mēnesi pēc "Hernhutiešu" pirmizrādes 17.3., raksta aktrisei Melkertei: "Manas dienas drīz būs skaitītas: es saploku pret šo lielo pulku, kuņģi mani izsmej, vai manis pavisam neievēro". Un mēnesi vēlāk vēstulē Ansabergam Poruks raksta: "Es cīnos, rakstu un komponēju. Es esmu vairāk mūziķis, nekā vārdu dzejnieks. Katra jūta, katra darbība manī skan; man jātop mūziķim". (20/81) 24.maijā Blau-manim rakstītā vēstulē: "Ja nu būs jābeidzas, tad nu uztaisat man kapa rīmi."

Šai laikā Poruks ir Rīgas pilsētas slimnīcā, slimo ar ūdenskaiti. Vasaru Poruks pavada pie brālēna, nometis pilsētas smalko tērpu, basām kājām, izbauda lauku dzīvi. Vingrošanās dēļ apsolās ābelēm nokasīt sūnas, aprakt ogulājus, bet gatavošanās uz darbu ieilgst, un darbs netiek padarīts. Skolotāja Kalniņa mudināts, uzraksta dziesmu Kapu svētkiem. Kalniņa koris to no-

dzied (Šī dziesma ir kopotos rakstos). 1897.g. vasara ir pēdējā Druvienā, rudenī Poruks immatrikulējas Rīgas Politechnikā - ķīmijas fakultātē, 3.sept.pievienojas Sēļu buršu saimei, daudz laika pavada kortelī, 1903.g. 1.semestrī ir literāro vakaru vadītājs. Literātūrā sasniegts jo ievērojams stāvoklis, bet Poruks ir savrupgājējs, arī politiskajiem strāvojumiem nepieslēdzas.

Poruks sadzīvo draudzīgi ar Blaumani, draudzīgas attiecības izveidojušās ar Dr.P.Zālīti. Politechnikā Porukam ar studijām nevisai veicas, lai gūtu naudu, Poruks bieži redakcijās kaut ko impulsīvi uzraksta. Zālītis maksā, jo tautai Poruks patīk. Biografs Egle zin liecināt par romānu "Rīga". Zālītim Poruks iedevis pāris lapiņas un saņēmis labu avansu. Zālītis ar lielu bailošanos gaidījis turpinājumus.Romāns "Rīga" ir stipri pabāls darbs. Ir anekdote par Poruka zināšanām. Eksaminācijā pie prof.Dossa Poruks pieteicies: "Johaness Poruk, Chemiker und Poet dazu".- Uz profesora jautājumu, kas par minerālu ir čuguns, Poruks palicis atbildi parādā.

1899.gadā ir pirmie studentu nemieri Krievijas augstskolās. Rīgas politechnikumā ir nemieri par krievu valodu kā obligāto mācību valodu. 29.martā Poruku no augstskolas izslēdz, kaut arī viņš nav nekādā redzamā postenī. Sākas drudžains darbs. 1900.-1901.gadā stāstu un īsstāstu skaits ir ap 30. Biografs Egle teic: "Šinī ražā redzams jau pilnīgi atraisījies ģenijs". (20/94). 1900. gadā Cēsīs Ozola izdevumā iznāk Poruka 1.Kopoto rakstu krājums: "Sirds starp sirdīm". Pāris gadus vēlāk seko otrs: "Dzīves straumē", izdevējs D.Zeltiņš Rīgā. Bet līdz ar slavas pieaugšanu izaug greizsirdība, šķelšanās, novēršanās un naidis. Pilnīgi pārmainās attiecības ar Blaumani. Poruks apvairo Blaumani, ka tas savam diždarbam "Skroderdienas Silmačos" izmantojis Poruka atstāstītu sižetu no Druvienas dzīves. Kukažiņā pirmais teikums: "Nav no Silmačiem līdz Tilta krogam neviena lielāka akmeņa lielceļa malā, uz kuŗa Kukažiņa nebūtu kādreiz sēdējusi".

Drīz pārtrūkst sakari ar Zālīti. Bet šai laikā Poruks satiekas ar Ernu Pētersoni Cēsīs: bagātu saimnieka meitu, labi skolotu meiteņu skolā Cēsīs un Tērbatā. Egle raksta: "Apmeklējot meiteņu skolas Cēsīs un Tērbatā kopā ar muižnieka bērniem, viņa bija saglabājusi vienkāršas meitenes sirsnību līdz ar dziļu inteliģenci" (20/101). Līgavas bagātā māte ir praktiski lietišķa. Te

sastopas divas pasaules: tradicionālā materiālisma ikdienu un garīgā dzejiskā ideālisma. Pretešķības noved Poruku pie pašnāvības domām, bet izlīgst un Ziemsvētkos saderinās, un 1902.gada augustā salaulājas.

1901.g. rudenī Poruks nolemj turpināt studijas, bet šoreiz komerczinātņu fakultātē. Viņš savai līgavai raksta: "Es gribu Tev par prieku čakli strādāt(...). Tu esi mana otrā un labākā dzīvība, Tev ziedošu es visas savas studijas". Bet pēc pāris mēnešiem Poruks saslimst un ārstējas Dr.Šenfelda nervu klīnikā, pēc pāris nedēļām uzlabojas un no decembra dzīvo Cēsīs. 1902.g.pavasārī studē Rīgā, bet bieži ir Cēsīs. Traucētas studijas, traucēts darbs. Īsi pirms kāzām Poruks ir ļoti nemierīgs un dziļās šaubās: laimes un šaubu šaušturis raksta savai līgavai dzeju.

NAV LĪKSMA SIRDS

Nav līksma sirds, kaut gan tā laimīga-

Man laime nāca lēna skumīga;

Nakts klusa: debess zvaigznēs mirdz.

Nav jausmas man, kā beigsies dzīvība.

Pie tavas krūts nīkst mana brīvība

Un saldu nāvi vēlas sirds.

Ak, vājības, ak, zemes nīcība,

Kāpēc jums padota ir dzīvība?

Bet cerība, tā mūžam zeļ.

Uz mana kapa ziedēs cerība

Un valgām acīm pētīs dzīvība,

Kā ziedu kausiņš as'ras dzeļ.

Apbrīnojami dziļa ir Ernas Pētersones mīlestība. Pirms kāzām, kā paredzēdams katastrofu, Poruks bij ņēmis solījumu, lai sieva iedotu viņam indi, ja viņš sajuktu prātā. (Egle. Kop. Raksti 20.sēj.117 lapas pusē). Pēc kāzām Poruks dzīvo Rīgā. Ņevas ielā kundze ar mantojuma naudu ir iekārtojusi pansiju. Materiālās rūpes ir sievas daļa. Poruks raksta, studē - bieži redzams konventa dzīvoklī, teātros raksta recenzijas, bieži redzams Parka pagrabā un Suvorovā pie glāzes vīna. Tuvs šai laikā ir Viktors Eglītis. 1903.g. V.Eglītis izdod grāmatu "Poruks". Un Eglītis teic: "Poruks ir celms no kā izaugs mūsu jaunā rakstniecība".- Tie ir zīmīgi vārdi, jo tiešām Poruks ir latviešu modernās literatūras iesākums.

1903.g.aprīlī dzimst meitiņa Tatjana-Karmene. Bet uzmācas slimība un ģimenē nesaticība, briest politiskie notikumi. Nemiers, neziņa. Sociālisms ar savām propagandas dzirnavām. Sociālismu Poruks sākumā nosoda, bet tad atzīst savu maldīšanos un atzīst, ka pasaule grib jaunu garu. Šoreiz šī pasaule ir Latvija, kas vēlas atsvabināties no vācu saimnieciskās aizbildniecības. Poruks ir pat ar mieru parakstīt atklātu dzejnieka protesta vēstuli, apzinoties, ka sekas būs iznīcība.- Bet Viktoram Eglītim Poruks raksta: "Viegli arī būtu uzcelt jaunu dzīvi pēc ideāla plāna, ja mēs zinātu, kur likt šīs pasaules vecās drupas. Kur likt senās un vecās pasaules melus un pseudobūtnes? Kā dabūt prom no zemes vecos smirdošos līķus? Jā, redziet, mēs paši esam šīs drupas, šie līķi. Un ideāls saka: es nāku pie jums, ja jūs nepūtu un nesmirdētu. Visa cilvēce ir mēģinājusi, lai uzpravītu dieviem dūšu, bet tie ir šķelmji un neļaujas ar sviestmaizi piemānīties. Ideāls no visa, kas ir vecs, ir tālu, tikai jaunam viņš uzsmaida, jaunam, kas nosarkst tāpēc, ka tas mīlē (20/111).

Plašāk laikmets ir apcerēts 1905.g.martā rakstītā darbā: Ideāls kā ideja un kā jēdziens. Nebūtu nenozīmīgi šī laika Poruka darbus pārlasīt, šodienā mums ir paralēles ar toreiz.

Slimība uzmācas, piemetas nieru kaite, materiālais trūkums, neveicas arī politechnikumā. Sieva pēc Karmenītes dzimšanas slimo, uzturas Lāčos, un Rīgā Porukam paliek nepanesami: "Rīga ir viens liels gļotu purvs, kur cilvēkam jānosmok" (20/112). Dzejnieks strādā drudžaini. Kādu laiku Poruks sevi dēvē par aristokrātisko sociālistu un pieslejas Akurātera žurnālam "Pret sauli". Viņš uzraksta pat uzsaukumu, ko Apsesdēls nolasa Cēsu tirgus laukumā. Poruks interesējas par politiska laikraksta izdošanu, sarunāta pat spiestuve, bet nodomi nepiepildās. Novembrī uzliesmo slimība. Poruks raksta:

*"Ak, kā galvu spiež,
Kā nažiem sirdi griež,
Nezinu, kas ir-
It kā garu no miesas šķir;
Spiež galvu doma, kurp iet?
Vai raudāt par visu, vai smiet?
Redzu, nekur nav labi:
Gars, miesa- iesim iznīkt abi." (20/116).*

Sākas vajāšanas manija, bezmiegs. Poruku apciemo Akurāters un gleznotājs Ceplītis. Savādi iekaisušām acīm Poruks saņem ciemiņus: "Es zinu, jūs nākat mani tiesāt. Es esmu gatavs, nāves nebīstos." Sieva dzejnieku novembra beigās ievieto Šēnfelda sanatorijā Torņkalnā, bet Ziemsvētkos ārsts ļauj Porukam iestādi atstāt. Janvārī viņu ievieto Tērbatas nervu slimnīcā, no kuŗas atgriežas aprīlī Lāčos. Dzejnieks mitinās vientuļi dārza mājiņā. Garastāvoklis mainīgs, brīžiem paļāvīgs, aizrautīgi tēlo nodomāto darbu, vaļājas, mūzicē.- Bet tad piepeši pārvēršas, meklē visnežēlīgākos vārdus ar ko trāpīt savus iedomātos ienaidniekus. 1907.g.decembrī Poruks mierīgi aizbrauc uz Strenčiem. Iekāpis vagona pasūtītājā kupejā, uz konduktora piebildi, ka kupeja domāta slimniekam, Poruks atbildējis: es jau tas esmu. Ar pavasari Poruks ir atkal Lāčos, bet rudenī atkal slimnīcā. Veselība uzlabojas, un draugi izgādā istabiņu Burtnieku pilī Mīlgrāvī, kur tanī laikā dzīvo tikai Krišjānis Barons ar kundzi.

Burtnieku pilī ir arī šis un tas uzrakstīts, bet reizēm arī tā, ka nevar drukāt: nesakarīgas domas. 1910.g. Poruks ir Cēsīs, sieva viņu kopj. Poruks teic: "Nepūlies, tu mani neizārstēsi. Pavisam vesels nav neviens, kas dzīvo, tikai tad būsim pavisam veseli, kad nomirsim". 1910.g. rudenī sieva Poruku atkal ievieto Tērbatas slimnīcā. Nu ir pienācis pēdējais cēliens. Slimnīcā Poruku apciemo Viktors Eglītis ar kundzi. Nepieteiktais apciemojums Poruku ir stipri satraucis, un tomēr Eglītis liecina: "Runājām apmēram 2 stundas par dažādiem gan medicīniskiem, gan mākslas, sadzīves un zinātnes jautājumiem, un kā arvienu arī tagad Poruks bija visinteresantākais un radošākais sarunu biedrs. Dažus jautājumus viņš atrisināja ārkārtīgi interesanti un pārdroši- bet nebūt ne kā ārprātīgs".

Par pēdējiem mēnešiem biografs Egle raksta: "Dzejnieka garīgā rosmē pēdējais Tērbatas pusgads nesalīdzināmi dzīvāks par iepriekšējiem slimošanas periodiem. Šai laikā radies pagaŗais apcerējums "Gara slimnieka sapņainā dzīve". Poruks interesējas par astronomiju, lūko pierādīt pasaules izcelšanos un bojā eju, gan urbjas matērijas un būtības noslēpumos pasaules bezgalībā, zvaigzņāju miglājā. 1911.g.vasarā ir doma Poruku pārvest uz Siguldu, bet jūnijā veselība pēkšņi pasliktinās, un 1911.g. 25. jūnija rītā, saules ausmā, Poruks ir atstājis šīs zemes dzīvi. Bēru

diena bija 29.jūnijā Cēsīs, Lauciņu kapsētā. 1924.g. 23.nov., piedaloties milzumam ļaužu, Poruku gulda Meža kapos Rīgā. Kapa pieminekli T.Zaļkalns veidojis sērojošas sievietes tēlu-stāstu par sāpēm, bet jaunava skaistumā min neatminamo dzīvības un nāves noslēpumu.

Poruks - romantiķis, nereālais, parspilētais, asarainais mīlētājs, ir rakstījis no saviem redzējumiem un pieredzējumiem, no saviem meklējumiem un pārdzīvojumiem. Ir jāzin Poruka dzīve, lai varētu baudīt Poruka literāro-filozofisko devumu.

Bērnība un Druvienas iespaidi - hernhutisms, ne tāds kā mums parasts redzēt, izvijas cauri visai dzīvei. Ārzemju ceļojums "Pērļu zvejniekā", mazākos stāstos dzīvē Rīgā, Cēsīs. Viņš neapmierinās ar tiešo pieredzētā attēlojumu, Poruks intuitīvi uztveļ kopsakaru un fantazijā pāriet no reālā, ikdienišķā uz mūžīgo. Poruka mākslas būtība ir dziļums, vispusība. Viņš sasauc ap sevi visus pasaules tipus, tautu un cilšu pārstāvjus un liek tiem dzīvot un darboties dzīvi, kas atbilst tēla ikdienai. Visikdienišķākais cilvēks Poruka tēlā kļūst valdzinošs, izaug un izstaro veldzi, jo Poruks rāda, cik liela ir cilvēka sirds un sirds skaidrība. Tā ir augstākā, jo skaidrība un patiesība Porukam ir sinonīmi.

Viens no Poruka lielajiem idejas un īstenības kopuma tēliem ir Kukažiņa.- Neizsīkstošas labsirdības un cilvēkmīlestības iemiesojums- un tā ir Krastiņu Anna no rokpeļņu dzimtas Silmačos - savā ceļā un atceļā no Tilta kroga uz Silmačiem. Viņa ar mīļiem skatiem svētī druvas un laukus, lai viss labi izdotos. Kukažiņas sirdī ir harmonija. Viņai nav prātā mūžības domas, bet labsirdība. Kukažiņa ir kā sena dievkociņa zariņš Bībeles lapās.- Blakus Kukažiņai nostājas Zalkšņu tēvs, kluss, gaŗos šķērētos pelēkos svārkos, baltu kaklautu, nodilušos zābakos, pasirmiemiem matiemi, sausnēju seju. Istabā viens logs, pie tā galds ar Bībeli, pie sienas Pestītāja bilde.- Stāsts beidzas, paliek balts krusts ar uzrakstu:

Svētīgi ir tie sirdsšķīstie,

Jo tiem būs Dievu redzēt.

Zalkšņu tēvs nav hernhutiešu pārstāvis, bet gan Kristus mācībā izteiktās sirdsšķīstības piepildījums dzīvē. Zalkšņu tēvs nekur nesūrojas par pasaules ļaunumu, pat nepiemin cilvēkmīlestības trūkumu.

Poruks ir reliģisks, bet nav mērojams ar ikdienas mērauklu. Visa dzīve ir dzīvota sirds diktātā, neievērojot ārējās prāta normas.- Te atšķirība starp Apsīšu Jēkaba Andŗa tēvu un Zalkšņu tēvu. Andŗa tēvs praviēto tuvākmīlestību saskaņā ar kristīgo dogmu, Zalkšņu tēvs - sirds diktātā, jo viņa sirds ir šķīsta no mantas kārības, no pašmīlības, no kaislībām. Kukažiņa, Zalkšņu tēvs, Cibiņš, Ansis Vairogs - tie mums labi pazīstami. Kuņš gan nezina "Balts sniedzīņš snieg uz skujiņām? Kas, tu, uz debesīm raugies, tu, baltā baznīca?- It kā tu lūgtu par daudziem, lūdz arī par mani tu"...Tas ir Poruks, mūsu reliģiozais dzejnieks. Bet ir arī cits Poruks, ko raksturo "Religion der Zukunft" (Nākotnes reliģija). Poruka reliģijā Kristus saņem Nīči, jo lūk Nīčem ir bijusi drosme teikt patiesību.-

Visu par Poruku nevar izteikt vienā referātā. 1901.g.28. sept. Poruks savai līgavai raksta: "Ko es priekš latviešu garīgās uzplaušanas darījis, to viņi tikai pēc gadu desmitiem zinās atzīt. Tas nav nekāds stingrs plāns, nekāds apzinīgs mērķis, par ko man latvieši pateicību parādā, bet bezpartejiska sajūta un doma, tik tīri cilvēcīga, kāda acumirkļī nav vairāk iespējamāka. Modernās mākslas jēdzienu es pirmais esmu ietvēris latviešu nacionālā elementā, lai manu darbu tehnika daudzējādā ziņā vēl trūcīga..."

Un beidzot es vēl atkārtuju Viktora Eglīša 1903.g. teikto: "Poruks ir celms no kā izaug mūsu jaunākā rakstniecība". To var vēl papildināt ar Zeltmaša teikto: "Tikai īstie mākslinieki sapratuši, kas ir dzīvot sev pašam".- Mūsu šodiena ir dzīvošana sev pašam. Vai tiešām mākslai, literātūrai ir tikai viens mērķis: sev pašam?

ARVEDS CELMS

PRĀTA UN JŪTU VIENOTĀJS JĀNIS PORUKS

Prātnieku Poruku var izteikt vienā teikumā: "Mūžības laikos un mūžības telpās valda mūžīga VIENĪBA, bet visu var labot." Šos vārdus, kas rakstīti 1900.gada apcerējumā Šekspirs vai Ģēte, Pēteris Ērmanis raksturo kā Poruka sintētiskās, optimistiskās filozofijas kopsavilkumu. (I - XXIII)

Poruks savā darbā "Napoleona nāve" liek varenajam korsikānim Napoleonam teikt: "Mūžīgā inteliģence lai ir mūsu spēku mērķis." Šī mūžīgā inteliģence ir visas Poruka dzejas mērķis un gars.- Un pats par sevi - vismaz tāds būtu mans spriedums. Poruka dzejolī Ģenijs teic:

*"Maz zināt un daudz just,
Tas dzīvi raibu dara;
Daudz zināt un maz just-
Tā lielā dzīves vara.*

*Bet kurš daudz zina un jūt
Un darbā allaž grib būt,
Tam ir kas no dievu gara".*

Un Poruks daudz zināja, dziļi juta un apstākļi, varbūt labāk teikt, viņa dzīves veids lika viņam būt drudzainā darbā. Poruka dzīve noslēdzās pusmūžā. Pašā spēku briedumā pār dižo gara milzi savelkas krēsla. Līdzsvaru neatguvis, piedzīvojis 39 vasaras, Poruks izdziest, mums atstādams lielo garīgo mantojumu.

Šo garīgo mantojumu, Kārļa Egles un Pēterā Ērmaņa redakcijā, no 1928. - 1930.g. izdod Rozes izdevniecība Rīgā. No šī kopoto rakstu izdevuma esmu izvēlējis Poruka darbu citātus.

Poruks mūsu literātūrā ienāk pirms 100 gadiem. 1889.gada 30. martā: "Dienas Lapā" parādās pirmais iespiestais darbs "Orakels pie Orakeļa". Pēdējie 19.g. simteņa un pirmie 20.g. simteņa gadi ir pārejas gadi. Reālistiskais jaunromantisms sāk dalīties novirzienos. Akurāters teic: "lielāks par dzīvi ir sapnis par dzīvi". Jaunromantisms savā būtībā ir subjektīvs, tēlo iekšējos psīches pārdzīvojumus, nogremdējas dvēseles dzīlēs. Ansis Vairogs "Pērļu zvejniekā" teic: "Esi tik sev pašam, tas ir klusē, sava paša dvēselē nogremdējoties! Tavā dvēselē ir viss tas pats, ko tu pie citiem meklē. Kāpēc tu uzbāzies citiem? Topi kā nakts, aizsegta, nesaprotama, citiem topi kluss."

Mīlēdami bezgalīgo, jaunromantiķi dievina mūžīgo, jo bezgalība ir mūžības auklējums. Mūžīgais paceļas pāri laicīgam, laicīgā atrazdams savu izpausmi. Šai zemē un zemes dzīvē ir tverta mūžības elpa, bet šī dzīve ir skatāma no mūžības viedokļa. Ikdienas dzīve ir nepilnīga, romantiķi to nemīl. Viņi nepieņem tagadni, atzīstot tikai pagātņi un nākotņi. Sapņi tiek

projecēti bijušā uz nākošo, topošo.

Pagātnē kavējas tautiskie romantiķi: Auseklis, Pumpurs. Jaunromantiķi cenšas piepildīt savus sapņus tautā, cilvēcē un kosmā. Lidotāji kosmā ir Jānis Poruks un Fricis Bārda. Viņiem abiem tuvu ir piestājusies melancholija. Porukam skumjas vēršas dziļās ciešanās, bet ciešanas nav sods par noziegumu, ciešanas nevar arī izpirkt pārkāpumu. Sāpes un ciešanas ved tuvāk pilnībai. Ciešanās cilvēks iegūst skaidrību un patiesību, atsvabinās no sārņiem, kas ar laiku sakrājas dvēselē.

Raugoties no sapņu pasaules reālajā dzīvē, košums, patiesība, skaidrība un visuma vienotāja mīlestība zudusi, dzīve pelēka un tukša. Poruks "šo šodienu" izteic rindkopās:

"Jel saki, draugs, kur taisnība?

-To nāve savās rokās cilā!

Kur paliek jaukā cerība?

-To aizved lēnām kapu silā.

Bet kur gan mīlestība mājō?

Tā līgaviņas sirdij dota-

Nē, draugs, to citur redzēju,

Tā bij pie krusta pienaglotā". (Daiļuma mājvietas 13/167)

Kopotos rakstos dzejolim virsraksts "Daiļuma mājvietas", bet dzejolis pirmo reizi iespiests "Mājas Vieša" mēnešrakstā 1900.g. un tam virsraksts "Jautājumi"- Bet Berga bazāra kalendārā 1901.gadam mainīts virsraksts un arī teksts. Pirmrakstā Poruks jautā: "Draugs teic, kur piemīt taisnība? Kur paliek mūsu cerības.- Tās klusām aizved kapu silā. Bet mīlestība, kur tā mājō?- Ai nē! To citur redzēju..." Par Poruku mums ir teikts, ka viņš savus darbus radījis impulsīvi, reizēm pat tinte vēl nav bijusi nožuvusi, kad darbs jau bijis burtliču rokās.- Bet dzejolis "Jautājumi" jeb "Daiļuma mājvieta" gan apliecina, ka tomēr ir notikusi labošana. Cits jau neviens virsrakstu nepārmainīja un nemainīja arī tekstu. Mani personīgi dzejolis pirmiespiedumā uzrunā vairāk kā izlabotais un ievietotais kopotos rakstos.

No kopoto rakstu bibliografiskām piezīmēm redzams, ka starp pirmiespiedumiem un Kopotos rakstos atrodamiem darbiem ir starpība. Pazīstamais dzejolis "Ar māti pie baznīcas" oriģinālā saucas "Pie bālās baznīcas".- Mums pazīstamā Poruks lūdz: "Lūdz lai es skaidrāks topu". Oriģinālā:

"Lūdz lai es labāks taptu.
 Lai tikumi spīdētu man.
 Tā dienās, kā naktīs priekšā,
 Kā zvaigznes, kas šķīstībā mirdz.
 Lūdz, lai ar devīgu roku
 Tiem līdzu, kas trūcumā vārgst.
 Lai baudu klusumu svēto,
 Kas tev ap altāru mīt."

Īpatākā vārdu izmaiņa, ka no oriģināla "labāks topu" ir izmainīts "skaidrāks topu". Skaidrība ir Poruka ideāls un viņa dzejas īstais kodols. Poruks meklē labā un ļaunā apvienību izlīdzinājumā. Viņš vēlas labā un ļaunā intelīgenci sakausēt un radīt nebijušo. Šī labā un ļaunā sinteze, šis nebijušais ir tas, ko Poruks apzīmē ar vārdu skaidrība. Dzejolī "Noslēpumainā" Poruks teic:

"Es sevi tev upurēšu.

Par vergu tev gribu būt;

Tik parādies dienas gaismā

Man gribas pie skaidrības kļūt." (13/54)

Man gribas pie skaidrības kļūt ir kvēlākais, nemitīgākais Poruka dvēseles sauciens. Dzejnieka sirds pieder gaismai, labajam, baltajam, sirmajam karalim, tā pieder Kristum.- Bet arī tumsā un grēkā atrodama pievilcība, arī zaļgani bālais daimons ir pievilcīgs, tāpēc jāmeklē ir sinteze: skaidrība. Poruks to meklē visā savā dzīvē, meklējumi sagādā sāpes un izmisumu. Ne reti par Poruku teic -sāpju un asaru dzejnieks. Nenoliedzami, Poruka dvēsele bija pavisam viegli ievainojama, trausla, jūtīga, varbūt pat pārspīlēti jūtīga. bet Poruks ir meklētājs, kur cauri sāpju šķidrautam saredz izlīdzinošo prieka gaismu. Skaisti viņš apliecina savu ticību:

"Es ticu, ka ir debesis,

Kur laimes bērni mīt.

Kur saulīte daudz spožāki

Un mīlīgāki spīd.

Es ticu, ka ir brīnumi,

Kas necerēti nāk.

Un daiļu sapņu pasauli

Ap sevi radīt sāk.

Es ticu, ka ir laimība,

Kas svētās liesmās mirdz;

Un ja tā visa nebūtu,

Vai justu mums tad sirds?"

Vai justu?- Ir debesis, ir laimes bērni, bet tas nav atrodams šeit, uz to raugās un tiecas cilvēks. Bet:-

*"Mūžīgi augstā kalnā
Raugas cilvēka acs;
Mūžīgi dziļā lejā
Nogrimst cilvēks pats."*

Poruks izjūt pasaules dievišķību, jo, vienīgi atzīstot visām lietām vienu pirmcēloni, ir iespējama harmonija, kas kā ideāls vienmēr stāv pāri visam.- Bet pastāv pretstatu problēma: ideāls un īstenība, varonis un nespēcīgais, Dievs un sātans. Poruka mākslas būtība ir dziļums un vispusība. Nekur Poruks neslīd pāri pa virspusi, bet visur saredz dvēseles dzīles.

Dzejnieka gars ietvēr sevī pasauli, un viņš redz pasaulē visas lietas un cilvēkus brīvus, skaistus, mīlamus, kas kustas un darbojas saskaņā ar savu iekšējo dabu. Tā rodas meklētāja nemiers un cīnītāja sadursmes, klusums un gara spārnu šalkas, dzīvības pilnestība. Zemes lode ar kalniem un lejām, rasēm un tautām griež dūkdama dzejnieka dvēselē. Vienādu skaistuma un gara dižciltību sastopam Kukažiņā, kuņas pazemīgais stāvs, krunkotā vecīgi mīļā seja svētsvinīgi izceļas pret Latvijas pelēkām debesīm lielceļa malā no Tilta kroga uz Silmačiem, un Svētās Helēnas salas gūstekņa Napoleona lepnos vaibstos. Kukažiņa teica laipnus vārdus visiem, Napoleonam apvāršņi liesmo sarkanu zobenu kaujās un pasaule lūzt gabalos, lai no pārkausētām vielām rastos jauni veidojumi. Napoleonam ir saruna ar Evu Balkomb un lielmaršalu Bertram, kas Napoleonam teic: "Jūsu spēks, Majestāte, pastāvēs, kamēr pasaulē dzīvos cilvēki. Varenais īstās cilvēcības spēks, es viņa priekšā krītu ceļos. Es nezinu, kas viņa gala mērķis, bet es jūtu, ka viņš grib ko īstu, varenu".

Napoleons atbild: "Mūžīgā inteliģence lai ir mūsu spēku mērķis. Šīs inteliģences dēļ es pavēlēju šaut. Mans Bertram, tu mani pazīsti".

Bertrams: "Majestāte, mēs cīnījāties ar dabu".

Napoleons: "Pareizi. Ar ļauno, rupjo dabu. Un ar to ir katram īstam cilvēkam jācīnās un ja arī šī ļaunā daba viņš pats būtu... Mans pirmais dzineklis uz kaņu bija kauns... Kauns dzīvot tādā pasaulē, kāda viņa toreiz bija.- Jā, man bija kauns. Tad es pavēlēju šaut tūkstošiem lielgabaliem, lai pasaule atmostas iz dziļā miega.- Pasaule atmodās. Kaņa asins lietus un lielgabalu pārkoņi

padarīja zemi auglīgu... Lielākā daļa cilvēku ir cilvēces augoņi. Kaŗš ir tas vienīgais līdzeklis šos augoņus iznīdēt.- Kaŗš, vienīgi kaŗš. Tāpēc karojiet! Vai kāds ko no manis vēlas?"

Majestāte: "Abats Viņalījs - pāvesta sūtnis". Pāvesta sūtnis ir nācis pie Napoleona Dievu lūgt.- Napoleons noprasa: "Vai tikai manis pēc jūs nācāt pie manis Dievu lūgt?"- "Sir, tā ir pāvesta vēlēšanā?" Un Napoleons atbild: "Es neticu, mans mīļais Abbī, ka Dievs citu lūgšanu paklausītu, kā vienīgi to, kuŗa nāk visas cilvēces labā. Pateicos, mans mīļais Abbī, es Dieva neaizmirstu. Sveicinājiet no manis pāvestu..Miss Balkomb', Tev jāredz, kā es mirstu. Tik neaizspied manas acis, es gribu redzēt, kuŗš paņems manu zobenu un to vicinās pret mierā snaudošo cilvēci". Un šī mierā snaudošā pasaule - tā ir Tolstoja sludinātā mūžīgā miera pasaule. Tā ir kā ēnu valsts, kuŗā jāpanes vairāk mocību nekā tagadējā melu un viltus pasaulē. Šai miera pasaulē nav vairs ko pārspēt, nav vajadzības tiekties uz augšu. Cilvēkam ir dots gars, kam nemitīgā attīstībā ir jāmainās uz augšu.

Cilvēks ir kādas dievišķas idejas iemiesojums, un cilvēks cīnās ar ļauno, cīnās par savu apskaidrību, par tālākām augstākām atziņām - nebijušo. Bet augstākos ideālus sabiedrība nesaprot, noliedz, vajā kā kaut ko pārspīlētu un nedabīgu, jo tie traucē mierīgo dzīves plūdumu. Bet ideāls ir cilvēces labklājības tālākais mērķis un cilvēks cenšas sasniegt ideālu - 1905.gadā rakstā Ideāls kā ideja un jēdziens (16/59).

Istenībā ideāls ir tāpat ikdienišķa būtne kā slāpes, izsalkums, kā kaislība vai vienaldzība, ilgas vai apmierinājums. Nav tāda cilvēka, kuŗam nemaz nebūtu ideāla. "Cilvēks kā cilvēcības ideāls vēl nav dzīvojis, tāpēc mums arī pilnīga un absolūta cilvēka jēdziens ir svešs. Un cilvēks dzīvo tikai mūsu idejā". (16/60). Un ideja ir mākslas dvēsele, turpretī jēdziens ir zinātnes serde.

"Ideja ir degoša, bezveidīga, plaša un neaptverama; jēdziens ir salts, sastindzis, tēlam līdzīgs, norobežots un stingri definēts visā savā būtībā". (16/61) "Bet visas attīstības noslēpums izskaidrojas caur to, ka ideāls mīt ārpus esošā, jā, ārpus esamības, bet tomēr tiešamībā". (16/64.lpp).

Bet - ne tikai cilvēks vien tuvojas ideālam, bet attīstās tas viss, pie kā cilvēks saistīts. Un cilvēks jau ir pie visa saistīts. Viņa

dzimšana un nāve ir tikpat ievērojams notikums kā kādas saules sistēmas izcelšanās un sabrukšana. Tālu priekšā visam ir ideāls un mūžība visas lietas tuvina ideālam (16/59).

Universālā tvērumā satiekas visi pretstati - un tie Porukā vēšas esības viedolos. Mīlēdams cilvēku, Poruks mīl arī cilvēku domas, uzskatus un ideālus visā viņu dažādībā. Apbrīnojama ir Poruka dzīvā interese par cilvēku, lai tas būtu kāds būdams: ļauns vai labs, pagrimis vai cēls. Nekad Poruks cilvēku neupurē kādas idejas vai uzskatu labā, lai gan rāda, ka dažreiz cilvēki paši ziedojas mērķu un ideālu dēļ. Te saskatāms diametrāls pretstats ar Raini, kam pāri visam ir ideja.- Augstākā ideja nepazīst cilvēka žēluma. Rainis 1893.gada augustā aizbrauca uz Vāciju un savā koferī atgriezies atveda Marksa un Engelsa rakstu sociālisma idejas. Arī Poruks 1893.g.februārī aizbrauca uz Vāciju un atgriezies ievēd mūsu literātūrā filozofisko romantismu, kas cilvēka dzīvi skata universa spektrā - ne indivīds bet universs.

Filozofisko romantismu raksturo Anša Vairoga atziņa "Pērļu zvejniekā" (1/150 lpp). Drēzdenē Anša mīlestība Anna. Ansis ir laimīgs, sasniedzis visu: es varu mirt, diviem kopā mirt skaisti, vienam mirt nepatīkami.- Un tad Ansis teic: "Nē, tevīm jādzīvo!" Tevīm jāredz pasaule! Kas tad viņu apskatīs, ja mēs visi nomirsim, kuŗi vēl atrod viņā daiļumu? Dzīvo, dzīvo vēl ilgi un priecājies! Atminies arī manis un mūsu laimes! Nebīsties, es nelikšu rokas pie savas dzīvības, šī mīlestība pati to darīs. Es pamazām nonīkšu, citur uzplaukdams. Zini, Anniņ, es neesmu nekas cits kā pērļu zvejnieks, kuŗš šos bezgalīgos pasaules dziļumos nolaidies, lai zvejotu sevīm tik daudz pērļu, ka varētu sevīm nopirkt tiesības citā pasaulē dzīvot, es zinu, ka esmu nemirstīgs, zinu, ka esmu līdzstrādnieks pie universuma, pie visa, kas bija, kas ir un kas būs; tagad manīm cita pasaule uzsmaidīs: šī ir manīm jāatstāj, es esmu mīlējis, esmu tik daudz pērļu atradis, ka varu atgriezties turp, iz kurienes mēs visi esam izgājuši - uz dievību; es nolieku savu atradumu pie viņas kājām, es esmu atradis še varenību, mīlestību, sapņos patiesību un patiesībā sapņus. Viss saskan, it kā viss būtu milzīga simfonija, kur katrs līdzī spēlē."

Filozofiskais romantisms ir tikai jaunromantisma zars, un

jaunromantisma ienesēji mūsu literātūrā ir Poruks un Aspazija. Hermanis Asars teic, ka Aspazija ir mūsu jaunās rakstniecības sākums, "tās krāšņākais, individuālākais zieds".- Bet taisnība būs Viktoram Eglītim, kuŗš savā 1903.g. izdotā grāmatā "Poruks" apgalvo: "Poruks ir celms, no kuŗa izaug jaunā rakstniecība". Šis Poruka raksturojums ir populārs, bet vairāk patiesības būs Pēterā Ērmaņa atziņai (Poruka Kopoto rakstu ievadā 32.lpp.). Poruks savā plašajā individuālītātē sintezēja dažādus literārus virzienus: reālismu, romantismu, simbolismu. Viņš tos apvienoja augstākā mākslā, radīdams, ja varētu tā teikt, īpatnēju klasicismu jeb, runājot Jāņa Veseļa vārdiem (Daugavas gada grāmata 1926.g.)- Porukā it kā satek pavedieni no visiem pasaules mākslinieku un cilvēku tipi.

No pasaules dižgariem Porukam tuvi ir Ģēte un Nīče, arī lielais Šekspīrs. 1900.gadā Porukam ir stāsts Šekspīrs vai Ģēte. Par Šekspīru Poruks teic: "Viņš ir liels skatuves mākslinieks, viņš mūs aizrauj, tāpat kā dzīve mūs dažkārt aizrauj līdz. Bet tā kā mēs nedrīkstam ļauties vienmēr aizrauties no dzīves, tā mēs nedrīkstam arī padoties katrā ziņā Šekspīram. Baudas viņš mums sagatavo, bet tomēr viņš mūs atstāj izsalkušus".

Pretstatā nostādīts Ģēte. "Ģētes mūzai ir vairāk morāliska spēka. Viņš vada savu varoni caur visādām peklēm, bet viņš to beidzot ved pie skaidrības, vismazākais viņš grib to pie skaidrības vest. Ja mani kāds jautātu: Šekspīru vai Ģēti, es katrā ziņā balsotu par veco Ģēti. Viņš Faustā ne vienā vietā vien izsaka domas, ka starp visaugstāko labo un viszemāko ļauno principu valda zināma vienība, ka visam vajaga laboties, ka iznīkst tikai veidi, bet pati būte pārgrozās, darbojas līdz pilnībai.

Ka tas tiešām tā ir, to Ģēte mums nespēj matēmatiski pierādīt, bet, atsaukdami uz mūsu morāles un daiļuma jūtām, mēs tam varam ticēt, un tikai uz tamlīdzīgas ticības pamata mēs cilvēkam dzīvnieku valstī varam piešķirt augstāko stāvokli. Mūžības laikos un mūžības telpā valda mūžīga vienība, bet visu var labot, un apceri Poruks nobeidz ar jautājumu: laboties - vai gan mūžīgi, kas to lai zina? (177 - 14).

Kā reālists, kā latviešu tautas un latviešu cilvēku tēlotājs Poruks devis un radījis daudzus nemirstīgus latviskus tēlus un raksturus, bet Poruka tēli nav tieši "bildes iz dzīves". Poruks

padziļina, vispārina un izveido tos par viscilvēciskākiem simboliem. Zalkšņu tēvs (Sirdsšķīstos ļaudīs) nav vienkāršs hernhutiešu ideālists, bet noslēpumains, varētu pat teikt mistisks, mīlestības gars, kas aiz tīrības principa brīvprātīgi vārtas netīrajās sadzīves duļķēs.

Kukažiņa nav vienkārša mīlīga lauku vecenīte, bet, kad viņa iet, visi jūt, it kā labais gars ietu līdz ar Kukažiņu. Jo visi zina, ka Kukažiņa vēlē visiem labu, labu druvām un pļavām, cilvēkiem un kustoņiem - labu visiem un visumam (4/40 lpp.).

"Kaujā pie Knipskas" Cibiņa un Buņģa cīņa nav tikai vienkārša pagastskolniecīgu izkaušanās, bet divu pretēju pasaules principu, divu būtības spēku cīņa. Kauja pie Knipskas šodien iezīmējama ģeografiskā vietā. Nav šaubu, ka tiešām šī sniega kauja toreiz notika, bet Poruka skatījumā: šī pasaule cīnās vēl šodien. Porukam ir šī spēja apvienot reālistisko skaidrību ar kādu tālu mistisku dziļumu, jo katras varonības un katra gara lieluma augstākais iemiesojums ir Dievs. Bet būdams reliģiozs cilvēks un Kristus mīlestības draugs, Poruks nebaidās rādīt arī tos, kas sacēļas lai gāztu dievus no troņiem, tāpēc daudreiz Poruka darbos sastopam Nīči, šo lielo 20.gadsimteņa dievgāzēju.

Stāstā "Viesis" (9/200.lpp.) skolas priekšniece Elvīra sastop jaunekli, kuš viņai iedod evaņģeliju. "Evaņģelijums, kušu svešais jauneklis viņai uz galda bija atstājis, darīja uz viņu dziļu iespaidu. Lasīja viņa Nīces "Zaratustru", arī tas viņu aizrāva. Tā viņa, no diviem ekstrēmamiem pievilka un atstumta, beidzot zaudēja visu ticību uz nākotni".- Bet mirstot Elvīra čukst: mīļais Kungs un Pestītājs - un tad ir mirdzoši balta caurspīdoša migla - un šajā miglā stāvēja viņš, senais viesis. "Tu mani sauc, es nāku un ņemšu tevi līdz. Te zemes virsū viss ir līdzība, gara augstums pie mana Tēva valda mūžīgs miers, patiesība un dzīvība. Amen".

Reliģija kā augstākā būtības apziņa rada cilvēkā atziņu par cilvēka patieso niecību un pārpasaulīgo atpestītāja varu. Poruka kristiānisms ir vadošais, jo, bērnībā ieaudzis bībeliskos priekšstatos, Poruks to patur visā dzīvē un nezaudē ne lielpilsētā ne arī savās zinātniskās un filozofiskās atziņās.- Un tomēr kristīgā ticība ar savām dogmām nav būtības dziļāko mīklu atrisinātāja, bet kristīgā ticība sevī ietver augstajā cilvēcības idejā sirds-

skaidrības, mūžības un augstākās mīlestības tieksmes. Druvianas hernhutiešu saiešanās Poruks uzauga, bet paļaušanās uz aiziešanu debesu spožumā, pasaules tumsu izbrīdusam, nepaceļ bet nomāc jaunlaiku cilvēku garu - un tāpēc hernhutieši ir miruši. - Bet, kas no hernhutiešiem ir palicis, ir sirdsšķīstības, skaidrības un saskaņas jūtas.

Porukam tuvs ir augstākās patiesības nesējs Kristus, kuŗa mācībā viss ir vienkārši saprotams. Kristus vārds Poruks citē un tēlo to nevien kā glābēju vājajiem bet arī kā draugu protesta gariem. Kristus Porukā ir Apskaidrotais starp visiem varoņiem, viņš ir Nemirstīgais no nemirstīgajiem. Grieķiskajā Eleusinā sastopas pasaules nemirstīgie, tur Platons, Luters, Napoleons, Vagners, Bairons un Cilvēka Dēls, un Nīče. Cilvēka Dēls iziet pretī Nīčem un to saņem, un Cilvēka Dēls teic - Viņš bija mans ienaidnieks, bet es sniegšu viņam roku. Cik tad man zemes virsū ir īstu draugu?- Jūs ziniet, neviena. Bet Nīčem bija dūša atklāti to izteikt, kas viņam bija uz sirds.

Poruks ir viens no tiem, kam ir dūša teikt to, kas viņam uz sirds.

Jānis Veselis apceri par Poruku beidz: "Tverdams cilvēces parādības un būtības plaši, Poruks nav turējies pie kāda viena noteikta vienpusīga pasaules uzskata. Ētiski viņš ir devis daudzus paraugus un - visu var labot - liekas būt viņa mīļākā atziņa".

Nacionālā ziņā viņš ir bijis puslīdz vienaldzīgs, un to visvairāk viņam var pārnest. Tomēr viņš ļoti labi ir pazinis latviešu tautas dvēseli un cēlis laukā no tās dziļi latviskus tēlus, darījis bagātāku savu tautu ar plašāku kultūras viedokli, ka arī šis trūkums aizmirstas, Poruks ir latvisks augstākā nozīmē kā ģeniāls gars, un kā vācieši cienī savu Ģēti, kas arī tautības jautājumā bija vienaldzīgs, tā latviešiem jācienī Poruks, kas mūsu rakstniecībā pirmais ienesa kultūras gatavību nobriedumu un filozofiskas idejas", tā teic Veselis.

Man gribētos atkārtot Napoleona vārdus - Mūžīgā intelīģence lai ir mūsu spēku mērķis - jo

Patiesība - Nemirstīgos teic-
Mīlestība, mīlestība
Tomēr beidzot pārņem garu,
Katru pasaulīgu varu.

Beidzot šurpu staigāt griežam
Un cits citam roku spiežam.
Nāk no ciņām atzīšana
Nāk no grēkiem atdzimšana.

KORNĒLIJA ZARIŅA

Esmu dzimusi 1933.g.19.decembrī Rēzeknē, skolotāju ģimenē. Pēc pamatskolas nobeigšanas Austrijā, apmeklēju Augustiniešu institūtu Offenburgā, Vācijā. Mana *alma mater* bakalaureātam humānitarās zinībās un maģistres gradam pedagogijā ir Toronto universitāte. Esmu studenšu korporācijas Aurora filistre.

Maizi pelnu, strādājot par padomnieci Madonna vidusskolā Ziemeļtoronto. Esmu arī saistīta pedagogijas fakultātē par praktikantu novērtētāju. Privātā dzīvē esmu uzaudzinājusi divus dēlus un vienu meitu.

LATVIEŠU TRIMDINIEKS JĀŅA KLĪDZĒJA SKATĪJUMĀ

(Referāts 1991.g.8.decembrī Toronto Latviešu biedrībā)

Jānis Klīdzējs, rakstnieks, esejists, Krišjāņa Barona, Jaunsudrabiņa un Kultūras Fonda balvu laureāts, savos darbos ir atspoguļojis un iemūžinājis latviešu trimdinieka dzīvi un gaitas.

Šinī referātā, caur citātiem no Klīdzēja darbiem, es ļaušu viņa radītajiem tēliem jūs ievest savā pasaulē. Sāksim ceļot. Trimda ir fiziski un garīgi graužošs pārdzīvojums. Cilvēks tiek izrauts no savas vides, zaudē visu savu ierasto dzīves veidu, un pret savu gribu dodas nezināmā nākotnē. Stāstā "Četri zvani" mazā Ante ir nogurusi un apjukusi:

"Kur gan būs apstāšanās? - meitene domāja, kāpdama pret kalnu pajūgiem blakus, un noliekusies izņēma akmentiņu, kas bija iespiesies starp basās kājas pirkstiem. Varbūt aiz šā kalna, varbūt pie tā meža, kas sākās nākošajā pakalnā? Saulē sakarsis, vējā lēnām līgodamies, dūca zils, dūmakains mežs. Sirseņu pulki skaņi kļiedza abās ceļa malās, un likās, ka zālē noslēpušies tūkstoši plāvēju strīķētu savas mazās izkaptis.

Varbūt te kaut kur pa īstam plauj? Meitene paskatījās uz abām pusēm no ceļa. Kviešu tīrumi šūpojās siltajā vējā vieni paši. Neredzēja neviena plāvēja.

Meitene atkal domāja savu skumjo domu. Visi ļaudis tagad pavisam savādi. Nezkur skrien, nezkur brauc, citi bēg mežos. Kāpēc gan tā vajadzētu, ka vienam no otra jābaidās. Senāk bija bailes tikai no vilka. Laikam nav labi par cilvēku būt, kā viņdien krusttēvs teica, ka labāk būtu bijis augt par koku. Es gan par koku negribētu - domāja meitene. Kokam visu ziemu jāstāv sniegā. Bet varbūt par zāli būt ir labi. Audz kur augusi, nekur tev nav jābēg. Nē, bet zālei arī nav labi. Viens atnāk ar lielu izkapti, kā rauj, tā tevis vairs nav. Laikam gan vislabāk ir putnam, - dzīvo, kur patīk, dziedī, kur gribi, un kad tev sāp kājas tāpat kā man, tad apmeties uz kuŗa zara gribi un atpūties, bet tad, kā pacelsies, visi vēji un bēdas paliek zem tevis". [1]

Bēgļu straume apstājās patvēruma zemē, kur trimdinieks atrod pagaidu mājvietu. Nevarēdams darboties savā profesijā, viņš strādā smagu fizisku darbu. Stāstā "Ziemeļu smagums" meža vīri Harcas kalnos atvelk elpu pie ugunsкура, ko viņi lietum par spīti ir varējuši iedzīvināt.

"Man nāk prātā, ka tādā lietainā dienā varēja iziet verandā un palasīt avīzi. Tad lietus likās tik silts un ražens," saka Baltais.

"Tāpēc, ka pašam nelija aiz apkakles," atsmīn Asais.

Baltais apklust un uzrauj apkakli.

"Jau astoņdesmit, nē - vai nav jau deviņdesmitā te mežā? Ziniet, sāk apnikt," viņš ierunājas vēl.

"Apnik, jā. Bet ir ļaudis, kam visu mūžu tā jāzāgē. Ko lai saka tie?" ievaicājas Asais, tad turpina: "Te nevarētu būt runa par to, ka mēs esam mežā, bet gan par citu ko. Vispār - tagad visas mūsu dienas nāk serijām un aiziet kā pa iebūvētām sliedēm. No tā gan reizēm kļūst baigi."

"Pie tam, visas ir tik līdzīgas kā dzelzceļu vagoni, kuŗiem logu stiklu vietā ir pienagloti pelēki dēļi. Tu sēdi tajā un domā, kas tur būtu redzams, ja logā būtu stikls," papildina Baltais.

Asais saviebjas un piemet dažus čiekurus ugunskuram, kas taisās dzist...

"Reizēm liekas, ka tās vairs nedzimtu no gaismas, bet gan no kādas dzelzainas formas, kas būtu piekārtā padebešos par biedējumu visiem, kas te zemes ielejā tik spītīgi grib dzīvot." "Visiem, tu saki? Tomēr nē, ne jau gluži visiem, bet gan tikai tiem, kam cita nekā nav kā tikai viņu pašu dienas." [2]

Trimdinieks meklē pajumtes zemi, kuŗā viņš justos drošāks,

brīvāks un neatkarīgāks. Romānā "Dženitors" Viktors Upāns ieceļo Amerikā.

"Te nu mēs esam. Stacijas drūzma viņo un šalc kā mežs. Amerikāņu smaidīgās dāmas, kas te sagaidījušas jaunieceļotāju sūtījumu, sarindo mūs vienu aiz otra istā zosu gājienā un ved caur kontroles vārtiem, kur vēl pēdējo reizi mums jāatdod vai jāsaņem kaut kādi papīri. Mēs, septiņi latvieši, tuģamies kopā, bet visus ir apņēmis klusums. Nezinu pats, kā vislabāk varētu nosaukt savu pašreizējo sajūtu. Ir tāda kā prieka, nemiera, ziņkāres un sērīguma sajaukums. Te laikam ir kādas beigas un kāds sākums." [3]

Viktors Upāns apmetas pie draugiem, dabū dženitora darbu un noīrē pats savu istabu, par ko viņš ir sajūsmā.

"Esmu pilns ar skanīgu sajūtu un man liekas, ka es atkal reiz būtu sācis dzīvot: pēc deviņiem gadiem man beidzot ir sava istaba vienam pašam!...Es atvežu un aiztaisu durvis vienu un otru reizi. Ar klusu kliņķšķi aizkrīt slēdzene un šinī brīdī droši zinu, ka šī telpa ir mana. Ar dūri piedauzu pie vienas un otras sienas. Nē, sienas nešūpojas un apmetums nebirst, un nekur nemana kādu caurumu, vai starpu, kur kāds varētu iespriest savu aci vai ausi.

Man ir sava istaba. Varbūt, ka būs arī sava dzīve beidzot, nezinu. Visus šos gadus esmu pavadījis izsalkumā pēc dzīves, kuŗa tik retām reizēm man tika pasviedusi pa sauļai alkainu pusstundu, bet ar savām gaŗajām dienām un naktīm pārrāva katru krāsaino saiti, ar kuŗu es biju centies daŗu labu savu sapni ievest nākotnē. Es vairs pats nezināju, kur ir vai kas ir mana nākotne. Biju iekritis tādā kā nekad neizbrienamu mālu bedrē, kuŗā vienmēr ar kaut ko jācīnās: ar krievu, ar velnu, ar Unru, ar Iro, ar pusbadu, ar tiem lāga cilvēkiem, kas vienmēr un visur un visas manas domas gribēja izdomāt manā vietā, jo viņi, lūk, esot uz to pilnvaroti. Vieni no tiem savas pilnvaras atrada Svētajos Rakstos, otrie - savā bijušajā sabiedriskajā stāvoklī dzimtenē. Bet visvairāk man ir bijis jācīnās - pašam ar sevi pašu: jo nekur un nekā es nevarēju atrast skaidrību un atbildi - kādas gan zupas aizdaram es te vāros un reizēm saldējos šodienas pasaulē?

Un it kā es šodien to atbildi būtu jau atradis? Ha, hā...

Varbūt ir tikai jādzīvo un tādas lietas nav jāvaicā un jāatbild?

Esmu vienu soli dzīvē ticis uz priekšu: man ir sava istaba." [4]

Latviešu trimdinieka neatlaidība un strādīgums palīdz viņam tikt pie labklājības. Romānā "Zilie kalni" Izidors Kalums apmeklē elegantu balli Dendilonas kolonijā:

"Izidors atcerējās balles nometņu laikos. Tās notika uz aukstu baraku grīdām, un no griestiem gaismu svieda pāris kailas un vājas spuldzes. Kāds spēlēja akordeonu. Izkaltuši cilvēki Latvijas tumšajos uzvalkos un kleitās izvalsēja savas bailes vai izlēca polkāš neziņu, par to kas būs. Daudziem mugurā bija jau Unras zaļie uzvalki un raibās kleitas ar košām puķēm un dažkārt arī ar priecīgām zirgu galvām zīmējumos. Turpat zāles malā sievas, notvērušas nometnes komandantu vai komitejas priekšsēdī, izlamāja skaidri latviski par nepiešķirtām cigaretēm, tauku devām, vai arī par to, ka citām sievietēm tie bija piešķiruši vilnas kleitas, bet viņām tikai katūna, kuņģis staigājot cilvēka dvēsele sala ārā.

Tad iesākuma balles šinī krastā. Kādai pusei dancotāju uzvalki un kleitas vēl bija tās pašas, kas paņemtas līdzi, mūzika skaņu platēs, un runas par darbiem un izpeļņām. Kas bija atradis darbu par dolaru stundā, tas par to stāstīja tādā balsī, kas liecināja, ka tikai kāda pārāka saprašana var novest pie tāda darba atrašanas, vai arī tāds iemesls, ka darba atradējs ļoti patīcis darba devējam ar savu personības šarmu un skaistu valodas prāšanu. Redziet, ej kur iedams, izglītība visur atmaksājas.(...) No prieka bija jau sākuši mazliet padzert. Daži lūza ātri. Un sievas vaidēja - kā lai vīru dabū līdz autobusam?

Tā te šodien bija pavisam cita tauta. Bagāta, krāšņa, laimīga, gudra, skaļa. Uz katra galdiņa mirgoja sveču liesmas, un šai gaismā mirdzēja rozes vāzēs, dārgu pudeļu kakli un rotas lietas zem sievu zodiem.

Um-pa-pā... Ram-pa-pā"... [5]

Tomēr, ne ikkatrs trimdinieks var pieņemt trimdas īstenību, pielāgoties apstākļiem un censties pēc labākas dzīves savā pajumtes zemē. Andrejs, stāstā "Tas otrais", pārdzīvojamu sagrauts, cīnās ar iekšējām balsīm, kas viņu dzen depresijā un ārprātā.

"Andrejs noberza pieri abām rokām. Dzina balsis projām no ausīm. Ar gribas spēku jāvar viss.

Ar piespiešanos viņš centās aizdomāt atpakaļ. Uz laikiem, kad viss bija labāk nekā šodien. Tur - jaunības zemē. Ar draugiem.

Viņiem visiem bija lieli sapņi par rītdienām. Toreiz klasē visiem bija jādzied: Tev mūžam dzīvot, Latvija. Līdz apnikumam. Tikuši pļavmalā, dziedāja: Tumšā naktī, zaļā zālē.

Jau nākamā rudenī viss bija citādi. Klasē visiem vēl biežāk jādzied: Varen plaša mana zeme dzimtā. Tikuši mežmalā, viņi dziedāja: Tev mūžam dzīvot, Latvija.

Pēc pāris gadiem Andreju un citus puikas ietērpa vācu uniformās, un tad viņiem bija jādzied: Lili Marlēn. Tikuši ārā no ierindas un kazarmēm, pašu puikas kopā dziedāja: Tev toreiz bija lakatiņš zilais.

Jau vairāk nekā 20 gadu Andrejs Amerikā. Gadu no gada viņš dzīvoja tā, it kā šie gadi būtu tādi pagaidu gadi, kad nebija vērts neko nopietnāku pasākt. Tāda pasaule, kāda tā bija, nevarēja palikt ilgi. Jābūt citādāk. Šad tad nāca pa vēstulei no dzimtenes. Puse no tiem 26 un 19, kas bija viņa klasē, jau miruši. Pirms pāris gadiem uzzināja, ka Nate un viņas tēvs miruši aiz Polāra loka Sibīrijas ziemeļos - jau 1942.gadā.

Tie slepenie murmināja atkal. Latvieši neskaitās. Latvieši neskaitās. Latvieši neskaitās.

Tas nu bija par daudz. Muti ciet! Andrejs uzkliedza pilnā balsī un tik skaļi, ka pats no tāda brēciena satrūkās. Ja šie sāk atļauties par daudz un kļūst tik totāli bezkaunīgi, tad jāsāk vilkt pa nuņņām." [6]

Trimdinieka lielais melnais, depresija, kā tumšs mākonis uzguļas arī tādām, kas ir šķietami sekmīgs. Stāstā "Tādi mēs cilvēki esam" psihiatriskā māsa Brigita Mukte, 38 gadus veca vientuļa vieniniece, ziedo visu savu dzīvi darbam un pārdeg. Viņa izkrata savu sirdi dakterim Nūklifam:

"Esmu apņikusi no visa, dakter. Ne man vairs darbs patīk, ne cilvēki, ne es pati sev. Tās mūžīgās kaitītes, kas īsti neved ne uz dzīvošanu, ne arī uz miršanu, nobeidz ikdienas mazos priekus, cik nu to ir palicis. Ja būtu iespējams, es ietu pensijā, apmestos kaut kur meža malā, dotos sēnes lasīt, zobus sakodusi dziedātu muļķīgās dziesmiņas un sapņotu savu dzīvi atpakaļ uz tām dienām, kad biju maza meitene, mīlēju visu dzīvi un pasauli un biju laimīga savā ziņā. Toreiz viss bija vai vismaz likās citādi. Bija visā un visam vairāk jēgas." [7]

Brigita Mukte sevi izārstē no depresijas, apmeklējot savu veco skolotāju Teklu Nagli vienā latviešu centrā, kur, vairs neatšķelta no savējiem, viņa savai dzīvei atrod jaunu fokusu.

Trimdiniekam, ierautam pasaules burzmā, savējie un savējo atrašana ir ļoti svarīga. Viņš meklē tādus, kāds ir viņš pats, viņš meklē savu piederību. Stāstā "Tās balsis, tās balsis" trimdinieks jūtas vientuļš ļaužu burzmā:

"Eju lēnām kalnup uz bibliotēkas un torņa pusi un skatos seju mežā, it kā meklēdams un cerēdams pazīt kādu no savējiem. Šeit ir visu rašu un pasaules malu un salu sejas. Dzird ķīniešu, japāņu, svahili, spāņu, franču, itāļu, ungāru, čehu un krievu valodu ieskanamies starp angļu vārdu viļņaino čalošanu. Brīžiem var samanīt vairāku tādu tautu skaņas, par kuŗu piederību man nav ne jausmas.(...) Man liekas, ka manas ausis reizēm pašas no sevis saslietos uzmanībā kā mednieku sunim. Klausos, klausos, bet nesadzirdu ne skaņas no tik pazīstamā gaŗā un platā "ā", "ē", "ī" vai "ū". [8]

Kad viņš dzird jaunu studentu, svilpojojot "Tās balsis, tās balsis", viņš skrien viņai pakaļ un uzrunā latviski, ko viņa nesaprot. Meitene izrādās alžīriete, un dziesma vienīgais mantojums no viņas tēva, franču leģionāra Ojāra, ko tā zaudējusi agrā bērnībā.

Arī Brigita Mukte, atnākusi uz baznīcu ar savu skolotāju, vēro dievlūdzcējus:

"Vēl un vēl Brigitai gribējās pagriezties atpakaļ un paskatīties sāņus: varbūt varēs pamanīt kādu pazīstamu seju? Nebija. Un tomēr - visi likās pazīstami. Kaut kas bija katra sejā, par ko varēja teikt: tas ir mūsējais. Kaut kas katrā augumā bija no saliekta zemnieka. Katrā sejā bija kāds spītīgs naivums, ko arī piemērošanās baznīcas svinīgumam nevarēja apsegt pilnīgi. Mūsējie. Dažas sejas izskatījās, it kā tās piederētu paskolotiem cilvēkiem. Šinīs sejās naivā izteiksme jaucās ar depresijas un apātijas ēnām, kas it kā teica: cīņas ir cauri, viss iet savu gaitu, dzīvo kā vari, kamēr vēl dzīvs. Mūsējie." [9]

Kad Brigita Mukte grib vairāk zināt par vietējiem tautiešiem, Tekla Nagle viņus apraksta:

"Cilvēki kā jau cilvēki - visādi. Viktors Jermacāns - jurists. Strādā par grāmatvedi. Vieninieks. Ir sava mājele. Visumā tāds - nodzēries. Dusulevs - agronoms. Arī vieninieks. Gaiša galva.

Labā sirds. Viņš visu ko gribētu darīt un bija savā laikā noorganizējis tādu kā biedrību.(...) Tagad dzīvo grūtsirdībā, tāds kā atraidīts mīlētājs.- Dagumnieki vienu savu dēlu izstudēja par dakteri. Tagad pati Dagumniece ir degunu ieslējusi debesīs. Visi citi viņai skaitās zemākas kārtas un muļķi. Viņa viena pati gudrā un svarīgā. Ļaudis turas tālāk no viņas! - Rekšas ir vecāks pāris. Vīrs kādreiz būvējis dzelzceļus pa Krieviju. Viņai liekas, ka te nav pietiekami smalku cilvēku, ar ko viņai būtu vērts saieties. Runā par cara Krievijas operām un literātūru. - Ločmeļi kautrīgi, bailīgi, pazemīgi. Bērni iet skolās. Paši grib, lai tik tos liek mierā.- Zenoni kļuvuši par tādiem kā uzņēmējiem. Lej cementa kāpnes un ietnes. Ir tikuši pie naudas. Saka, ka vienīgā taisnība un vara esot nauda. Ar plukatām un vaidētājiem šie negribot ielaisties. - Pujatiem ar bērniem nelaime. Puika tāds izlaidies. Daudz darīšanu ar policiju. Meitenei domāšana tāda lēnāka, tai jāiet speciālā skolā. - Lizikiem daudz brāļu un māsu Latvijā. Tiem visa naudiņa un laiks aiziet, paciņas gatavojot un sūtot. - Tuduļiem bija divas skaistas meitas, tādas kā no filmām. Abas apprecējās ar šīs zemes iedzītajiem, un tā arī vecie vairāk apgrozās tanī sabiedrībā, kur meitas. - Bombāni ir interesanta ģimene. Dzimtenē bijuši zemnieki, kas cik necik skolas baudījuši. Viņu māja ir vienīgā, kur atrast visas latviešu grāmatas un avīzes. Visi viņu bērni tikpat labi latviski runā, lasa un arī raksta kā angļu valodā. Tas viss ir izdarīts viņu pašu mājās. Kā viņi to panākuši, es nezinu, bet ir panākuši. Varbūt tas varēja notikt tāpēc, ka no sākta gala viņu mājās tika runāts par kultūras lietām, par grāmatām, par skolām, nevis tikai par algām un virsstundām, kā tas citās vietās. Varbūt arī tāpēc, ka vectēvs ir liels grāmatnieks." [10]

Pati Tekla Nagle ir Dieva cirvis, kas cērtas caur dzīves biežokni, eksistences tumsu, uz mazu brīdi gaismas sev un citiem. Otrs tāds cirvis ir draudzes prāvests Alfons Kuls, kas par sevi saka:

"Esmu suns ar krustu ap kaklu. Jārej, kad redzu, kā cilvēki sāk nomīdīt Dieva druvu asnus savās un citu dvēselēs un dzīvēs. Esmu zvērējis riet visu mūžu..." [11]

Līdzjūtība liek viņam atmaigt. Viņš turpina maigāk un saudzīgāk:

"Varbūt nebūtu jārej. Gana mūsu cilvēki pa šo pasauli ir rieti. Gana rieti... Varbūt viņi būtu vairāk jāglāsta...jāmīl...jāpaslavē.. par to mazumu, ko viņi vēl spēj un var..." [12]

Jaunieši, kas pretendē uz kosmopolītanismu, saceļas pret šo vecās paaudzes stingrību tautas vērtību saglabāšanā. Stāstā "Dzejniece ar žubīti" Inta Mente sprēgā:

"...Kad latvieši, kas ir vecāki par 30 gadiem, sanāk kopā, tad tie vienmēr sāk par savu Latviju un latviešiem. Tie runā tā, it kā šinī pasaulē cita nekā nebūtu kā tā viņu Latvija un latvieši. Pamēģini tu iebilst kaut ko nepārdomātu, tikai pamēģini. Tu dabū tādu uguni, ka latviski ne dzirdēt, ne runāt, ne domāt tev mēnešiem negribēsies. Tas ir fanātisms. Vai jūs tam zināt kādu citu vārdu? Šie cilvēki ir tik komplicēti un tik ļoti kompleksu pilni, ka tu jūties tā kā sajauktu diegu un dzīparu mudžeklī ar adatām pa vidu. Tā kā sieviešu rokdarbu, tamborēšanas, šūšanas un adīšanas kastē. Tu nezini, kur sākums, kur gals un kuŗa krāsa un kāpēc. Paldies! Lai ada un šuj bez manis." [13]

Plaisa starp paaudzēm parādās arī romānā "Zilie kalni". Uz jautājumu, kāpēc jaunie negrib nekā darīt sabiedriskā laukā, Heino Lūsis atbild:

"Ir mēģināts. Un ir atrasts, ka jaunajiem ir ļoti grūti, pat neiespējami strādāt kopā ar tiem, kas sevi sauc par vecajiem. Daudz laika paiet, kamēr tu viņus izgodini pēc bijušajām činām.(...) Viņi neviens nespēj un nevar iedomāties, ka kāds drīkstētu runāt pretī un domāt citādi, sevišķi, ja gadās, ka pretī runātājs ir gados jaunāks. Viņi gandrīz visi Latvijā bijuši kaut kādos amatos, kur nedrīkstēja būt daudz pretī runāšanas. Un tā, kamēr tu apmierini visu godkārtības, lieluma jušanas un aizvainotības, tu jau esi noguris, nosvīdis un apnicis. Gribas jau iet mājās un darīt kaut ko jēdzīgāku. Psiholoģiski visas šīs viņu motīvācijas un rīcības ir labi saprotamas. Bet ja es eju strādāt kādu sabiedrisku darbu, man negribas būt ar šiem tēvočiem uzvešanās pētīšanas laborātorijā. Gribas paveikt kādu darbu. Bet tur katreiz iet kā pa pekli. Kā pa bārdainu bērnu dārzu. Tā tu, cilvēks, drīzi vien atmet ar roku, paķer savu cepurīti un bēdz, cik vien ātri vari. Ja es tur šiem maisos pa kājām, mani tikai lamā un katra koalīcija rauj uz savu pusi. Ja

turpretim es tāds jaunais nobeidzu universitāti, iegūstu gradu un labi atalgotu darbu, tad mana bilde ir avīzē, visi mani slavē un augsti cienī. Tad es skaitos spējīgs un apdāvināts cilvēks. Tas viss skaidri parāda, kādas lietas un ieguvumi pie mums tiek cienīti, un kas ne..." [14]

Cita veida sadursme starp paaudzēm notiek starp latvisku pusaudzi un asimilējušos tēvu stāstā "Bioloģisks fakts."

"A - aā...Lorī, tu tā esi -" tēvs pagrieza platos zaļā krekla plecus un iekampa no alus skārdenes.

"Nesauc mani tanī vārdā, kas nav mans. Tu zini, ka neesmu nekāda Lorī."

Tēvs paklusināja televīziju. Pamišus skatījās meitenē un ekrānā, kur konvulsīvā mīlestība kļuva arvien vairāk izslāpusi. Un tādā brīdī šī mūsu Lorī sāk tev sevi tik pēkšņi un ļoti uzspiest. Kā tik mājās, tā tūlīt konflikts. Viņa nav Lorī. Viņa nav tas un tas. Abi ar sievu toreiz vienojāmies, ka meitenei vajadzīgs tāds vārds, kādi ir apkārtņē un gludi ieslīd visiem atmiņā. Kā lai amerikāņi izrunā visādas mūsu Maijas, Paijas, Smuidrītes un Vijas? Tikai tas spītīgais vecis, viņas vectēvs, ietiepās, kā vienmēr, ka bērnam vajag tādu un tādu latviešu vārdu. Tā nu šai ir tā Tāse, Tāsīte, un vēl nezkā. Vārds ar ko spītēties un niķoties. Tas tev arvien biežāk sāk iepatīkties. Es neiešu ar tevi tāsīties tavam padsmitnieces un tā veča senilitātes priekam. Var iztikt arī bez vārda, ja tev mātes un tēva izvēlētais tā nepatīk." [15]

Vecvecāku svarīgums latviešu kultūras, šinī gadījumā valodas mācībā izceļas bērnu sarunās latviešu skoliņā stāstā: "Sniegs bija silts:"

"Zinu, kas tās tādas ir govīs un aitas. No aitām nozāgē vilnu. Govīm atņēmu pienu. Kas tie tādi teļi ir? Tāpat tie jēri? Kas tie tādi?"

Brigita sāka smieties.

"Viņš nezina, kas ir teļš! Nezina pat to, kas ir jērs! Juri, tu esi galīgs tumši zaļais," Brigita pakustināja pirkstu pret Juŗa degunu. "Teļš ir govīs bērns. Jērs ir aitas bērns. Vai tagad tev skaidrs?"

"Nezināju," Juris nopūtās. "Tagad zināšu."

Brigita tik viegli nelaida Juri vaļā.

"Tu jocīgi runā. Latvieši tā nesaka, ka no aitām nozāgē vilnu. Saka - cērp vilnu. Arī to nesaka, ka govīm atņem pienu. Saka - slauc pienu. Tev jāmācās pareizāk runāt."

Jurim tādas pamācības sāka nepatikt, un viņš Brigitai atcirta:

"Kur tu tāda gudrā, ka vari kladzināt kā cālis?"

"Saki - vista," mazais Mārtiņš pamācīja.

"Jā, vista tāda," atkārtoja Juris.

"Man ir vecmāmiņa, kas pamāca pareizi runāt," mierīgi atteica Brigita un nelikās nemaz, ka būtu sadusmojusies par Juŗa un Mārtiņa vīstojānu." [16]

Autors bērnu bariņam pastāsta par labām vecām zālēm - pērienu:

"...Bērza zari Latvijā bērniem bija kā zāles. Tās tēvi un mātes deva, teiksim, tāpat kā aspirīnu, kad galva sāp. Starpība tikai tā - zarus deva tad, kad dibens par daudz niezēja un bērnu galvas neestrādāja kā vajag un kad viņu ausis nemaz nedzirdēja, ko tēvs vai māte teica"... [17]

Bērni tūlīt reaģē:

"...Zini par ko tu, cilvēk, te runāji visu laiku? Tas bija par kaušanos! Par bērnu sišanu!"

"Tā ir - viņš runā par nežēlību pret bērniem. Par varmācību. Par cilvēka civilo tiesību pārkāpšanu!" metās savas tiesības aizstāvēt arī Pēteris, bet šoreiz viņš to izdarīja angļu valodā. "Tevī tur Latvijā tā briesmīgi sita ar bērzu zariem. Un tu neskrēji sūdzēties policijai?" [18]

Visi tomēr vēlāk atzīstas, ka ir baudījuši labās zāles, kad vairs mierīga runāšana nav līdzējusi, un neviens nav skrējis uz policiju tēvu vai māti nosūdzēt.

Trimdai ieilgstot, trimdnieks pagurst, sāk zaudēt kopības sajūtu un sabiedrisko rosmi. Iestājas apatija, par kuŗu Tekla Nagle runā stāstā "Tādi tie cilvēki esam:"

"...Sākumā visi turējās kopā. Katru nedēļas nogali sanāca vai nu pie viena, vai pie otra. Viens otram bija vajadzīgs. Gadiem ejot, kaut kas ir nodilis katrā, it kā nosalis. Tādi kā dusmīgi viens uz otru. Saīguši. Pasaka kādu vārdu, kas gadās ne pa prātam šim vai tam. Tādas lietas vairs netiek piedotas vai aizmirstas. Jaunie aiziet pasaulē savu ceļu. Vecie tiem liekas gaŗlaicīgi, tukši un tādi, ar kuŗiem nav vērts nekā darīt, ne iesākt. Vecie

rokas pa saviem dārziem."

"Tad jau te ir sākusies tāda kā nomiršana, vēl dzīviem esot,"
noteica Brigita.

"Tā ir. Te ir daudz kas noticis nelaikā. Pirms laika te mūsu cilvēki ir sākuši kļūt veci. Pirms laika, pēc manām domām, viņi beidz dzīvot. Pirms laika viņi beidz domāt kaut cik ārpus sevis. Liekas pat, ka viņi ir aizmirsuši kā piedot. Nezina arī kā mīlēt, ko dzīvē vēl varētu mīlēt. Rokas dziļāk un dziļāk savās alās. Galvas ir alās. Tikai dībeni palikuši ārā..." [19]

Romānā "Zilie kalni" Ilmārs Dimda šo trimdas apatiju analizē un no jauna uzmundrina savus tautiešus organizēties un vienoties:

"Tāds veids, kādā mēs tagad dzīvojam, būtu saucams par dzīves veidu vienaldzīgā un neorganizētā brīvībā. Bijām pieraduši kādreiz, ka mūs dzen, liek darīt un pat domāt un runāt to un to un nedarīt un nerunāt kaut ko citu. Tagad liek mieru. Un tā lielais vairums it kā tīri automatiski sāk saprast, ka brīvība nozīmē darīt tikai to, kas patīk un kas pašam vajadzīgs. Mums visiem sāk likties, ka tās lietas, kas vajadzīgas visiem, kas vajadzīgas šejienes vai Latvijas tautai, ka tās ir kaut kādas lielās lietas, par ko jārūpējas kaut kādiem "lielajiem", kas ir - kaut kur. Kas mums, mazajiem cilvēkiem, par visu to daļas... Domā labāk turēt muti, ierauties savā kaktiņā, jo, sak, nevar zināt, kas vēl var sanākt visā pasaulē un tad tevi vēl var saukt pie atbildības, ka tu darīji un sacīji tā un tā. Šinīs bailēs mūsu cilvēki ir daudz trenēti, un viņi zina, kas šīs bailes ir.(...) Tas, kas pamanāms pie mums virspusēji, rāda, ka esam sākuši dzīvot ļoti primitīvu dzīvi, savā ziņā tādu pašu, kādu dzīvoja mežoņi pie savām alām, kad briesmas, bailes un tieši personīgais apdraudējums bija uz brīdi gažām pagājis, tie palaboja savu alu vai būdu, lai lietus nenāk virsū, pamedīja pārtikai, padancoja un noguruši izgulējās. Ja tur vajāja kādu cilti viņu kaimiņos, tas nenozīmēja nekā. Kaimiņi jau nebija viņi paši.(...) Man bieži patīk domāt - kā būtu, ja būtu tā, kā nav. Ja kādā brīnumainā kārtā mēs varētu noorganizēt agresīvās brīvības tīklu un mašineriju visu šinī zemē dzīvojošo latviešu apjomā. Ja varētu panākt, ka kādā akūtā jautājumā, kur ir runa par kolonijām un brīvām tautām, ja mēs varētu kādreiz un vienā laikā attiecīgās iestādes, valstu sūtniecības un avīzes appludināt ar dažiem tūkstošiem vēstuļu

uzreiz, teiksim 1000, 5000 vai 10.000, ja lieta ļoti degoša, tas radītu lielu ietekmi.(...) Mēs nekad pat neesam mēģinājuši savu organizēto ietekmi pārbaudīt. Šie 5000 vai 10.000 varētu sastāvēt tikai no tādiem kā jūs katrs, es un kādi citi kaut kur..." [20]

Dimdas vārdi atveŗ ausis un sirdis. Dendilonas latvieši iegādājas savu kaktiņu, savu stūrīti zemes - nopērk kalnu, kuŗu apstāda ar Latvijas kokiem un kronē ar baltu krustu. Viņi visi kāpj savā kalnā svinēt 18.novembri.

"*Augusts Bārenis pagriezās atpakaļ. Šis pulks, kas šai vēsajā un mākoņainajā novembra rītā gaišām sejām kustējās aiz viņa, varēja būt skaitā 2000. Te viņi visi gāja paši uz savu Krusta un Nākotnes kalnu. Te viņi bija. Blakus soļoja sirmi vīri, vecās mātes, bērni, jaunieši, kas nekad nebija Latviju redzējuši - visi šai rītā gāja uz Latviju. Vīri, kas bijuši savā ziņā ikdienas ienaidnieki viens otram, gāja blakus, runājās siltās, skanīgās un jaunu cerību balsīs. Tie, kas nevienu vien reizi bija saukti par Jaunās Gaitas ķēves dēliem un ķēves meitām, par bezdievjiem un plikņu godinātājiem un slavētājiem gleznu audeklos, šorīt nesa karogus uz kalnu, kas bija piedzimis nekur citur kā šo pašu par bezdievjiem saukto dvēselēs. Jaunavas, kas bija atteikušās piedalīties apspiesto tautu gājienā vēl šinī pašā vasarā, šorīt nesa vainagus, ko nolikt pie krusta, pie kuŗa apkārtnes izdaiļošanas vakaros viņas bija strādājušas jau nedēļām ilgi. Jau vairāk nekā stundu viņas bija gājušas kājām un nemaz nelikās nosalušas un savos krāšņajos tautas tērpos pašas ziedēja kā visu Latvijas tīrumu puķes. Vērotāji, kas pulkos stāvēja ielu un ceļu malās, sauca laba vēlējumus un aplaudēja.*

Visiem, kas bija gribējuši tikt jaunajā Latviešu kalnā augšā, nemaz neiznāca tur vietas, jo, pēc radio un televīzijas ziņojumu aplēsumiem, bija sapulcējušies pāri par 30.000 dendiloniešu." [21]

Ko tad kopsavilkumā var teikt par Klīdzēja trimdinieku? Viņš nav pārcilvēks - viņam ir savas vājības, un dažreiz viņš noiet no sliedēm. Viņš spītīgi turas pie saviem ideāliem un savas tautas tikumiem: godīguma, strādīguma un labestības. Reizēm viņš dzīvo starp cerībām un šaubām, bet tomēr neieslīgst pesimismā, kaut arī cerība nav dažkārt pilnīgi skaidra. Trimda viņu ievaino, bet neiznīcina. Viņš gaida tās beigas, bet starplaikā cīnās par

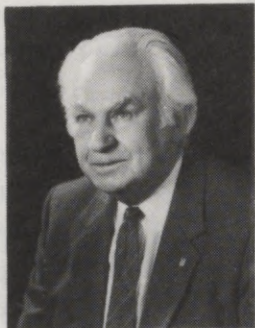
labāku dzīvi patvēruma zemē, meklējot un atrodot iekšējos spēkus pārdzīvot un izdzīvot. Viņš ir cilvēks, kam mēs varam silti paspiest roku un teikt: "Sveiks, tautiet!"

Paldies Jānim Klīdzējam par viņa devumu.

BIBLOGRAFIJA

1)	Laidiet, laidiet, laidiet (Grāmatu draugs 1984)	27/8.lpp
2)	"	99.lpp
3)	Dženitors (Jāņa Šķirmanta apg.1955)	7.lpp
4)	"	53-55.lpp
5)	Zilie kalni (Grāmatu draugs, 1960)	47.lpp
6)	Tās balsis, tās balsis (Grāmatu draugs 1973)	17/8.lpp
7)	"	109.lpp
8)	"	5/6.lpp
9)	"	123.lpp
10)	"	126/7.lpp
11)	"	142.lpp
12)	"	143.lpp
13)	"	41.lpp
14)	Zilie kalni	241/2.lpp
15)	Laidiet, laidiet, laidiet	219.lpp
16)	Tās balsis, tās balsis	174/lpp
17)	"	166.lpp
18)	"	167.lpp
19)	"	126.lpp
20)	Zilie kalni	239/40.lpp
21)	"	300/01.lpp

JĀNIS BRIEDIS

Dzimis 1923.gada 25.jūlijā Saikavas pagastā. 1943.g. beidzu Madonas ģimnaziju. Lielāko ietekmi guvu no baltu filoloģes Martas Ozoliņas: kopt un cienīt mūsu valodu un iepazīt cilvēces sadzīvi no rakstnieku veidotiem tēliem. Mobilizācijas laikā kā drošo vadmotīvu paņēmu vēsturnieka Pēteru Kalniņa: vērot pasauli ar atvērtām acīm un veidot pašam savus dzīves uzskatus. Svešumā apguvu namdaŗa amatu un mācījos franču "kompanjonu" līniju mācību skolās. Darba mūŗs pagāja dienās uz bűvēm, novakares, meklējot teiktos vārdos un rakstu sējumos labākās domas

Latvijas labad.

Darbojos 12 gadus LNAK padomē, no tiem 8 gadus kā padomes prezidija sekretārs, līdzdarbojos TLB valdē turpat 30 gadus, no tiem 7 gadus biju valdes priekšsēdis. Esmu līdzstrādājis pie 4 rakstu krājumu sakārtošanas un rediŗģēšanas.

VIĻA PLŪDOŅA ATSTĀTAIS MANTOJUMS

(Toronto Latvieŗu namā 1989.gada 12.martā)

Vienam no vispazīstamākiem recenzentiem latvieŗu literātūrā, prof.Luŗa Bērziņa audzēknim, redaktoram Jānim Rudzītīm ir vārdi: "Vispavirŗākie ekskursi pa pasaules un latvieŗu literātűras vēsturi sagādā pierādījumus, ka poēzija nebűt nav bijusi tikai ekscentriskis lukss, bet atradies dzīves centrā, bűdama dzīves virzītāja, sabiedriskās domas ietekmētāja, sirdsapziņas balss un jauna laikmeta ievadītāja". (J.R.R. 144.lp.)

Ar ŗiem vārdiem neesmu domājis jűs rosināt doties pastaigā pa seno presi, lai tur pārdzīvotu tā laika vārdu ciņas. Ar ŗo atziņu nāku, lai iekārdinātu paraudzīties, kā vērtēti un kā tautā uzņemti Viŗa Plűdoņa darbi.

Rűpīgais vērotājs un iecienītais vērtētājs ilgajos līdzdarbības gados latvieŗu literātūrā Kārlis Skalbe rakstījis: "Aizŗājuŗais dzejnieks bērņības dienās mīlējis kavēties ciema kalēja smēdē. Gribas domāt, ka viŗa lakta iedziedājusi tam ausī savu stipro, gaiŗo skaņu, Plűdoņa dzejā krīt acīs viŗas skanīgums.Liekas,ka viŗa dzeja vispirms grib runāt uz dzirdi un rādīt, cik pilnskanīga un bagāta ir latvieŗu valoda. Neviens nav varējis ar maz vārdiem ierosināt tik aizŗābjoŗas dzirdes gleznas: "Pamazām, palēnām.

Pār pa norām, maronām". Plūdoņa valoda ir atklāta un skanīga.

Plaši valdīdams pār dzejas ritmiem, lielais meistars prata brīnišķīgi modulēt vārdus un teicienus. Viņam kā katram īstam meistaram bija savs valodas noslēpums, ko mēs nekad nevarēsīm pilnīgi atminēt". (K.S.Mz.pz.375 lp.)

Jaunās dienās tautā ar tīksmi lasītais, vēlākā dzīvē okupantu ideju sloga vilcējs - Sudrabkalns ir devis gleznainu Plūdoņa darbu raksturojumu: "Plūdoņa gleznu un domu pasaulē mirdzina smalki jo smalki, trausli dzejas audi, kā pierasojuši zirnekļu tīmekļi, tur vijas un izlocas strauti, kas savus noslēpumus paveļ tikai izsmalcinātam un noasinātam prātam, bet daudzkārt dzejnieka pārdzīvojumi savīti kopā tik vienkāršiem un spēcīgiem vārdiem, saprotami visiem - guļ visiem uz lūpām - kad latvietis, savu valsti godinādams un tautas cīņas atcerēdamies, dzied kādu dziesmu, kājās piecēlies, gandrīz vienmēr ir Plūdoņa vārdi. Apskaužams tautas dziesminieka mūžs - apskaužams!" (Gg 79 lpp.).

Ieskatījušies šais skaistajās liecībās, paraudzīsimies vēl, kādos vārdos Viļa Plūdoņa darbus vērtē literātūrzinātnieks Kārlis Kārklis: "Plūdoņa dzeja ir augstākā latviešu lirikas virsotne. Dzejnieka lirikas meistarība izskaidrojama ar to, ka viņš laimīgā kārtā apvienojis ār pasaules apdzejošanu ar iekš pasaules attēlošanu, saistījis objektīvo un subjektīvo pasauli. Plūdons, skaidrības un dailes alcējs, ir dzīvojis līdzī laimmeta notikumiem. Savā laikā Plūdons piegriežas arī valsts un sabiedriskajai dzīvei. Viņa apdziedāti visi svarīgākie notikumi latviešu sabiedriskajā dzīvē". (V.P.D.i. 6. lp).

Vēl un vēl pār lasot Arveda Celma ar izpratēja vārdiem virknētās ainas no mūsu izcilā dzejnieka agrīnās bērības, kāpināto ziņkāri un tīksmi ieiet baiguma un briesmu būtībā caur nostāstiem un bībelstāstiem, rodas doma: vai tas jau sākums viņa talanta atklāsmei un reizē dievišķīgais aicinājums ieiet paaudžu pārdzīvojumos, cīņiņos un nopūtās, saklausīt tās ūdeņu čalās un drūmā sila šalkās...

Ar neparastā rosmē un neapzinātā mērķtiecībā veidotu zēna gara pasauli, jaunais censonis nonāk zinību celtnē, kuņai gan svešo varu veidota iekārta, mērķi un uzdevumi, bet tur kaut patapas stundās jau urdz latviskā pasaules skatījuma vilinājums.

Veicot savus tiešos pienākumus, apgarotajam jauneklīm vēl

kūsā spēki un vērienīgā interese: iepazīt gara pasaules kalngalus un veidoties pašam - sevī izjustam aicinājumam: "Nodibināt latvju tautas stāvokli citu tautu starpā tik stingri un cieti kā granīta klinti". (L.E. 21.gr.1974 lp).

Jau semināra gaitās viņš pierādījis savas spējas, apņēmību un sacerējis savus pirmos dzejoļus, kuņi publicēti krājumā: "Pirmie akordi".- Bet viņa centienus zināja rusifikātori. Tikai pateicoties tā laika veidsmīgajam skolu lietu izkārtotājam Fricim Brīvzemniekam, Plūdons dabūja skolotāju vietas: Liezerē, Bigauņciemā un Rīgā. Tās ar savām īpatnībām līdzēja Plūdoņam augt garā, vērot, aptvert un vērtēt laikmeta iezīmes, dzīves reālītes un paturēt viņa izteikto vēlmi: augt daiļumā.

Kā dzejnieks viņš ir ar savu tautu, un viņa darbus uzņem tautā.- Pie visjaunākiem lasītājiem viņš atnāk ar "Rūķīši un meža vecis".- Nu jau sajūsmā par to trešā paaudze!- Skaists apliecinājums viņa vietai latviešu literātūrā.

Par savu saskari ar Vili Plūdoni liecina Pēteris Ērmanis: "1903.gada agrā pavasarī vecāki mani paņēma līdz ciemā pie tēva radnieka, skolotāja, un tur izlasīju pavisam jauku Plūdoņa grāmatīgu Mazā Anduļa pirmās bērniības atmiņas. Lasīju ar lielu prieku, un Plūdons kļuva vēl mīlāks. Tā laika jaunatnes mēnešraksts Jaunības draugs sniedza ik burtnīcā dzejas izlases paraugus, un 1903.gada vasarā (...)divās burtnīcās nāca Atraitnes dēla pārspiedums. Zināju, ka kritika šo dzejojumu slavē". (L.M.# 28-81 lp).

Dzīvā atmiņā mans pēdējais gads pamatskolā pie sevišķi prasīga skolotāja. Biļetēs bija divdesmit dzejoļi, tos zinājām pat pamodināti naktī. Pieci no tiem bija Plūdoņa. Virzas "Straumēnus", ne tikai zinājām, bet diktātos pratām salikt pat pieturas zīmes. A.Grīnu dievinājām kā varonības rakstnieku. Kā lieli "lietpratēji" gudri spriedām,kuņam būs 1938.gada Tēvzemes balva literātūrā:- Grīnam, Plūdoņam vai Virzam? To saņēma Vilis Plūdons.

Jaunajā ALA's enciklopēdijā Plūdoņa vārda nav, bet A.Švābes tam veltīta vesela lapas puse. No tās mazs citējums: "Ap gadusimteņa maiņu seko slavenie darbi Selgā (1898), Divi pasaules (1899), Rekviēms (1899), Atraitnes dēls (1900). Ar tiem Plūdons kļūst par latviešu jaunlaiku poēmas meistarū, ko pārspēj tikai

Ed. Virza. Atraitnes dēls ilgi bij latviešu censonu simbols, bet Rekviēms joprojām ir pats populārākais latviešu eleģiskās dzejas paraugs. Ja Rekviēmā var runāt par vienkāršības monumentālītāti, tad Divi pasaulēs un Atraitnes dēlā demonstrēta formas virtuozitāte, ejot līdz galējībām pantmēra iespēju, valodas skaņu un kompozīciju efektos. Formas efektu un izteiksmes patosa pilna arī revolūcionārā individuālista poēma Uz saulaino tāli". (L.E. 1975 lp).

Raugoties Dziesmu svētku vēsturē, Sestajos vispārējos dziesmu svētkos (1926.g.) ar Alfreda Kalniņa "Latvju himna" Vilis Plūdons ienāk Dziesmu svētku programmā kā himnas autors. Tā bijusi arī VII (1931.) un VIII (1933.). Aizkustinoši ir lasīt Cīruļa rakstīto Latvi: "No aplausiem, ziediem un gaviļēm koris atpirkās ar Gaismas pili un Kalniņa Latvju himna". (L.d.s 429 lp).

Pakavēsimies pie šīm rindām, tas ir viens no visskaistākajiem notikumiem latviešu kultūrvēsturē.- Neatkarīgās demokratiskās Latvijas suverēnā tautas gara kultūras svētkos sirds degsmē vienotās masas sajūsmā ar prieku un apņēmības asarām acīs saņēma ceļa maizē uz mājām kopkoņa velti: latvju ilgu un centienu apliecinājumu Ausekļa un Plūdoņa vārdos izteiktu tautas sirds balsi! Kuŗš būtu tās tālākais teicējs? Leonīds Breikšs...Jānis Medenis?...

Jau 1933.gadā savus skatus sāka snaicīt pāri robežām tie paši imperiālistiskie spēki, kas vēstures gaitā trīs reizes bija dalījuši Poliju. To idejā vadītas un materiāli balstītas priekšgrupas sēja neuzticību un raisīja preteŗķības jauno valŗķu brīvājās iekārtās.

Latvju tautā vēl dzīva un rosīga bija paaudze, kuŗa 1919. un 1920.gadā bija tautu atbrīvojusi no Gulbenē, Stukmaņos un simtiem citās vietās radītiem moku pagrabiem, kur naktīs šāva cilvēkus. Cik tuvi tad tautai kļuva 1934.gadā Plūdoņa vārdi:

"Tu pērle iznirusi
No dzelmju pusnaktīm,
Kā pērli tevi dārgu
Mēs sirdī glabāsim.
Mēs spodrināsim tevi
Par zvaigzni spoŗāku,
Lai tautu diŗā kronī
Tu mirdzēt mirdzētu."

Šos pantos pateikts tik daudz!- No sajukuma un terrora izcīnīta valsts, atzīta no citām valstīm, uzņemta Tautu savienībā, lai tur ar patiesu gribu tām līdzētu darboties tās nodomu īstenošanā.

"Nu ievesta esi kā zvaigzne

Zvaigžņu mirdzošā svītā". (V.P.D.i. 87 lp)

Devītos dziesmu svētkus atklājot, prezidents Ulmanis teica: "Dziesmas sirsnīgie vārdi - Tev mūžam dzīvot, Latvija - ir solījums un apliecinājums mūsu gribai, bet arī apņemšanās, kas pilda mūs ar lielu spēku, ar to spēku, kas mūsu ticību padarīs cietāku, drošāku par klinti". (L.d.s. 485 lp)

Un šī apņēmības klints, kuŗu izsaka Plūdoņa vārdi, ir bijusi paaudzū saite un trimdas gara simbols vēl šobaltdien!

Otrajā pasaules kaŗā, kad abi Vidus Eiropas dalītāji turpināja savus nodomus kaŗa laukā, kad no Tautu savienības izslēgtā agresora spēki spiedās uz rietumiem un tuvojās tēvzemes robežām, apņēmīgā cīņā aiz Mudes un pie ezeriem aiz Zilupes izgāja latviešu kaŗavīri, lai nosargātu savas zemes robežas, ticēdami, ka reizē ar mieru Eiropā iestāsies Tautu savienības principos veidota kārtība.

Šai traģisma laikmetā veselās latviešu laikrakstu lappuses vēstīja par sīvajās kaujās kritušajiem tēvzemes sargiem. Simtām un simtām reizes tur lasījām:

"Mēs tevi mīlējām, Zemgale dārgā!

Mēs tevi sargājām nestundā bargā,

Tevis dēļ cietām mēs mokas un nāvi...

Zemgale, Zemgale, vai tu vēl stāvi?"

Šīs rindas savās sirdīs bija no "Mežotnes taures" sev apziņā ierakstījuši nesenie skolu absolventi. Tās viņi bija izraudzījuši atvadām no savām ģimenēm un nedzīvotām dzīvēm. Ar šīm rindām vecāki apliecināja savu dēlu upurnāvi. Ar šīm rindām mūsu tautas apziņas cēlājs un himnu autors Vilis Plūdons izteica vārdos, Latvijas brīvību aizstāvot, izraisīto varoņgaru.

Un Otrā pasaules kaŗa uzvaras gavilēs aizmirstībai bija atstātas Vilsona tezes un Tautu savienības principi, tik varenie rietumi klusējot pieļāva viņu sabiedrotam austrumos īstenot tā diktēto kārtību Eiropā. Latvju kaŗavīrus ievirzīja aiz drāšu žogiem.

Gan saluši un salkuši, bet garā nesadrupuši pa žogu vārtiem tie

iznāca vienoti, bruņojušies ar garīgo spēku, savu apņēmību izsakt Viļa Plūdoņa vārdiem:

"Lai nelūko naidnieks mūs aiztikt neviens,

Mēs celsimies pretī tam visi kā viens!"

Plūdoņa vārdi ir tie, kas rosinājuši darbam un dailei, saukuši uz modrību un vienību un liedējuši tēvzemes sargāšanā no paudzēs uz paudzi.

VĒRES UN SAĪSINĀJUMI TEKSTĀ

Jānis Rudzītis - Raksti. (J.R.R.)

Kārlis Skalbe - Mazās piezīmes (K.S.Mz.pz.)

Rakstu krājums - Gadu gaitā (R.k. G.g.)

Vilis Plūdons - Daiļdarbu izlase (Latvju grāmata 1952)

(V.P.D.i.)

"Laiks" - Latvju mēnešraksts # 28 burtn. (L.M.)

V.Bērzkalns - Latviešu dziesmu svētku vēsture.(L.d.s.)

Latvju enciklopēdija - 21.gr. (Apgāds Trīs zvaigznes) (L.E.)

JĀNIS BRIEDIS

SKALBE - TAUTAS SIRDSBALSS PAUDĒJS

"Ar Skalbi iesākās jauns laikmets mūsu lirikā, kā viņš mūsu dzeju ir pieradinājis pie priekšmetainības, jo pirms viņa tā bija nokļuvusi abstrakcijā un bezasiņainā sapņainībā. Skalbe nāca ar jauniem epitetiem, tādā kārtā atvērdams latviešiem zemes lietu burvību. . . Nevienam mūsu dzejniekam pants neskan tik mūzikāli kā viņam. Jāievēro, ka tā nav nekāda taisīta mūzika. Šo mūzikālītāti manām arī dzejnieka ikdienišķā valodā, un reiz senos laikos Liepājā kāda sveštautiešu dāma, nemācēdama ne vārda latviski, bija ar smalku dzirdi uztvērusi, ka Skalbem izrunā latviešu valoda esot ļoti daiļskanīga." (E. V. Lkm. dk. 113. lpp.).

Iepazinūši viņa lielo rūpību sagatavojot domu,lai to ietērtu vārdos, viņš tanī ielika savu sirdi. Un, liekas, ka tas piešķīra ne

tikvien teiktam vārdam daiļskanību, bet arī sirds siltumu.

"Gadiem ejot, Kārlis Skalbe kļūst par latviešu 'pasaku ķēniņu'. Vairāk nekā pussimta pasaku, ko viņš savā mūžā devis, pieder latviešu literatūras lielākajām vērtībām." (J. R. St. p. un E. 109.lpp.). „Personificēti mājkustoni, zvēri un putni Skalbes pasakās parādās šad tad tikai epizodiski, tiem nekādas sevišķas nozīmes nav fābulas risinājumā. Bet starp visbriljantākiem darbiem viņam tomēr ir viena pasaka, kuŗā dzīvnieku personifikācija izvērsta plašā allegorijā. Tā saucas - Kaķīša dzirnavas. Pārcelta cilvēciskā reālītātē, šī allegorija ir rūpīgi komponēta novele par sociāliem un ētiskiem motīviem ar šķīstsirdīgā hernhutieša tēlu centrā" (J. R. ibid 111.).

Valodnieks prof. A. Rubulis saka: "Raini pasaules literatūrā neiedabūsim. Turpretim Kārlim Skalbem ir liela piekrišana. . . Ja mēs izdotu trīs nelielus Skalbes pasaku krājumus dažādos apgādos angļu valodā, katru no tiem ar cita autora rakstītu ievadu, tad mūsu pasaku meistaram vieta pasaules literatūrā būtu nodrošināta. Un tas būtu skaistākais piemineklis." (L.A. 1968.g. 19. jūn. nrs.).

"Skalbe ir audzis arvien lielāks līdz ar lieliem notikumiem. Patriots un dzejnieks, kas viņā sastapās 1905. gadā, atrada savu vislielāko piepildījumu "Daugavas viļņos", grāmatā ar mūžīgu nozīmi. Te viņš. . . pārkāpj laika robežas, atskaņodams savas tautas un Latvijas lielās upes balsis" (E. V. Lkm. dkm. 115. lpp.). Likteņzīmes meklējot Latvijas rītdienai, lai raugāmies, kā Kārlis Skalbe tās skatījis un sniedzis savā mūža gaitā. Daudz tur ir pārļaicīga un nozīmīga paaudžu paaudzēm. Mēģināsim ieskatīties, kā veidojušies mūsu patriota un dzejnieka dzīves uzskati, kā viņš skatījis mūsu tautas un valsts likteņus, kur viņš ir matījis tautas pozitīvā spēka avotus. "Skalbes dabā nav cīnīties ar problēmām un sava dievības jeb pilnības nojauta nav jākonkrētizē. Viņš jau dzīvo tās dzīvajā gaismā, kas aiz prāta robežām ar saskaņu un skaidrību pilda dvēseli. Tāda ir Skalbes personīgā un reizē latviskā reliģija - viņa paša garīgā attīstībā atklājusies un daļu bībeles ezoteriskā kodola papildināta (J. Kārklīš - Raksti, Apceres 24.lp.).

Jau šie Kārklīņa vārdi rosina padomāt, vai cilvēks parasti pārlicieku sevi nenodarbina ar definīciju meklēšanām, teorēmu formulējumiem, savu domu ielogošanu tanīs un auksto prātu. Tā

jau ir cilvēkam likteņa balva spēt saklausīt balsis no sendienām un tām caur sevi likt skanēt jauno dienu skanējumā. Bet, lai šīs skaņas rastos, cilvēkam jāklūst pienākuma urdītam meklētājam. Ko redzi tu zvaigžņu rakstā, noras ziedā, ko dzirdi meža šalkās, kur "Iakstīgala skaņās dreb kā pusnakts sirds", ko liek tev domāt sveķu asara uz koka zara, ko rosina tevī dzīvais cilvēks? - Viņš raugās, ko izteic viņa sejas atspīdums Daugavas ūdeņos pārdomu stundā.

*Ar' mana seja Daugavas dzelmē
Atspīdumu skaidru sev meklē.*

(K. S. Dzejas 213. lpp.).

Skalbem bieži ir tāda kā sāpe par nepilnīgo cilvēku, bet viņš tos uzmeklē un vēro. Laika biedrs jautā: "Kas tevi savaldzina šādā ellītē?" Viņš atbild: "Cilvēki, kas tur ir un kuģu tur it kā nav. Ne viņu sejas un valodas, bet čalas un dzīvība. Es zinu, ka vēji dzied, koki runā, ziedi smaida, un tomēr pasaule bez cilvēkiem liekas tik tukša, ka reizēm bail sametas pašam no sevis. Viņi izlīdzina dvēseles pulsu." (J. Kārklīšs, Preses karalis, 69. lpp.).

Bet nemiers un meklētāja gars ir bijis Kārlim Salbem no bērnības. 1941.g., Pumpura 100. dzimšanas dienu pieminot, Skalbe, kavējoties atmiņās, rakstīja: "Te, kur šīs rindas rakstu, reiz stāvēja meža aizvējā maza māja, manu bērnības dienu šūpulis. Puika būdams, tur sēdēju ziemas vakarā uz mūža un, puteņiem ārā šņācot, lasīju Lāčplēši, kas tik plaši aptvēra latvju gara pasauli un tik brīnišķīgi spārnoja fantaziju. No Pumpura dzejas rindām es pirmo reizi dzirdēju teiku par Ziemeļmeitu un par pieticīgo zemes malu, kur velētājas aizbāž vāļītes aiz padebešiem. Pumpura Lāčplēsis bija viena no tām grāmatām, kas atmodināja manu dvēseli". (K. S. Raksti, Apceres 252. lpp.).

Atmodas laikmetā Skalbi visvairāk saistīja divi momenti: demokratiskie centieni un nacionālā kultūra. Pateicībā un dziļā cieņā skan Skalbes atvadu vārdi Krišjānim Baronam: "Tu biji mūsu nacionālo cīņu sākums un piepildīšanās liecinieks. Dievs tevi glabāja par liecinieku brīvības un taisnības uzvarai. Agri tu izgāji cīņas laukā. Tautas spēki vēl bija vāji. Tu nevarēji tautai atdot brīvu viņas zemi. Bet tu sakrāji un apvienoji tautas dvēseli Latvju dainās un atdevi viņai atpakaļ viņas garīgo tēvzemi." (K. S. Raksti, Apceres 251. lpp.). Zīmīgi, ka iedziļināšanās šais tautas

dziesmu un pasaku sējumos notikusi Helsinku augstskolas bibliotēkā, kad nedrošības dēļ pēc 1905. g. notikumiem viņš kādu laiku uzturējās Somijā. Viņš ar cienību stāsta par somu tautu: "Sabiedrība un tauta ir organizēta ap savu kultūru. Tur rūpējas, lai viņas saknes neizputina vēji. . . viņa ceļ gaismā somu īpatnējās gara vērtības." (K. S. Raksti S u. t. 417. lpp.).

Informēta, organizēta tauta ap savu kultūru ir arī Kārļa Skalbes centienu mērķis. Viņš uzsver: "Rakstniecībā saplūst visi mūsu tautas garīgie spēki." (K. S. - S. l 224.lpp.). "Polītika nokārto valsts dzīvi, rakstniecība izveido uzskatus un dod virzienu politikai." (K. S. - M.p. 72. lpp.). Bet rakstniecības uzdevums ir sarežģīts un grūts. "Rakstniekam vispirms jāiet tiesā pašam ar savu sirdi un, kad viņš pats sevi nesaudzīgi tiesājis, tad beidzot nāk vēl pūlis un viņu notiesā." (K. S. M. p. 9.lpp.). Augstās pienākuma apziņas vadīts un rosināts, viņš domā, salīdzina domas un tās izvērtē. Šīs darbīgās domas viņu valdzina un silda un atstaro viņa sejā. "Ap viņu tik silts un mierīgs gaišums, ka gribas pasniegt roku un teikt: "Esi sveicināts!" Un viņš arī šoreiz atbild ar sendienās dzirdēto: "Nu, ko tu esi pārdomājis draugs?" (J. Kārklīšs, Preses karalis, 69. lpp.). Tā ir viena no viņa raksturīgākām īpašībām un dzīves izpratnes mērķiem: cienība pret citu domām.

Kad doma ir izveidojusies un nobriedusi, tad ar lielu rūpību tā ietērpjama vārdos. Skalbe saka: "Ir jāmacās klusu ciest, lai varētu runāt. Ir jāaptur vārds uz lūpām, kamēr viņš top silts no mūsu dvasas un viņā kā mīkstā vaskā iespiežas skaidra patiesības apziņa. Ir jāmacās klusu ciest sevišķi lielos uztraukuma brīžos, kad mute izkaisa, ko sirds nepanes, un kad tiek sarunāts bezgala lieku vārdu" (K. S. - S. L. 124. lpp.). Vēl jo rūpīgāk jāpieiet teiktajiem vārdiem, ja no tiem veidojas dzeja. Recenzējot kādu dzejoli, viņš saka: "Ir noticis kaut kas nopietnāks: cilvēks ir atvēris savu dvēseli." (K. S. Raksti - Apceres 269. lpp.). Tā nav viengabalaina un pilnīga. "Cilvēka dvēselē slēpjas daudz tumša naida, bet to katrs pūlas savaldīt un kā īgnu suni ar kāju pabīdīt zem galda. Vistumšākos pagrimšanas brīžos pār cilvēci nenotverams lido cilvēcības ideāls. Tas ir īstais cilvēces audzinātājs. Tas ir tas labais princips, kas dzīvē iecerēts no sapņotājiem un domātājiem, varbūt no pašas dabas dots mums šūpulī līdz. Var-

būt tā ir labā saule, kas mums izvilina smaidus uz vaiga, jo ar naidu un tumšām domām neviens pat negribēs saulei acīs skatīties: (K. S. - M. p. 105. lpp.). Ideāls aicina un valdzina cilvēku, bet dzīvē - "Tinot rūpju kamoliņu, Meklēt maizes gabaliņu", (K. S. Dzeja, 27. lpp.). - cilvēks var sākt pagurt un ieslīgt pelēcībā. Tur atkal kā modinātājs un mudinātājs nāk Kārlis Skalbe: "Dzīve nav salauzta, un cilvēks nav 'izpostīts', kamēr viņš tic savam spēkam" (K. S. - S. t.). Ar spēku un apziņu cilvēks tiecas pēc saviem ideāliem, bet to sasniegšanai ir vajadzīgas tiesības. "Nacionālā brīvība ir viena no svētākām cilvēka tiesībām! (K. S. M. p. 11. lpp.).

Jau 1905. g., kad daudzi pūļa varā dedzināja muižas un nesa un grūda dubļos no dievnamiem garīdzniekus, vai brēca līdzī mūsu tautas garam svešiem saukļiem, Kārlis Skalbe bija skolotāju konferencē to pulkā, kuŗus vienoja doma par Latvijas valsti. Tie vienojās lūgšanā "Dievs, svētī Latviju".

Pasaules kaŗā viņš vēro cīnītājus, domā un raksta: "Lielās nacionālās idejas, kuŗas šīs tautas baŗo ar savām sirds asinīm, grūtā brīdī stāv tām klāt un neļauj sevi pazaudēt. Vai mums ir kāda ideja, kas paceļas nākotnē kā kalns, uz kuŗa vistumšākās dienās nenodziest cerības zaļums? Mums ir tikai sēkliņa no šīs idejas. Tā slēpjas vārdā Latvija" (K. S. - S. L. 231. lpp.). Un tā Skalbe nāk kā aicinātājs un mudinātājs: "No bēgļiem mums jātop par kareivjiem. No savas mājas, savas ielas pilsoņiem - par republikas dēliem" (K. S. - M. p. 17. lpp.). Man nav gadījies pamanīt latviešu rakstos vārdus, kuŗos vārds republika skan cēlāk un diŗenāk nekā Skalbem! "No maza pulciņa, kuŗš tur par visu augstāk savu solījumu, ir dzimuŗas visas draudzes, visas partijas. No pulciņa droŗu un tīru republikas kareivju radīsies republikas pulki" (K. S. - M. p. 17. lpp.). Šajos pulkos nāk gan braŗi vīri, gan jaunekļi, uz kuŗu svāŗku apkaklēm vēl nav noŗuvuŗas māŗu vai līgavu asaras. Kaŗavīru mēteļos tie kļūst par vienu pelēku jūtīgu saimi. "Kas agrāk draugam, sievai, mātei, tas tagad biedram, kaut kuŗam, ar ko uz ceļa satiekoties izmaina tabaku, vai daļa sakaltuŗu maizes donu. Tā ir liela pelēka ģimene, kam zaldāta mētelis mugurā, tas nāk viņā iekŗā kā tuvinieks. Varbūt viņi izskatās vienmuļīgi un rupji, bet varbūt viņi arī ir kā augļu koki, kuŗi lūdzas: "Neej man gaŗām, nopurini mani" (K. S. - S. l. 338. lpp.). Ja Skalbe ņeit kareivjus rāda ikdienas pelēcībā, tad cīņās tie nav

mazāk varonīgi kā citu rakstnieku darbos, tikai dvēselē mums daudz tuvāki. Domās salīdzināsim Aleksandra Grīna "Konrādu" ar Kārļa Skalbes "Dzelzgalvju Krišu". Līdzī dzīvodams cīņu laukos, viņš sevī uztvēris daudz cīnītāju pēdējās zilbes, aizsaulē aizejot. "Smagās veļu strūgas, kuņas rudens naktīs mēs dzirdējām čīkstam uz Daugavas, ir aiznesušas aizsaulē daudz Latvijas dēlu. Visas šīs acis, kuņas ir izdzēsusi nāve, ir aizvērušās vienā sapnī, sapnī par brīvo Latviju!" (K. S. - M. p. 20.lpp).

Kārlis Skalbe ir izcēlis lielo iespaidu, ko viņam sniedzis Pumpura Lāčplēsis. Bet, lasot Skalbes darbus, liekas, ka viņš ne mazāku ietekmi guvis no dzejoļa "Tautai".- Svešais nomāc, kalpina gan fiziskā, gan garīgā nozīmē. Un arī tagad mēs redzam, ka cilvēka sajūsmināšanās un ziedošanās svešām idejām un domām ir tā izmantošana mūsu tautai svešiem un pat kaitīgiem mērķiem. Revolūcijas dienās Skalbe redz vēl Rīgā krievu uzrakstus, dzird krievu valodu. Arī latviešos. Un viņš sašutumā izsaucas: "Kaut izzustu no mūsu sabiedrības arī šī policijas un cietumu valoda, ar kuņu tik daudzi neapzinīgi latvieši mīl plātīties! Kaut tā nozustu arī no veikalu izkārtņēm, no sienām un sētām! Kā visur tagad gribētos dzirdēt musu tīro valodu, kuņu nekad vēl nav runājuši ne policisti, ne cietumsargi!" (K. S. - S. L. 368 lpp.). Visās paudzēs mums lielākais šķērslis ir bijusi aizraušanās, cenšoties būt moderniem un tveģot svešas un tautā nepārbaudītas idejas. Skalbe ir tautas brīdinātājs: "Sveši ļaudis ir staigājuši pa mūsu ceļiem un skaļi domājuši. Dažiem ļaudīm ir šī īpašība skaļi domāt, tāpat kā mums - būt par atbalsi svešām domām. Bet tautai - par cik mācāmu, vadāmu un aklu mēs arī viņu gribētu turēt - arvien ir bijušas savas domas" (K. S. - S. l. 413.lpp.).

Dzīvodams jau no 1905. g. ar domu par Latvijas valsti, viņš piedalās arī LPNP sēdē Valkā 1917. gada 17. novembrī, kur izjustā pacilātībā parakstīja LPNP manifestu: "Latvieši! Svešas tautas krusto savus zobenus pār mūsu zemi un prasa, kam viņai piederēt? Šai brīdī lai skaļi visā pasaulē atskan latvju tautas balss. Šī zeme ir mūsu, noliekat savus zobenus, mēs paši gribam valdīt savā zemē kā brīva tauta. Mēs negribam būt nevienam par laupījumu. . . Latvieši! Lielais atlaišanas vārds ir atskanējis: pašnoteikšanās tautām! Negaidiet vairs citas atlaišanas. Nemiet sev paši, ko vēsture jums dod, un esat gatavi notīrīt savas durvis

no svešiem apspiedējiem. . . Lai dzīvo brīvā un apvienotā Latvija!" (O. Freivalds, Latv. pol. part. 51. lpp.).

Kārlis Skalbe ir bijis klāt Latvijas atbrīvošanas cīņās no Rīgas līdz Liepājai un atkal latviešu spēkiem atgriežoties Rīgā. Tur 1919. g. 28. jūn. viņš rakstīja: "Ir palikuši tikai brūni asiņu plankumi uz tiltiem un sliekšņiem. . . Tīrais sociālisma ideāls, ar kuŗu nāca vesela jauna paaudze, ļauŗu rokās ir palicis par mēri, no kuŗa tauta iet bojā. . . Daudz mēs esam zaudējuŗi, kad tik mēs varētu uzglabāt savas cilvēcīgās acis. Pārāk bieŗi nākas just, ka mūsu cilvēcīgās acis ņe ir liekas" (K. S. M. p. 23. lpp.). "Strādnieki gaida sev sociālo Leiputriju, bezzemnieki zemi, ko gaidi tu, sirds? Tu gribētu tikai tautas vienību, bet vabūt arī tu gribi par daudz un beidzot pievilsies." (K. S. - M. p. 16. lpp.). Kārlis Skalbe bijis Satversmes sapulces loceklis un divu saeimu deputāts. Viņš apstākļus rūpīgi iepazinis un, lai tos atrisinātu, appellējis pie cilvēku saprāta. "Demokratija nevar būt ņaurs politiŗku grupu jēdziens: demokratija ir organizēta tauta. . . Mēs varam atdzīvoties tikai uz demokratiŗkas sapraŗanāŗ un kopīga darba pamata." (K. S. - M. p. 35. lpp.). Kārļa Skalbes izpratnē valsts struktūras pamatā ir darbīgi, apzinīgi individi ar augstu pienākuma apziņu. "Latvija ir stipra tad, kad katrs latvietis stāv stingri uz kājām, ar to, ka mēs vedam individuālu saimniecību, bet katrs ienes darbā brīvu personību un dzīvu centību. Tāpēc es domāju, ka mūsu saimniecisko dzīvi var uzbūvēt tikai ar privātu iniciātīvu un uzņēmību un ka sociālistiŗkas raŗoŗanas metodes pie mums jālieto ar lielu uzmanību." (K. S. A.v.r. 373 lpp.).

Skalbe arvien uzsver individa nozīmi arī garīgā dzīvē: "Tikai individuāliŗsmis mūs var glābt no vispārīga sekluma." - Un individa piedalīŗanos valsts notikumos veicina brīvā prese: "Tikai tā tauta valda par savu zemi, kuŗa lasa un seko sabiedriskās dzīves notikumiem. . . Nav no svara lampa, vai maza vai liela, pie kādas sēd lasītājs, bet dzīvā sirds un gars." (K. S. - S.u.t. 382 lpp.).

ŗodien, izklīdināti visos pasaules kontinentos, pēc dienas darbiem un daŗkārŗ necilās un vienmuļās ikdienas mēs alkstam tikt gara mājās, kur sagaida sapratēja skats, doma, kas stiprina un silda. Iegājuŗi mūsu tautas gara mājokļos, vienmēr atjaunosus spēkus gūŗim Kārļa Skalbes rakstu sējumos. "Dvēsele satver pagājuŗo, tā aptur acumirkļus un skatās nākotnes debesīs.

Dvēselē ir brīnišķīgi spēki. Diena lai pieder darbam - vakars dvēselei. Tauta ir atstājusi mums burvju spoguļi, savas gara mantas. Kad to paceļam, - tumsa atkāpjas, mēs redzam skaidrībā visu, ko mīlam, ko nekad nedrīkstam pazaudēt. Tas rāda mūsu dzimtenes seju viņas nevīstošā skaistumā. Viņā redzam tautas cīņas un ciešanas, viņas cilvēcības un daiļuma ideālu. . . Ikkatra paaudze ar sastrādātām rokām nodod nākošai sava darba panākumus ar pamudinājumu censties tālāk. Kultūra ir nerimstoša cenšanās pēc labāka. Izaugt var tikai tas, kam ir dziļas un stingras saknes pagātnē." (K. S. - S. un t. 485.lpp.). Ieslēgsim šos ideālus savās sirdīs un uzticīgi tiem sekosim.

Vēres un saīsinājumi

Šim sakārtojuma par Kārļa Skalbes dzīves uztveri un viņa aicinājumiem un mudinājumiem viela ņemta no:

E. V. - Lkm. dk. - E. Virzas Laikmeta dokumenti.

J. R. - St. p. un E. - J. Rudzīša Starp provinci un Eiropu.

K. S. - S. I. - Kārļa Skalbes Sarkanās lapas.

K. S. - S. un t. - Kārļa Skalbes stāsti un tēlojumi.

K. S. - Apceres -Kārļa Skalbes Apceres, vēstules, runas.

K. S. M. p. - Kārļa Skalbes Mazās piezīmes.

Laikraksta Latvija Amerikā - J. Kārkliņa - Preses karalis.

O. Freivalda - Latviešu politiskās partijas 60 gados

JĀNIS BRIEDIS

PA KAPLODZIŅU

Arvien Alfreda Kalniņa dziesmā vīru spēcīgās balsis liek piedomāt par Skalbes vārdiem: "Mums jāuzceļ sadzīves ēka!"- Bet sadzīves ēkas cēlāji jau ir katra paaudze. Laimīga tā, kas to var dot tālākveidošanai nākamām audzēm.

Ainas un izjūtas no sadzīves ēkas jau nevar ietilpināt veselā sējumā. Vienā rakstā var tikai šo un to, teiksim, pa kaplodziņu pamanīto.

Vispirms pakavēsimies pie bieži dzirdētas tautasdziesmas vārdiem:

*"Saridīju ciema suņus,
Lai iet māte suņus šķirt".*

Tie visiem pazīstami vārdi, bet domā par sadzīves ēku izraisa veselu pārdomu ciklu. Protams, šinī dziesmā suņu saridīšana ir ātra izrīcība, lai sevi saglābtu zināmā situācijā. Bet, ja mums kā sabiedrības locekļiem liktu šo izrīcību motivēt, domas dalītos un būtu vairākas pamatotas atbildes. Viens teiktu: viņa to izdarīja, lai izklūtu no mātes novērotāja skata. Otrs- lai atbrīvotos no vecās paaudzes uzspiestās dzīves kārtības. Trešais- mērķis attaisno līdzekļus, slepus adītiem cimdkiem jānonāk nemanītiem "īstās rokās!"

Bet mērķis latvietim saistās ar domās izauklētu cēlumu, kam tas labprāt veltī ilgstošu darbību. Par minētām rindām varam arī vienkārši teikt: viņa panāca savu:- slepus sagādāja vilnu, noadīja cimdus un atdeva nodomātajam puisim.

Ja sava panākšanu ar saridīšanu vai sakūdīšanu vispārinām sadzīvē, tā, par nožēlošanu, ir izraisījusi daudz ļaunuma un akla naida. Dažam tīkas kaut kā izrādīties, lai sevī justos pārāks. Reizēm ar aizskarošu humoru, otra paķeršanu, vēl ļaunāk - ar citu sanaidošanu. "Kur divi rejas, trešais smejas!" - Ātrās dusmās cilvēks sāk mētāties vārdiem, kļūst pat smieklīgs. Cik dzīrošanās no malas iemesti vārdi nav uzliesmojuši nevaldāmā naidā! Cits nonāk pat intriģēšanas hazardā un ar apmāta cilvēka dedzību pūlas nonākt "profesionālā līmenī".

Ja tenku izvazāšanā pirms gadu simteņa veikli izlīdzējās apkārt staigājošie tirgotāji un zīlnieces, tad tagad to veic pa tālrūni vai ar anonīmām vēstulēm pašu ļaudis. Kas tik tur netiek sabrūvēts! Un šī "brūvēšana" trimdā meta tik augstu vilni, ka izcilajam rakstniekam Jānim Klīdzējam bija vairākos savos darbos jāparāda šī nejdzība un jādod mājiens: norimstieties, nemētājieties ar vārdiem, nerunājiet citiem līdzī, raugaities ar savu skatu, vērtējiet un vadaities ar savu atziņu!

Tālāk paņemsim no Cimzes "Dārza puķēm" ziņģi "Meita gāja uz avotu!"- radusies situācija: sasista krūze. Bet krūzes nesēja izmanto šo situāciju, nepieķāpjas, līdz viņa panāk savu.

Ar kaulēšanas un stāvokļa izmantošanu daudzi sev iegūst lielu labumu. Lai gūtu panākumus, rodas interešu grupas, kuņas cenšas panākt savu, pat ietekmēt notikumu norisi un virzienu. Paraudzīsimies pasaules mēroga darījumos Jaltā. Tur spēcīgākās lielvalsts prezidents gribēja iesaistīt savu sabiedroto karā Tālajos austrumos. Viņš panāca savu, bet arī viltīgais despots panāca savu un izkaulēja apmierinājumu savai teritoriālai rījībai.

Atgriezīsimies vēlreiz pie literatūras. Domāsim par Augusta Gailita vārdiem, par kuņiem tiktos tā kā pasmīnēt, bet tajos būtībā dziļš traģisms: "Ja tu novēli ļaunu savam ienaidniekam vai, teiksim, savam draugam, sāc to slavēt.(...) Daudz slavināts cilvēks zaudē reālītātes izjūtu, viņa domu un jūtu pasaule sāk lidināties augstumos, kur nav viņa vieta, un kur to nevar noturēt ne viņa talanti, ne spārni".- Šie vārdi liek brīdi padomāt par apzinātu, reizēm arī neapzinātu problēmu sadzīves ēkā. Cik daudzi bērni un jaunieši ar glaimiem un pārliecīgu slavināšanu nav novirzīti no viņu talanta attīstības un "iepeldināti iedomības mākonītī". Literatūrā un arī mākslā ar saslavēšanas rakstiem izvērtējuma vietā no talanta iezīmēm rotātā ceļa ievirza augstprātības skurbulī, pat diletantismā.

Ar gandarījumu te pieminami drosmīgie jaunās rakstnieces Zintas Aistares vārdi: "Nedodiet visiem, kam jaunas sejas, jūsu atbalstu!...Esiet izvēlīgi! Esiet kritiski! - un arī publicējiet savas kritikas". (Laiks 1983.g.24.aug.). Te nu var tikai piemetināt: kaut mums tādas arī parādītos!

Sabiedrības un valsts dzīvē izdarīgu un godkārīgu cilvēku ar saslavināšanas vilni var pārvērst par iedomīgu, varas kāru personu, kam lišķu glaimi aizklāj saprātu, spriestspēju un uzvirza uz autokratijas ceļa.

Pasaule atzinusi, ka sadzīves ēkā labākā ir demokrātija. Kas ir demokrātija, par tās dažādiem definējumiem vien varētu sakopot veselu grāmatu. Turpinot šo pārdomu ciklu uz literāras bāzes, pieņemsim Konstānces Miķelsones skatījumu: "Demokrātija - tā ir publiska rēta,ko katrs drīkst paurdīt,lai tā nekad nesadzītu". (Nakts parāde -197.lpp.). Demokrātijas vārdā satracina neapmierinātās masas, ceļ barikādes, sit logus, gāž pieminēklus. Demokrātijas vārdā iztrakojušās masas pagurst un pakļaujas cilvēkiem, kas tādā stāvoklī prot valdīt,un pie kaut kādas kārtības nonāk. Vai tā ir

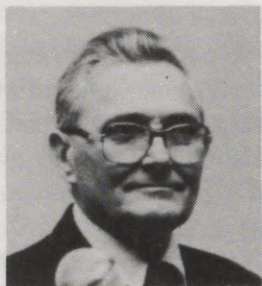
labākā? To noteic aktīvais vairākums, to var atkal grozīt, ja vairākums to prasa, bet flegmatiskās masas tikai noraugās un pakļaujas.

Demokratija dod visiem lielu ērtību, ja patīk, būt vienmēr neapmierinātam, visu nokritizēt. Bet pārmērīgu runāšanu jau nelabprāt uzklausa, kur nu vēl visa nokritizēšanu. Latviešu tautas garīgais audzinātājs Kārlis Kundziņš teicis: "Tikai tāda kritika var būt svētīga, kas nav pašmērķis, bet palīga līdzeklis pozitīvas domu sistēmas izveidošanai". (Laiki un likteņi 113.lpp.). Šie nozīmīgie vārdi skaisti pastiprina latvju tautai pirms simts gadiem Andreja Pumpura doto novēlējumu:

*"Tev jādomā: laiks atnāks,
Kad ikkatrs domāt sāks!"*

Padomāsim, vai esam bijusi Pumpura iecerētā nākotnes paudze? Cik savās dzīves gaitās esam līdz domājuši, vērtējuši un ar atziņām vadījušies. Jebšu bijuši par kūtriem lai domātu, sekojuši masām vai uz ekrāna parādītajam... Kļūsim rosīgāki savās pārdomās, salīdzināsim un izvērtēsim savas atziņas, lai ar dzīves pieredzi vadoties, līdzētu nākotnes ceļa meklētājiem rast ceļu uz pilnvērtīgāku dzīvi.

JĀNIS GALEJS

Dzimis 1920.g.21.janv. lauksaimnieka ģimenē Cēsaines pagastā, miris 1993. g. 24. maijā Toronto. Beidzis Cēsaines valsts ģimnaziju. Strādājis tēva mājās līdz iesauca Latviešu leģionā. Pēc kara strādājis kā skolotājs latviešu nometnē Dinkelsbuehl, Vācijā. 1948.g. izceļojis uz Kanadu. Pēc līguma gada lauksaimniecībā New Brunswick'as provincē pārnācis uz Toronto, kur strādājis 35 gadus pie Simpsons-Sears līdz 1985. gadam, kad pensionējies.

Darbojies TLB valdē 12 g. kā priekšsēža vietnieks, Pensionāru apvienības valdē, Sv.Jāņa draudzes padomē, TLTA semināru izkārtošanā un uzņemot nolasītos referātus video lentēs.

Apbalvots ar LNAK Atzinības rakstu par trimdas norišu dokumentēšanu audio un video lentēs.

PROFESORA JĀZEPA VĪTOLA BĒRNĪBA UN SKOLAS GADI

Jāzeps Vītols dzimis 1863.gada 26.jūlijā Ģīmja dzirnavās, starp Valmieru un Valmieras draudzes skolu. Māte Anna Vītola, dzimusi Neimane, tēvs Jānis Vītols, skolotājs Jēkabpils pilsētas skolā.

Pirmais šūpulis bijis stopa mērs, jo māte palaidusi Jāzepu pasaulē divus mēnešus pirms laika. Sildījusi mazo Jāzepu ar karstām smiltīm. Ar visu šo esot kļuvis par mazu blandoni. Jāzeps ir piektais no astoņiem Vītolu bērniem.

"Grosamma" - vecmāmuļa no mātes puses, nomizojusi mazbērnus par izdarītām blēņām. Daudz laika pavadījis Valmieras draudzes skolā, kur radinieki: skolotāji Brēzes un Milleru ģimenes deva viesmīlīgu pajumti, kamēr tēvs bija Jēkabpilī. Draudzes skolā Jāzepu saistīja tumšbrūnās ērģeles ar pedāli, melniem apakš- un baltiem virstaustiņiem. Tas tomēr bija kaut kas cits, nekā diloniskā četrstūņa kaste - tāfelklavieres zālē.

Vītolu ģimene, skolas darba dēļ, pārceļas uz Jelgavu. Mazā Jāzēpa ienaidnieki - zēni sauc viņu par "Joski". Jāzeps prasījies

mātei, kā tāds vārds radies? Mātes atbilde: Jēkabpilī parādījies kāds mazs žīdu puika, kas skaisti spēlējis vijoli, tā arī māte nolēmusi saukt savu nākamo zīdaini par Jāzepu, un viņam būšot jāspēlē vijole. Ar savu ārieni zēna gados Jāzepts tiešām to atgādinājis. Apmēram 45 gadus vēlāk, staigādams ar makšķeri pa Pabažu meža ceļu gaŗām vācu bērnu patversmei, Jāzepts dzirdējis zēnus izsaucamies: "Seh, seh, der alte Jud geht wieder angeln". [1]

Māte stāstījusi, ka bezmaz gadu vecs Jāzepts jau dziedājis skaidri sadzirdamas melodijas, runāt mācījies tikai vēlāk. Māte ar asarām acīs piedeva grēkus, jo tādu Jāzepam bērna gados ne mazums.

Tēvs bijis stingras dabas, bet pie klavierēm satikuši labi. Laikam vēl neveiklie un, droši vien, ne katreiz rūpīgi nomazgātie Jāzēpa pirksti tēvam tomēr sagādāja zināmu patiku.

Tēvs nav bijis sevišķi mūzikāls, bet seminārā ievingrinājies vijoles un klavieru spēlē. Mātei esot bijusi skaista balss. Ģimenes valoda ir vācu, tikai pēc konservātorijas beigšanas Jāzepts sāk nopietni mācīties latviešu valodu.

Sešu gadu vecumā Jāzepts sāk skolas gaitas. Sevišķi centīgs skolnieks neesot bijis, lai gan mācības veicās viegli. Jau no mazotnes mocījies ar galvas sāpēm, kādēļ bieži kavējis skolu. Četriņnieku dabūjis par daiļrakstīšanu un dziedāšanu. Bijuši priekšmeti, ko nevarējis ciest, un tanīs arī neko nav darījis. 15 gadu vecumā Jāzepts nobeidz skolu un ir jau iemanījies kā pianists un vijolnieks. Ap 1879. un 80. gadu Jelgavā nebija nevienas māju balles, kurā nebūtu no agra vakara līdz vēlām rītam bungāti dancis pēc danča, tā arī pats nekad dejojot neiemācījies. Netrūka arī nelūgto serenāžu, kad pusnaktī nostājušies: Jāzepts Vītols, Kārlis Monkievičs, Nikolajs Allunāns un Viljams Volfrāms zem meiteņu pansionāta logiem dūšīgi uzrāvuši: "Lebt die alte Otto noch, Otto noch, Otto noch". [2] Vecais Otto bijusi bumbas apaļā, astmatiskā pansionāta mamma.

Jelgavas reālskolā mūzikas teoriju Jāzepts mācās pie Rūdolfa Posteļa un klavieres pie Ludvika Bētiņa. Slepēni gājuši uz kaimiņu dārzu pēc gardiem bumbieriem, lai dažkārt dancotu zem tēva nežēlīgās siksnas. Jāzepts sācis mācīties vijoli pie Kārļa Rapas Jelgavā. Bet pēc laika - ja mūzikāli Jāzepts vijolei bijis kaut cik nobriedis, tad tehniski esot vijoles spēli sakropļojis. Nodibinās kvartets: Raps 1. vijole, Vanachs 2. vijole, Vītols brača

un Krīdners čello. Cik arī tanīs diletantisma ziedi neplauka, kur gan citur būtu iespēja sadraudzēties ar Ditersdorfu, Haidnu, Mocartu, jā, pat Bethovena vieglākiem kvartetiem.

Pusaudža gados - neaizmirstamās vasaras jūrmalā pie Bigauņciema, kur Slokas upīte un Ķemeru meži, gulēt Meņģelsona tēva šķūnītī augšā sienā, rītā nopeldēties jūrā. Vest sālītus brētliņus ar Meņģelsona Paulīni uz tirgu, vēžošana, makšķerēšana, sēnes, ogas. Ar laivu rāmajos jūras ūdeņos naktī ar degošu lāpu: "līgo laiva uz ūdeņa". Jāzeps izlūdzas zvejnieku Pēteri paņemt viņu līdzī selgā zvejai. "Pēter mīlo, ņem mani līdzī". "Nu kāp iekšā".- Pēteris atbild, lai pēc kāda laika nicinoši skatītos uz Jāzepa pusi: "Atkal mencas baro".Bet tas Jāzepu neatturēja braukt atkal selgā.

Klavieres jūrmalā līdzī paņemt nevarēja. Bija žēl jaunā sarkankoka Mellenius un Tasselt, transports "sūdu ratos" pārāk riskants.

1880.gadā, tā tad 17 gadu vecumā, Jāzeps dodas uz Pēterpili, lai iestātos slavenajā konservātorijā.Raps teicis: "Spēlējiet Šopēna noktīrni Fis un valsi Cis - gan jau manīs, ka Jūs iesācējs neesiet".

"Konservātorijā mani saņēma bargi.Eksāmenā man prasīja, kamdēļ esot izvēlējies braču; laikam neizdevies vijolnieks?- Brīvvieta?- jā, tekošā mācības gadā tādas bračas klasē neesot. Visām cerībām gals! Uz to reaģēju ar vienīgo, kas manā arsenālā bija (jo savu Kreicera etīdi droši vien nospēlēju uz caurkrišanu) - ar baltām asarām šņukstēdams stāstīju par manas māsas sarakstīšanos "ar direktoru Davidovu". Priekšsēdētājs izrādījās par laimi pats Davidovs - tapa uzmanīgs; paķēra manu mūzikālo dāvanu biļetenu: "tieši harmonijas klasē? Tā tad mūzikāls". Un, lūk - Jelgava mani izsargāja, glāba mani Posteļa un Rapas labie gari. "Lūkosim!" teica Davidovs; mans liktenis bija izšķirts negaidīti man par labu".

Tā Jāzeps iekļuvis bračas klasē pie Veikmaņa un, protams, obligātajā klasē pie prof.Černija. Tur viņš sadraudzējās ar Jāni Sērmūksli, kuŗa absolūtā dzirde nosaukusi Pēterpils neskaitāmo baznīcu zvanu toņu augstumu. Sērmūkslis vēlāk bija ērģelnieks Liepājas Trīsvienības baznīcā - lielākās ērģeles Latvijā, ar 131 balsīm - reģistriem, kamēr Doma baznīcas ērģelēm Rīgā - 124 balsis - reģistri.

Konservātorijā Jāzepam mācības veicas labi. Jau otrā gadā viņu ieskaita orķestrī, kā arī kvartetā, paša direktora Davidova vadībā. Kvartetā Jāzēpa spēle bija īsa. Prof. Auers, noskaidrojot un izrāvis lociņu no Jāzēpa rokas, aizsviedis pāri istabai otrā kaktā un lauzītā krievu valodā noklīdzis: "Jūs gribiet spēlēt kvartetā, bet jūs neprotat turēt lociņu".

Mācību gaitā Rimskis-Korsakovs, noklausījies Jāzēpa modulācijas -prelūdiju, ieliek atzīmi "6" piecnieka vietā. Tā novērtējot Jāzēpa darbam uzsvērtu atzinību.

Tanī laikā Jāzēps sāk iepazīties ar Pēterpils latviešu studentiem. Tuvas attiecības veidojas ar brāļiem Jurjāniem.

1885.gadā Vītols komponējis korim dziesmu "Bērzs tīrelī" ar tekstu krievu valodā, ko Vensku Edvards latviskojis 3.Latviešu dziesmu svētku programmai 1888.g. Rīgā. Dziesmu svētku virsdiriģents Vīgners Ernests pārmetis Vitolam: "Kāda grūta dziesma. Korjiem vajag rakstīt vienkāršāk". Ar visām grūtībām "Bērzs tīrelī" guvis vienu no lielākiem aplausiem kopkožu atskaņojumā.

Jāzēps pavadījis uz klavierēm Jurjānu Andreju viņa mežraga beigu eksāmenā Davidova un vēlākā direktora Rubiņšteina priekšā. Nekāda pārticība Jāzepam Pēterpilī nav bijusi, par ko liecina viņa paša teiktais:

"Labprāt apciemoju Andreju viņa tumšajā, plašajā un tukšajā dzīvoklī; un jāatzīstas - visbiežāk, kad manas ķečas bija caurumainas: Somu baznīcas mājā vienmēr atradu glāzi tējas, riecienrupjas maizes, dažkārt sviestu, cietus kā klints ķimeņu sierīgus. Kad vecākais no brāļiem Jurjāniem, Pēteris, viens pats mājā atradās, tad dažkārt izcēlās konflikts. Man šodien vēl skan ausīs Pēterļa cietais: "Iedzer šņabi - dabūsi šķiņķi!"- "Bet, Pēterīt, tu taču zini, ka tas man dara galvas sāpes".- "Iedzeļ šņabi, dabūsi šķiņķi!"- Andrejs nekad tādas audzināšanas metodes nepielietoja. Kādu vakaru, taisni no konservātorijas pie Jurjāna nocilpojis, tam rādīju tikko Johansenam gatavotu imitācijas darbu. Uzmanieties, tas teica: šis Jāzēpiņš būs kādreiz Latvijas lielākais komponists! Vārds, kas Jurjānu ne mazāk godināja kā mani, pārsteidza. Skaudības Andrejā nebija. Un es biju vēl pārāk "bērns" (man no studentiem piešķirtā palama), lai šādu vārdu nopietni ņemtu.-

Jauna pasaule atvērās, kad Rimskis-Korsakova vadībā Jāzēps

sāk mācīties kontrapunktu un fūgu - komponēšanas teoriju.

Davidovs, dzimis Kuldīgā, konservātorijas direktors, ļoti apdāvināts diriģēšanas un kamermūzikas profesors, bija Jāzepa sargeņģelis. Vītols šinī laikā bija sasniedzis jau atzīstama pianista klasi, par ko liecina šis citāts:

Biju samērā diezgan veikls pianists, starp mana laika teorētiķiem diezgan rets izņēmums; un kā tāds tiku bieži komandēts pavadīt, sevišķi Everardi klasē. Baudas pilnas bija stundas pie temperamenta bagātā italiešu maestro. Stāv, p.p., kāds žīdiņš uz skatuvītes un kiedz-kā krievi mēdz sacīt - "blagim matom". [3] Everardi viņu pārtrauc ar bargu sitienu uz klavieŗu vāka, sprauslodams: "Saki, lūdzu, tev vēders vesels?" Žīdiņš bailīgi: "Vesels, profesora kungs". - "Bet (visžēlīgā izteiksmē) kāpēc tu tā kliec?" Nospļāvās trīs reizes - un tūliņ atkal glāstīja satrūkušos nabadziņu. - Sevišķi daudz, kā jau teicu, mantoju no pavadījumiem operas klasē.

Davidovs man uzticēja kādai ļoti jaunai, labas balss, bet maz prakses apgādātai dziedātājai divu nedēļu laikā iekalt *Nāras* galveno partiju. Debitante neizrādījās pārāk kaislīga pie uzdevuma; dažkārt, jau vienpadsmitos pie viņas durvīm pieklauvējot, modināju viņu no saldā miega. Pirmais lasīšanas mēģinājums deva neapmierinošus rezultātus; un ar Davidova dūsmīgiem vārdiem "ko tad Vītols darījis?" - biju uz laiku nežēlastībā kritis. - Davidovs arī uzņēmās nepateicīgo uzdevumu ievest mani diriģenta elementārā praksē: vairākas reizes man iespieda taktszizli rokā, lai novadītu kādu savu partitūru. Parasti tas notika pēc negulētas nakts; jo tikai īsi priekš mēģinājuma biju paspējis norakstīt beidzamo orķestra partiju. No uztraukuma gluži neapzinīgs, tikko ceturto takti sizdams, biju savu partitūru parasti šķirstījis līdz ceturtai lapaspusei; tad Davidovs smiedamies mani atsvabināja no dullā taktszižļa un, atestēdams manu galīgu nederību, pats stājās manā vietā. Biju prātīgs diezgan, lai arī vēlāk nekārotu pēc diriģenta lauriem; tas mazumiņš, ar kuŗu kādreiz savā mūžā plātījos, bija tikai uz ārieni.

Samērā agri Vītols atklājis, ka fūga ar instrumentāciju neiet roku rokā. To saka arī Rimski-Korsakovs - komponēt un instrumentēt - divas šķirtas dāvanas.

Uzdevums : trīs "romances". Nonesu; Rimski-Korsakova

spriedums: mūzika varbūt nav slikta, "bet tās nav romances". Vēl trīs. Un vēlreiz trīs - bet katreiz tā pati lakoniskā kritika. Tad notika tas, kas - manus divdesmit divi gadus ievērojot - gan notikt nedrīkstēja; man sāka karstas asaras tecēt pa vaigiem un ne pa jokam vien. Bet Rimskis, nebūt ne kustināts, tikai teica: vēl trīs. Visu savu dūšu saņēmis, sarakstīju trīs pēc manām domām manis necienīgas dziesmiņas, šķietami nodrāztas pavadījumos; un par izbrīnu sekoja mierīgs: "Nu lūk, tās ir romances! Tikai šo gan neizdodiet; teksts pārāk savāds". Lieta gāja ap kāda jaunekļa jūtu "izgāšanos"; trīs mīļākās, starp kuŗu miesīgām un garīgām priekšrocībām dziesminieks lāga nevar izšķirties.- Tagad lasu, ka Mocarta *Veilchen* arī neesot dziesma, bet "drāmatisks skats". Un Rimskis, klausīdamies daudzsmādētās Jāņa Kalniņa dziesmiņas, droši vien teiktu: "Jā, tās ir romances". Tikpat droši, ka vēl šodien atraidītu pusi no manām vēlākām dziesmām.

Tā bija vienīgā reize, kad ar Rimski-Korsakovu nesapratāmies. Vairāk jocīgas dabas bija cits mazs incidents. Rādīju viņam "horovoda" veidīgu korīti. Teksts penetranti krievisks; mūzikai virsraksts "Tautiskā garā". "Bet kādā tautiskā garā?" vaicāja Rimskis. Es: "Varbūt krievu!" Iss klusums: tad Rimskis, savu bārdū glaudīdams, ar labsirdīgu smīnu: "Nu to labāk atmetiet!" Bet eksāmenu žurnālā viņš par tekošo gadu bija ierakstījis: "Oriģināls; varbūt tādēļ, ka latvietis". To gan lasīju tikai gadiem vēlāk nejauši, inspektora žurnālu šķirstot.

Rimski-Korsakovs lepojās ar savu labāko skolnieku Jāzepu Vītolu Glazunovam, liekot Vītolam spēlēt uzdevumos uzrakstīto klavieŗu Sonātu. Glazunovu šī Sonāta savaldzina ar temu skaitumu un svaigumu.

Vītols strādā daudz ar klavieŗu privāttundām, tā nopelnot vairāk, kā vajadzīgs iztikai. Kad atliek laiks konservātorijas mācībām? Laimīgā kārtā saimnieki ir pilnīgi immūni pret mūzikāliem trokšņiem. Vītols sāk strādāt ap 10 vai 11 vakarā pie konservātorijas uzdevumiem un beidz ne agrāk kā 6 vai 7 no rīta, ja sveču krājums to atļāva. Miega trūkums tomēr veselībai nekaitēja.

"Atceros, ka gaišajos pavasaŗa rītos bieži tiku uzjautrināts no ŗurku ģimenes, kas - klusumam iestājoties - istabas kaktā manu

acu priekšā uzveda viskomiskākos baleta un cirkus skatus; notika arī tā, ka tās sabaidīju, aizdzinu saviem skaļiem smiekliem. No mazāk jaukiem un patīkamiem atdusas biedriem - plakanapaļajiem brūnīšiem - gan dabūju dažkārt daudz ciest, sevišķi rudeņos, Pēterpilī atgriežoties; vai tad nu pa vasaras brīvdienām mana gultas vieta būtu tukša stāvējusi. Kāvos ar uguni un zobenu; bet tikai jau uz novembra pusi varēja runāt par pamieru, līdz ienaidnieku bataljoni pa brīvlaiku atkal pieauga.

Jautājumu, kā strādāt: ar vai bez klavierēm? - Rimskis sarunās atstāja neizšķirtu. Pats viņš, cik nopratu, klavieres savam darbam nelietoja (un tomēr lasām viņa *Letopisā*, ka viņš kādu vasaru neesot komponējis, jo bijis bez klavierēm). Zinām, ka Čaikovskis un Glazunovs mēdza improvizēt. Glazunovs man reica, ka neķeroties pie kāda darba uzrakstīšanas, pirms tas galvā neesot galīgi skaidrs, Noklausījos, kā viņš savā Ozerku vasarnīcā ņemās ap savām klavieru fugām - "mīlu pabungāt!" Larošs kādreiz mēdīja Čaikovski pie darba. Uzdūries, savu klavieru koncertu rakstīdams, uz kādu grūtāku pasāžu, viņš - līdz zilām dusmām - nežēlīgi ap to mocījies. - Glazunovs apgalvoja, ka instruments ierosinot viņa fantaziju. Darbus tieši no klavierēm norakstīt - kopista paņēmiens; pazīt tādus var no parasti neizbēgamām harmoniskām kļūdām. Kad manas rokas vēl bija labā kārtībā - arī mīlēju pabungāt; bet mokas vienmēr cietu no aizdomām, ka kāds klausās - un ja arī tikai apkalpojošs gars. Kad labā roka man vairs lāga nepadevās, manī auga it kā naidis pret instrumentu; tagad rakstu tikai vairs bez klavierēm, tās ja daudz vienīgi kontrolei lietodams. Jau mana sieva žēlojas, ka manus darbus dzirdot vairs tikai pirmuzvedumos. Bet tomēr neieteicu - sevišķi jauniem autoriem - palaisties uz iekšķīgo dzirdi vien.

1886.gada marts - beigu eksāmeni.

"Visiem viens un tas pats uzdevums: simfonijas pirmā daļa; operas skats - šķiet, no "Borisa" (?), koris a capella "*Kad grūtā brīdī...*" Vai pavadītais darba gads lika manīt - ar simfoniju netiku visai viegli galā; ilgi meklēju pēc pirmās temas. Kori uzrakstīju tikai beidzamā naktī, divas taktis Grīgam nočiepdams. Tomēr liktenīgajā maija dienā, plkst. 6-os, biju - kā pavēlēts-direktora Davidova kabineta priekšistabā, bet ar tik mocošām galvas sāpēm, ka palūdzu atļauju nospēlēt savus darbus slapju

dvieli ap galvu. Un - vispārīga jautrība! - ienākot ieraudzīju Davidovu gluži līdzīgā galvas rotā...

Antipova un mana simfonija tika atzītas par piemērotām izpildījumam svinīgajā aktā Miķeļa pilī. Citu rītu devos pie Rimskā partitūras sīkākai kontrolei. Atstājot klasi, satiku Davidovu: "Sveicu ar zelta medaļu, nolēmām jūs saistīt konservātorijā kā teorijas pasniedzēju!"

No negaidītā prieka galīgi apmulsis, stāvēju labu brīdi konservātorijas durvju priekšā. Tad iedrāzos tuvajā telegrafa birojā, vēstīju par savu laimi vecākiem Jelgavā. - Tie bija divi: Rimskis-Korsakovs un Davidovs, kas ar vienu vārdu man atvēra darba un goda pilnas nākotnes vārtus; man - latvietim! Un to viņi darija, manis ne ar vienu vārdu nelūgti. Paldies tiem, kas - man ticēdami, man roku sniedza, kad tālāk par rītdienu ceļa nesaredzēju.

Akts - Miķeļa pilī - notika ar visu tolaiku svinīgo ceremoniālu. Rimskis-Korsakovs diriģēja manu simfoniju; Antipovam vairāk aplaudēja. Par savu zelta medaļu drīkstēju lielknāzei Aleksandrai Josifovnai roku skūpstīt. Pēc tam - jau minētā dieneja pie barona Derviza. Mani izsmēja: savas divas ieejkartes aktam biju - uz Jelgavu nosūtījis, kad pašā Pēterpilī tādas vai ar zeltu atsvēra. Nebija man prātā nācis taujāt pēc akta recenzijām; tikai tēvs vēlāk sadabūja izgriezumu no *St.Petersburger Zeitung*. Tanī bija sacīts: *ein junger Lette aus Mitau*;[4] *Mitausche Zeitung* *pārdrukāja: ein junger Balte aus Mitau*".[5]

Tā 23 gadu vecumā Jāzepe Vītols nobeidz konservātoriju ar atzinīgiem vārdiem Davidovam:

"Bet Davidovs labi zināja, kas konservātorijai bija pirmā kārtā vajadzīgs: tie tehniskie pamati, kuŗi to drīz nostādīja vienā no pirmajām vietām kontinentā. Viņa režīmu atšķīra arī tā romantiskā atmosfaira, kaut kas vārdiem neizsakāms, kas, vēl dzīva arī zem despota Rubiņšteina, uz laiku pavisam nozuda viņa bālo pēcnācēju Johansena un Bernharda direktorātā. Līdz Glazunovam. Bet tā laikos konservātorijā jau skoloja līdz 2000 audzēkņu (Rubiņšteina laikā - ap 500); un tas lielā mērā mazināja intimitāti darbā - konservātorija tapa par mākslas industrijas centru, lai arī ne bez daudz pievilcīgākām pusēm".

Jāzepe Vītols pārbrauc mājās 1886.gada pavasarī ar zelta medaļu un māte izsaucas: "Bet kāds tu izskaties. Tavās drēbēs jau var sabāzt divus tādus, kā tu!"

TULKOJUMI

1. "Skat, skat vecais žīds iet atkal uz zveju".
2. "Vecais Otto dzīvo vēl, Otto vēl, Otto vēl".
3. Bezkaunīgi lamāties krievu valodā.
4. Viens jauns latvietis no Jelgavas.
5. Viens jauns baltietis no Jelgavas.

*

VĒRES

Jāzeps Vītols: Manas dzīves atmiņas.
Jānis Cīrulis: Mūzikanta piezīmes.
Jēkaba Graubiņa redakcijā: Rakstu krājums 1944.gadā par
Jāzepu Vītolu.
Laikrakstu un žurnālu publikācijas.

Visu daudzo ezerā ietekošo upju ūdeņus ezers savāc sevī it kā kādā traukā, par ko senatnē tā nosaukums bijis arī Trauka ezers. Burtnieku vārds ir pieminēts jau 1366.gadā kādā dokumentā un ir viens no senākiem vietu apzīmējumiem chronikās. Par paša Burtnieka vārda izcelsmi pastāv vairāki plaši pētījumi. Pieminēšu tikai Burtnieku ezera vārda izcelsmes ticējuma vai teikas stāstu. No seniem laikiem jau tautā pastāvēja uzskati, ka tas cēlies no senlatviešu gudrajiem rakstu pazinējiem, tā sauktiem "Burtniekiem". Tie bijuši sevišķi apdāvināti priesteri un dziesminieki - burtu pazinēji, kas pēc vācu bruņinieku uzvaras par latviešu ciltīm un ar senticības zaudēšanu kā gudrajo kārtā nogrimuši līdz ar savu Burtnieku jeb Gaismas pili Burtnieku ezerā. No šiem gudrajiem Burtnieki un Burtnieku ezers ieguvis savu nosaukumu. Uz Burtnieku pilskalna pusi ved simts gadu vecu ozolu gatve.

Liela daļa no ezera gultnes un piekrastes ir smilšaina, ar ko izskaidrojama tā ūdens tīrība, kas satur sevī daudz skābekļa. Senākos laikos tas bijis bagāts ar zivīm. Sevišķi garšīgi bijuši Burtnieku ezera iecienītie plauži. Vēl Latvijas valsts laikā Burtnieku ezerā bez pieminētiem plaužiem bija arī citas zivis: līdakas, līņi, raudas, vēdzeles un asaņi. Ezera dibens krastu tuvumā bija stipri lēzens. Vēl tagad atceros, kā piecu gadu vecumā es, tajā iebriods, pacēlu kādu lielāku plakanu akmeni un pašam par lielu pārsteigumu zem tā atradu paprāvu, melnu vēzi, kas dusmās par traucējumu ūdenī draudoši vicināja savas lielās spēles. Šis mazais starpgadījums liecina par toreizējo vēžu un zivju bagātību ezerā.

No putniem ezerā un ap tā krastiem bija lielie zivju ērgļi, vairākas pīļu sugas, gauri, ezergaiļi, krastu bezdelīgas, ķīvītes, gorīši un citi putni.

Par paša ezera rašanos un vietu ir daudz nostāstu, teiku, ticējumu un aprakstu. Pieminēšu vienu, ko pats vēl bērnībā esmu dzirdējis. Vecajam vecītim, makšķerniekam, bija arī kāds laiciņš jāpagaida, kur steigties viņam nebija un es, mazs zēns, labprāt pabradājos ezermalas ūdenī. Vecītis man pastāstīja par ezeru un ar lielu pārliecību manī mēģināja iepotēt ticību, ka Burtnieku ezerā senatnē esot nogrimusi kāda baznīca un, ka sausās vasarās ūdens līmenim nokrītoties zemu, ezera vidū atsedzoties baznīcas krusts. Tādu krustu dabūja redzēt speciāli izraudzīti cilvēki,

jo visiem pārējiem to ieraudzīt gan nebija lemts. Patiesībā, ūdens līmenim sausās un karstās vasarās nokrītoties, ezerā atsedzās kāds milzu laukakmens, uz kuŗa virsmas bez iekaltas krusta zīmes bijušas arī vēl redzamas svītras un citi apzīmējumi. Tās bijušas senas robežu zīmes latgaļu, lībiešu un igauņu ciltīm, kas pie ezera te sanākušas kopā. Vecītis bija priecīgā un labā stāstīšanas omā un turpināja.-

Bijusi jauka, gaiša un saulaina vasaras diena. Ļaudis plāvuši un grābuši jau izkaltušo sienu gubās un kaudzēs vienā darba laidā un steigā. Te, kur bijis, kur nebijis, pie skaidrām debesīm parādījušies lieli, tumši, nejauki baurojoši, mākoņi. No lielām izbailēm dažiem mutes vien palikušas vaļā, citi izbailēs sastinguši un domājuši, kas te nu būs? Tikai viena jauna un ģipra ganu meitene, no pirmām izbailēm attapusies, varējusi rūkoņā saklausīt it kā tādus vārdus kā Bur, Bur, Bur... Viņa izstiepusi savu roku pret tumšajiem mākoņiem, izteikdama savu domu, ka tas taču esot pats Burtņieku ezers. Ezers, izdzirdējis savu īsto nosaukumu un vārda minēšanu, tūlīt palicis pavisam laipns un mierīgs un ar visiem saviem ūdeņiem nolēmis nolaisties un palikt tajā vietā, kur tas vēl šodien atrodas.

Bez visiem nostāstiem un teikām par Burtņieku ezeru tam patiesībā pieder dažas īpatnības, kādas nevienam citam ezeram nav dzirdētas. Dažas no šī ezera īpatnībām arī es vēl savā bērnībā esmu dzirdējis vai redzējis.

Tā klusās vasaras naktīs stundu vai vēlāk pēc saules rieta, kad dabā viss ir kluss, kad kokiem pat lapiņas nekust, dzirdama virs ezera noslēpumaina, melodiska šalkoņa līdz ar čalojošu ūdens viļņošanu. Ezers it kā atdzīvojies, tas it kā stāsta vai vēsta, tā darbošanās vasaras naktīs ir burvīga, melodiska un dzīva. Šī čalošana, šis melodiskais priekšnesums pēc 2 -3 stundām apklust. Šo čalošanu esmu pats dzirdējis un varu vēl labi atcerēties.

Ziemā, kad ezera ūdens kārtā bija pus pēdu dziļumā sasalusī ledū, lai saīsinātu ceļu uz Rencēniem, kur dzīvoja mana vecmāmuļa, braucām pāri Burtņieku ezeram, tad zem ledus varēja sadzirdēt maigas, dziedošas skaņas. Tās bija ļoti īpatnējas un pastiprinājums tautas ticējumam, ka šīs skaņas ir no baznīcas ērgelēm, kas ar visu baznīcu nogrimušas Burtņieku ezerā. Arī šīs melodiskās skaņas esmu dzirdējis.

Ziemā, kad ledus kārtā ezerā bija sasniegusi ap pus pēdas biežumu, tad tā pēkšņi ar lielu dārdošu troksni sāka plīst pušu, izveidodama 2 -4 metrus platu iezu, parasti divas iezes visā ezera virsmā, kuņas ledū izskatījās kā vaļējas, tekošas upes, un visu ziemu vairs neaizsala. Māte ar mums, mazajiem bērniem, tad vairs ezeram pāri nebauca, jo tas bija par riskantu, tā arī es šīs iezes nekad neesmu redzējis. Pat mana vecmāmuļa, braucot no Rencēniem uz Burtņiekiem mūs apciemot, vaļsirdīgi atzinās, ka viņa ļāvusi vectētiņam ar kamanām un zirgu pārbraukt nedrošākajām vietām, bet drošāki jutusies ejot kamanām iepakaļus kā kamanās sēžot. Visām šīm ezera īpatnībām ir savi dabiski cēloņi: gaisa atbrīvošanās, ledus saraušanās lielajā salā, nevienādu gaisa slāņu maiņa, atbalss un tamlīdzīgi cēloņi.

Šeit būtu pieminama kāda manas bērņības epizode, kas arī saistīta ar Burtņiekiem un Burtņieku ezeru. Šeit pirmo reizi dabūju redzēt un apsveikt toreizējo Latvijas pirmo ministru prezidentu Dr.K.Ulmani. Burtņieku ezera apkārtnē bija auglīgākie Vidzemes tūrumi un zāļu bagātākās pļavas. Viss tas jau pirms Pirmā pasaules kara Burtņiekos bija veicinājis lopkopības un piensaimniecības attīstību. Tur audzēja (Holšteinas) piena govīs un sugas lopu audzēšana un piensaimniecība bija uz augstas pakāpes, tāpat arī Garklāvos sierniecība. Pēc Latvijas valsts nodibināšanas valdība bija nolēmusi Burtņiekos ierīkot lauksaimniecības skolu. Šajā sakarībā 1920.g. pavasarī Burtņiekos bija paredzēts Latvijas pirmā ministru prezidenta Dr.K.Ulmaņa apciemojums.

Tas pieaugušos, bet sevišķi mūs, mazos bērņus, pacēla neikdienišķa notikuma gaidās. Interese bija lielu lielā, bija iztēles un minējumi, kāds gan varētu izskatīties tāds augsts viesis - pats ministru prezidents. Toreizējos laikos vēl nebija ne radio, nedz televīzija, tad vēl bija veca paraža stāstīt bērņiem daudz pasaku. Toreizējās pasakas bija ar labu un pamācošu saturu, bet bija arī pasakas, kas stāstīja par lepniem karaļiem zelta tērpos ar dārgiem kroņiem uz viņu galvām. Tādā sakarībā laikam arī mana bērņa fantazija bija iztēlojusi sagaidāmo augsto viesi kā kādu spožāku tēlu. Un kad Dr.K.Ulmanis nāca lejā no Burtņieku pilskalna ar visu savu pavadoņu svītu pretim Burtņieku ezera krastmalai, kur bija norīkotas vairākas laivas izbraucienam pa Burtņieku ezeru,

tad mēs, visi bērni, skrējām svītai pretim lai viņu redzētu un apsveiktu. Tajā svītā visspožākā persona bija Dr.K.Ulmaņa adjutants virsnieks Lūkins, kuņģis bija tērpies Latvijas armijas izskatīgajā uniformā, ar armijas parādes cepuri galvā. Dr.K.Ulmani vēl nekad nebiju redzējis, tādēļ viņu arī nevarēju pazīt. Tad savā bērna prātā noturēju adjutantu Lūkinu par pašu ministru prezidentu. Labi, ka pieaugušie mani pamācīja. Dr.K.Ulmanis toreiz bija braša auguma, vingras stājas cilvēks, gāja neapsegtu galvu, tērpies vieglā gaišpelēkā vasaras uzvalkā. Viņš soļoja svītas un pavadoņu vidū, rokā griezdams lielu Burtnieku ezera niedru, viņam blakus adjutants Lūkins. Šis skats iespiedies manā bērna atmiņā un vēl šodien to atceros.

Apbrīnošanas vērts bija arī latviešu milzu roze pie Burtnieku ezera, kas bija izaugusi vidēja koka lielumā, tai ziedi bijuši tējas krāsā, pie kuņģiem tikuši klāt tikai ar gažām kāpnēm. Tāda lieluma roze bijusi liels retums. Tā bijusi iestādīta pirms apmēram 100 gadiem, gājusi bojā Latvijas bargajā ziemā - 1939.gadā, kas bija nepieredzēti auksta ar baismīgu salu un kas izsaldēja daudzus augļu kokus. Rozi braukuši apbrīnot Tērbatas universitātes profesori. Iespējams, ka Tērbatā ir arī tās uzņēmumi. Rozes nosaukums bijis Maršāls Nīls un tās celms vēl 1944.gadā bijis tanī vietā.

Kāds gan būs šis teiksmainais ezers, kad saņemsim to atpakaļ? Vai tā ūdens līmenis būs vēl vairāk nokritis un pats ezers savos apmēros sarāvis un sarucis? Arī tam nav bijis agrākais miers un klusums Latvijas okupācijas gažajā laikā. Arī zivju tajā vairs nebūs daudz. Ierīkotā jachtkluba dēļ cietusi agrākā ezera romantika, tā miers un klusums padzīti. Burtnieku tuvumā arī uzcelts piemiņklis kritušajiem sovjetu kareivjiem, Latvijas valsts iznīcinātājiem. Vai tā visam tam vajadzēja notikt un būt?

Teiksmainais dzimtenes ezer, paliec atmiņās tāds pat jauks, kāds toreiz bijī! - Un celies atkal augšā no dzelmes, tur uz laiku nogrimusī, Latvju Gaismas pils!

ANITA MOLLERE-VAIVARE

Dzimusi 1958.g.30 jūnijā Toronto. Beigusi TLB Sestdienas skolu, TLTA ģimnaziju un skolotāju kursus pie TLB Sestdienas skolas. Skolas laikā darbojusies Gaujas gaidu vienībā. Līdzdarbojusies 3 gadus TLTA Latvisko zināšanu semināru vadībā. Strādā kā skolotāja TLB Sestdienas skolā 13.gadu. Apbalvota ar TLB Sestdienas skolas labvēles nozīmi sudrabā un zeltā. Korporācijas Spīdola locekle. Precējusies ar dāņu izcelsmes ģeologu Eināru Molleru. Ģimenē divi dēli un meita - latviešu skolas audzēkņi.

Intereses: daba, rokdarbi un klasiskā literatūra.

SENČU MANTOJUMS

(Īsreferāts 1989.gada 5.martā)

Mūsu senči ir pieskaitāmi pie vienas no vecākām kultūras tautām Eiropā. Latviešu civilizācijas un kultūras vēsture ir ļoti sena. Tās pirmsākumi meklējami vairākus gadu tūkstošus pirms Kristus dzimšanas.

No vēstures mēs zinām, ka senlatvieši ir dzīvojuši, galvenām kārtām, gar jūras, upju un ezeru krastiem. Zemes videne tad vēl bijusi klāta ar mežu biezokņiem, jeb mūža mežiem. Viņu nodarbošanās bijusi: lauksaimniecība, zvejniecība, dravniecība un medniecība. Iedzīvotāji dzīvoja pa ciltīm ar cilts virsaiti priekšgalā, kas rūpējies par cilts drošību un sadzīves kārtību.

Šāds pionieru dzīves veids prasīja no iedzīvotājiem smagu darbu un norūdīšanos. Lai attīstītu lauksaimniecību vajadzēja izcirst mežus un izlauzt celmus. Zvejniekus jūgas gaitās apdraudēja vētras. Strādīgums, uzņēmība un drošsirdība palīdzēja mūsu senčiem ne tikai eksistēt, bet sasniegt pat zināmu labklājību.

Šīs pozitīvās īpašības arī šodien ir raksturīgas latviešu tautai. Tās mēs esam paturējuši mantojumā. Senču gars ir vērojams daudzās kultūras nozarēs: mākslā, literatūrā un tautas dziesmu melodijās.

Mūsu senči bija lieli dziedātāji. Dziesmas viņi mēdza dziedāt gan ikdienā, gan svētkos un godībās.

Laika plūsmā katra paaudze pārņēma agrāko paaudžu sacerētās dziesmas un arī radīja jaunas. Gleznainā valodā izsakoties, dziesmas tika kamolā. No dziesmu kamoliem pildījās dziesmu pūrs. Šīs dziesmas tika nosauktas par tautasdziesmām, un tās glabājās tautas atmiņā.

Bez tautasdziesmām mēs esam no mūsu senčiem arī mantojuši: pasakas un teikas, mīklas un sakāmvārdus. Viss šis mantojums pazīstams zem apzīmējuma: "Tautas gara mantas".

Jaunākos laikos, kad attīstījās grāmatniecība, radās tautas darbinieki, kas saskatīja vajadzību "gara mantas" sakopot no tautas atmiņas rakstu krājumos.

LATVJU DAINAS

Ievērojamākais latviešu tautasdziesmu vācējs un to variantu sakārtotājs bija Krišjānis Barons. Šim milzīgam darbam viņš ziedoja savus labākos dzīves gadus.

Krišjānis Barons savus savāktos un sakārtotos tautasdziesmu krājumus nosauca par "Latvju dainām" un tos sadalīja piecās daļās jeb sējumos:

1.daļa: "Cilvēka mūža ritums". Krājums iesākās ar tautasdziesmām par piedzimšanu:

*Pirtī dzima gudri vīri
Zem slotiņas žagariņa;
Stallī bērī kumeliņi
Pie dzeltenas auzu siles.*

un nobeidzās ar nāvi un bērēm:

*Visi gailīši, dziediet,
Dienavidu saņemdami;
Visi radiņi, nāciet
Nomirušu pavadīt!*

2.krājumā, Krišjānis Barons ietilpināja tautasdziesmas par: "Ļaužu sadzīvi un sociālo stāvokli".

*Ceļam turu labu zirgu,
Sētā labu saimenieci;
Nej piekusa ceļā zirgs,
Nej sētā saimenece.*

3.krājumā bija sakopotas tautasdziesmas par temu: "Darbi un amati".

*Acis darba izbijās,
Rokas darba nebijās,
Rokas darba nebijās,
Zinājās padarot.*

4. krājums; "Svētki un svinamās dienas".

*Spīdi nu, saulīte!
Ābeļu dārzā,
Tur mani bāliņi
Šūpoles kāra.*

5. un pēdējā krājumā Krišjānis Barons sakopoja dziesmas ar nenoteiktu raksturu. Viņš šo krājumu nosauca par: "Dažādas un vispārējas dziesmas". Piem.

*Tālu metu āboliņu,
Atpakaļ atritēja,
Tālu laidu valodiņu,
Atpakaļ atskanēja.*

Krišjānis Barons savu pirmo Latvju dainu krājumu izdeva 1898. gada rudenī. Citi krājumi sekoja daudz vēlāk, jo arī tajos laikos grāmatu izdošana saistījās ar lielām finansiālām grūtībām.

Krišjāņa Barona savāktie un sakopotie tautasdziesmu krājumi palika par lielu vēsturisku pieminekli. Ar to viņš saglāba šo senču mantojumu no bojā ejas.

Pie mūsu senču mantojuma pūra vēl pieskaitāmas: pasakas un teikas, mīklas un sakāmvārdi. Pirmā tautā noklausītā latviešu teika par Rēzeknes pili uzrakstīta jau 1584.gadā.

Organizēti tautas pasakas un teikas sāka vākt Fricis Brīvzemnieks. Šo darbu pārņēma Ansis Lerchis Puškaitis un vēlāk prof.P.Šmits. Tagad latviešu tautas pasakas savāktas 12 sējumos un tautas teikas 3 sējumos, kuņi no jauna iznākuši trimdā.

Ar pasakām un teikām mūsu senči mēģināja rast pirmos" izskaidrojumus" dažādu dabas parādību izprašanai. Viņi radīja teikas, kā Latvijā radušās upes, ielejas un kalni. Populāras teikas bija par velnu, vilkiem, pārkonu, raganām un uguni. Piemēram: "Reiz Dievs sūtījis zirnekli, lai nozog velnam uguni. Zirneklis nogājis ellē, pakampis uguns pagali un steidzies prom. Skrienot zirneklis piekusis, tāpēc licies atpūsties un drīzi vien iemidzis. Te, kur bijusi, kur nē- sī, sī! atlaižas muša. Redz, zirneklis aizmidzis,- paķer uguns pagali un uznes Dievam. Par to Dievs atļauj

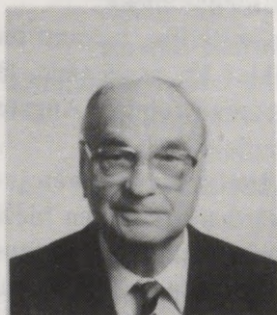
mušai visur lidot, viņai brīv pat ķēniņam uz deguna uzlaisties. Bet zirneklim par sodu ir brīv savus tīklus aust tikai nabagu būdās. No tā laika zirneklis ar mušu ir lieli ienaidnieki".

Ar mīklu minēšanu mūsu senči asināja apķērību, izdomu un atmiņu. Piemēram: "Mini, mini manu mīklu! Kā mežā sauc, tā atskan (atbalss). Mazs vīriņš gāž lielu vezumu (cinis). Augstu lec, zemu krīt, muti plāta - runāt grib! (varde).

Ar sakāmvārdiem mūsu senči mēģināja izteikt savus novērojumus, asprātību un jūtas. Daudzus sakāmvārdus vēl šodien bieži pielieto mūsdienu rakstos un ikdienas sarunās. Piemēram: "Runas ir gaŗas, darbs ir īss". "Pēc lietus atkal spīd saule", "Draugu pazīst tikai nelaimē", "Ar muti Rīgā, ar darbiem aizkrāsne".

Arī mūsdienās katrs var smelties no mūsu senču gara mantām daudz skaistuma un gudrības garam un pārdomām.

KRIŠJĀNIS PURIŅŠ

Dzimis 1908.g. 27.jūnijā Talsu apriņķa Upesgrīvas Vildēs. Vasarās ganu gaitas, ziemā skola. Pēc pagasta skolas mācības Talsos un vēlāk Bulduru dārzkopības vidusskolā.

Darbus tēva mājās pārtrauc kaŗš. Seko kaŗavīra gaitas, gūsts, bēgļu nometne un dārzkopības vidusskolā gūto zināšanu īstenošana praktiskā dārzkopībā Kanadā.

Interese par dainām bijusi jau Latvijā, nopietni tām pievērsies trimdā. Iepazītā dainu lielā vērtība radīja domu šo dainu spēku tuvināt svešumā esošajiem tautiešiem. Mazās dainu izlases vieglāk pieejamas lasītājam, kā lieli sējumi. Tā radās dainu izlase "Koki", četros sējumos. Kopā ar dzīves biedri vēl sakārtots, izdots piektais sējums "Ziedi, ziedi rudzu vārpa", (graudaugi).

Kopīgi sakārtota arī dainu sleja "Senās balsis" tēvzemei, sadzīvei, padomam. "Latvija Amerikā" to ievietojsi sākot ar Kr.Barona 1985.gadu - turpat sešus gadus.

Izrakstītas, sakārtotas un nodotas lasītājiem kopā trīspadsmit tūkstoši trīs simti sešdesmit dainas.

PBLA Kultūras fonda Atzinības raksts humanitāro un sociālo zinātņu nozarē 1988.g. par dainu izlases "Koki" izrakstīšanu un sakārtošanu.

KĀ KOKI PARĀDĀS DAINĀS.

(Referāts 1989.g.12.februārī)

KOKI UN CILVĒKI

Kokam, kā dzīvības simbolam, tautu dzīvē ir bijusi ievērojama vieta. Tas attiecas arī uz senajiem latviešiem, kā to pārlicinoši pierāda tūkstoši dainu par kokiem.

Pārrunās par dainu izlasēm, man atkārtoti jautāts, kāpēc dainu izlasei esmu izvēlējis kokus? Vai nebūtu labāk pievērsties sadzīves dainām, meklējot ētiskās vai morāliskās vērtības? - Domāju - Krišjāņa Barona dainu kārtošanas pamatā ņemta ļaužu dzīve "no šūpuļa līdz kapam". Ir arī dainu izlases par darbu, tikumu. Par kokiem šādas izlases nav.

Pamatā, varbūt, tomēr tuvība ar kokiem, jo bērniībā ganu gaitas un jaunību esmu vadījis mežu ielokā - tuvā saskarē un draudzībā ar kokiem. Vēlāk, mūsu dainu teicēju ierosmē, šī mana draudzība atjaunojusies.

Dainas par kokiem vairāk vai mazāk skaļ ļaužu sadzīvi: tikumu, netikumu, labo un ļauno. Koki arī rūgtās sadzīves dainās nes līdzīgai gaišāku noskaņu ir vērojumos, ir dzejiskos salīdzinājumos.

Vispirms iepazīsimies ar latvisko pieeju koku pasaulei, kā to apcerējusi baltu filoloģe Nora Valtere: "...senajam latvietim pret koku (un vispār pret dabu) ir īpata attieksme: reizē bijība, cieņa, saudzība, tuvība. Koku nedrīkst bez vajadzības postīt, lauzt tam galotni utt. Varam saprast, ka senajam latvietim koks šķita apbrīnojamākais un pārākais visā augu valstī, jo koks spēja pacelties augstāk pretī debesīm nekā citi augi un koks spēja arī dzīvot ilgāk nekā pārējā dzīvā radība..."

Varam iedomāties, ka senlatvietim kāds īpašs izcilāks koks varēja noderēt par to nemainīgo un drošo atbalsta punktu, pret kuŗu vērot, kā saule maina savu ceļu pie debesīm, atvezdama, aizvezdama gadalaikus mūžīgā ritumā.

Varbūt senlatvietim koks zemapzinīgā intuīcijā varēja arī atgādināt paša cilvēka noliktību pasaulē. Arī cilvēks taču ar savu bioloģisko daļu ir nesaraujami saistīts ar zemi, kā daina to saka: "Zeme deva ēsti, dzerti, glabā manu augumiņu". Bet cilvēka gars līdzīgi koka lapotnei ceļas pāri pār zemi un tiecas pret debesīm.

Koks, varbūt, arī apzināti likās it kā visas, senlaikos trīsdaļīgi uztvertās, pasaules simbols ar saknēm pazemē, ar stumbru virs zemes, ar galotni debesu augstumos...

Nemot visu to vērā, vai jābrīnās, ka senajiem latviešiem bija tik daudz dainu par kokiem vispār un arī par brīnumaino, noslēpumaino, daudzu tautu mītoloģijā sastopamo Saules koku vai Dzīvības koku, vai Pasaules koku, kā nu to kuŗo reizi uztveŗ un nosauc...

Skuju - lapu koku skaitliskās attiecības dabā un dainās.

Īsā pārstāstā apskatīsim, kā koki parādās dainās, iepretī kokiem dabā. Plašāki apraksti par kokiem manās dainu izlasēs.

Pēc Latvju enciklopēdijas ziņām skuju koki: priede, egļe aizņēmuši trīs ceturtdaļas no Latvijas kopējās mežu platības (priede 52,4%, egļe 24,5%). Lapu kokiem paliek tikai nepilna ceturtdaļa (bērzi 15%, apses 3,9%, alkšņi 3,9%).

Pavērosim, kā šie skuju un lapu koki salīdzinoši parādās dainās. Imantas izdevumā, kas ietver Kr.Barona un prof.P.Šmita dainu krājumus, no pāri par 7000 dainām par kokiem, aina ir tieši pretēja. Dainās skuju koki pieminēti mazākumā, tikai viena ceturtdaļa. Viss lielais dainu vairums, trīs ceturtdaļas, apdzied lapu kokus, sevišķi ozolu, liepu, bērzu, ābeli. Tikai bērzi, arī apses un alkšņi, aptuveni līdzsvarojas kā dabā, tā dainās. Šie trīs lapu koki pēc Latv.enc. ziņām vienīgie ietilpināti lapu koku mežu kopplatības 23%. Visi citi lapu koki šai uzskaitē nav ietilpināti. Tie jāpieskaita pie atsevišķi augošiem kokiem un krūmiem.

Latv. enc. ziņas jāpieņem par pareizām. Dainu skaits mainītos, jo Imantas apgāda izdevums neietver visas dainas. Dainu skaits par kokiem palielinātos, bet daudz negrozītu to skaitliskās attiecības. Skuju un lapu koku attiecības dabā un dainās ir vairāk kā pārsteidzošas.

Kamdēļ skuju koki dainās tik maz pieminēti, ja tie tādā pārsvarā auguši dabā? Minējumi par lībiešu apdzīvotiem piejūgas apgabaliem un viņu ietekmi varētu būt tikai "varbūtība". Arī pārējos Latvijas apgabalos skuju koku meži un priežu sili bija lielā pārsvarā par lapu kokiem.

Ir jāņem vērā dainu rašanās laiks. Pēc prof. N.Maltas "Mežu vēstures" ziņām lapu koku birzes sākotnēji ir bijušas bieži sastopamas. Tās manāmi sarukušas, kad līdumnieki, "labās zemes" meklēdami, tās izcirtuši. Latv.enc. ziņas jau radušās laikā, kad liepu, ozolu biržu vietā "kā ezeri" līgojušies rudzu lauki.

ĪSS PĀRSKATS PAR DAINU KOKIEM

Dainu koki auguši tāpat kā koki dabā: mežos, birzēs, savrupi "tīrumiņa vidiņā". Izņemot teiksmu kokus, kas auguši uz Daugavas, jūriņā vai "saules taka maliņā". Skuju koki - priede, egļe, bieži minētas kopā, kaut kā koki tie stipri atšķirīgi. Priede, egļe, kā visu gadu zaļojoši koki, labi raksturoti. Priežu sils, sila priede, sila zeme, sila bite, sila ļaudis tēloti reizēm gan padrūmā, bet lielāko tiesu gaišā noskaņā:

*Siliņai es uzaugu,
Silo grību nodzīvot:
Silo auga tīri rudzi,
Daiļi tak kumeliņš.
52031*

*Silā eimu, silā teku,
Silā maņ lieli prieki:
Silā manim zelta nasta,
Silā vasku ritenītis
52025*

Eglei bijusi īpatna nozīme, sevišķi vedībās un bedībās. Daudzās dainās eglīte pieminēta vedībās, jaunajiem ļaudīm jauno dzīvi sākot un pēdējā gājumā, kapu kalniņā aizejot. Dainu egle, tāpat kā dabā augošā - kupla un tumša. Egliene tumša, bieži pat melna:

*Melni, melni tie mežiņi,
Kā nav melni, egles vien;
Izstaigāju svešus ļaudis,
Bāleliņu neatradu.
18910*

*Tumša, tumša tā eglīte,
Kur caunīte nakti guļ;
Tāļu, tāļu tas ciemiņš,
Kur aug mana līgaviņa.
23233*

Trešais skuju koks paeglis, kadiķis, lielās izplatības dēļ (sastopams visā Latvijā), bijis plaši pazīstams. Dainās maz pieminēts. Apdziedāts ar lielu sirsnību:

*Mazs bij tēva novadiņis,
Bet diženi turējās;
Visi mazi kadeģīši
Zied sudraba ziediņiem.
3707*

*Ko tu raudi, kadiķīti,
Zem eglītes stāvēdams?
Kā man gauži neraudāt-
Egle sauli noņēmusi.
51956*

Kā jau iepriekš minēts, skaitliski dainas par lapu kokiem ir ļoti lielā pārsvarā par skuju kokiem. Dainots gan par bīrzēm, puduļos augošiem vai atsevišķiem kokiem. Skatīts koks visumā, vai tikai tā atsevišķas daļas. Lai minam trīs ziedu kokus: ābeli, ievu, lazdu.

Ābele dainās daudz pieminēta, augusi bīrzēs vai savrupi. Vēlākos laikos dārzos. Iemīlēta sevišķi savu balto, krāšņo ziedu dēļ. Balts dainu pasaulē saistās ar daiļo, labtikuma jēdzienu:

*Balta zied ābelīte
Par visiem kociņiem;
Balta gāja sērdienīte
Par visām meitiņām.
4503*

*Balta zied ābelīte
Pāpūvītes maliņā;
Balti māsa apģērbās,
Tautiņās aiziedama.
17067*

Ieva greznījusi mūsu dzimtenes upju līčus un gravas. Pati, kā koks, tikpat kā nav minēta. Redzēti tikai viņas baltie ziedi:

<i>Ai, ieviņa, lielu radu:</i>	<i>Visi kociņi sacīja:</i>
<i>Pilni liči baltu ziedu.</i>	<i>Atiet ieva līkažiņa.</i>
<i>Atved' man, māmuliņa,</i>	<i>Jūs bijāt taisni koki,</i>
<i>Ievas meitu līgaviņu.</i>	<i>Kam jūs balti neziedat?</i>
46022	2778

Lazda kā riekstu koks, krūms dainās visvairāk pieminēta. Nevarēdama sacensties ziedu krāšņumā ar ābeli un ievu, ievērota ar savu agro ziedēšanu - "ziemas mēnesī, saltā mēnesī, cietā mēnesī". Ziedi sīki, purpursarkani, spurdzes zeltzeltenā krāsā:

<i>No saknītes lazdiņš zied</i>	<i>Tur ziedēja zelta ziedi,</i>
<i>Sarkaniem ziediņiem;</i>	<i>Viņā lazdu krūmiņā;</i>
<i>No sirsniņas es mīlēju</i>	<i>Ej, bāliņ, pārnes vienu</i>
<i>Savu baltu māmuliņu</i>	<i>Mazajai māsiņai.</i>
3216	2197

Pārsteidz, ka dainotāji nav pamanījuši liepas ziedēšanu, kas ar savu smaržu reibinājusi visu pasauli. Liepas ziedēšanas laikā sauca par bišu ganībām, un liepziedu medus bija sevišķi pieprasīts. Par liepas ziediem atrodam tikai nedaudz dainas.

Koku lapas dainās daudzīnātas gandrīz tikpat daudz kā ziedi. Bērzu lapas, salīdzinot ar citu koku lapām, sevišķi ievērotas, veltot tām daudz skaistu dainu, līdzīgi kā ābeļu vai ievu ziediem. Bērzu lapu zaļums radījis gaišu noskaņu. Minētas zaļas, zelta un sudraba lapiņas:

<i>Kas, bērziņ, tev apsedza</i>	<i>Bērziņš auga ceļmalā</i>
<i>Zaļu lapu villainīti?</i>	<i>Sudrabiņa lapiņām;</i>
<i>Mīļš Dieviņš tev apsedza,</i>	<i>Tur saulīte jostu kāra,</i>
<i>Zaļu birzi gribēdams.</i>	<i>Saules meita vainadziņu.</i>
37466	33730/.

Liepu platās, mīkstās lapas pieminētas ar izjustu maigumu vai mīļumu. Tās apsedz migliņā, ar tām klāj ceļu, gaidot māti atnākam:

<i>Tev, liepiņa, platas lapas,</i>	<i>Liepu lapu ceļu klāju,</i>
<i>Apsedz mani migliņā,</i>	<i>Māmuliņu gaidīdama;</i>
<i>Lai rasiņa neiebira</i>	<i>Vējs aizpūta liepu lapas,</i>
<i>Manā zīļu vaiņagā.</i>	<i>Māmuliņas nesagaidū.</i>
6156	4106

Ozola lapas nav skatītas kopumā kā bērzu sudrabortās, bet, vērojot atsevišķi to veidu, minētas gludas, biezas, robotas u.c. Tās pa lielākai daļai saistītas ar sadzīves notikšanām:

*Ozolam bieza miza
Lēni lapas darināja;
Kas godīgs tēva dēls,
Lēni laida valodiņu.
13220*

*Ozols auga Daugavā
Ledainām lapiņām;
Tur saulīte miglu meta,
Vai bij ziema, vai vasara.
33885*

Nevar nepieminēt ozollapu vainagu darināšanu Jāņos. Kāds sens ticējums vai pieņēmums laika tecējumā neatkāpjās: Jāņu svi-nēšana prasa ozola vainagu darināšanu.

Par kļavu zinām, ka kļava pati tikpat kā neminēta. Viss dainu daudzums veltīts lapām. Ievērotas rudeņos, kad tās lielas, platas, sārtas un dzeltenas griezdamās krīt zemē. Kritušās lapas lasītas un lietotas cepjot maizi.

*Arājiņi, ecētāji
Maizi mina kājiņām;
Cepējiņa, goda sieva,
Satin kļavu lapiņās.
27923*

*Gan dzeltena kļavas lapa,
Krīt zemē griezdamās;
Gana grezna mātes meita,
Iet tautās raudādama.
18200*

Apse pati, tāpat kā kļava, dainās tikpat kā nav pieminēta. Dainu vairums runā par apses lapām. Nevienam kokam nav tāds dabas nolikums kā apsei - nerimtīgā lapu drebēšana, ir vēja, ir bezvēja laikā:

*Nevienam kociņam
Tā lapiņas nedrebēja
Kā drebēja apsītei,
Lēna vēja vēdināmas.
30629*

*Drebi, drebi, apšu lapa,
Ne vējiņš drebinaja;
Mīļā Māra drebinaja,
Apakšā stāvēdama.
1759/.*

Pieminot sētas kokus, atceramies kokos ieaugušas lauku vien-sētas. Diezgan bieži tie ir simtgadīgi dižkoki. Dainās atrodam trīs galvenos sētas kokus: ozolu, liepu un vītolu. Sētu daiļojuši arī citi koki, kā to atrodam vēlākos laikos par ošiem R. Blaumaņa "Indrānos". Tos dainas kā sētas kokus neizceļ.

Dižākais dainu sētas koks ir ozols. Aug pie "bāliņa nama duru", pie vaŗa vārtiem, tēva pagalmā:

*Pie bāliņa vaŗa vārtu
Kuplis auga ozoliņš,
Tur tautiņas dancināja
Ik vakarus kumeliņus.
14282*

*Kuplis auga ozoliņš
Pie bāliņa kula durvju;
Nokūluši, kūlējiņi,
Pakaŗam sprigulīšus!
28763*

Sētas liepu, tāpat kā ozolu, sastopam ir pie vārtiem, ir namdurvīm. Aug tā pagalma vidū, pie maltuves, pirtiņas:

Pie vārtiem kupla liepa, Kupla, kupla liepa auga

Tur piesēju kumeliņu; Pašā brāļa sētiņā.

Garām liepu upe tek, Ik vakaru mēnestiņis

Tur meitiņas velējās. Liepā kāpa šūpoties.

52219

55011

Vītolu, viņa īsā mūža dēļ, nevar pieskaitīt dižkokiem: ozolam un liepai, bet tāpat kā ozolu un liepu dainas sauc par sētas kokiem. Vītols arī ar lielu mīlestību ir apdziedāts pie vārtiem, maltuves, visā sētā, apkārt sētai:

Nevienam tā nebij,

Pilla sēta vītoliņu

Kā manam bāliņam;

Sidrabiņa lapiņām.

Vītoliņi pie vārtiem,

Vai te bija Dievs dzīvojis,

Sudrabiņa lapiņām.

Vai tie mani bāleliņi?

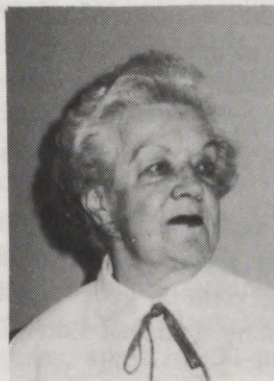
3710

54748

Ozolam, liepai un ābelei, ar savu lielo pārsvaru dainās, iepretī izplatībai dabā, ir bijusi liela nozīme. Latv. enc. vēstī, ka ozols un liepa baltu tautām ir bijuši svēti koki. Ābele, bārenītes patvērums - Mātes koks. Mītiskā-Zelta ābele, saukta Dieva koks.

Iepazīnuši dainas par kokiem, varam teikt, ka skrajie priežu sili, tumšie egļu meži, kopā ar lapu birzēm, veidoja mūsu dzimtenes krāšņo ainavu.

BENITA TILTIŅA

Dzimusi 1913.gada 17.februārī. Beigusi Jelgavas 3.pamatskolu un 1931.gadā Jelgavas ģimnaziju. Tālākais izglītošanās ceļš radās bēgļu gaitās Vācijā, iestājoties Heidelbergas universitātes filoloģijas fakultātē. Sākoties bēgļu izceļošanai, pēc 4 semestriem izceļo uz Kanadu. Kanadā beigusi Gvelfas (Guelph) universitātes dārzu architektūras nodaļu. Darbojusies Sv. Jāņa draudzē, LNAK palīdzības nozares pasākumos. TLB Dāmu komitejas vice-priekšniece un pēdējos 3 gados priekšniece. Saņēmusi Ontario valdības brīvprātīgo darbinieku apbalvojumu. Studenšu korporācijas "Aurora" filistre.

LATVIJAS REPUBLIKAS DABAS REZERVĀTI

(Referāts TLB 1991.gada 1.martā Latviešu namā)

Pastāv uzskats, ka dabas rezervāti ir Eiropas kontinentam raksturīga dabas aizsardzības forma. Ir ziņas, ka pirmie dabas - meža rezervāti 1838.gadā izveidoti Čehoslovākijā. 20.gadsimta sākumā tika izveidoti pirmie dabas rezervāti arī Latvijas teritorijā. Moricsala par rezervātu kļuva 1912.g. Tā tad no pirmo dabas aizsargājamo objektu izveidošanas mūs šķiņ vairāk nekā 100 gadu laiks. Šajā laikā būtiski mainījušās cilvēka tehniskās iespējas, tās ļauj paplašināt dabas pārveidošanu un dabas resursu izmantošanu. Būtiski pārveidojusies arī daba - gan savā attīstībā, gan cilvēka darbības ietekmē. Daudzās valstīs cilvēka roku nepārveidotas dabas teritorijas saglabājušās tikai fragmentāri, stipri pieaugusi dažādu piesārņojumu ietekme, kas var izpausties lielā attālumā no piesārņojumu avota. Varam teikt, ir mainījusies arī cilvēka attieksme pret dabu, pret aizsargājamiem dabas objektiem, kā arī mūsu zināšanas, iespējas un prasme, atbildība nākamo paaudžu priekšā. Pašlaik plašākā un daudzveidīgākā aizsargājamo dabas teritoriju sistēma ir ASV. Vienkārša aizsargājamo teritoriju sistēma, kuņā ietilpst dažāda tipa parki, ir Japānā, Anglijā un Francijā.

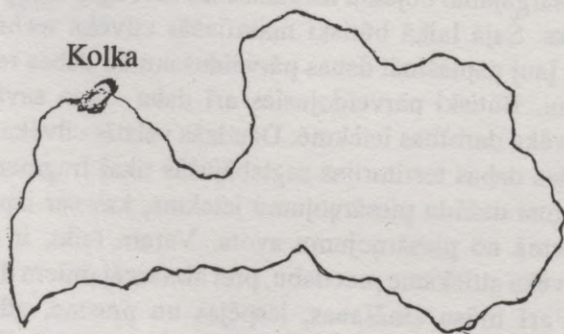
Ievērojot to, ka viens no dabas aizsardzības uzdevumiem ir cilvēka un dabas savstarpējo attiecību regulēšana, aizsargā-

jamie dabas objekti iegūst lielu nozīmi cilvēka audzināšanā un izglītošanā. Tieši tur ir iespējams ar uzskatāmiem piemēriem palīdzēt apgūt tik nepieciešamās elementārās zināšanas ekoloģijā un dabas aizsardzībā. Tāpēc atsevišķos aizsargājamajos dabas objektos ir atļauts uzturēties cilvēkam, bet ir noteikts uzturēšanās režims. Dažādas aizsargājamo dabas objektu kategorijas raksturo ar triju funkciju attiecību: 1) dabas aizsardzības; 2) izziņas un audzināšanas; 3) atpūtas.

Rezervātu galvenais uzdevums ir saglabāt dabas kompleksus kā etalonus. Tajos pilnīgi izslēgta jebkuŗa saimnieciska darbība, kas nav saistīta ar rezervāta mērķiem un uzdevumiem. Tur maksimāli ierobežota cilvēka klātbūtne. Patlaban Latvijā ir piecas teritorijas ar rezervāta statusu.

Valsts rietumu daļā atrodas Moricsalas rezervāts ar 818 ha platību, kas par tādu kļuva 1912.gadā. 1921.gadā tika izveidots Slīteres rezervāts ar sākotnējo 1100 ha platību, Grīņu rezervāta platība ir 1076 ha, dibināts 1936.gadā. Valsts austrumu daļā atrodas Teiču dabas rezervāts, ar 18966 ha platību un Krustkalnu rezervāts, kuŗa platība ir 2826 ha.

SLĪTERES REZERVĀTS

1921.gadā meŗa taksatoru grupa Slīterē pirmoreiz atdalīja dabas pieminekli 1100 ha platībā, kas kļuva par pamatu ilgu laiku lielākajam dabas rezervātam Latvijā, kopš 1977.gada rezervāts aizņem 14882 ha Piejūŗas zemienes daļu no Sīkraga līdz Kolkai.

Tā oficiālais nosaukums ir: "Slīteres rezervāts". Valodnieki teic, ka vārdam "Slītere" ir lībiska izcelsme. Tas nozīmē - augsta, mežiem apaugusi krauja. Liekas, viss būtu skaidrs. Tomēr nelielas šaubas rada rezervāta apkārtnē dzīvojošie iedzīvotāji, kuŗu uzvārds ir Šlīteri. Ir ziņas, ka 19.g.s. Zilo kalnu tuvumā tikusi uzcelta muiža, kuŗu pārvaldījuši muižnieki Šlīters (Schliter), Munšauzens, Beršavics. Varbūt tomēr Šlītere? Lai arī kā tas būtu, Slītere vēl šodien ir apdzīvota vieta, kur divās senatnīgās ēkās virs Zilo kalnu kraujas novietojusies Slīteres rezervāta mežniecība, iekārtota Slīteres ekspozīciju zāle, dzīvo zinātniskie līdzstrādnieki un mežniecības darbinieki. Senatnes elpu glabā no laukakmeņiem celtās bijušās muižas kalpu ēkas sienas, apmēram 30 m dziļā un ar laukakmeņiem izliktā aka, laukakmeņu krāvumi gar bijušo tīrumu strēmelēm, ap 100 m gaŗā no laukakmeņiem būvētā saimniecības ēka. Ar laukakmeņiem un kadiķiem ir pilnas noras - tādu ieraugām bijušo Slīteres muižu, tagadējo Slīteres rezervāta mežniecību.

Tagad rezervāts plešas 20 km gaŗumā no Sīkraga līdz Kolkai, un tā platība ir pieaugusi uz 14882 ha. Ir radīti priekšnoteikumi rezervāta sekmīgai izpētei un aizsardzībai. Territorija ir kompakta, tās aizsardzību un izpēti reālizē oficiāla iestāde - Latvijas Mežsaimniecības ministrijas Slīteres rezervāts. Pret ko aizsargāt? Pret cilvēku? Pilnīgi aizsargāt pret cilvēku ietekmi nav iespējams. Vairāk vai mazāk var ierobežot cilvēka tiešo klātbūtni, kas saistās ar zemes lauksaimniecisko un mežsaimniecisko izmantošanu, var samazināt caurbraucošo transporta līdzekļu kustību, ogotājus, sēņotājus un ekskursantu skaitu. Rezervātu nevar iekonservēt stikla kārbā un priecāties, cik tas ir senatnīgs un neskarts. Un nav arī vajadzīgs: daba nekad nestāv uz vietas: veģetācijas sezonālās norises nomaina cita citu, secīgi mainās fitocenozes (Fitocenoze - dabisks augu grupējums, kuŗam raksturīgs noteikts sastāvs, struktūra un augu savstarpējās attiecības). Lai nodrošinātu dzīvās un nedzīvās dabas elementu dabisku attīstības gaitu, Slīteres rezervāta nolikums paredz triju aizsardzības režīma zonu izveidošanu: buferzona, regulējamā režīma zona un stingrā režīma zona.

Buferzonā iedalīta teritorija starp Baltijas jūŗas un Rīgas jūŗas līča krasta līniju un Ventspils - Kolkas - Rīgas ceļu. Tur

kā salas novietojušies nelieli zvejniekciemi: Sīkrags, Mazirbe, Pitrags, Košrags, Saunags, Vaide un Kolka. Iedzīvotāju skaits šajos ciemos ir neliels, bet paši ciemi palikuši tālu no ražošanas centriem un ērtiem satiksmes ceļiem. Apdzīvoto vietu teritorija rezervātā neietilpst, tomēr to apkārtnē, arī rezervātā, stipri izpaužas cilvēka - saimnieka klātbūtne: izveidojies biezs iekš-saimniecības ceļu un taku tīkls, krājas sadzīves piesārņojumi, tiek nomīdīta zemsedze, gaiss piesārņojas ar dūmgāzēm, bet gruntsūdeņi - ar notekūdeņiem. Buferzona aptveņ piejūras ciemus un galvenos ceļus apmēram 2 km platā joslā. Tās uzdevums ir radīt neitrālu aizsargzonu, kas mazinātu cilvēka intensīvās saimnieciskās darbības vai to seku ietekmi regulējamā un stingrā režīma zonās. Buferzonā ir atļauta tāda saimnieciskā darbība, kas pamatos neizmaina šīs aizsargzomas stāvokli, dabas kompleksu struktūru un dinamiku. Mežā ir pieļaujamas sanitārās cirtes un meža atjaunošanas pasākumi, ogu un sēņu lasīšana, speciālu autostāvvietu un atpūtas vietu ierīkošana.

Regulējamā režīma zona aizņem vislielāko rezervāta daļu - 9335 ha (60%). Tā ir izveidota ar nolūku pētīt dabu gan dabiskā, gan cilvēka ietekmētā vidē. Tur aizliegta darbība, kas izjauc dabisko līdzsvaru ekosistēmās. Nav atļauta celtniecība, kas nav saistīta ar rezervāta mērķiem un uzdevumiem, kā arī meža, zemes, augu un dzīvnieku valsts resursu izmantošana. Apmeklēt regulējamā režīma zonu atļauts tikai zinātniskās izpētes nolūkos.

Stingrā režīma zonā ietilpst teritorija, kuŗa valsts aizsardzībā atrodas jau kopš 1921.gada. Tās platība 1107 ha jeb 7% no rezervāta kopplatības. Zonas uzdevums ir saglabāt neskartas izveidojušās ekosistēmas (par ekosistēmām pieņemts saukt augu un dzīvnieku sabiedrības un nedzīvo vidi, ja tie funkcionē kā vienota sistēma). Stingrā režīma zonā aizliegta jebkāda saimnieciskā darbība, to nedrīkst apmeklēt arī ekskursanti.

Runājot par Slīteres rezervātu, bieži tiek lietoti epitēti "ūnikāls", "vienreizējs", "pirmatnējs", "reti sastopams". Mēģināsim konkrētizēt šos populāros izteicienus. Slīteres rezervātā līdzenums nobeidzas ar asu, stāvu, 30-40 m augstu krauju, kas norobežo Ziemeļkurzemes augstu pacelto līdzenumu no Piejūras zemienes. Tautā šo pamatiežos izveidoto kāpli sauc par Ziliem

kalniem. No kraujas augšmalas, kas paceļas apmēram 75 m virs jūras līmeņa, rudenos un pavasaros, kad salapojušo koku vainagi neaizsedz skatu, pāri zaļajai, ap 5 km nepārtrauktajai mežu svītrai, samanāma baltā pludmales smilšu josla un dūmakaini zilais jūras plašums - lībiešu etnografijai tuvās krāsas. Jūra gaisa līnijā ap 5 km. Slīteres ūnikalitāte: nelielā platībā vienuviet sakopoti tik atšķirīgi dabas elementi, kas veido īpatnējus un krasi atšķirīgus dabas kompleksus. Zilo kalnu piekāpjē plešas Baltijas ledus ezera abrāzijas līdzenums. Šī līdzenā, mitrā, vietām pārpuvotā teritorija krasi kontrastē ar Zilo kalnu un Ziemeļkurzemes pacēluma daļu virs tās. Gar Baltijas jūras piekrasti un Rīgas jūras līča piekrasti ainava atkal kļūst savdabīgāka - kāpas grupējas augstos masīvos, kuņas starp pauguriem atdala ieplakas. Priekškāpa norobežo mūžam mainīgo pludmales smilšaino joslu. Slīteres rezervāta dabas īpatnību apraksts nebūtu pilnīgs, ja neminēsīm Bažu purvu, kas aizņem gandrīz divus tūkstošus hektaru platību rezervāta austrumdaļā. Tas radies, minerālzemei pakāpeniski pārpuvvojoties. Šis purvs ir gan pēc virsmas reljefa, gan veģetācijas dažāds un mainīgs.

Slīteres rezervātā valda piejūras klimats ar nelielām gada temperatūras amplitūdām, t.i. samērā vēsām vasarām un siltām ziemām, ar nepastāvīgiem sala periodiem. Pēc ilggadējiem rādītājiem vidējās minimālās gaisa temperatūras pa mēnešiem tiek sasniegtas februārī, tās mainās no -3,9^o Kolkā līdz -4,7^o Dundagā, jūlijā vidējo temperatūru starpība ir pavisam neliela: +16,5^o Kolkā un +16,4^o Dundagā. Arī gada vidējo temperatūru amplitūdas ir niecīgas: +20,4^o Kolkā, +21,1^o Dundagā. Valdošie ir dienvidrietumu vēji. Vidējais nokrišņu daudzums Kolkā sasniedz tikai 573 mm, un tas ir viens no zemākiem valstī. Sniega segas noturīgums mainās tieši proporcionāli attālumam no jūras krasta līnijas. Noturīga sniega sega izveidojas tikai janvāra sākumā, kad tās vidējais biežums ir 14 cm, bet vislielāko biežumu sasniedz marta pirmajā dekādē. Pavasaris parasti ir auksts un gašs. Arī vasaras, salīdzinājumā ar pārējo valsts teritoriju, ir vēsākas. Rudens ir ilgstošāks. Temperatūra noslīd zem +5° tikai oktobra beigās.

Biotopu jeb augu daudzveidība, īpatnējie reljefa un klimatiskie apstākļi izraisa tur pārsteidzoši lielu floras bagātību.

1980.g. - 1981.g. floristiskajos pētījumos tur konstatētas 630 augstāko augu sugas, neskaitot sūnaugus. Aizsargājamo augu sugu kopskaits ir 38, no kužām 7 ir pirmajā aizsargājamo augu grupā (pēc Latvijas Sarkanās grāmatas), 8 sugas - otrajā grupā, 21 suga - trešajā grupā, 2 sugas - ceturtajā grupā. Slīteres rezervātā pārstāvēti gandrīz visi Latvijas teritorijā sastopamie meža augšanas apstākļu tipi. Valdošās sugas ir priede un bērzs, kuži dominē 88% no visas ar mežu apklātās platības. 970 ha saņiedz kopējā no vējgāzēm cietušo audžu platība, tai skaitā ar bojājumu pakāpi vairāk par 60% - 331 ha. Slīteres rezervāts gan pēc platības, gan novietojuma ir piemērots, lai tajā pastāvīgi uzturētos un vairotos vidējie un lielie zīdītājdzīvnieki: teritorija ir cilvēku maz apmeklēta, tur ir laba barības bāze. Gandrīz visā rezervātā ir sastopami aļņi. Tur ir samērā daudz mežcūku, kužas bieži iziet ārpus tā teritorijas piemājas zemēs. Stirnas sastopamas pavisam nedaudz un tikai nomalēs vai apvidos, kur tām piemēroti dzīves apstākļi: jaunaudzēs vai aizaugušās pļavās, to skaitu samazina arī vilki un lūši, kuži arī uzturas rezervātā.

Pēdējo gadu desmitos tur apmetušies arī staltbrieži, kužu vairāk ir rietumu daļā, Samērā reti tanī teritorijā uzturas citi plēsēji: lapsas, jenotsuņi, zebiekstes, sermuļi, meža caunas, ūdri, āpši. Vāveres rezervātā irniecīgā daudzumā, tām atbilstoša barības bāze ir Zilo kalnu kraujas apkārtnē. Rezervātā konstatētas arī vairākas bebŗu apmetnes. Slīteres rezervātā konstatēta liela putnu dažādība. Visplašāk pārstāvētas zvirbuļveidīgo žubīšu un mušķērāju dzimtas. Bieži sastopami arī piekūnveidīgie un plēsīgie nakts putni, vistveidīgie, to skaitā medņi, rubeņi, meža irbes. Rezervātā ligzdo arī dzērves un melnie stārķi.

Slīteres vispusīgas izpētes pirmsākumi ir saistīti ar izcilā latviešu mežzinātnieka Paula Sarmas vārdu. Pēc viņa iniciatīvas tika izdarīta rezervāta rajonēšana - iedalīti Slīteres rezervāta bioģeocenoloģiskie kompleksi: Zilie kalni, abrazijas līdzenums, vīgu un kangaru ainava, Bažu purvs, kāpu ainava gar jūras krastu. Šāda dabas kompleksa iedalīšana atvieglo pētījumu organizēšanu, augu un dzīvnieku ekoloģijas izpēti. Aplūkosim tos tuvāk.

MORĒNAS LĪDZENUMS DUNDAGAS PACĒLUMĀ

Šis dabas komplekss krasi atšķiras no rezervāta lielākās daļas, kas atrodas Piejūras zemienē, un novietojas hipsometriski augstāk, aizņemot Dundagas pacēluma pašu ziemeļdaļu. Pamatieži (devona perioda māls un smilšakmeņi) Baltijas ledus ezera kraujai piegulošajā līdzenumā ir neparasti augstu - tikai 2-3 m dziļumā. Mežos visur atrodas seno grāvju kontūras, šaurās, pret krauju vērstās. Bijušo lauku strēmeles norobežo laukakmeņu krāvumi, vēl tagad saulē sildās dažus kvadrātmetrus lieli dziļi iesēdušies akmens milži. Koku sastāvā dominējošās sugas ir parastā priede (*pinus sylvestris*) un āra bērzs (*Betula pendula Roth*), ledus ezera kraujas tuvumā aug ogu īves (*Taxus baccata L.*). Pļāvās un ganībās sastop smaržīgo zaļziedu naktsvijoli (*Platanthlera bifolia L. Rich. P. chlorantha [Cust] Reichenb.*), netālu no Zeltsilu mājām aug meža ozolīte (*Ayuilegia vulgaris L.*). Laukmalēs sastopami vairāki ļoti reti augi, piemēram, sīkais āboliņš (*Trifolium dubium Sibth.*), daudzziedu gundega (*Ranunculus polyanthemos L.*), meža nārbulis (*Melampyrum sylvaticum L.*), suņu roze (*Rosa canina L.*). Pie Grūžu mājām izveidojusies 40-50 gadu veca kadiķu audze, kuņu dēvē par kadiķu noru. Dominējošās augu sugas kadiķu norā ir parastā ērgļpaparde (*Pteridium aquilinum L. Kuhn*), parastā smaržzāle (*Anthoxanthum odoratum L.*). No reti sastopamām sugām kadiķu norā aug kumelīšlapainā ķekarpararde (*Botrychium matricariifolium A.Br.ex Koch*). Tā ir neliela, ap 10 cm liela paparde.

ZILO KALNU KĀPLE AR GĀRŠAS TIPĀ MEŽIEM

Dundagas pacēlums Slīteres rezervātā apraujas ar 30-50 m augstu krauju, ko tautā dēvē par Zilajiem kalniem. Zilie kalni patiesībā nemaz nav kalni, bet sena reljefa kāple, kuņa ledus laikmeta beigu posmā bijusi Baltijas ledus ezera krasts. Šī krauja ir viens no interesantākajiem dabas kompleksiem rezervātā. Augsnes ir trūdvielām bagātas, devuviālie nogulumu virs cilmiežiem kraujas lejasdaļā sasniedza pat 1 m biezumu. Šādās augsnēs aug bagāti gāršas tipa meži, ko veido platlapu koki. Valdošā koku suga ir parastais osis (*Fraxinus excelsior L.*), parastā kļava, parastā goba un liepas. Zilo kalnu kraujā sastopamas daudz reto un aizsargājamo augu atradnes. No retajiem un aizsargājamiem augiem

jāsāk ar augu, kas kļuvis par rezervāta simbolu - vijīgo efeju (*Hedera helix L.*). Otrs raksturīgs augs ir ogu īve (*Taxus baccata L.*). Šis skaistais skuju koks ir pelnījis visstingrāko aizsardzību. Ogu īve aug aptuveni 6 kv-km lielā teritorijā Baltijas ledus ezera kraujā, kraujas augšmalā un abrāzijas līdzenumā. Ejot pa Zilo kalnu krauju, var pamanīt augu ar sīkiem ziliem ziedīgiem, tā ir kalnu veronika (*Veronika montana L.*) - liels retums Latvijas florā. Slīteres Zilie kalni var lepoties ar vienīgo līdz šim zināmo Eiropas kāpumiēža (*Hordelymus europaeus L.*) (*Harz*) atradni Latvijā. Augs ir Eiropas endēms. Kraujā ir atrodami reti augi tādi kā meža auzene (*Festuca altissima All.*), smaržīgais miešķis (*Galium odoratum L.*) (*Scop*), platlapu un strēļu pulkstenīte (*Campanula latifolia L.*, *C. trachelium*).

BALTIJAS LEDUS EZERA ABRĀZIJAS LĪDZENUMS AR MEŽIEM SLAPJĀS MINERĀLAUGSNĒS

Zilo kalnu pakājē plešas plašs mežiem klāts līdzenums. To veido pēdējā apledojuuma morēnas kārtā, kuņu savukārt sedz plāni, smilšaini nogulumi, kas radušies pirms 10-11,5 tūkstoš gadiem. Valdošie meža augšanas tipi ir damaksnis, vietām dubrājs un niedrājs. Šie slapjie meži, kas no laika gala bijuši grūti caurejami un ir cilvēka darbības gandrīz neskarti, senākajos literātūras avotos dēvēti par Undžavu jeb Ūķeni. Valdošā koku suga ir āra bērzs (*Betula pendula Roth*). Mitrākās vietās dominē melnalksnis (*Alnus glutinosa [L.] Gaertn.*), bet sausieņu mežos parastā priede (*Pinus sylvestris L.*). Abrāzijas līdzenumā atrodama skaistākā Latvijas orchideja - dzeltenā dzegužkurpīte (*Cypripedium calceolus L.*). Netālu no kraujas pakājes pamežā atrasts parastā un zviedru pīlādža (*S. Intermetia [EHRH.] pers.*) dabisks krustojums, kuņu uzskata par pastāvīgu sugu. (*Sorbus hybrida L.*). Kraujas pakājē ir vairākas nelielas pļavas. Lielāko no tām dēvē par Dāvidpļavu. Dāvidpļavā krāšņākais aspekts ir pavasarī, kad zied Eiropas saulpures (*Trollius europaeus L.*). Vienlaikus ar saulpurenēm Dāvidpļavā vietvietām zied vīru dzegužpuķe (*Orchis mascula L.*). Zilo kalnu kraujas pakājē specifisku biotopu rada nelieli zāļu purvu fragmenti, kas izveidojušies kaļķainās augsnēs. Tajos aug nekur citur rezervātā neatrodamas augu sugas: rūsganā melncere, Hosta grīslis, parastā kreimule. Visas šīs sugas Latvijā ir retums.

BAŽU PURVS

Tas ir piejūras tipa augstais purvs, īpatnēja, savdabīga, teritorijas daļa. Šo purvu izsenis dēvē par Bažu purvu, tā nosaukums tiek izskaidrots ar Bažu māju tuvumu. Purva izveidošanās saistīta ar sauszemes pakāpenisku pārpurvošanos atlantiskajā periodā, kad klimats ir bijis siltāks un mitrāks. Lielākais purva dziļums ir 3,5 m. Purva konfigurācija ir sarežģīta - robežas nav stingri izteiktas, bet pakāpeniski pāriet vīgu un kangaru ainavā. Purvā iestiepjas atsevišķas vaļņveida kāpas. Kopplatība ir 1880 ha. Bažu purvā sastopamas 198 vaskulāro - t.i. sēklaugu un paržaugu sugas.

KANGARU UN VIGU KOMPLEKSS

Abrāzijas līdzenums ziemeļdaļā savukārt norobežojas ar reljefā labi iezīmētu kāpli, kuŗā vietām atsedzas vidusdevona smilšakmeņi. Šo kāpli dēvē par Irbes krauju jeb Stiedru kalnu. Arī šīs pamatiežos izveidotās kāples kraujā manāmas viļņu darbības pēdas. Tā ir garenstieptu vaļņveida kāpu un pārpurvotu starpvaļņu ieplaku josla, kuŗa stiepjas paralēli tagadējās Baltijas jūras krastam. Interesanta ir tāda īpatnība kā vienādie nogāžu slīpumi vaļņveida kāpu vēja un pretvēja pusēs. Atcerēsimies, ka tautā šīs garenstieptās vaļņveida kāpas dēvē par kangariem, bet starpvaļņu ieplakas par vīgām. Gandrīz katram kangaram ir savs vārds. Prāvākais kangars - Viškangars - stiepjas rietumu austrumu virzienā gandrīz pāri visam rezervātam un sasniedz 15 km garumu. Šī kangaru un vīgu ainava Latvijas teritorijā ir ūnikāla. Tā sastopama tikai šeit, Kurzemes pussalas ziemeļdaļā, kur mūsu republikā atrodami Ancilus ezera nogulumi un reljefa veidojumi. Kangarus dominējošā koku suga ir priede. Biežāk sastopamie meža augšanas apstākļu tipi - sils un mētrājs. Silā dominē sila virši (*Calluna vulgaris* L. Hull), ķērpji, no kuŗiem biežāk sastop kladoniju (*Cladonia*) ģints pārstāvjus. Kangaru floras neatņemama sastāvdaļa ir arī mūžzaļā miltene (*Arctostaphylos uva ursi* L. Spreng.). Vīgās dominē zāļu purvi, retāk atsevišķos posmos sūnu un pārejas tipa purvi. Vīgu flora ir ļoti mainīga, atkarībā no mitruma apstākļiem. Krietni liels ir vīgās augošo aizsargājamo augu klāsts. Orchideju dzimtas pārstāves purvāju vienlape (*Malaxis monophyllos* L. Sw.) un Lezeļa lipare (*Liparis*

loeselli L. Rich.), bruņucepuņu dzegužpuķe (*Orchis militaris* L.), Baltijas stāvlapu un plankumainā dzegužpirkstīte (*Dactylorhiza baltica* [Klinge] Orlova, *D. incarnata* L. Soo', *D. maculata* {L.} Soo). Pusedzemes jeb balzāmkārkliņi (*Myrica gale* L.). Brīvā ūdens lāmas vīgu apmalēs ir ūdensrožu valstība. Rezervāta teritorijā atrasta arī sniegbaltā ūdensroze (*Nymphaea candida* J. et. C. Presl.). Rets atradums vīgu un upīšu krastos ir parastā vairog-lape (*Hydrocotyle vulgaris* L.). Tas ir Latvijā mazākais čemur-ziežu dzimtas pārstāvis. No vīgām interesantākā ir Pēterezera vīga. Tā ir vienīgā vīga, kuŗā atrodas vairāki nelieli aizaugoši ezeri - Lielais un Mazais Pēterezers.

KĀPU ZONA AR MEŽIEM SAUSĀS MINERĀLAUGSNĒS

Kangaru un vīgu ainava, tuvojoties jūras krastam, pāriet plašā kāpu zonā, kuŗas veidošanās saistīta ar Litorinas jūras vēlāko līmeņa celšanos. Kāpu masīvus sedz sili un mētrāji ar dominējošo koku sugu parasto priedi. Kā liels retums šajā dabas kompleksā jāmin pie Mazirbes augošais zviedru pīlādzis (*Sorbus intermedia* Ehrh. Pers.) un Pallasas sauserdis (*Lonicera pallasii* Ledeb.) pie Vaides ciema. Vēl sevišķu ievēribu pelna sarkanā cefalantēra (*Cephalanthera rubra* L. Rich.). Šī orchideja Latvijā sastopama ļoti reti. Piejūras mētrājos vietām atrodama arī viena no "necilajām" orchidejām - sirds divlape (*Listera cordata* L. R. Br.).

BALTIJAS JŪRAS UN RĪGAS JŪRAS LĪČA PIEKRASTE

Tas ir ģeoloģiski jauns veidojums, kuŗa attīstība un dinamika joprojām ir aktīva. Pludmale ir plaša un smilšaina, labi izteikta priekškāpa, aiz tās sākās augsts kāpu vilnis. Smilšainie krasta veidojumi ir zona ar nabadzīgu veģetāciju, un tomēr tur aug vairāki reti un aizsargājami augi. Ievēribu pelna jūrmalas debestiņš (*Lathyrus maritimus* Bigel.)

Pēdējos gados arvien vairāk pieaug interese par rezervātiem. Rezervātu izveidošanas mērķis mūsdienā izpratnē ir kā rada konfliktu ar pastāvīgi augošo vēlēšanos tos apmeklēt. Tomēr prasmīgi organizēta un prasmīgi regulēta apmeklētāju plūsma minimāli ietekmē rezervātu. Slīteres rezervātā ekskursijas vienmēr pavada gidī, rezervāta pazinēji. To var apmeklēt tikai ar at-

ļaujām, kuņas izdod ne vairāk kā divām apmeklētāju grupām nedēļā Mežsaimniecības ministrija.

Ko tad var ieraudzīt Slīteres rezervātā?

Vispirms ir iepazīšanās ar Slīteres rezervāta ekspozīciju Slīteres Mežniecības telpās. Mežniecības sētā visā krāšņumā var aplūkot īves, kuņas lielo liepu paēnā nejūtas sliktāk kā savos dabiskajos apstākļos. Tālāk pa Dundagas - Mazirbes ceļu ekskursanti šķērso Zilo kalnu kāpli, pakavējoties uz brīdi tās augšmalā un pavērojot ainavu, kas pāri koku galotnēm no šejienes atklājas līdz pašai jūrai. Nākošā pietura ir Pēterezera apkārtnē. Pa šauru taku var ieiet mežā, lai aplūkotu Pēterezera vigu - vienu no lielākajām vigām visā rezervātā, kuņā ir novietojušies Lielais un Mazais Pēterezers ar līģaniem sūnu krastiem. Nākamais apskates objekts ir Mazirbe, ar retām kāpu smiltīs iestigušām mājām, kāršu žogiem un lepno Lībiešu tautas namu, kas celts 1939.g. Tajā tagad izvietojies rezervāta zinātniskā darba centrs, bibliotēka. Apskates objekts ir Mazirbes kapi. Mazirbes baznīcas tuvumā ir atrasti trīs laukakmeņi ar uzrakstiem, kas vēsta par lielajiem upuņiem mēra epidēmijas laikā (1710 - 1711.g.). Tālāk maršruts ved cauri rezervāta buferzonai un aizved Kolkas virzienā. Saunaga tuvumā šķērsojot raksturīgu kangaru - vigu ainavu posmu, kuņā var iepazīties ar šī dabas kompleksa raksturīgajiem augiem. No Kolkas Rīgas virzienā abpus ceļam plešas tipiskas Slīteres piejūras kāpu zonas ainavas ar vitālu zemsedzi. Tālāk ceļš šķērso Melnsilupes lejteci. Pie Vīdales maršruts šķērso Zilo kalnu kāpli, kuņas kraujā var izsekot Baltijas ledus ezera dažādo līmeņu svārstībām. Vīdales upītes gravā 0,5 km garā posmā atsedzas vidusdevona smilšakmeņi. 2,4 km attālumā no Vīdales, ceļa labajā pusē, atrodas grants karjers, kuņā atsedzas fluvioglaciālo ūdeņu izgulsnēts materiālsmilts, grants, oļi. Nākamais apskates objekts - Rigzemju dižozoli. Lielākā ozola apkārtmērs - 8,3 m, ceļa malā aug zviedru pīlādži, melnalkšņu audzes, lielāko melnalkšņu apkārtmērs pārsniedz 1,5 m. Netālu no ceļa apm. 1 km Zilo kalnu virzienā var apskatīt kadiķu audzi. Tā ir 2,6 ha liela teritorija. Kadiķi aug grupās un atsevišķi, lielākie no tiem sasniedz 4 m. augstumu. Kopā ar lielajiem laukakmeņiem tie veido savdabīgu ainavu. Atsevišķa mācību taka Slīteres Zilo kalnu nogāzē, rezervāta pierobežā, iekārtota tā, lai

attēloto augu vai citu dabas objektu apmeklētājs turpat tuvumā varētu apskatīt dabā. Takas kopgarums ir 1,2 km un tās apskatei nepieciešamas divas stundas.

Mēs nedrīkstam aizmirst, ka mēs nevaram tikai lepoties ar to, kas mums pieder, bet mums ir arī pienākums, kā visu to saglabāt. Tāpēc, ja Tu visu šo vienreizējo dabas ūnikumu esi apskatījis, tad viss, ko no tā vari paņemt līdzi, ir tikai atmiņas.

Melluma, Aina	"Latvijas aizsargājamās dabas teritorijas"- "Zinātne" -1979.g.
Laiviņš, Māris
Laiviņa, Sniedze	"Moricsalas rezervāts"- "Zinātne"- 1980.g.
Eglītis, A.	"Teiču rezervāts"- "Avots"- 1987.g.
"Kurzemes rezervāti". LZTIZ PI - 1989.g.
Andrušaitis, G.	"Latvijas aizsargājamie dabas objekti"- 1985.g.
Riekstiņš, J	"Piejūras dabas parks"- 1983.g.
Seile, Anna	"Slītere". 1983.g.
"Kompleksi ekosistēmu pētījumi Slīteres rezervātā"- LZTIZ PI - 1988.g.
"Latvijas aizsargājamie un retie augi".
"Zvaigzne"- 1972.g.

EDGARS BRODERS

Dzimis 1909.g.5.septembrī Rīgā. Beidzis Rīgas pilsētas tehnikuma būvniecības nodaļu. Strādājis būvju vadībā Rīgā un no 1934.-1944.gadam Rīgas pilsētas nekustamu īpašumu valdē kā vecākais būvtechniķis. Līdztekus darbam sācis studijas LU architektūras fakultātē.

1945.g.janv. kopā ar ģimeni nokļuvis Gottenhafenā, kur strādājis poļu firmā pie Gottenhafenas, Dancigas un Zopotas atjaunošanas darbiem. 1947.g. kopā ar ģimeni pārbēdzis uz Zviedriju, kur strādājis Chalmers tehniskās augstskolas pētniecības laboratorijā. 1951.g. ieceļojis Kanadā. Strādājis kā

būvdarbu vadītājs, ar 1956.g.sācis savu būvfirmu, kuŗu vadījis līdz 1977.g.,kad pensionējies.

Jau ar 1951.g. darbojies TLB inženieru un techniķu kopā. Ir TLB un DV mūŗa biedrs, LNAK zelta mūŗa dalībnieks. Darbojies skautu un gaidu vecāku padomē. Pildījis amatus TLB, LNAK padomē, Latvieŗu pensionāru apvienībā un Latvieŗu Kreditsabiedrībā. LIA goda biedris.

TLB INŽENIERU UN TECHNIĶU KOPAS 40 DARBĪBAS GADI

1951.gada 7.aug.TLB telpās, 346 Bloor St.E., Toronto dzīvojoŗo inženieru un techniķu sanāksmē piedalījās 20 inženieri un 4 techniķi. Redzot šādu kuplu dalībnieku skaitu, sanāksmes vadītājs inŗ. A.Podnieks lūdza dalībniekus izteikt domas un arī izlemt par turpmāko darbību. Pārrunās radās vienprātīgs lēmums, ka latvieŗu inženieriem un techniķiem Toronto ir vajadzīga sava organizācija. Šinī sakarībā turpmākai darbībai ievēlēja vadību: inŗ. A.Podnieks- vadītājs, V.Strautmanis- sekretārs, inŗenieru pārstāvjus: A.Rubli, L.Undupu, J.Friŗmani un techniķu pārstāvi J.Androviŗu.

Pārrunājot jautājumu par tās uzbūvi, nolēma nedibināt jaunu biedrību, jo Toronto jau pastāvēja vairākas biedrības un organizācijas, no kuŗām dažas nīkuŗoja maza dalībnieku skaita dēļ. Kopas dalībnieki nolēma pievienoties kādai jau no pastāvošajām. Inŗ. A.Podnieks ierosināja domu: pievienoties TLB, jo līdz šim tā bija atvēlējusi telpas sanāksmēm bez maksas un daudzi inŗenieri un techniķi bija rosīgi darbinieki TLB.- Kopa lūdza

A.Podnieku pārrunāt ierosinājumu ar TLB valdi. Par šādu priekšlikumu no 24 klātesošiem nobalsoja 20. Sanāksmes dalībnieku saraksts gan nav vairs atrodams, bet kopā ar citiem pēc atmiņas atceramies: inženieri A.Podnieks, A.Rublis, N.Pētersons, J.Popelis, J.Riekstiņš, V.Strautmanis, O.Dzērvītis, J.Frišmanis, L.Undups, A.Černavskis, M.Līcītis, P.Lecis, E.Skuja, V.Āboliņš, A.Salna, J.Šmits, Dr.E.Žubeckis un vēl 3 citi. Techniķi: J.Androvičs, E.Broders, H.Ozols un E.Rūtītis.

Jau pēc nedēļas 1951.g.14.aug. kopas vadības sēdē TLB telpās piedalījās A.Podnieks, J.Frišmanis, J.Androvičs, A.Rublis, V.Strautmanis un no TLB priekšnieks K.Kampe un biedrzinis N.Pētersons. Atklājot sēdi, kopas vadītājs A.Podnieks ziņoja TLB pārstāvjiem par kopas līdzšinējo darbību un par lēmumu pievienoties TLB uz 7.augusta sanāksmē pieņemtiem principiem.

TLB priekšnieks K.Kampe apsveica kopas lēmumu un paziņoja, ka ar šo Inženieru un techniķu organizācija ir uzņemta TLB kā kopa. Ar to sākās kopas oficiālais nosaukums.

Jau nākošajā sanāksmē piedalījās vairāki dalībnieki, kas bijuši kavēti ierasties dibināšanas sanāksmē. Nāca klāt arī jauni dalībnieki. Kopas dalībnieku skaits sasniedza pat 96!- Patreiz kopā ir 63 dalībnieki, no tiem 55 aktīvi. Kopas 40 gadu darbības sarīkojumā piedalījās 7 kopas dibinātāji, daži ir Toronto atstājuši.

Kopas 40 darbības gados tās valdes priekšsēži ir bijuši: A.Podnieks (50-54); A.Arājs (55); A.Podnieks (56); E.Skuja (57); J.Popelis (58); A.Rublis (59); J.Šmits (60); V.Turķis (61); J.Zibiņš (62,63); U.Kiesners (64,65); J.Šmits (66); V.Sabanskis (67); U.Kiesners (68); V.Sabanskis (69); K.Tikmanis (70); V.Sabanskis (71,72); U.Lūsis (73); K.Šlesers (74); E.Tiltiņš (75); B.Upāns (76); R.Strazds (77-89); V.Turķis (90-*).

A.Podnieka dibināšanas sanāksmē izteiktā iecere, ka pievienojoties kādai biedrībai, mēs, turpinot savu darbību, varēsim arī stiprināt to, kas mūs pieņems kā dalībniekus, ir papildījies.- Šo sapulču lēmumu protokolu oriģināli ir mūsu archīvā. To kopijas tika pievienotas mūsu kopas vēstures klāstam, kas tika izstādīts 1991.gadā Rīgā notikušajā Vispasaules latviešu zinātņu kongresā.

Kopas sadarbība ar TLB.

Cik nozīmīga ir bijusi kopas uzņemšana TLB, varu atzīmēt sekojošu sadarbību.- Jau nākošajā 1952.gadā inženieru un techniķu kopas dalībnieks bija TLB priekšnieks. Tā gadu gājumā no kopas dalībniekiem ir bijuši TLB valdes priekšsēži: A.Rublis 1952.un 1955.g.; J. Popelis 1953. un 1954.g.; E.Skuja 1957.-1960.g.; A.Gribusts 1965.-1968.g.; L.Ozols ar 1980.gadu.- Šeit redzam, ka no kopas kā valdes priekšsēži ir darbojušies divdesmitpiecos gados. TLB valdē no kopas ir darbojušies: N.Pētersons 10 gadus, O.Lepše 11 gadus, V.Pakalns, V.Turķis, M.Laimiņš, R.Strazds, V.Sabanskis. Revīzijas komisijās priekšsēži: A.Podnieks, A.Rublis, V.Pakalns, N.Pētersons, E.Broders.

Kopas dalībnieki ir bijuši TLB pārstāvji Sestdienas skolā, LNAK padomē, 18.novembra rīcības komitejā un visā A/S "Latviešu nams" darbības laikā tā valdē. Sabiedriskajās rosmēs ielikto kopējo gadu skaitu no kopas dalībniekiem grūti noskaidrot, bet tas sastādītu krietni vairāk kā 100 darba gadus, kas arvien vēl turpinās.

1955.gadā nodibinājās Latviešu inženieru apvienība ārzemēs - LIAĀ. Mūsu kopa tai pievienojās kā TLB inženieru un techniķu kopa. Ar tādu nosaukumu arī esam pie 1975.g. inkorporētās Latviešu inženieru apvienības- L.I.A. Kā šīs apvienības dalībniece, kopa ir centusies izveidot nepārtrauktu rosīgu darbību Toronto un līdzdarbojusies L.I.A.kopējo plānu īstenošanā. Savas 40 darbības gadu atceres svinībās TLB inženieru un techniķu kopa saņēma L.I.A. Atzinības rakstu par sekmīgu un nepārtrauktu darbību.

Lielākais LIA veikums ir monumentālais latviešu kultūras darbs, Latviešu tehniskās terminoloģijas vārdnīca 5 sējumos, ko bez atlīdzības paveikuši attiecīgo nozaļu līdzstrādnieki, redakcijas kollēģijas vadībā. LTTV piecu sējumu darbs veikts 24 gados un aptveņ tuvu pie 100,000 terminu latviešu, angļu un vācu valodās. Galvenā redaktora vietnieks J.Popelis sagatavoja terminu sarakstus pārrakstīšanai. No mūsu kopas pie tās sastādīšanas darbojās: galvenā redaktora vietnieks inž.J.Popelis, nozaļu redaktori vai līdzstrādnieki: Dr.agr.A.Bāra, Dr.agr. E.Žubeckis, inž.A.Arājs, Dr.inž.J.Bumbulis, inž.kapt.O.Dzērvītis, inž. E.Groskaufmanis, inž.U.Lūsis, inž.J.R.Palieps, inž.A.Sudmalis, inž.kapt.

J.Šmits, inž.J.Švanks un inž.H.Vilks.

Kopas dalībnieki devuši ziņas un rakstus LIA izdotam žurnālam "Technikas apskats".

TLB inženieru un tehniķu kopa veica 3.Latviešu tehnisko zinātņu kongresa (LTZK) rīkošanu 1972.g. no 12.-14.maijam Toronto Jorkas universitātes Glendona koledžas ēkā. Rīcības komitejā: priekšsēdis inž.J.Švanks, vicepriekšsēdis inž.-mežkopis H.Jeckalējs, locekļi: Dr.agr.E.Žubeckis, E.Broders, inž.kapt. O.Dzērvītis, inž.K.Buliņš, inž.V.Āboliņš, inž.J.Palieps, inž. H.Vilks, inž.E.Groskopfs, Dr.arch.E.Janišs un techn: R.Strazds, E.Tiltiņš, V.Sabanskis.

Kongresu 1972.g.12.maijā uzrunāja LIAĀ prezidents inž. N.Zoldners un kongresa atklāšanas runu teica LTTV galvenais redaktors Dr.ing.E.Dravnieks. Kongresu sveica LNAK padomes priekšsēdis mag.iur.V.Upeslācis, no TLB valdes priekšsēdis I.Alksnis.

Kongresā piedalījās 131, no ASV ap 20, no Vācijas 1 un no Austrālijas 1. Kongresā nolasīja 28 referātus.

Arī 8.LTZ kongress notika 1988.g. no 27.-29.maijam Toronto Latviešu kultūras centra telpās. Kongresa organizēšanu un rīkošanu uzņēmās TLB inženieru un tehniķu kopa. Rīcības komitejā: priekšsēdis Dr.ing.J.Auns, vietnieks E.Broders, locekļi: Dr.agr.E.Žubeckis, Prof.Dr.G.Šubiņš, inž.J.Palieps, inž. M.Fogels, R.Strazds, V.Turķis, L.Gulbis, arch.A.Roze.

Pēc rīc.komit. priekšsēža Dr.J.Auna uzrunas kongresa atklāšanas runu teica LAMZA's prezidents Prof.Dr.J.Kļaviņš. Kongresā piedalījās 123 dalībnieki, nolasīja 27 referātus, no tiem 7 no ASV, 1 no Zviedrijas, 1 no Latvijas. Kongresa slēgšanas vārdus teica PBLA valdes priekšsēdis Dr.L.Lukss.

TLB inženieru un tehniķu kopa bija pārstāvēta Vispasaules latviešu zinātņu kongresā Rīgā 1991.gada jūlijā.

Novērtējusi mūsu kopas darbību, LIA nominēja 9 kopas dalībniekus Ontario provinces voluntārisma 15 gadu atzinības rakstu un nozīmju saņemšanai.

Mūsu kopas dalībnieki ir bijuši aktīvi Toronto sabiedriskā rosībā: LNAK nākotnes fondā, LNAK padomē, valdē, DV organizācijā, A/S "Latviešu nams" vadībā, "Kristus dārza" valdē, gaidu un skautu organizācijās, Latviešu Kultūras centrā u.c. Kopas dalībnieki piedalījušies visās pret Padomju demonstrācijās

Toronto, arī Otavā un Eiropā ("Mūrlauzis" braucienā, "Brīvības kuģa" braucienā.).

Paraudzīsimies, ko tad mēs paši savā kopas darbībā esam darījuši.- Esam noorganizējuši vairāk kā simtspiecdesmit referātus. No tiem daudzi tika ilustrēti ar zīmējumiem, slīdītēm un pat ar filmām. Esam rīkojuši filmu izrādes, vīna un dziesmu vakarus, inženieru un tehniķu balles. Arī kopa savu 20 gadu darbību atzīmēja ar šādu sarīkojumu.

Ja arī priekam un draudzībai tika veltīta sava reize, taču mūsu vienotājs spēks ir visos 40 gados tehnikas lauks. Tur pagājuši mūsu darba gadi, tur tīkas kavēties arī atmiņās. Pievienojam šeit savāktās ziņas par mūsu kopas referātu temām. Sākuma gados ir bijusi tāda kā nevērība par visa sakopšanu, tāpēc arī par dažiem gadiem ziņas vairs nevarējām iegūt.

Kā redzams mūsu kopas dibināšana notikusi laikā un zem laimīgas ceļa zīmes. Kaut skaitliski ne pārāk liela, tā sekmīgi piedalījiesies latviešu dzīves veidošanā un arī materiālā atbalstīšanā nozīmīgajiem pasākumiem. Latviskais pienākums nekad nebeidzas.

*

TLB INŽENIERU UN TEHNIĶU KOPĀ NOLASĪTIE REFERĀTI

1951.GADĀ. inž.A.Podnieks: "*Toronto ūdens apgāde un notekūdeņu tīrīšana.*" Piedalās 25. Dr.agr.E.Žubeckis: "*Vērojumi Kanadas austrumu provincēs. Nova Scotia.*" Piedalās 28.

1952.GADĀ. Inž.J.Švanks un inž. A.Černavskis: "*Pārrunas par Kanadas būvgrunti.*" Prof.V.Burkēvics: "*Šīs dienas Vācija.*"

1962.GADĀ. A.Liepkalns: "*Papīra ražošana.*"

1965.GADĀ. "*Metalla nocietināšanas paņēmieni*", "*Lieljaudas transformatori*", "*Ūdens tvertņu problēmas.*"

1966.GADĀ. A.Rāviņš: "*Slokšņu metallu pielietošana ēku celtniecībā.*" Dr.A.Pērkonis: "*Atomu zinātņu pielietošana kriminoloģijā.*" J.Švanks: "*Klints kā ūdensbūvju pamats.*" E.Groskopfs: "*Ceļojums uz mēnesi.*"

1967.GADĀ. V.Sabanskis: "*Lidojošie šķīvji- fakts vai ilūzija.*" (200 klausītāji). U.Kiesners: "*Indija un tās iedzīvotāji.*"

1968.GADĀ. Dr.agr.E.Žubeckis: "*Uztura kinētika cilvēces*"

attīstībā." V.Sabanskis: "Televīzija jūsu mājā." Guntis Liepiņš: "Materiālu administrācija."

1969.GADĀ. V.Turķis: "Elektrības nodrošinātāji un strāvas pārtraucēji." V.Sabanskis: "Skaņu filmas tehnoloģija." A.Liepkalns: "Plastikas izveidošanās un tās pielietošana ikdienišķā dzīvē." U.Kiesners: "Cykletrona magneta projektēšana ar 4000 tonnas celbspēju." J.Palieps: "Hokeja arēnas atjaunošana Montreālā." A.Kalns: "Toronto Dominion Centra projekts." "Inflācija un saimnieciskais atslābums" - viesi referenti: A.Svenne, A.Gailītis, I.Andrejsons.

1970.GADĀ. A.Kalniņš: "Toronto noteku ūdens tuneļa būvju augstuma un pareiza virziena koordinācija." P.Černavskis: "Kompjūteru pielietošana Pikeringa atomstacijas būvdarbos."

1971.GADĀ. K.Buliņš: "Papīra rūpniecība". J.Palieps: "700 pēdu augsta dūmeņa projekts Toronto." E.Groskopfs: "Appollo lidojumu tehnoloģija." A.Kalns: "Apgaismošanas principi." A.Liepkalns: "Polietilēna un PVC plastikas iesaiņojumi."

1972.GADĀ. A.Kalns: "Apgaismošanas principi." Viesis Dip.ing. A.V.Kasperovičs: "Kanadas standartu apvienības (CSA) darbība."

1973.GADĀ. Paneldiskusija: "Naudas ieguldīšana." -referenti A.Svenne, L.Vēveris, V.Bebrišs, J.Zībiņš.- A.Sudmalis": "Vynila drānas ražošana." L.Vēveris: "Ceļojums pa Austrāliju." K.Fricbergs un L.Ozols: "Toronto ostas un ezermalas izkopšanas plāni."

1974.GADĀ. M.Grimba: "Naudas ieguldīšana pensiju fondos." "Skaitļotāju pielietošana rūpniecībā." J.Popelis: "Latviešu tehniskās terminoloģijas vārdnīca."

1975.GADĀ. Paneldiskusija: "Vai Kanadai draud enerģijas krīze?" - piedalās A.Arājs, A.Černavskis, H.Jeckalējs, G.Upatnieks, E.Tiltiņa vadībā. J.Roce un V.Turķis "Priekšlasījums par dzīvības glābšanas ierīcēm ēku ugunsgrēkos ar dūmu un uguns iepriekš brīdinātāju aparātu demonstrēšanu." A.Laucis: "Ātrās dīzeļu lokomotīves, kas apgrozās starp Toronto un Montreālu."

1976.GADĀ. M.Grietēns: "Sasniegumi teknikā un zinātnē okupētajā Latvijā." Gunārs Liepiņš: "Plastisko sastāvdaļu ražošana Kanadas automobiļu rūpniecībā." V.Sabanskis: "Apdzīvotā universa rašanās, tā apceļošana un cilvēka novecošanas process."

1977.GADĀ. V.Sabanskis: "Lidojošo šķīvju mistērija." Dr.A.Pēr-kons: "Kriminālistika." T.Puisāns: "Darbs un dzīve ziemeļos," pa-pildināts ar slīdītēm. Dr.agr.E.Žubeckis: "Vīni, medus alus Lat-vijā pagātnē un tagad."

1978.GADĀ. E.Tiltiņš: "Ķieģeļu malkas apkures krāsnis." E.Groskopfs: "Vēja enerģijas izmantošana." Dr.ing.J.Auns: "Alkohols kā nākotnes degviela." T.Puisāns: "Puķes un ledus kalni pie polārā loka."

1979.GADĀ. Inž.Ilze un Jānis Valdmaņi: "Jaunāko analītisko metožu pielietošana ūdens piesārņošanas pētniecībā." H.Vilks: "Zeme, tauta un plānotā privātsaimniecība Dienvidkorejā."

1980.GADĀ. Viesis arch. A.Roze: "Rīga no lībju ciema līdž 20. gadsimta pilsētai." J.Zībiņš: "Kā pasargāt kapitālu no inflācijas." V.Turķis: "Dzīve Saudi Arabijā." A.Liepkalns: "Papīri un papīru produkti."

1981.GADĀ. Dr.A.Pēr-kons: "Pierādījumu materiālu izmeklē-šana." V.Freimanis: "Radio frekvences aizsargu telpa." Arch.Ita Ozola: "Plastikas mājas."

1982.GADĀ. J.Toms: "Gāze un tās pielietošana." Dr.A.Pēr-kons: "Kriminālistika."

1983.GADĀ. P.Grauds: "Ontario provinces ezeru piesārņošana." M.Fogels: "Vaņa un zelta rakstuvju ierīkošana primitīvajās zemēs." V.Turķis: "Saudi Arabija un Tālie austrumi." Dr.A.Pēr-kons: "Elpas un asins alkohola analīzes ierīces."

1984.GADĀ. Dr.ing.J.Auns: "Naftu saturošas smilts apstrādā-šana un zemūdens urbūmi Beauford jūrā." V.Bērziņš: "Stelco tē-rauda kausētava pie Ērie ezera ASV." A.Liepkalns: "Papīri un papīru produkti." Dr.G.Siliņš: "Zem ūdens lišanas problēmas."

1985.GADĀ. V.Turķis: "Kanadieši Saudi Arabijā, lāzers, "fiber optics". Dr.ing.J.Auns: "Nākotnes degvielas transporta vajadzī-bām." M.Fogels: "Austrālijas cukurs."

1986.GADĀ. H.Vilks: "Mazjaudu ūdens turbīnas." A.Upmalis: "Transmisijas bez zobratiem un hidrauliskā tehnika." M.Fogels: "Austrālijas cukura audzēšana un mehāniskā novākšana." Ē.Til-tiņš: "Toronto deg. Kāpēc?"

1987.GADĀ. M.Fogels: "Naftas vadu būve pāri Andu kalniem Kolumbijā." M.Fogels: "Dažādi monumentāli būvprojekti, gal-venokārt Ziemeļamerikā." Dr.ing. J.Langins: "Ķīmija un baloni

Franču revolūcijas laikā." Panelis par 8 LTZK izplānojumu. Piedalās: prof.Dr.Reinbergs, prof.Dr.A.Dreimanis, arch.A.Roze un E.Broders.

1988.GADĀ. V.Turķis: *"Zibens novadišana un elektrisko ierīču pasargāšana."* V.Bērziņš: *"Technoloģijas nozīme cilvēces attīstībā."* E.Broders: *"8.LTZK kongresa norise."*

1989.GADĀ. G.Bērziņš: *"Ontario "Hydro" attīstība."* G.Brūmelis: *"Ekoloģiskais stāvoklis Latvijā."*

1990.GADĀ. R.Strazds: *"Metalla apstrādāšanas process pēdējos 40 gados."* A.Kalns: *"Saimnieciskais stāvoklis Latvijā."* Viese no Latvijas Dr.Ingrīda Rozenberga: *"Latvijas iedzīvotāju un strādājošo dzīves un darba apstākļi."*

1991.GADĀ. G.Bērziņš: *"Atoma enerģijas drošība."* H.Vilks: *"Latvieši un latviešu vieta Eiropā."* Kapt.lidotājs G.Tannis: *"Utopija Causeway - 58 klm 8 līniju pontonu tilts pāri Ontario ezeram."* V.Turķis: *"Novērojumi Latvijas vispasaules zinātņu kongresa laikā Rīgā un Latvijā."*

1992.GADĀ. Toronto Latviešu Kreditsabiedrības pārvaldnieks A.Lagzdiņš: *"Mūsu kreditsabiedrības un iespējas pārsūtīt naudu uz Latviju."* Vispasaules Latviešu zinātņu kongress Rīgā 1991.g. 12. - 17.jūl. videolentēs, E. Brodera izkārtojumā. O. Zilvers un R. Strazds: *"Latvijā atgūto īpašumu problēmas".* Inž. A. Robežnieks: *"Pilsētu būvniecība".* Inž. M. Fogelis: *"Jumta seguma materiālu ražošana Latvijā".*

EKSKURSIJAS

Ontario "Hydro" laboratorijas Kipling ielā, inž. A.Arāja izkārtojumā un vadībā.

Ekskursija uz Lakewiev tvaika spēkstaciju, inž. V.Āboliņa izkārtojumā.

Ekskursija uz De Sotto Coating Ltd. un referāts, ķīmiķis Ē.Mikazāns, 1973.gadā.

Ekskursija uz Pickering atomspēkstacijas būvdarbiem, kad pirmā vienība jau darbojās, inž. A.Lejas izkārtojumā.

Ekskursija uz Ontario "Hydro" centrālo iekārtas labošanas iestādi Pickeringā, Vaira Liepiņa izkārtojumā.

Ekskursija uz "General Motor" Ošavā auto rūpnīcu, inž. Gunāra Liepiņa vadībā. 1991.gadā.

MĀCĪŠANA UN AUDZINĀŠANA

(Referātu cikls 1990.g. 25.martā un 1991.g. 10.febr.

Latviešu namā)

Elizabete Pētersone

Domājot par uzdoto temu, nolēmu piegriezties tieši vārdiem mācīšana un audzināšana, ko tie nozīmē un kā tie attiektos uz šā laika skolotāju latviešu skolā.

Mācīšana nozīmē palīdzēt izprast un apgūt zināšanas par kādu temu (piem. matemātiku, valodu) vai prasmi (piem. vadīt automašīnu, spēlēt tenisu). Audzināšana ir darbība, kuŗā bērna vai pusaudža attīstību vada vēlamā virzienā, gādājot un rūpējoties par viņu, ietekmējot viņu pareizā virzienā. Kā redzat, šos vārdus nevaram lietāt kā vienlīdzīgus jēdzienus. Mēs visi zinām, ka daži skolotāji māca, bet nevienmēr arī līdztekus audzina. Labs skolotājs māca un audzina. To redzam kanadiešu skolās, ka skolotājs māca, jo nav laika audzināt. Bet, varbūt, mums būtu jāiet vienu soli atpakaļ, pie bērna pirmiem "skolotājiem" - mātes un tēva.

Latviešiem ir labs teiciens: "aug kā nezāle". Tā diemžēl šodien ļoti daudzi bērni aug - kā nezāles. Viņu vecāki ir tik aizņemti darbā tiecoties pēc materiālās labklājības, ka bērni bieži tiek atstāti novārtā vai citu cilvēku uzraudzībā. Sakarā ar iepriekš minēto, vecāki sagaida, ka skolas (t.i.skolotāji) vecākiem domāto daļu aizpildīs. Diemžēl, ne visi skolotāji spējīgi to īstenot.

Latviešu skolas skolotājiem ir uzlikta dubultslodze. Latviešu sabiedrība sagaida, ka latviešu skolas skolotāji māca un audzina. Domāju, ka visi TLBS skolas skolotāji to arī dara. Jā, mēs mācām burtus, dzejoļus, dziesmas, tautas dejas, faktus par Latvijas ģeografiju un vēsturi un citu. Bet šinīs mācībās, pat sākot ar bērnu dārzu, katra skolotāja un skolotājs ieaudzina bērņā lepnumu uz to, ka viņi ir latvieši. Pārrunājot lasīto, skolēni tiek virzīti uz latviskās gara pasaules dziļāku izpratni. Dziedot tautas dziesmas un dejojot tautas dejas, skolēni nemanot piesavinās latviskos tikumus, latvisko dzīves ziņu. Mēs visi cenšamies skolā būt tādi skolotāji, kā Kronvaldu Atis mudināja būt skolotājiem pirmā

Atmodas laikā. Domāju, ka mums, skolotājiem, derētu mazliet pakavēties pie Kronvalda apcerējuma "Tēvzemes mīlestība". Kronvalds raksta, ka latviešiem ir 7 avoti, no kuŗiem izriet tēvzemes mīlestība:

1. Tēvzemes ģeografija.
2. Tēvzemes vēsture.
3. Tautas valoda (latviešu valoda).
4. Latviešu etnografija un folklorā.
5. Tautas kopības gars.
6. Tautas varoņu kults.
7. Reliģija.

Latviešu skolas skolotājiem svarīgākais uzdevums ir ieaudzināt skolēnos mīlestību pret Latviju. Tādēļ skolas uzdevums ir gādāt, lai skolēni iepazītu savu tēvzemi un to iemīlētu. Viņiem jāiepazīstas ar vietām, kuŗas bijušas svētas mūsu senčiem (kā kalni, uz kuŗiem stāvējušas latviešu pilis; upes, kas nesušas svētību un vēsturiskās vietas). Skolēnam jāiemāca izprast Latvijas vēsturi, jo tā viņš paplašinās savu garīgo pasauli. Latviešu valoda ir jāiemāca un jāiemīl. Mūsu valoda mūs vieno ar mūsu radiem, draugiem, tautiešiem Latvijā un visā plašā pasaulē. Šodien tas ir vieglāki saprotams jēdziens, jo pie mums viesojas tik daudz latviešu no Latvijas, kā arī paši mūsu skolēni ir viesojušies Latvijā. Mēs varam smelties daudz laba no mūsu sentēvu mantojuma. To arī darām dziedāšanas stundās, tautas tradīciju stundās un latviešu literātūras stundās. Kopības gars jāieaudzina jau no agrās bērņības un jāturpina skolā. Turot svinīgos aktus skolā, (varoņu piemiņas dienu, draudzīgo aicinājumu, Plkv.Kalpaka piemiņas aktu u.c.), cenšamies ieaudzināt cieņu pret mūsu varoņiem. Lūdzam Dieva palīgu, mūsu skolas dienu sākot.

Latviešu skolu tradīcijā mācīšana un audzināšana iet roku rokā. Mācot un audzinot skolēnus, mēs veicam svētīgu darbu mūsu tēvzemei, Latvijai.

Iesākumā citēšu izcila audzinātāja vārdus: "Mācīta cilvēka pirmais pienākums ir zināt savu pagātņi, tagad saka: savas saknes. Latviešu saknes ir ļoti vecas, stipras un izturīgas, un ir gods būt piederīgiem pie latviešu tautas. Apziņa ir tāda lieta, ko nevienam nevar iedot, ne piespraust kā kādu zīmi pie krūtīm. Tas, kas nav dabīgi izaudzis, bet tikai no ārienes piesprausts, ir nepastāvīgs, to aizpūš projām laika vēji. Tikai tas ir paliekams, kas ir dabīgi pašā cilvēkā izaudzis, nostiprinājies un nobriedis. Tā ir cilvēka serde.

Vērtību atzīšana ved pie vērtību cienīšanas, un ko mēs cienām, to sargājam un glabājam un nekad nesviežam projām". (*Prof. Leonards Latkovskis - DV Mēnešraksts 1984.g.# 3, 3-5 lpp.*)

Šie vārdi ir ļoti piemēroti šīs dienas tematam. Runājot par audzināšanu un mācīšanu, man prātā nāk vārds: pienākums. - Pienākums ne tikai mums kā vecākiem vai skolotājiem, bet vēl svarīgāk, pienākums pret mūsu tautas pagātņi. Un pārrunas par jauniešu audzināšanu nav nekas cits, kā pārdomas par mūsu tautas nākotņi. - No mūsu atbildēm un mūsu darbiem atkarājas Latvijas nākotne, jo mūsu jaunieši ir mūsu nākotne.

Pagājušā gadā, kad es runāju pulkveža Kalpaka piemiņas aktā mūsu skolā, es liku skolēniem pagriezties un paraudzīties vienam pret otru. - Tad es viņiem teicu, ka tieši tā, kā viņi izskatās tanī dienā, viņi mums nevarētu būt vērtīgāki, ja viņi būtu taisīti no zelta vai dimantiem. - Tas viņiem izlikās jocīgi: viņi mēģināja iedomāties, ka tas, kas sēž viņiem blakus, būtu taisīts no dimantiem. - Bet tas, ko es viņiem teicu, ir taisnība. Mūsu jaunieši ir mūsu nākotne. Viņi mums ir vērtīgāki kā zelts vai dimanti!

Ko lai mēs darām, kā lai mēs nodrošinām mūsu tautas nākotņi? - Vai mēs varam atrast vai izstrādāt vadlīnijas, kužām sekojot mēs gūtu atrisinājumus mūsu jautājumiem? - Tas ir mūsu pienākums!

Tāpat kā mani vecvecāki un vecāki man nodeva to latvietību, ko viņi savās sirdīs juta un jūt, es uzskatu kā savu pienākumu to nodot tālāk manām meitām un, cik es varu, visiem bērniem latviešu skolā. Tas, ko mūsu bērni vai skolēni izšķirsies darīt ar latvietību nākotnē, nebūs mūsu ziņā. Bet mēs varam nodot

viņiem to tādējādi, kā mēs to izjūtam savās sirdīs, cerībā, ka šī latvietība tiem kļūs tuva un turpināsies viņu sirdīs.

Paliek jautājums, kā lai mēs to darām? Es nupat runāju par mūsu pienākumu nodot to latvietības izjūtu un savas zemes mīlestību, kā mēs to izjūtam, bērniem. Pieminēju pienākumus pret mūsu tautas pagātnei. Vadlīnijas meklējot nākotnei, mums ir jāskatās mūsu tautas vēsturē!

Esmu daudzkārt aizrādījis saviem kanadiešu draugiem, ka Kanada ir tikai drusciņ vairāk kā simts gadus veca. Latvieši ir dzīvojuši pie Baltijas jūras 4.000 gadus.- Mani jaunieši vēstures klasē saka: tik daudz vēstures, vai mums visus 4.000 gadus ir jāzina?!- Tomēr nav grūti zināt, kur mums ir jāskatās. Mums ir jāmeklē un jāraugās vienā no visinteresantākiem un vissvarīgākiem laikmetiem mūsu vēsturē: Tautas atmodas laikmetā!

Vairāki vēsturnieki izteikušies savos rakstos, ka nav iespējams precīzi minēt gadu, kad Tautas atmoda īsti sākusies, jo laikmetā pirms tam jau bijušas dažādas norises. Es tam nepiekrītu!- Manuprāt Tautas atmoda sākās 1856.gadā ar 4 notikumiem, kas lika pamatus Atmodas laikmetam un rāda arī mums šodien, kas mums ir jādara.

Pirmais notikums: iznāca Juņa Alunāna "Dziesmiņas". Viņš pārtulkoja no vācu valodas latviski dzejoļus, izdeva grāmatiņā, kur vienā lappusē vācu un otrā latviešu valodā. Ar to viņš parādīja, ka latviešu valoda nav tikai zemnieku valoda, bet tanī var tikpat skaisti un spēcīgi izteikties kā vācu valodā. Juris Alunāns uzsvēra, ka tā ir valoda ar ko mūs atšķir no pārējām tautām. Valodai ir jābūt mūsu dzīves pamatos arī šodien.

Pulkveža Kalpaka piemiņas aktā es skolēniem teicu, ka svarīgākais, ko viņi šodien var darīt, ir runāt latviski. Dažiem tas izlikās jocīgi, jo es runāju par Kalpaka cīņām, šautenēm un kaņu, kas izlikās tik varonīgi, un tad es pēkšņi aicināju, ja viņi grib sekot Kalpaka pēdās, viņiem ir jārunā latviski. Viņiem tās divas lietas neizliekas tikpat svarīgas.

Mums šodien nevajag cilvēku, kas ir gatavi ņemt šauteni rokās un iet cīnīties. Ja kādreiz tas brīdis pienāks, es ceru, ka nē, es zinu, ka tādi cilvēki mums būs.- Mums šodien vajag cilvēku, kas gatavi cīnīties ar citiem tikpat svarīgiem ieročiem.- Viens no tiem ir valoda. Es šeit nedomāju tikai par runāšanu latviešu va-

lodā, jo mēs zinām, ka tas ir nepieciešami, bet izjust latviešu valodu sirdīs!

Es nespēju ar saviem vecākiem un manām meitām runāt citā valodā kā latviešu valodā. Ja es to mēģinu, tas izliekas kā kāda tulkošana, kuņģā nav vairs izjūtas. Tas izliekas nedabīgi, māksloti.

Mums ir jāaudzina un jāieaug latviešu valodā, lai tā nebūtu tikai mutē, bet lai to mēs izjūtam sirdī. Lai to panāktu, mums bieži ir jācīnās ar slinkumu, kādreiz vieglāk izteikties angļiski. Mums ir jāpiestrādā pie latviešu valodas, dažreiz jāsēž pie bērniem, kad viņi dara mājas darbus, jākoncentrējas vienmēr ar bērniem runāt latviski. Valodas mācīšana ir cīņa, bet, ja mēs cīnāmies, tad panākumos būs jaunā audze, kas runās un kuņģi arī izjutīs latviešu valodu.

Otrs notikums no 1856.g., kas liek pamatu mūsu darbiem šodien, ir Krišjānis Valdemārs, kad viņš Tērbatas universitātes laikā izlika pie savām durvīm vizītkarti: Kr.Valdemārs-latvietis. Mēs visi zinām no vēstures šo notikumu. Kr.Valdemārs gribēja parādīt ļoti simboliskā veidā, ka nav jākaunas būt latvietim. Tanī laikā bija parasts, ka izglītotie latvieši iegāja vācu sabiedrībā, apprecēja vācietes un pazuda no savas tautas. Kr.Valdemārs teica, ka tā tam nevajadzētu būt. Latvietis nav zemnieks vien, bet spēj būt arī izglītotš tāpat kā vācietis. Kr.Valdemāra nostāja mums ir jāatceras un jāņem vērā arī šodien!

Varbūt vēl atceraties, kad pirms dažiem gadiem, pie latviešu skolas Toronto tika uzstādīts Brīvības pieminekļa ļoti skaisti uzzīmēts atveids. Mēs gājām pa klasēm un nolikām pie tā ziedus. Bija arī Kanadas televīzijas pārstāvji, kas to uzņēma un rādīja vēlāk ziņās. Tie, kas tur bija, atcerēsies, cik tas bija skaisti, kādu tas izraisīja pārdzīvojumu.

Bet tad es pamanīju kāda 8.klases zēna izdarību, kas mani uztrauca un skumdināja. - Viņš centās visu laiku slēpties aiz citiem, viņam esot bailes, ka viņa seju pamanīs televīzijā viņa draugi. - Varbūt man nevajadzēja būt pārsteigtam. Mēs bieži aizmirstam, kā bija būt jaunam. Skolā daudzi bērni grib būt tikai viens no bariņa, viņi grib būt populāri, vēlas draugus un draudzenes, viņiem ir bailes būt citādākiem kā pārējie.

Es esmu ļoti lepns uz savu latvietību, bet mēs aizmirstam, ka bērniem tas nav tik viegli. Bērniem tīkas kaitināt, izaicināt to,

kas ir citādāks.- Mums svarīgākais pienākums ir zināt kā iemācīt šo latvietību. Mums ir jāprot iemācīt mūsu jauniešiem būt lepniem un drošiem par viņu latvietību. Ja jaunieši prot un izjūt mūsu valodu, viņiem būs ērti tanī sarunāties, pat svešniekiem dzirdot. Ja mūsu jaunieši pazīst mūsu vēsturi, mūsu kultūru, tad viņi redzēs, ka Latvija un latvieši ir tādi paši kā visi citi.

Mums jauniešiem jāpāņem, lai viņi izprastu, ka Latvijai un tās kultūrai ir sava vieta Eiropā, sava vieta pasaulē.

Pēdējos 300 gadus, kopš Lielā ziemeļu kara, Latvijas "seja" bija pagriezta prom no Eiropas uz austrumiem, uz Krieviju un Āziju. Bet tas nav noticis tikai ar Latviju, tas noticis ar Baltijas valstīm un Viduseiropas zemēm.- Gala rezultāts, ka mēs kopā ar šīm valstīm esam pārvērtušies par to, ko cilvēki sauc par "otro Eiropu". Tas nav vēstures notikums vien, tas iespaido mūsu nākotni, jo mēs esam viena no "aizmirstām" tautām pasaulē. Kā lai mēs sagaidām, ka mūsu bērni būs lepni un droši, kad viņiem prasa par Latviju, ja viņiem izliekas, ka neviens cits pasaulē par Latviju nekā nav dzirdējis.

Mums jāpagriež Latvija atpakaļ uz Eiropas pusi!- Tāpēc es piedāvāju jauniešiem savu palīdzību studēt Latvijas vēsturi, lai parādītu ne tikai pārējiem, bet viņiem pašiem, ka Latvija nav tāda aizmirsta vieta, bet tai ar savu valodu un seno kultūru ir sava vieta pasaulē. Mums jāturpina Kr.Valdemāra iesāktais, ka mums savā dzīvē vispirms ir jāapzinās latviskais pienākums.

Trešais notikums 1856.g. bija Kr.Valdemāra "Latviešu vakari" Tērbatas universitātē, kad pirmo reizi sanāca kopā latviešu studenti.- Arī mums ir jāturpina latviešu pulcināšana latviešu skolās, gaidās, skautos, latviešu nometnēs, sportā, 2x2, 3x3 nometnēs un vasaras vidusskolās. Ir jārūpējas, lai jauniešiem ir iespēja uzaugt starp latviešiem, lai viņu draugi būtu latvieši, lai viņi sevī izjustu un uzņemtu latvisko gaisotni. Un tad, kad viņi paši par to izšķirsies, mēs būsīm iedevuši tik stipru pamatu, cik esam varējuši.

Mums ir vienmēr jāatceras, ka mēs esam tie, no kuņģiem mūsu bērni mācās. Mēs varam pūlēties un stāstīt, bet viņiem tas ies pa vienu ausi iekšā un pa otru jau ārā. Tas laiks, kad viņi mācās no mums, bieži vien ir tad, kad mēs paši to neapzināties. Kad mēs runājam ar citiem, viņi noklausās, kad mēs darām kaut ko, viņi

skatās. Ja mēs dzīvojam kā latvieši, mūsu bērni vēro, kā mēs izjūtam latvietību mūsu sirdīs, viņi to redzēs un iemācīsies.

Viens no slavenākajiem franču rakstniekiem Marcel Proust uzrakstīja grāmatu "Atceraties pazaudētos brīžus". Tur galvenā doma, ka mūsu dzīve ir tāda nepārtraukta atcerēšanās. Starp citu viņš min, ka staigājot pa ielu, viņš sasmaržo svaigu maizi...un viņš atrodas siltā, mīlīgā mātes virtuvē.

Audzinojot mūsu jauniešus, atcerēsimies: bērnības un jaunības atmiņas ir paradīze, no kuņas neviens nevar izdzīt!

Mūsu pienākums ir sagādāt viņiem tādas atmiņas, kuņas tiem patiktos atcerēties visu mūžu. Lai viņos rastos vēlēšanās un apziņa sagādāt arī viņu bērniem līdzīgu pārdzīvojumu izjūtas.- Esmu vairākas reizes pieminējis vārdu pienākums. Arī šo vasaru es strādāšu Saulaines bērnu nometnē un Garezera vasaras vidusskolā, lai līdzētu jauniešiem iepazīt un ieaukt latviskā apziņā. Pāri visam mums ir jāapzinās pienākums pret mūsu senčiem un jāaudzina mūsu jaunieši ar vienu domu, ka šī paaudze nebūs pēdējā latviešu paaudze.

Ārija Mileiko

KĀDS KONCEPTS PAR PAŠMOTIVĀCIJU

"Motivācija mācīties ir īpaša veida cilvēka motivācija", teicis Brophy. Pašmotivācija var būt īslaicīga parādība vai arī ilgstoša īpašība. Motivācija var nākt no sevis vai arī no ārpuses. Pēc jau minētā audzinātāja Brophy domām, pastāv divi motivācijas veidi: motivācija kā rakstura īpašība un motivācija kā apgūta vai iemācīta tieksme mācīties. Piemēram, skolnieks var būt motivēts mācīties tikai tāpēc, ka vēlas pabeigt skolu. Šis motivācijas veids var būt īslaicīgs. Šis dzinējspēks ir apgūts.

Motivācija kā rakstura īpašība ir turpretī ilgstošas dabas.- Griba iegūt zināšanas zinību dēļ. Pētījumi rāda, ka motivāciju var iemācīties. Tā var kļūt par paradumu. Lai nodrošinātu labas sekmes, mācīšanos šinī laukā ir jāsāk agri. Jo jaunāks ir skolēns, jo lielāki būs panākumi. Lai apgūtu pašmotivāciju un lai tā kļūtu

par paradumu, ir daudz jāpiestrādā ne tikai skolotājiem bet arī vecākiem.

Pašmotivācija var būt pozitīva vai arī negatīva. Bērni daudz atdarina, arī neapzinīgi. Atkal un atkal ir jāmaca viņiem atdarināt pozitīvo!- Skolēni sacenšas. Labs palīgs te varētu būt kāds sekmīgs klases biedrs kā paraugs. Parasti mēs visi esam motivēti, bet ne tādā pašā pakāpē. Bez tam ar vienu un to pašu motivējumu katrs no mums reaģē citādi.- Pašmotivācija mainās ar gadiem. Piemēram, kļūstot gados vecākiem, pašmotivēti skolēni parasti uzrāda arvien lielāku atbildības sajūtu gan skolā, gan mājās. Vecākiem un skolotājiem būtu skolēns tikai jāiedvesmo. Lai mācīšanās motivācija kļūtu par paradumu, tas jāpanāk skolēnam pašam.

Kāds labums ir būt pašmotivētam? Bez motivācijas nav panākumu, nav sekmju. Pašmotivācijas attīstīšanu varētu salīdzināt ar muskuļu vingrināšanu. Jo vairāk tos vingrina, jo tie kļūst spēcīgāki. Pašmotivācija varētu dot sekojošus panākumus jeb labumus:

1. atbildības sajūtu.- Izvēlēties prioritātes un būt atbildīgam par savu rīcību.
2. pašdisciplīnu.- Kļūt labāk organizētam un disciplinētam.
3. izdevību attīstīt savas labās īpašības un iegūt labsajūtu par labi paveikto.
4. iemācīties pašapziņu un drosmi dalīties savās domās ar citiem.
5. veicinātu spēju pārvarēt neveiksmes.
6. veicinātu patstāvību.
7. veicinātu savaldīšanos.

Lai kļūtu motivēts, ir jābūt organizētam. Arī šī īpašība ir jāiemācās. Ir jāiemācās lietderīgi izmantot laiku. Katram būtu jācenšas atrast sev piemērotu veidu, kā savā dzīvē organizēt un ieviest kārtību. Kā piemēru varētu te minēt sienas vai kabatas kalendāru. Tur skolēns varētu ierakstīt sev svarīgus datus. Šāds kalendārs jeb "kas jādara saraksts" noteikti veicinātu savlaicīgu uzdevumu paveikšanu un padarītu skolēna dzīvi vieglāku, nebūtu jāraizējas par to, kas vēl būtu darāms. Arī skolā nebūtu jā-saka, ka aizmirsies veikt uzdots.

Ieteikumi skolotājiem un vecākiem, kas līdzētu pašmotīvācijas veidošanu skolēniem:

1. pārrunāt mājas darbu nozīmi un svarīgumu.
2. vecākiem izrādīt interesi sava bērna mājas darbos un dot vajadzīgo atbalstu mācībās, kuņģis ir mājas darbi.
- 2a sastādīt mājas darbu plānu un veicināt skolēna patstāvību.
3. sagādāt skolēnam piemērotu un patīkamu darba vidi mājās.
4. iesākt mājas darbus katru dienu tanī pašā stundā.
5. izteikt uzslavu, ja mājas darbs ir sekmīgi veikts.
6. neradīt iespaidu, ka mājas darbs ir darāms tikai tāpēc, ka vecāki to vēlas. Neradīt to par slodzi.
7. dažreiz ļaut skolēniem mācīties mājās kopā, bet ne katru dienu.
8. skaidri nosacīt laiku, cik ilgi skolēnam atļauts skatīties televīziju. Tas skolēnam palīdz izplānot savu laiku. Mājas darbs nāk pirmā vietā.
9. vecāki, protams, nedrīkstētu izdarīt mājas darbus skolēna vietā.
10. vecāki nedrīkstētu strīdēties ar bērniem par mājas darbu veikšanu. Tas izšķiež laiku un rada plaisu bērnu un vecāku starpā, Disciplīna un pašdisciplīna ir svarīgi faktori izglītībā.

Motīvāciju mācīties var iemācīties. Bez pozitīvas motīvācijas nav sekmju. Mācīsim pozitīvo pašmotīvāciju! Veidosim tās atbilstību. Tas nav tikai skolotāju, bet visas sabiedrības pienākums.

Anita Ābele

Smejiet, ļaudis, man dziedot,

Nesmejiet runājot:

Dziesma bija izdomāta,

Valodiņa Dieva dota.

Latviešu valoda ir Dieva dota mūsu tautai, kā to izteic šinī dainā. Pēc manām domām, tā ir viena no skaistākām valodām pasaulē, kas spēj aizkustināt un mudināt savu tautu ar saviem vārdiem. Vārdi, kā piemēram: "dzimtene", "tauta", "dziesma", "lūgšana", izsauc personā dziļas jūtas, ko citas valodas mums nespēj.

Diemžēl ir latvieši, kas tā nedomā, ka latviešu valoda ir vērtīga un bagāta valoda. Viņi vēlas labāk uzsvērt svešu valodu kā savu tēvu valodu. Latvieši ir izkaisīti pa visiem kontinentiem. Katram iedzīvotājam ir jāprot mītnes zemes valoda, lai varētu tur dzīvot, bet tas nav iemesls lai aizmirstu, jeb nemācītos savu tēvu valodu.

Vēlā rudenī, Toronto universitātē man bija saruna ar manu vēstures profesoru, kas pēc izcelsmes ir latvietis. Man bija ļoti interesantas pārrunas ar viņu par latvietību un it sevišķi par latviešu valodu. Viņš atzinās, ka latviešu valodu viņš vēl var saprast, bet tanī runāt viņam ir grūtības. "Es varu izteikties tikai bērnu valodā, un par to man ir kauns", viņš man sacīja. Es viņam atbildēju, ka es labprāt izpalīdzētu uzlabot viņa valodu, bet lai viņš to atceras, kad laiks nāks izlikt atzīmes.

Latviešu valoda bija pirmā valoda, ko es dzirdēju kā bērns, valoda, ko man mācīja mana māte un vecā māte. Kad sāku iet angļu skolā, nemācēju labi runāt angļiski, jo mājās skanēja tikai latviešu valoda, bet tas nenozīmēja, ka es biju nabagāka kā citi bērni. Pēc pāris mēnešiem es pratu divas valodas.

Studējot valodas, esmu vienmēr griezusies pie latviešu valodas, jo to uzskatu kā pamatu, mācoties citas valodas. Divu valodu prasme jau no bērnu dienām man līdzēja mācoties franču un vācu valodas. Lai vieglāk iemācītos, esmu salīdzinājusi šīs svešās valodas skaņas un gramatiku ar latviešu valodu. Tagad vēl pielieku savam valodu krājumam piekto valodu, igauņu valodu. Es ceru to ātri un viegli iemācīties, sakarā ar tās līdzībām ar latviešu valodu. Ja man ar to labi veiksies, varbūt iemācīšos arī lietuviski.

Kā latviešu valodas skolotāja mēģinu bērnos ieaudzināt mīlestību pret viņu senču valodu. Šis nav viegls uzdevums sakarā ar apstākļiem, kādos mēs dzīvojam. Angļu sabiedrībā dzīvojot un lielāko dienas daļu runājot angļiski, ir grūtības saglabāt tīru latviešu valodu. Vienā sestdienā bērniem nav iespējams visu iemācīties, tādēļ priecājos par vecākiem, kas turpina šo darbu ar bērniem mājās. Ja mēs turpināsim kopīgi strādāt, tad mums visiem labi veiksies. Es esmu lepna uz savu klasi un vēl lepnāka par to, ka visi spēj lasīt un rakstīt latviski. Mācot bērniem latviešu valodu, mēs kopīgi mēģinām atrast lielo bagātību

latviskos vārdos. Lasot mūsu tautas piedzīvojumus, viņiem atvežas acis. Kuņš no mums nav dzīvojis līdz "Tālavas taurētājam" un ar asarām acīs jutis viņam līdzīgu? - Lasot mūsu bagāto literātūru, bērni sāk līdzīgi dzīvot latviešu tautai un spēj labāk saprast viņas priekus un sāpes.

Es nopietni pieeju savam darbam kā skolotāja mūsu Sestdienas skolā. Man ir pienākums pret bērniem un arī pret savu tautu, lai latviešu valoda turpinātu skanēt tagadnē un arī nākotnē. Ja spēju bērnos ieaudzināt mīlestību uz latviešu valodu, tad uzskatu, ka esmu savu pienākumu izpildījusi. Latviskās skaņas, domas un jūtas ir jāpatur uz mūžīgiem laikiem, jo nevienā citā valodā nevar tā izteikties kā savā tēvu valodā.

*Ai bāliņi, ai māsiņas,
Sargājiet valodiņu!
Ja būs dzīva valodiņa,
Dzīvos tautas dvēselīte.*

Anita Vaivare-Mollere

Esmu izvēlējusies tematu par mācību vielas izvēli, mācot latviešu valodu. No savām skolas gaitām latviešu skolā un skolotājas pieredzes, mācot vairāk kā desmit gadus latviešu skolā, esmu guvusi atziņu, ka mācību vielai jānāk no latviskiem avotiem.

Ar to neesmu domājusi kritizēt latviešu skolotājus un viņu mācīšanas metodes. Mēs zinām, ka skolotāji pieliek vislielākās pūles, lai bērni labi iemācītos latviešu valodu. Es vēlos tikai dot savus ierosinājumus mācību vielas izvēlei, tā būtu ņemama no latviskiem avotiem.

Par latvisku mācību vielu uzskatu latviešu tautasdziesmas, pasakas, teikas un latviešu rakstnieku darbus. Latviešu tautas gara mantās un literātūrā mēs varam atrast bagātīgus mācību vielas avotus. Pat vislabākie tulkojumi no citām valodām nedod tās iespējas iejusties un ieaukt latviešu gara pasaulē, latviskā dzīves uzskata veidošanā kā mācību viela no savas tautas.

Pēc manas atziņas visbagātākais gara mantu krājums ir latviešu tautasdziesmas. Tās ir veidojušās daudzajās paaudzēs. Tur līdz

ar valodu mēs apgūstam valodas ritmu, daiļskanību un kodolīgi izteiktās dzīves atziņas. Tautas gara mantu krājumos skolotāji var atrast bērniem mācāmo vielu dažāda vecuma grupām un dažādiem nolūkiem. Izvēlētie tautasdziesmu piemēri pārrunās, klases darbos un uzdevumos rosinās bērnu fantaziju un tuvinās latviskajam dzīves skatījumam. No tautasdziesmām bērni var mācīties arī latviešu tautas vēsturi, dzīves gudrības, paražas un tikumus. Tautasdziesmās parādās latvieša vērotāja tīksme un prieks par skaisto dabu.

*"Visas upes klusu tek,
Gauja klusu netecēja;
Gauja tek skanēdama,
Sidrabiņu sijādama".*

Šai tautasdziesmā gleznaini aprakstīta mūsu dzimtenes populārā un romantiskā upe. Šī tautasdziesma var rosināt arī skolēnus sameklēt tautasdziesmu sējumos kā apdziedāti kalni, lejas, ezeri un citas upes.

Mūsu gara kultūras bagātības un tautas rakstura īpatnības mēs varam smelties arī no latviešu rakstnieku darbiem. Tur redzami latviešu cilvēka centieni, iespējas, vilšanās, gara spēks, varonība, dzīves gudrības un svešu varu uzspiestā dzīves kārtība. No rakstnieku darbiem skolotāji var izvēlēties vielu diktātiem, domrakstiem un pārrunām. Te minēšu Kārļa Skalbes "Pēdas rasā".

*Kas manā norā
Ir iztraucis rasu?
Es rītā agri
Izgājis prasu.-
Vai rītā agri
Te Laime staigā?
Kas dos man redzēt
To vaigu vaigā?
Ar putniem runā
Ar lapām kļaiģā...
Kas dos man redzēt
To vaigu vaigā?*

Šis dzejolis ir ritmiskā un gleznainā valodā. Dzejnieks ir izjutis labo garu, kam viņš tic, bet kuŗu nevar redzēt ne arī dzirdēt. Laime ir visums, tā ir daba, un cilvēks var to izjust sirdī. Ar šo

dzejoli var izraisīt skolēnos pārdomas un pārrunas. Tas uzrakstīts vienkāršos vārdos, bet izteic dabas skaistuma izraisītās pārdomas cilvēkā rīta stundā.

Līdzīgā kārtā plašu un piemērotu vielu varam izvēlēties arī no mūsdienu rakstnieku darbiem. Te, piemēram, minēšu Indru Gubiņu, Ingrīdu Vīksnu, Valdemāru Kārkliņu un Jāni Šīrmani.

Mācot latviešu valodu, nevajadzētu aizmirst arī bērnu ludziņas. Kā mājas darbu skolēni var no tām iemācīties atsevišķas ainas un ar tām klasē uzstāties.

Ar saviem ierosinājumiem un minētiem piemēriem es vēlējos uzsvērt, cik mums ir lielas iespējas mācību vielas izvēlē. Latviešu valodas stundās mēs varam iztikt bez tulkojumiem, kas līdzī nes citu tautu īpatnības un viņu dzīves skatījumu.

Moira Campbell

Mācot latviešu skolā, esmu novērojusi dažāda vecuma bērnus, viņu mācīšanos un uzvešanos. Skolu apmeklē latviešu bērni, bet katra bērna valodas zināšanas ir citādā līmenī. Ir skolēni ar labām valodas zināšanām, bet ir arī ar diezgan vājām.

Mūsu darbs, kā skolotājiem, ir katram bērnam dot ne tikai zināšanas ģeografijā, vēsturē, literātūrā un gramatikā, bet dot arī bērniem iespēju iemīlēt latviešu tautu, paražas un draugus. Šī atbildība jau neattiecas uz skolotājiem vien. - Visvairāk tā attiecas uz vecākiem.

Pirmā un vissvarīgākā mācīšana nenotiek skolā, tā notiek mājās. Jau mūsu senči atzina vecāku lomu bērna mācīšanā un audzināšanā. Tautas dzīves gudrības ilgajos gadu simtos ir uzkrātas tautasdziesmās un sakāmvārdos, kas var labi noderēt arī šodienas mainīgajā dzīvē.

*Māci mani, māmuliņa,
Visādiem darbiņiem;
Izmācīj'si darbiņam,
Māci gudru padomiņu.*

Vislielākā dāvana, ko vecāki un vecvecāki var saviem bērniem un mazbērniem iedot pašā sākumā, ir latviešu valoda. Bez valo-

das zināšanās bērns ir salīdzināms latviešu sabiedrībā ar mehaniķi bez darba rīkiem vai autobusa šoferi bez autobusa. Valoda dod bērnam savus darba rīkus, lai viņam vēlākā dzīvē būtu iespēja pašam izvēlēties: palikt latviešu sabiedrībā vai no tās atkrist.

Ikdienas dzīvē vecākiem ir jārāda saviem bērniem priekšzīme, runājot latviešu valodā, lai bērni uzaug ar sajūtu, ka latviešu valoda ir dzīva valoda. Tad bērns, atnācis latviešu skolā, jūtas kā mājās. Skolā viņš papildinās savas zināšanas un nodibinās ilgstošas draudzības, ne tikai pazīšanos.

Nonākot jaunieša gados, viņam pašam rodas griba strādāt sabiedrībā un tai dot, ko viņš var. Tagad vecāki un skola jau redz sava darba panākumus.

Būtu skaisti, ja visi vecāki un skola ieaudzinātu *katrā* bērņā to, ka viņš tiek gaidīts un pieņemts latviešu sabiedrībā, ka viņš ir vajadzīgs pārējiem latviešiem. Katram bērnam ir kaut kas, ko tas var dot latviešiem un Latvijai. Neizcelsim tikai visspējīgākos. Atradīsim arī iespējas izcelt tos, kuŗu spējas tik spilgti neparādās. Vairosim arī viņiem patiku līdzī darboties.

Vissvarīgākais trimdas skolas uzdevums ir palīdzēt izaudzināt latviešu bērņus par dedzīgiem latviešiem, kas apzinās arī savu latvisko pienākumu.

Renāte Wust-Pogule

Lasīšana ir dzīves atslēga. Bez lasīšanas mēs nevaram atrast ielu, pa kuŗu mums jāiet, nopirkt pārtiku un zināt, kā to sagatavot.- Bet ne tikai tādām praktiskām lietām vajadzīga lasīšana, tā nepieciešama lai attīstītu garīgo pasauli. Mēs lasām avīzes un žurnālus lai zinātu, kas notiek pasaulē, un grāmatas lai attīstītu mūsu intereses.

Kamēr bērns ir vēl mazs, viņš iemācās valodu ģimenē, sekojot vecāku piemēram. Kopīgās spēlēs, ceļojumos, aizejot uz teātri vai skatoties televīziju, attīstās bērna spējas un dzīves uzskati. Bet ar spēju attīstīšanos rodas arī griba zināt arvien vairāk un vairāk. Rodas arī griba pašam redzētos vārdus izlasīt un iegūt jaunas zināšanas. Šis tad nu ir laiks, lai bērnam mācītu lasīt.

Vecākā paaudze - vecās mātes un vecie tēvi mācījās lasīt Latvijā pēc skaņošanas metodes. Bet, pēc šīs metodes mācoties, bija tās grūtības, ka ļoti bieži lietoja burtu nosaukumus, piemēram be, ce, bet ne tikai tīro skaņu, ko burts apzīmē, piemēram b, c. To metodi sauc par fonētisko metodi, kas nozīmē, ka vārdu izrunā tā, kā to raksta.

Pēc Otrā pasaules kara Kanadā sāka lietot visuma metodi. Bērns iemācījās pazīt visu vārdu uzreiz pēc izskata, bez skaņu pazišanas. Kā vienai, tā otrai metodei ir savi trūkumi. Lai nebūtu bērnam tik liela starpība starp fonētisko lasīšanu latviešu skolā un uzskates lasīšanu angļu skolā, esmu šīs abas metodes apvienojusi tā, ka lasīšanai latviski pamatā ir ne skaņa bet balsiens. Bērns iemācās balsienus un, saliekot tos kopā, veido vārdus. Bērnu dārzā bērni ir iemācījušies pazīt lielos burtus pēc skaņas. Pirmskolā mēs mācāmies pazīt veselus balsienus.

Bērnam vispirms jāiemācās pazīt mazie burti, tos iesāk ar patskaņiem a e i u. Pirmais patskanis, kuŗu lietojam balsienos ir a, jo tas ir visbiežāk lietotais patskanis latviešu valodā. Tamdēļ arī pirmās skolas dienās mēs iemācāmies lasīt vārdu la-pa. Tā sastādot tekstus ar balsieniem, kuŗi sastāv no a un līdzskaņa, skolotājs iemāca bērniem lasīt veselus vārdus. Ar šiem vārdiem var veidot teikumus, piemēram: ma-na mā-sa la-sa.

Kad bērns pazīst balsienus ar a un līdzskaņiem, tad būs diezgan viegli iemācīties balsienus ar e, i, u. Balsienos ir jāuzsveģ gaŗā un īsā patskaņa izruna. Piemēram: pū-ce pu-cē. La-pa lā-pa.

Kad divu skaņu balsieni ir nostiprināti, tad pielikt trešo burtu balsienam nemaz nav grūti. Piemēram: la-pas, mā-sas. Grūtāk jau ir iemācīt bērnam balsienu, kur divi līdzskaņi, piemēram: kri-ta. Tāpat savs laiks ir jāziedo lai iemācītu saliktos patskaņus. Saliktie patskaņi: ai, ie, au, ei, ui jāmāca kā viens burts.

Bērnam rūpīgi ir jāiemāca skaņu pareiza izruna. Kādreiz ir grūti atšķirt ģ, dž, un ķ. Kad raksta vārdu ģimene, ieraksta dž vai ķ.

Ir ļoti vēlams, ka bez skolotāja sagatavotā teksta vecāki ar bērniem kopīgi lasītu bērnu grāmatas, kuŗās dažus vārdus, ko bērns neprot izlasīt, izlasa vecāki.

Paralēli lasīšanai ir jāmāca arī rakstīšana. Tas, ko bērns ir iemācījies lasīt, viņam arī jāmāk uzrakstīt, vai nu kopīgi uz tā-

feles klasē, vai burtnīcā kā diktātu. No paša sākuma bērnam jāiemācās teikumus lasīt ritmiski. Piemēram: mana māsa lasa, lai būtu teikumam jēga.

Latviešu skolā nevar iemācīties lasīt vienā dienā pa nedēļu, tādēļ vecākiem ir svarīgs uzdevums, turpināt mājās skolotāju darbu. Tāpēc skolotāju un vecāku sadarbība ir ļoti nepieciešama, lai bērnu darbs būtu sekmīgs. Vecāki un vecvecāki nāciet skolai palīgā, jo mūsu bērnos ir mūsu valodas nākotne!

MILDA MATĪSA

Dzimusi 1911.gada 20.maijā Rīgā. Beigusi Rēzeknes skolotāju institūtu un Toronto grāmatvedības un mašīnrakstīšanas kursus.

Latvijā bija Kārsavas pilsētas skolas pārzine, aizsardžu pulciņa un draudzes dāmu komitejas priekšniece. Apbalvota ar Aizsargu nopelnu medaļu par sabiedrisko darbību Latvijā. Trimdā - Kanadā līdzdarbojusies pie TLB Sestdienas skolas noorganizēšanas, vadījusi to pirmos piecus gadus un pēc pensionēšanās 7 gadus. Darbojusies TLB valdē 12 gadus. Latvijas Brīvības fonda lietvede Kanadā. Apbalvota ar TLB Sestdienas skolas labvēles nozīmi sudrabā un zeltā. LNAK atzinības raksts. TLB goda biedre.

TORONTO LATVIEŠU BIEDRĪBAS SESTDIENAS SKOLA SĀKUMA GADĀ

Kad Starptautiskā bēgļu organizācija (IRO) sāka izvietot bēgļu masas rietumu zemēs un likvidēt savas aprūpētās bēgļu nometnes Eiropā ar 1947.gadu, tad daudzi latvieši izvēlējās par savu patvēruma zemi Kanadu viņas klimata līdzības dēļ ar Latviju. Tiem, kas brauca šurp ar valdības darba līgumiem, bija jānostrādā 1 gads pieņemtajā darbā, pēc tam saņemot valdības apliecību par līguma izpildīšanu. Tos, kuŗi brauca ar privātu personu vai draudžu un organizāciju aicinājumiem, ilgstoši darba līgumi nesaistīja.

Svešatnes neziņa un nākotnes nedrošība lika latviešiem meklēt vienam otra tuvību, gan draudžu, gan sabiedrisku vienību saietos.

Lai atbraucējus garīgi un morāli stiprinātu, kā arī viņiem dotu savstarpēju informāciju un palīdzību labāka maizes darba izvēlē, TLB valde, tos pulcinot, rīkoja parastās aktivitātes, kā bērnu rītus, tējas vakarus u.c. Visvairāk biedrība bija norūpējusies par jaunatnes audzināšanu latviskā garā. Mēs nesaskatījām ilgu nākotnes dzīvi svešumā. Skats neatlaidīgi raudzījās atpakaļ uz atstāto dzimteni. Ģimenes turpināja bērnu audzināšanu paklausības tikumā. Tā vietējās skolās mūsu bērni izcēlās ar sevišķi labām atzīmēm un uzvešanos.

Latvijā, kopš 1934.gada, strādāju kā 6.kl. pamatskolas pārzine Kārsavas pilsētā, ar 1 gada pārtraukumu 1940./41.mācību gadā. 1949. gadā Sv.Jāņa latviešu ev.lut. draudzes mācītājs A. Lūsis lūdza mani uzņemties Svētdienas skolas vadību.

TLB valde, domājot par latvisko izglītību bērniem, saprata, ka Toronto jādibina latviešu skola. Biedrības priekšnieks Alfreds Kļaviņš aicināja mani uzņemties TLB Sestdienas skolas noorganizēšanu.

Vakarā, pēc maizes darba, uz īrētas rakstāmmašīnas rakstīju vecākiem aicinājumus sūtīt bērnus uz skolu. Šos aicinājumus es ar savām palīdzēm Ritu Skuju un Mirdzu Udrovsku dalījām pie baznīcas durvīm pēc dievkalpojumiem vai sarīkojumos. Mums, skolotājām, bija dedzīgs gars, bet prāts bažīgi raudzījās nākotnē.

Pašreiz mums bija griba un ideja, bet trūka skolai telpu, skolēnu un mācības līdzekļu.

Skolas atklāšanu izdarīja TLB valdes loceklis Arvīds Rublis 1950.g. 6.septembrī biedrības telpās: 346 Bloor ielas austrumos. Šeit biedrība īrēja Skandinavišu klubā 1 istabu. Bija ieradušies 60 bērni.

Darbu sākām ar daudz labiem novēlējumiem no vietējās latviešu sabiedrības. Un jāsaka, tie mums tiešām bija vajadzīgi. Sīkāku izšķirošanu pēc zināšanām neatļāva ne skolēnu, ne skolotāju mazais skaits, ne arī telpas. Mācības notika biedrības īrētajā istabā un arī vienā no kluba ēdnīcas telpām, atkarībā no tā, kuŗa telpa, kuŗo reizi atbrīvojās. Telpas iekārtu nedrīkstēja grozīt. Galdiņiem bija jāpaliek izvietotiem pa visu telpu. Tā nu mēs tur cīnījāmies: bērni, kā "viesi" sasēdušies pie maziem galdiņiem un skolotājas, kā "viesu apkalpotājas", laipoja starp tiem, censdamās saistīt "viesu" uzmanību, kas prata veikli izmantot laiku, aiz skolotāja pagrieztās muguras...Šādos apstākļos nebija iespējams sekmīgi strādāt, tādēļ mēs uzsākām mūsu darbības otro posmu, iekārtojoties Skandinavišu kluba virtuvē starp samizotu dārzāju kubuliem. Mazo koridoru starp noliktavu un kurinātavu izmantojām rotaļām. Radās cerība, ka mums atbrīvos pagrabā vienu noliktavas telpu, bet šīs cerības izgaisa, jo uzliktā īres maksa Latviešu biedrībai bija par augstu un pārējās latviešu organizācijas neparādīja nekādu interesi latviešu skolas izveidošanā.

Skolā mācīja: latviešu valodu, Latvijas vēsturi un ģeografiju, tautsdziesmas un rotaļas, neregulāri arī ticības mācību luter-ticīgiem. Par tāfeli mums noderēja linoleja rullis, ko pēc va-jadzības atrullēja un sarullēja. Bet, tā kā uzvara bieži vien slēpās ne ātrākajā bet izturīgākajā, tad skolotājas apņēmas nomākt šaubu garu un izturēt. Un tiešām, skolas dzīve sāka iet uz augšu! Mācības gada otrajā pusē mums jau bija glīti ierāmēta tāfele un liela Latvijas reljefa karte pie sienas, ko dāvināja un pats gatavoja valdes priekšsēdis A. Kļaviņš. Skolēnu pieplūduma dēļ, telpas kļuva par šaurām, kādēļ mācību plāns tika grozīts tādā veidā, ka vecākā grupa mācījās no rīta un jaunākā pēcpusdienā.

Skola rīkoja, vai daļēji piedalījās šādos sarīkojumos: Ziem-svētku sarīkojumā, Bērnu rītā, Mātes dienā un Skolas beigšanas aktā.

Skolas beigšanas akts notika 1951.g. 30.jūnijā West End YMCA's telpās. Programma: 1. Atklāšana. 2. Skolas pārziņas uz-runā. 3. Skolēnu koņa runa. 4. Liecību un dāvināto grāmatu izda-līšana. 5. Apsveikumi. 6. Skolēnu pārstāvja runa. 7. Skolēnu solījums (ievests skolās prez. K. Ulmaņa laikā). 8. Koncerts. 9. Noslēgums. 10. Saviesīga dzīve ar tējas galdu.

Apliecības par pirmā mācības gada beigšanu saņēma 48 skolēni. Latvijas ģenerālkonsulāta sekretārs K. Tomsons izsniedza skolēniem sabiedrības dāvētās grāmatas un ģenerālkonsuls R.N. Bryson divus sekmīgākos skolēnus: Annu Klincāni un Vari Upeslāci, skolotāju pavadībā, aizveda iepazīstināt ar Niagaras ūdens kritumu un tā apkārtni.

KĀRLIS VASARĀJS

Dzimis Skrundā, Latvijā. Latviešu skolas gaitas iesācis latviešu bēgļu DP nometnēs Vācijā, mācīšanās turpinājusies Kanadā: Norandā - Kvebekas provincē un Toronto Latviešu biedrības Sestdienas skolā.

Pēc būvinženiera grada iegūšanas Toronto universitātē, strādājis pie smagās rūpniecības celšanas daudzās Kanadas vietās. Tagad kā projektu vadītājs koordinē projektu plānošanu un būves iestādēm un firmām.

Bijis Sv.Jāņa latviešu draudzes padomes loceklis, Toronto latviešu tautas augstskolas vadītājs. Korporācijas Latvia loceklis. Ģimenē divi dēli - TLB Sestdienas skolas audzēkņi.

PIRMS 40 GADIEM

(Uzruna 1990.gada 26.maijā TLB Sestdienas skolā)

Nesen TLB skolas 40 gadu jubilejas ballē ieraudzīju skolas albumā fotografijas no pirmās skolas dienas un atklāšanas svīnībām 1950.gadā. Redzot šo fotogrāfiju, man nāca prātā mani pirmie soļi šai skolā. Toronto toreiz nebija liels latviešu centrs. Izceļošana no DP nometnēm vēl turpinājās, un latviešu ieceļotāji atradās izkaisīti pa visu plašo Kanadu. Pirms ierašanās TLB Sestdienas skolā, es biju apmeklējis latviešu skolu Rovyn-Norandā, Kvebekas provincē, kur bija izveidojusies latviešu kolonija, daudziem strādājot apkārtnes zelta un kapara raktuvēs.

Latviešu skola mums, bērniem, bija ierasta un saprotama, toties kanadiešu skola bija sveša un grūta, līdz apguva angļu valodu. Rovyn'ā, piemēram, sēdēju atsevišķi klasē, rakstīju uzdotos angļu vārdus un klausījos. Kaut vai sarunāties nevarēju, tomēr atceros, ka kanadiešu bērni man neko pāri nedarīja bet gan daži šo un to palīdzēja.

Šaurās TLB skolas telpas toreiz tik šauras neizlikās, jo, nākot no "dīpīšu" nometnēm Vācijā, viss izlikās šeit labāki. Piemēram, DP nometnēs daudzas ģimenes pieticīgi dzīvoja kopā vienā lielākā istabā, kur tikai segas, pakārtas pie griestiem, bija starpsienas. Ārpus nometnēm atradās vai nu visur esošās sabumbotās

drupas jebšu arī palikušās dzīvojamās ēkas. Bieži bija gadījuma strīdi un cīņas ar vācu puikām. Vēl tagad atceros savstarpējās kaitināšanas Švābijas apgabalā. "Lette, lette, cigarete", kam atbilde bija: "Švābe, švābe, kolerābe" un mētāšanās ar akmeņiem.

Daudzus gadus vēlāk man paskaidroja, ka TLB Sestdienas skolas programma sekoja neatkarīgās Latvijas skolas veidam. Mēs tikām audzināti lai nepazustu Latvijai. Mēs bijām Latvijas bēgļu bērni, kuŗu vecāki bēga no plašā un nežēlīgā komūnisma terora apvienota ar lielkrievu smago uzbrukumu. Vecāki bija bēguši tikai uz īsu laiku, jo taisnība taču uzvarēs un varēs atgriezties mājās. Kā piemērs tam uzskatam, ka mans vectēvs lika apsēt laukus 1944.g. rudenī, pirms došanās bēgļu gaitās, lai atgriežoties nākamā gadā būtu ko pļaut un ēst. Daudzi no mūsu vecākiem uzskatīja dzīves vietu Kanadā kā pagaidu vietu. Iznīcinātā Vācijā visa trūka, bet Kanadai vajadzēja lētu un labu darbaspēku. Caur to vecāki dabūja darbu un varēja bērniem un sev sagādāt labāku dzīvi. Bet tas būtu tikai līdz tam brīdim, kad rietumi piespiedīs komūnistiem atkāpties no okupētām zemēm un Latvija kļūs brīva. Atgriežoties mēs, bērni, varētu tad bez grūtībām turpināt skolas gaitas dzimtenē, jo mēs būtu pieraduši pie neatkarīgās Latvijas skolu mācību veida.

Par pašu TLB Sestdienas skolas atklāšanu neko daudz neatceros, jo laikam bērniem bija citas lietas ko darīt, kā klausīties uz pieaugušo prātošanu un runām. Labāk gan atceros to vidi un telpas. Sestdienas skola atradās lielākā, privāta veida dzīvojamā mājā, kur kā nesen dabūju zināt, bija Skandinavu klubs. "Skolas" māja atradās Bloor ielas ziemeļu pusē starp Mt. Pleasant un Sherbourne ielām. Šī ēka līdz ar blakus mājām ir jau sen nojaukta un atvietota ar lielāku daudzstāvu biroja namu. Klases parasti tika noturētas pagrabā, kādreiz pirmā stāvā. Ārpusē bija liels dārzs, kas saplūda no Rosedale piekalnes ar ieleju.

Skatoties atklāšanas dienas fotografijā, mūsu skolnieku skaits nebija liels, tikai puse no tagadējās TLB Sestdienas skolas skaita, kas sniedzas pāri simtam. Sēdējām vecos krēslos, dīvānos, pie veciem galdiem. Sēdot reizēm bija jāuzmanās, ka netrāpīja uz krēsla nagliņām vai vaļīgas atsperes. Gadījās, ka kādreiz arī kāds pagriezta nagliņu uz augšu, tā kā labāk varēja trāpīt, kad blakus skolnieks apsēdās. Pēc pārsteidzošā kļedziena sekoja

disciplīna ar minimālo sodu stāvēt kaktā jeb, ja skolotāju mērs bija pilns, tad sūtīja uz mājām, lai tēvs un māte tiek galā.

Skolas disciplīna vispārīgi bija stingra. Tomēr tā nebija fiziska kā vietējās Dewson vai Kent pamatskolās, kuŗas es apmeklēju un kuŗās varēja samērā viegli dabūt ar plato lineālu pa delnu vai ar šauro un sāpīgo "strap".

TLB skolotāji nāk atmiņās visumā kā ļoti labi. Vēlētos piebilst, ka starp trimdiniekiem atradās arī daudzi Latvijas skolotāji, kas brīvprātīgi uzņēmas mācīt bērnus pēc sava dienišķā darba, sagatavojot vielu un to pasniedzot bez atlīdzības. Man bija trīs skolotājas. Spilgtā atmiņā man ir Matīsa kundze kā mierīga persona un laba skolotāja.

No zēna dienām man ir palikusi prātā vēl viena lieta, proti, dziedāšanas stundas. Dziedāšana parasti notika blakus telpā pagrabā bez logiem. Šai telpai bija kaut kas īpatnējs, un tikai nesen dabūju zināt no Mārtinsona kundzes, ka šai telpā mājas īpašnieki glabāja kartupeļu kaudzi.

Sākuma gados mums, bērniem, savstarpējā sarunu valoda pat ārpus sestdienas skolas bija latviešu valoda. Manam draugam Jānim K nāk atmiņā, pat pēc gadiem, kad sākām paši braukt ar publisko transportu, mēs savstarpēji sarunājāmies latviski. Ossington līnijas autobusā pēkšņi mums vecāka kundze skaļā balsī uzsauca: "Speak English". Šajos laikos Toronto ir daudz lielāka tolerance pret svešiem un iebraucējiem, kā tas bija manā bērnībā.

Tādas ir manas atmiņas no sākuma gadiem, kad apmeklēju TLB Sestdienas skolu. Tā bija vieta, kas nebija sveša bet pazīstama. Mēs to kā bērni neizpratām, bet mūsu vecāku un skolotāju acīs tā izpildīja svarīgu uzdevumu tam brīdim, kad bēgļu laiks būs izbeidzies un brīvi ievēlēts Latvijas valsts galva paziņos, ka trimdinieki ir gaidīti atgriezties mājās.

Bet skolas uzdevums ir strādāt tagadnē, ņemt vērā pagātņi un turpināt gādāt par nākotni. Skola to dara, kā māc. J. Cālītis teica šī rīta kopējā lūgšanā, "caur patiesības mācīšanu, jo patiesība mūs audzina brīvus". To vienmēr TLB Sestdienas skola ir turējusi un turpinās turēt cieši pie sirds. Novēlu labas sekmes turpināt šo vajadzīgo un vērtīgo skolas darbu.

Lai zel, zaļo un aug TLB Sestdienas skola!

AUSTRA MARTINSONE

Dzimusi 1904.gada 5.jūlijā Rīgā. Strādājusi TLB Sestdienas skolā 24 gadus, no tiem 21 gadu kā skolas pārzine.

Bijusi Kanadas latviešu gaidu jendas priekšniece no 1955. - 69. LNAK padomes locekle. 1978.g. ieguvusi L. Auzānes - Ticmanes balvu par grāmatu Ludziņas latviešu bērniem. Par darbību TLB Sestdienas skolā skolas labvēles nozīme sudrabā un zeltā, TLB goda biedre. Kanadas simtgades sudraba medaļa 1967.g.; PBLA Kultūras fonda Krišjāņa Barona prēmija 1968.g.. DV zelta medaļa par jaunatnes audzināšanu 1974.g. LNAK goda un atzinības raksts.

TLB SESTDIENAS SKOLAS 20 GADU PASTĀVĒŠANAS SVĒTKOS.

(1970. gada 6. jūnijā)

Šodien ir atkal liela un gaiša diena, mūsu skolas svētku diena. Sevišķi šodien to gribam atzīmēt, jo tā ir mūsu skolas 20 darba gadu nobeiguma diena.

Nāk prātā Kārļa Skalbes vārdi: Esiet priecīgi kā saule. Mums ir bijušas daudzas darba dienas. Bija vieglākas un grūtākas dienas. Kopā strādājot, mēs tās esam pārvarējuši un ar prieku varam uz padarīto atskatīties.

Skolai ir mācību programma, bet tā ir logats, kuŗš jāpiepilda. Tā ir glezna, kuŗu kopā veido skolēni, skolotāji un vecāki. Kāda tā iznāk, tas ir mūsu ziņā, mūsu un arī visas latviešu sabiedrības.

Mēs varam arī saulainu dienu atrast tumšu, bet tumšā un apmākusies dienā redzēt daudz skaistuma. Visapkārt dabā un dzīvē tā ir ļoti daudz, ja tikai mēs gribam to redzēt. Katra lietus lāsīte, katra ūdens pilīte ir brīnums. No rīta zālē ik rāsas lāsīte mirdz kā dimants, ja to skatām skaistuma acīm. Arī skolā mēs daudzas lietas varam skatīt skaistumā un mīlestībā, ikkatru darbu veikt ar prieku. Tad tas vairs neliekas ne pelēks ne grūts.

Zinot pasaules kalnus, Latvijas kalni ir sīki mazi uzkalniņi. Ķegums ir nieks pret Niagāru, bet tomēr daudzi to atceras, jo tas bija mūsu Ķegums. Pasaulē ir daudz upju, bet mūsu upe ir Daugava. Kas visu to nav redzējuši, tiem jādod atmiņu tēlojums

par turieni, no kurienes nāk viņu vecāki un vecvecāki. Tur tālu uz austrumiem ir maza un mīļa zeme, kuŗa nevarēja eksportēt miljonus, bet uz kuŗām zemēm tā sūtīja savus raţojumus, bija atzīta un labi novērtēta.

Šai zemē dzīvoja un dzīvo tauta, kuŗa to tik ļoti mīl, ka pat skolēni un pusaudţi, kailām kājām, gāja to atbrīvot no ienaidniekiem.

Ja jūs paņemsit līdzi to, ko esat dzirdējuši un mācījušies skolā, jums būs pirmais pakāpiens, veidojot tālāko dzīvi. Kāds jauneklis grāmatnīcā meklēja angļiski-latvisku vārdnīcu, lai viņš varētu lasīt latviešu grāmatas. Viņš kā jauneklis bija nācis pie atziņas, ka viņam jāiemācās latviešu valoda, ko viņa vecāki bērna dienās viņam nebija iemācījuši. Kā arī nebūtu gājis šos gadus, jūs esat ieguvuši daudz. Jums jābūt pateicīgiem jūsu vecākiem.

Absolventi!

Jau piecpadsmit reizes es izvadu absolventu klasi. Man gribas raudāt, ka atkal ir jāšķiras, bet ir arī prieks, ka jūs esat izauguši un iesit tālāk dzīvē. Man ir sajūta, ka jūs esat arī mani bērni. Redzēju jūs šeit priekos un bēdās un arī nerātņībās. Mēs visi skolotāji esam gribējuši jums labu, esam gribējuši palīdzēt. Esmu lasījusi visus jūsu darbus. Domāju, ka jūs jau nekur tālu neaiziesit. Man jūs arvien būsiet mūsu bērni. Jūs redzējāt Sprīdīti ar akmeni pagalvī. Kādreiz arī akmens, ja tas ir mīļš, nav ciets, tas kļūst mīkstāks par dūnu gultu.

Nesen kāds izcils audzinātājs, atbraucis no Eiropas uz konferenci Toronto, teica, ka viņam patīk šis kontinents, bet viņš esot pieradis redzēt, ka baznīcu torņi slejas debesīs - pretīm saulei un zvaigznēm. Šeit grūti tos saredzēt, jo augstākās celtnes ir bankām. Tā nauda aizēno ir debesis zilgmi, ir sauli.

Mīļie absolventi:

Aizejot no skolas, lai jums tas Sprīdīša akmentiņš nebūtu smags, lai jūsu pirmais pakāpiens būtu saules sasildīts un nākošie nāktu viegli, gaiši un latviski.

Lai jūs redzētu gaišas zvaigznes un sauli, jo katrs cilvēks veido savu dzīvi, un tā būs tāda, kā jūs to gribēsiet un skatīsiet. Katrs visgrūtākais darbs būs viegli veicams, ja to darīsiet ar prieku un gribu to labi padarīt.

Lai Dievs dotu, ka jums būtu latviešu gaisma un latviešu saule!

LAIMONS OZOLS

Dzimis 1925.gada 1.jūlijā Jelgavā. Beidzis Jelgavas 15. maija pamatskolu un mācījies Jelgavas valsts tehnikumā. Kaŗa apstākļu dēļ, pēdējais gads tur palika nepabeigts. Beidzis latviešu ģimnaziju Gestachtas pārvietoto personu nometnē "Saule", Vācijā. Mācījies Lankasteres vakara skolā elektrības zinātnes Anglijā un Raiersona institūtā būvinženieru nodaļā Toronto.

Strādājis Ontario šoseju un zemes ceļu departamentā un 32 gadus Toronto ostas pārvaldes inženieru nodaļā.

Sabiedriskās rosībās piedalījies skolas "Cerības" pulciņā un 15. maija 706. mazpulka valdē, un skolas kooperatīvā. Toronto: Aprūpes nama "Kristus dārz" valdē. Pilda amatus DV organizācijā un 16 gadus TLB valdē, no tiem 14 gadus valdes priekšsēdis. LNAK padomes loceklis.

40 RAŽENI DARBA GADI

(1990. gada 2. jūnijā)

Atskatoties uz skolas 40 darbības gadiem, mēs piedomājam pie tā lielā darba un veikumiem, ko šī skola ir darījusi, lai jaunās paaudzes ieaugtu savā tēvu valodā un tās apziņā. Šajos 40 gados ir bijuši darbības posmi, kad audzēkņu skaits bija ļoti liels. Tagad pārdzīvojam posmu, kuŗā jaunās paaudzes skaits procentuāli latviešu sabiedrībā ir ļoti samazinājies.- Bet mēs reizē esam iegājuši arī posmā, kad Latvijā latviešu tauta ir vienojusies apņēmībā pārdzīvot, atjaunojas un veidojas radu saites.

Tautas garīgi izslāpušais gars grib zināt patiesību. Un trimdas garīgais spēks un darba lauks ir bijis patiesības uzzināšana un tās paušana. Tieši šinī posmā mēs izjūtam tā nozīmi, ka visos šajos gadu desmitos esam godā turējuši latviešu valodu un rūpējušies, lai tā līdz ar iestāšanos par Latvijas tiesībām un garīgām atziņām ietu no paaudzes uz paaudzi.

Mēs esam laikmetā, kad 45 gadus pēc Kurzemes cietokšņa krišanas pie Latvijas apvārķņa sāk aust Brīvības saule. Laika ritējumā dzelzs aizkaru sāk pievarēt rūsa, tur radušās jau plaisas. Okupētajā Latvijā pacelts sarkanbaltsarkanais karogs.- Bet tā vēl nav brīvā Latvija. Lai iebrauktu mūsu dzimtenē, pēc vīzas vēl jāklauvē pie okupantu varas.

Absolventi!- Latviešu tauta, lai kur arī tās piederīgie šodien atrastos, raugās uz latviešu jaunatni kā Latvijas nākotnes veidotāju. Latviešiem ir sakām vārds: labs padoms ir zelta vērts. Tā ir sena tautas gudrība. Jūsu vecāki, skolotāji un latviešu sabiedrība jums vienmēr ir vēlējuši to labāko, arī tad, kad viņu atgādinājumi un mudinājumi jums šķita kā traucējums un jūsu plānotās brīves ierobežojums.- Spēks un drosme pieder jums, bet zināšanas un pieredze ir daudziem panākumiem pamatā, tāpēc neesiet nevērīgi pret to atbalstu un atziņām, ko jums labestībā vēlas sniegt jūsu tuvinieki un latviešu sabiedrība!

Vēsturisko pagriezienu Rīgā izraisīja jaunieši R. Silaraups un E. Biteniece, viņiem sekoja jauni un veci. Tur nav paaudžu plaisu, bet ticībā un apņēmībā par Latvijas brīvību iet roku rokā tēvs ar dēlu, māte ar meitu. "Katrs savā darbā, bet visi valsts darbā"- Vārdi, kas aicina īstenībai arī šodien.

Pateicos skolēniem un vecākiem par apziņu un pašizlīdzību latviskās izglītības iegūšanā. Pateicos skolas pārzinei par veiksmīgu skolas darba vadīšanu un skolotāju saimei par rūpīgi veikto darbu. Pateicība draudzēm un visai latviešu sabiedrībai par sniegto atbalstu. Pateicos visiem darba darītājiem, kuŗu ieliktais darbs un pieliktās pūles ir vainagojušās ar šīs skolas 40 raženiem darba gadiem un šīs skolas 869 absolventiem.

ELIZABETE (ELITA) PĒTERSONE

Elizabete (Elita), Marija Pētersone dz. Prikulis, piedzimusi trimdā Otrā pasaules kara beigās, 1945.gada 8.februārī, pie svecītes gaismas, Rugenas salā Baltijas jūrā, naktī, kad sabiedrotie bumboja sarkanā krusta kuģi pilnu ar mātēm un bērniem ceļā uz Dāniju. Pēc pusgada dzīves zem krievu okupācijas māte ar abām meitiņām caur Berlīni nokļūst rietumos. Pēc 5 gadiem Vācijā izceļo uz ASV.

Beigusi Deltas koledžu un Mičiganas universitāti, iegūstot gradu krievu un vācu valodās ar skolotājas tiesībām. Pēc diviem skolotājas darba gadiem Midlandē apprecējās ar Vilni Pētersonu un pārcēlās uz Toronto. Pēc 6 ģeografijas skolotājas darba gadiem Branksome Hall skolā nolēmusi palikt mājā, audzinot savas 3 meitas latviskā garā un veltot savu darbību latviešu sabiedrībai. - 13 gadus skolotāja TLB Sestdienas skolā, no tiem 5 gadus pārzine. Aktīvi piedalās TLB, korp. Imeria, Gaujas 14.gaidu vienības vecāku padomē, TLTA padomē, Dziesmu svētku biedrības padomē un baznīcas dzīvē. Par darbību TLB Sestdienas skolā skolas labvēles nozīme sudrabā un zeltā. LNAK Atzinības raksts.

TLB SESTDIENAS SKOLAS 40. DARBĪBAS GADAM NOSLĒDZOTIES

(1990. gada 2. jūnijā)

Šodien esam sapulcējušies lai svinētu TLB Sestdienas skolas 39. izlaidumu un skolas 40. mācību gada noslēgumu. Pagājušā gadā savā uzrunā pieminēju notikumus Latvijā, kuģi arī atbalsojās šeit skolas dzīvē. Runāju par brīvību un nebrīvību. Un vai nav brīnišķīgi, ka varējām piedzīvot to dienu, kuģu mēs visi latvieši tik ilgi gaidījām, ka latvieši Latviju deklarē kā brīvu, neatkarīgu valsti. Tas mums visiem uzliek pienākumus palīdzēt, kur un kā vien mēs varam.

Svinot šīs skolas 40 darbības gadus, priecāsimies par paveikto un apņemsimies turpināt audzināt jaunus latviešus jaunai, neatkarīgai Latvijai.

Ilgī nekavēšos pie šīs skolas vēstures, vēlos pieminēt, ka skolu nodibināja Toronto Latviešu biedrība, priekšnieka Alfreda Kļaviņa ierosmē. Man ir liels prieks, ka arī mūsu pirmā pārzine Milda Matīsa, kas līdzēja skolu nodibināt, ir šodien klāt. Viņa vadīja skolu pirmos piecus gadus un vēlākā laikā septiņus gadus.

Skolu iesāka ar 60 skolēniem. Sešdesmitajos gados skolēnu skaits uzplauka gandrīz līdz 400, tad sāka slīdēt uz leju. Šodien skolā ir reģistrēti 104 bērni.- Savu darbu skola iesāka Skandina-
viešu kluba telpās Bloor ielā. Kad Sv.Andreja draudze nopirka
savu baznīcu, skola pārgāja tur.- Bet telpas kļuva par šaurām.
Pārzines Martinsones vadībā skola meklēja piemērotākas telpas.
Dažas klases novietoja Dagavas Vanagu namā, tad pilsētas centra
YMCĀ. Bija doma, kad nopirks Latviešu namu, skolas darbība
varēs tur notikt. Bet arī tur visas klases nevarēja novietot, jaunā-
kās palika YMCĀ, līdz visa skola ar 1967.gada 28. janvāri guva
iespēju darboties Jesse Ketchum skolas telpās.

Šī gada 24.martā 269 absolventi, skolotāji un viesi skolas 40
gadu darbības zīmē svinēja šo notikumu, atjaunoja vecās drau-
dzības un sāka jaunas. Tur godinot pasniedza ziedus visām sko-
lotājām, kuŗas nostrādājušas vairāk kā 10 gadus šai skolā. Vis-
ilgāk nostrādājusi Vera Slavieša - 36 gadus.

Šai dienā vēlos izteikt paldies visām organizācijām, bijušām
pārzinēm, skolotājiem, vecākiem un bērniem par viņu devumu
TLB Sestdienas skolai.

40 gadi ir ilgs laiks, un skola ir daudz devusi latviešu sabied-
rībai. Gandrīz visi aktīvie jaunie sabiedrības darbinieki ir šīs
skolas absolventi.- Minēšu dažus: Dr. G. Siliņš, A. Upeslācis, K.
Zichmanis, A. Zilāns. Mākslinieki; A. Ozoliņš, A. Jansons. Sk.
Leja u.c. Gaidu un skautu vadītāji gandrīz visi ir šīs skolas
absolventi. Man ir tiešām liels prieks, ka mūsu skolā strādā kā
skolotāji šīs skolas absolventi: Anita Ābele, Sandra Brastiņa,
Moira Campbella, Rita Collins, Edgars Kiršs, Ruta Lauze, Anita
Mollere, Biruta Niedra, Amanda Sebre un Renāte Wust. Es ceru,
ka tas tā turpināsies!

Pateicos vecākiem par atbalstu, J. Laipnieces kundzei, vecāku
komitejas priekšsēdei, bez Jūsu atbalsta mēs nemaz nevarētu
darboties. Es pateicos cītīgajām padomu devējām par padomiem
tautas tērpu darināšanā: A. Strada jaunkundzei, Z. Enzeliņa, L.
Treimaņa, Kalniņa un Cērpa kundzēm.

Es ceru, ka skolēni un šī gada absolventi sekos agrāko gadu
absolventiem un domās un darbos cīnīsies par mūsu tēvzemi -
Latviju. Trimda vēl nav beigusies. Mums, varbūt, vēl būs ilgi jā-
cīnās par to, lai Latvija kļūtu brīva un neatkarīga.

BIRUTA NIEDRA

Dzimusi 1956.gada 14.februārī Toronto, kur arī uzaugusi un izglītojusies. TLB Sestdienas skolas 19. izlaiduma absolvente. Beigusi TLTA ģimnaziju. Bijusi "Diždanča" dalībniece. Korporācijas "Imeria" locekle.

1974.g. beigusi "Loretto College School" ar uzslavu, 1978.g. beigusi ar uzslavu Toronto universitāti ar gradu socioloģijā. 1980.g. Wilfrid Laurier universitāti ar "Master of Social Work klīniskā nozarē" gradu.Strādā pazīstamajā Toronto bērnu slimnīcas sirds slimnīcā, apmācot master

grada "social workers" studentus klīniskā praksē kā apieties ar bērniem.

Skolotāja TLB Sestdienas skolā 10 gadus, kopš 1991.gada skolas pārzine. Apbalvota ar TLB Sestdienas skolas labvēles nozīmi sudrabā un zeltā.

BŪSIM LABI SAVAS TAUTAS SŪTŅI SVEŠU TAUTU VIDŪ

Šodien (1991.g. 7.sept.) mēs sākam jaunu skolas gadu. Nav viegli atvadīties no mūsu mīļās, sadarbīgās pārzines E. Pētersona kundzes. Viņa ir ziedojuši pēdējos 13 gadus ne tikai latviešu skolas, bet visas latviešu sabiedrības labā. Ceru, ka arī uz priekšu izdosies turpināt skolas darbu līdzīgā garā. Mīļš, mīļš paldies E.Pētersona kundzei.

Šo skolas gadu mēs sākam pavisam citādā noskaņā, nekā to darījām vēl pērn. Ir noticis brīnums: vismazākais no brāļiem ir uzjājis stikla kalnā un uzmodinājis princesīti. Šī apburtā princese - Latvija ir tagad brīva.

LATVIJA IR BRĪVA

Latvijas valsts ir atzīta locekle citu pasaules valšķu saimē.- Vēl pirms gada šādam brīnumam pat neiedrošinājāmieš ticēt. It īpaši tam nedrīkstēja ticēt tie, kas dzīvoja mūsu senču zemē. Pār viņiem valdīja svešas varas pātaga. Nu tas murgs ir pāri. Latvija ir brīva.

Šis notikums ir radījis mums daudz citu pienākumu. Ar brīvības pasludināšanu vien vēl nepietiek. Brīva tauta var justies brīvi tikai tad, kad tā ir atzīta un uzlūkota no citām pasaules

valstīm kā līdzīga saimnieciski, sabiedriski un kultūrāli. Ar skumjām jāsaka, ka mēs tādi neesam, bet tā nav latviešu tautas vaina. Mūsu tauta Latvijā ir bijusi nežēlīgas un brutālas varas terorizēta, izmantota, pazemota un iebaidīta. Piecdesmit gadus mūsu tauta savā senču zemē nav nekā cita redzējusi kā tikai svešu kungu pātagu. Pātaga valdīja zem kašu krusta un zem sirpja-āmura zīmēm.

Nu vairs nav laika gausties, mums ir jāstrādā! Spodrināsim ar darbiem Latvijas zvaigzni tā, lai tā pasaules tautu kronī "mirdzēt mirdzētu!"

Varbūt jūs jautāsiet: kā mēs to varam darīt. Latvija ir maza, pavisam citā pasaules malā, tūkstošiem kilometrus tālu, aiz okeāniem un jūrām.- "Mēs lieli tik, cik liela mūsu griba", teica mūsu lielais dzejnieks Jānis Rainis. Pesimismam nav šodien vietas. Šogad mums jāstrādā ar daudz lielākām cerībām, ar daudz lielāku apņēmību nekā tad, kad es kā maza meitene sēdēju uz šīs pašas skolas sola, lai mācītos latviešu valodu, literātūru, vēsturi un ģeografiju. Savu tēvu zemi es vēl neesmu redzējusi, bet zinu, ka tur ir daudz skaistuma, daudz labuma un daudz mīlama. To man ir devusi šī skola. Tāpēc es saku paldies visiem saviem bijušajiem skolotājiem un arī saviem vecākiem.- Ja es no šīs mīlestības kaut vai mazu dzirkstelīti varētu iemānot arī jūsu sirsniņās, mīļie bērni, tad citu skolotāju un arī mans mērķis būtu sasniegts.

Esmu bieži dzirdējusi daudzus latviešu vecākus sakām, ka latviešu valoda un latviešu sabiedrība viņu bērniem nav vajadzīga. Viņu bērni esot kanadieši, ar angļu valodu un angļu vidi viņiem pietiekot. Cik rūgta un nepareiza ir šī atziņa! Šie vecāki neapzinās, ka viņi noziedzas paši pret saviem bērniem. Nekas amerikāņu un kanadiešu sabiedrībā netiek tik augstu cienīts kā oriģināls prāts. To meklē zinātne, tehnika un humanitārās zinātnes. Jums, mīļie bērni, ir liela izdevība smelt savu pieredzi un veidot savu domāšanu no divām ļoti vecām un bagātām kultūrām: angļu-sakšu kultūras un baltu-latviešu kultūras, kuŗai saknes ir meklējamas sirmā senatnē un kas pie mums ir nonākusi ar latviešu tautas bagāto folkloras pūru. Smeliet savu pieredzi no šiem oriģināliem kultūras avotiem. Tā ir vienreizēja iespēja, ko jums šodien, šinī kontinentā var dot tikai latviešu valoda un

latviešu sabiedrība. Jūsu garīgā dzīve būs vispusīgāka un bagātāka. Jūsu domas uzklaušīs kā indivīdi, tā arī sabiedrība, vienalga kuņā pasaules malā.

Mēs visi kopā un katrs atsevišķi esam mūsu tautas diplomātiskie pārstāvji Kanadā. Latvija ir parādījusies uz pasaules kartēm, no kuņām tā bija izdzēsta veselus 50 gadus. Daudzi svešnieki tagad prasa un arī prasīs: kas tie tādi latvieši ir? Kā viņi radās un kur viņi bija agrāk?- Tāpēc mācīsimies visu par Latviju, lai mēs svešinieku jautājumiem varētu atbildēt pareizi, pārliecinoši un ar lepnumu sirdīs. Mums ir daudz ar ko varam lepoties: mums ir sena vēsture un īpatnēja kultūra, par ko mēs varam lasīt mūsu tautas garamantās. Lai šīs īpatnības rādītu un attīstītu, mums ir tiesības prasīt savu vietu citu pasaules tautu forumā. Šī īpatnējā kultūra ir mūs iznesusi cauri daudziem drūmiem gadu simteņiem un iznesa cauri arī tagad. Tāpēc mums ir šī skola un tādā apziņā sākam šo skolas gadu.

Būsim labi savas tautas sūtņi svešu tautu vidū. Kā tādi mēs varēsim palīdzēt arī mūsu daudz cietušajiem tautiešiem mūsu senču zemītē. Senču radītā kultūra mūs vieno. Jūgas un kontinenti mūs nevar dalīt. Jums, mīlie bērni, šī kultūra ir jāapgūst pašiem. Mēs, skolotāji, un jūsu vecāki varam jums tikai palīdzēt. Un to mēs darīsim ar vislielāko sirdsdedzi.

SESTDIENAS SKOLAS DARBINIEKI SKOLAS PĀRZIŅI

- Milda MATĪSA 1950./51. - 1954./55.
Austra MARTINSONE 1955./56. - 1975./76.
Jānis OZOLS 1976./77. - 1978./79.
Milda MATĪSA 1979./80. - 1985./86.
Elizabete PĒTERSONE 1986./87. - 1990./91.
Biruta NIEDRA 1991./1992. - *

TLB SESTDIENAS SKOLAS SKOLOTĀJI

- 1) **Vera SLAVIEŠA** 1951./52. - 1986./87. mās.g. 36 gadi.
TLB goda biedre.
Skolas labvēles nozīme sudrabā un zeltā. PBLA Kultūras fonda Krišjāņa Barona prēmija paidagoģijā 1966.g. LNAK Goda raksts.
- 2) **Irma ĶENIŅA** 1951./52. - 1984./85. 32 gadi.
TLB goda biedre. Skolas labvēles nozīme sudrabā un zeltā.
PBLA Kultūras fonda Atzinības raksts paidagoģijā 1979.g. LNAK Goda raksts.
- 3) **Milda MIEZĪTE +** 1952./53. - 1977./78. 26 gadi.
TLB goda biedre. Skolas labvēles nozīme sudrabā un zeltā.
PBLA Kultūras fonda Atzinības raksts paidagoģijā 1978.g. LNAK Goda raksts.
- 4) **Spodra POGULE** 1957./58 - 1981./82. 25 gadi.
TLB goda biedre. Skolas labvēles nozīme sudrabā un zeltā.
LNAK Goda raksts.
- 5) **Austra MARTINSONE** 1952./53. - 1975./76. 24 gadi.
Skolas pārzine 21 gadu.
Kanadas simtsgades medaļa 1967.gadā par jaunatnes audzināšanu.
DV zelta medaļa par jaunatnes audzināšanu. PBLA Kultūras fonda Krišjāņa Barona prēmija paidagoģijā 1967.g. LNAK Goda raksts. TLB goda biedre. Skolas labvēles nozīme sudrabā un zeltā.
Latviešu preses biedrības Kanadas kopas atzinības balva par lugām jaunatnei.
- 6) **Rīta SKUJA** 1950./51. - 1969./70. 20 gadi
TLB goda biedre
LNAK Goda un Atzinības raksti
Skolas labvēles nozīme sudrabā un zeltā.

- 7) **Lidija VĪTOLA** 1952./53. - 1971./72 20 gadi
 TLB goda biedre
 LNAK Goda raksts
 Skolas labvēles nozīme sudrabā un zeltā.
- 8) **Zelma OZOLA** 1974./75. - * 19 gadi
 TLB goda biedre
 Skolas labvēles nozīme sudrabā un zeltā
 Atzinības raksts.
- 9) **Mācītājs Arturs BRIEDIS +** 18 gadi
 TLB goda biedrs
 Skolas labvēļa nozīme sudrabā un zeltā
 LNAK Goda raksts
 PBLA Kultūras fonda Krišjāņa Barona prēmija pedagogijā
 1989.gadā.
- 10) **Balva KŪLA** 1967./68 - 1982./83. un 1984./85
 - 1985./86. 17 gadi
 Skolas labvēles nozīme sudrabā un zeltā. Atzinības raksts.
- 11) **Inta LUKSA** 1976./77. - * 17 gadi
 TLB goda biedre
 Skolas labvēles nozīme sudrabā un zeltā. Atzinības raksts.
- 12) **Alīse CĒBERE +** 1961./62 - 1966./67. un 1970./-71. -
 1978./79. 15 gadi
 Skolas labvēles nozīme sudrabā un zeltā
 TLB Alīses Cēberes piemiņas fonds.
- 13) **Anna MUKTA +** 1961./62. -1971./72 un 1974./75. -
 1977./-78. 15 gadi
 TLB goda biedre
 Skolas labvēles nozīme sudrabā un zeltā.

- 14) **Renāte POGULE-WUSTA** 1962./63. - 1966./67. un
1982./83. - 1990./91. 14 gadi
TLB Sestdienas skolas absolvente.
Skolas labvēles nozīme sudrabā un zeltā.
- 15) **Elizabete PĒTERSONE** 1978./79. - 1990./91. 13 gadi
Skolas pārzine 5 gadus
Skolas labvēles nozīme sudrabā un zeltā
LNAK Atzinības raksts.
- 16) **Sandra ĶUZE - BRASTIŅA** 1980./81. - * 13 gadi
TLB Sestdienas skolas absolvente
Skolas labvēles nozīme sudrabā un zeltā.
- 17) **Anita VAIVARE - MOLLERE** 1977./78. - 1980./81. un
1984./85. - * 13 gadi
TLB Sestdienas skolas absolvente
Skolas labvēles nozīme sudrabā un zeltā.
- 18) **Tekla DUBROVSKA** 1959./60. - 1963./64. un 1966./67.
- 1972./73. 12 gadi
Skolas labvēles nozīme sudrabā un zeltā.
- 19) **Milda MATĪSA** 1950./51. - 1954./55. un 1979./80. -
1985./86. 12 gadi
Skolas pārzine visus 12 gadus
TLB goda biedre
Skolas labvēles nozīme sudrabā un zeltā
LNAK Atzinības raksts.
- 20) **Judīte VAGNERE** 1965./66. - 1976./77. 12 gadi
Skolas labvēles nozīme sudrabā un zeltā.
- 21) **Gaida BĀLIŅA** 1952./53. - 1962./63. 11 gadi
Skolas labvēles nozīme sudrabā un zeltā

- 22) **Mācītājs Ādolfs ČOPS +** 10 gadi
Skolas labvēļa nozīme sudrabā un zeltā
LNAK Goda raksts.
- 23) **Dace CIELAVA** 1978./79. - 1987./88. 10 gadi
TLB Sestdienas skolas absolvente
Skolas labvēles nozīme sudrabā un zeltā.
- 24) **Karita EZERKALNA - KĻAVIŅA** 1968./69 - 10 gadi
1977./78.
Skolas labvēles nozīme sudrabā un zeltā.
- 25) **Biruta NIEDRA** 1975./76 un 1977./78. - 10 gadi
1981./82. un 1989./90. - *
TLB Sestdienas skolas absolvente
Skolas pārzine ar 1991./92. māc. gadu.
Skolas labvēles nozīme sudrabā un zeltā
- 26) **Ella ZUNTAKA +** 1958./59. - 1966./67. 9 gadi
Skolas labvēles nozīme sudrabā.
- 27) **Silvija CAMPBELLA** 1982./83. - 1990./91. 9 gadi
Skolas labvēles nozīme sudrabā
- 28) **Sarma MĀLIŅA** 1984./85 - * 9 gadi
Bostonas latviešu skolas absolvente
Skolas labvēles nozīme sudrabā.
- 29) **Lilija BLŪMA +** 1964./65. - 1971./72. 8 gadi
Sastādījusi lasāmo grāmatu "Pasaules vērtos"
pamatskolas 3. klasei
Skolas labvēles nozīme sudrabā.
PBLA Kultūras fonda goda diploms paidagoģijā
1973.gadā.
- 30) **Benita SALNA - BRENCE** 1979./80. - 1986./87. 8 gadi
TLB Sestdienas skolas absolvente
Skolas labvēles nozīme sudrabā.

- 31) **Ārija MILEIKO** 1982./83 - 1989./90. 8 gadi
Skolas labvēles nozīme sudrabā.
- 32) **Edgars KIRŠŠ** 1985./86. - * 8 gadi
TLB Sestdienas skolas absolvents
Skolotājs TLTA ģimnazijā un Garezera vasaras
vidusskolā
PBLA Kultūras fonda Atzinības raksts paidagoģijā 1991.g.
Skolas labvēļa nozīme sudrabā.
- 33) **Andra OZOLA -LUKOVSKA** 1985./86. - * 8 gadi
Latviešu skolas Anglijā absolvente
Skolas labvēles nozīme sudrabā.
- 34) **Jānis ĶENIŅŠ** 1958./59. -1964./65. 7 gadi
TLB Sestdienas skolas absolvents
Skolas labvēļa nozīme sudrabā.
- 35) **Anita LIEPIŅA** 1967./68. un 1972./73 - 7 gadi
1977./78.
Skolas labvēles nozīme sudrabā.
- 36) **Olga PĒTERSONE** 1957./58. -1963./64. 7 gadi
TLB Sestdienas skolas absolvente
Skolas labvēles nozīme sudrabā
- 37) **Sarma ZUBĀNE** 1971./72.-1975./76 un 7 gadi
1977./78. - 1978./79.
TLB Sestdienas skolas absolvente
Tagad Otavas latviešu skolas pārzine.
- 38) **Līga MĀRSONE - MIKLAŠĒVICA** 1981./82.-1984./85. 7 gadi
un 1986./87. - 1988./89.
TLB Sestdienas skolas absolvente
Skolas labvēles nozīme sudrabā
- 39) **Anita ĀBELE** 1985./86 - 1991./92. 7 gadi
TLB Sestdienas skolas absolvente
Skolas labvēles nozīme sudrabā

- 40) **Valda BRIEDE - BĒRZIŅA** 1981./82. -1984./85. un
1986./87. - 1987./88. 6 gadi
TLB Sestdienas skolas absolvente
Skolas labvēles nozīme sudrabā.
- 41) **Zane EZERA- JANSONE** 1971./72.-1976./77. 6 gadi
TLB Sestdienas skolas absolvente
Skolas labvēles nozīme sudrabā
Skolas vecāku komitejas priekšsēde kopš 1990./91.g.
- 42) **Ausma HENIŠA** 1959./60.-1964./65. 6 gadi
Skolas labvēles nozīme sudrabā.
- 43) **Dace PRAULIŅA- BELARDI** 1975./76.-1980./81. 6 gadi
TLB Sestdienas skolas absolvente
Skolas labvēles nozīme sudrabā
- 44) **Anna ROSTOKA** 1959./60.-1964./65. 6 gadi
Skolas labvēles nozīme sudrabā.
- 45) **Rīta COLLINS** 1987./88. - * 6 gadi
TLB Sestdienas skolas absolvente
LNAK Izglītības nozares Atzinības raksts
Skolas labvēles nozīme sudrabā.
- 46) **Māra SIMSONE** 1987./88. - * 6 gadi
Skolas labvēles nozīme sudrabā
Divas 1. vietas par jaundeju choreografijām
1991. gadā Dziesmu svētkos.
- 47) **Raimonds BRENCIS** 1974./75. - 1977./78. un
1985./86. 5 gadi
TLB Sestdienas skolas absolvents
Skolas labvēļa nozīme sudrabā.
- 48) **Māra DZENE** 1962./63.- 1966./67. 5 gadi
TLB Sestdienas skolas absolvente
Skolas labvēles nozīme sudrabā.

- 49) **Līvija JANSONE** 1969./70.-1973./74. 5 gadi
Skolas labvēles nozīme sudrabā.
- 50) **Velta KUPERE** 1968./69.-1970./71 un 1972./73.-1973./74. 5 gadi
TLB Sestdienas skolas absolvente
Skolas labvēles nozīme sudrabā.
- 51) **Marija LEJA** 1963.g.janv. - 1967./68. 5 gadi
Skolas labvēles nozīme sudrabā.
- 52) **Ilga LIEPIŅA** 1970./71. - 1974./75. 5 gadi
Skolas labvēles nozīme sudrabā.
- 53) **Archibīskaps Arnolds LŪSIS +** 5 gadi
Skolas labvēļa nozīme sudrabā
PBLA Tautas balvas laureāts 1984.g.
- 54) **Ruta KUSMANE** 1963.g.janv. - 1967./68. 5 gadi
TLB Sestdienas skolas absolvente
Skolas labvēles nozīme sudrabā.
- 55) **Atis OZOLIŅŠ** 1970./71.-1974./75. 5 gadi
TLB Sestdienas skolas absolvents
Skolas labvēļa nozīme sudrabā
- 56) **Vilma OZOLA** 1954./55-1958./59. 5 gadi
Skolas labvēles nozīme sudrabā
- 57) **Māra PĒTERSONE** 1965./66.-1969./70 5 gadi
TLB Sestdienas skolas absolvente
Skolas labvēles nozīme sudrabā.
- 58) **Ādolfis SVENNE** 1952./53.-1956./57. 5 gadi
Skolas labvēļa nozīme sudrabā

- 59) **Dace VEINBERGA** 1980./81.-1984./85. 5 gadi
 TLB Sestdienas skolas absolvente
 Skolas labvēles nozīme sudrabā
 Skolotāja un direktriese TLTA ģimnazijā
- 60) **Ieva BRĪVIŅA** 1980./81.-1981./82. un 1983./84.-1984./85. 4 gadi
- 61) **Kārlis JANSONS** 1965./66.-1966./67 un 1972./73.-1973./74. 4 gadi
 TLB Sestdienas skolas absolvents.
- 62) **Dace LEJNIECE - PRIEDE** 1966.g.janv.-1969./70. 4 gadi
 TLB Sestdienas skolas absolvente.
- 63) **Edīte MARKĒVICA** 1961./62.-1964./-65. 4 gadi
 TLB Sestdienas skolas absolvente
- 64) **Jānis RUSKIS** 1978./79.-1981./82. 4 gadi
- 65) **Lilīta STRĪPNIECE-KRISTBERGA** 1986./87.-1989./90. 4 gadi
- 66) **Moira CAMPBELLA** 1989./90. - * 4 gadi
 TLB Sestdienas skolas absolvente
 LNAK Izglītības nozares atzinības raksts
- 67) **Žanis GERTNERS** 1956./57.-1958./59. 3 gadi
- 68) **Ādolfs GRIGALS +** 1960./61.-1962./63. 3 gadi
- 69) **Zelma GRIĶE** 1956./57.-1958./59. 3 gadi
- 70) **Naģežda LĪDUMA +** 1951./52.-1953./54. 3 gadi
- 71) **Vizma MAKSIŅA** 1973./74-1975./76 3 gadi
 TLB Sestdienas skolas absolvente
 Skolotāja Vasaras vidusskolā "Garezers"
- 72) **Silvija NĀGELE** 1975./76.-1977./78. 3 gadi
 TLB Sestdienas skolas absolvente

- 73) **Māra OZOLIŅA** 1973./74.-1975./76. 3 gadi
TLB Sestdienas skolas absolvente
- 74) **Jānis OZOLS +** 1976./77. - 1978./79. 3 gadi
Skolas pārzinis
Skolotājs TLTA ģimnazijā
PBLA Kultūras fonda paidagoģijas nozares priekšsēdis
LNAK Atzinības raksts
PBLA Kultūras fonda Atzinības raksts paidagoģijas nozarē 1985.g.
TLB skolas pārziņa Jāņa Ozola piemiņas fonds.
- 75) **Augusts PĪPE** 1981./82.-1983./84. 3 gadi
- 76) **Mirdza RENGARTE** 1975./76.-1977./78. 3 gadi
- 77) **Guna SIMANOVSKA** 1957./58.-1959./60. 3 gadi
TLB Sestdienas skolas absolvente
- 78) **Aiva VINTERE** 1973./74.-1975./76. 3 gadi
- 79) **Guntis BĒRZIŅŠ** 1971./72.- un 1972./73. 2 gadi
TLB Sestdienas skolas absolvents
TLB pārstāvis pie skolas ar 1992.gadu.
- 80) **Aelita BRĪVIŅA** 1980./81. un 1984./85. 2 gadi
TLB Sestdienas skolas absolvente.
- 81) **Rudīte JANSONE** 1968./69. un 1969./70. 2 gadi
TLB Sestdienas skolas absolvente.
- 82) **Inta KUSMANE** 1978./79. un 1979./80. 2 gadi
Londonas latviešu skolas absolvente.
- 83) **Marga LŪSE** 1974./75. un 1975./76. 2 gadi
- 84) **Gundega STRAZDIŅA** 1964./65. un 1965./66. 2 gadi
- 85) **Mārtiņš VĀGNERS** 1960./61. un 1961./62. 2 gadi
TLB Sestdienas skolas absolvents.
- 86) **Dace KŪZE** 1990./91. un 1991./92. 2 gadi
TLB Sestdienas skolas absolvente

- 87) Edīte BĒRZIŅA 1991./92. - * 2 gadi
- 88) Sandra OZOLA 1991./92. - * 2 gadi
TLB Sestdienas skolas absolvente.
- 89) Iveta BERTOVSKA 1991./92. - * 2 gadi
- 90) Inese AKMENE 1961./62. 1 gadu
TLB Sestdienas skolas absolvente
- 91) Austra ANDERSONE + 1951./52/ 1 gadu
- 92) Asna ALBERINGA-BLACK 1980./81. 1 gadu
TLB Sestdienas skolas absolvente
- 93) Zinta BRIEDE 1979./80. 1 gadu
TLB Sestdienas skolas absolvente
Skolotāja "Garezera" vasaras vidusskolā
- 94) Rasma CAUNE 1970./71. 1 gadu
TLB Sestdienas skolas absolvente
Mācītāja Londonas latviešu Miera draudzē Anglijā
- 95) Juris DREIFELDS 1 gadu
TLB Sestdienas skolas absolvents
- 96) Mācītājs Aldis ELBERTS 1983./84 1 gadu
Indianapolis latviešu skolas absolvents
Skolotājs "Garezera" vasaras vidusskolā
Mācītājs Melburnas latviešu draudzē Austrālijā
- 97) Mācītājs Ivars GAIDE 1977./78. 1 gadu
Mācītājs Hamiltonas latviešu draudzē
- 98) A. GERTMANIS 1951./52. 1 gadu
- 99) Anita GRANTIŅA + 1967./68. 1 gadu
- 100) Dagmāra GRIBUSTE 1955./56. 1 gadu
TLB Sestdienas skolas absolvente
- 101) Anda GRIĶE 1958./59. 1 gadu
TLB Sestdienas skolas absolvente
- 102) Sandra INDZERE 1970./71. 1 gadu
TLB Sestdienas skolas absolvente

- 103) **Leontīne JĒKABSONE +** 1973./74. 1 gadu
- 104) **Alīse KĀRKLĪŅA** 1951./52. 1 gadu
- 105) **Valija LĀMA** 1964./65. 1 gadu
- 106) **Velta LINTIŅA** 1959./60. 1 gadu
- 107) **Inta MALĒJA** 1973./74. 1 gadu
- 108) **Aija MAZSĪLE** 1970./71. 1 gadu
- 109) **Ilze MEDNE** 1963./64. 1 gadu
TLB Sestdienas skolas absolvente
- 110) **Hugo MIKELSONS** 1985./86. 1 gadu
- 111) **Roberts PAULIŅŠ** 1954./55 1 gadu
- 112) **Erna POČE** 1956./57. 1 gadu
- 113) **Lidija RUNDĀNE** 1964./65. 1 gadu
- 114) **Rita STRAUTIŅA** 1987./88. 1 gadu
Montreālas latviešu skolas absolvente
1. godalga par kompozīciju jaundarbu
konkursā "Garezera".
- 115) **Ilze ŠMITE** 1967./68. 1 gadu
TLB Sestdienas skolas absolvente
- 116) **Mirdza UDROVSKA** 1950./51 1 gadu
Dzejniece Kroņleja
- 117) **Bruno UPĀNS +** 1951./52. 1 gadu
- 118) **Ingrīda UPESLĀCE** 1978./79. 1 gadu
Filadelfijas latviešu skolas absolvente
- 119) **Auseklis ZAKIS** 1961./62. 1 gadu
TLB Sestdienas skolas absolvents
- 120) **Aija ZOMMERE** 1973./74. 1 gadu
- 121) **Vija ZUNTAKA** 1966./67. 1 gadu
TLB Sestdienas skolas absolvente

- 122) **Silvija KALNIŅA** 1990./91. 1 gadu
TLB Sestdienas skolas absolvente
- 123) **Mācītājs Fr. KRISTBERGS** 1990./91. 1 gadu
- 124) **Valdis KALNIŅŠ** 1992./93.- * 1 gadu
- 125) **Kaiva SUKSE** 1992./93.- * 1 gadu
TLB Sestdienas skolas absolvente
Skolotāja TLTA ģimnazijā
- 126) **Anita VILMANE** 1992./93.- * 1 gadu
TLB Sestdienas skolas absolvente.

PIANISTES

- 1) **Olga UPENIECE +** 1953./54. - 1966./67. 14 gadi
Skolas labvēles nozīmes sudrabā un zeltā
- 2) **Inese EZERKALNE** 1968./69.-1969./70. 2 gadi
- 3) **Silvija PLĪSE** 1966/67.-1968./69. 3 gadi
- 4) **Gunta LAUGE** 1971./72-1972./73. 2 gadi
- 5) **Gundega MELLI** 1965./66. 1 gadu

AKORDEONISTI

- Edvīns KALVIŅŠ** 1966./67.-1968./69. 3 gadi
- Andris ŠMITS** 1969./70.-1971./72. 3 gadi
TLB Sestdienas skolas absolvents

BIBLIOTĒKĀRES

- Maija KUPERE** 1968./69. un 1969./70. 2 gadi
TLB Sestdienas skolas absolvente
- Erna NAMGAUDE** 1973.g.apr.- 1976./77. 4 gadi
- Astra ROZE** 1977./78 1 gadu
- Rasma RUĢELE** 1978./79.-1980./81. 3 gadi
- Irēne BRENĶE-BATŅA** 1981./82. un 1982./83. 2 gadi
TLB Sestdienas skolas absolvente

Amanda SEBRE 1983./84 - * 10 gadi
TLB Sestdienas skolas absolvente
Skolas labvēles nozīme sudrabā un zeltā

DARBVEDES

Emīlija RUDZĪTE 1963.g.febr. - 1966./67 un 1971./72. 5 gadi

Lilita TAURIŅA 1967./68.-1970./71, 4 gadi

Mirdza LEJIŅA 1972./73.-1974./75. 3 gadi

Skaidrīte BRENCĒ 1975./76.- * 18 gadi
Skolas labvēles nozīme sudrabā un zeltā
TLB goda biedre.

* - skolotāji, kas turpina strādāt

KOKLĒŠANA

(Sākta 1968. gadā)

APMĀCĪBU VADĪTĀJI

Kārlis STAŠKO + 1968./69.-1976./77. 9 gadi

Ariana LIEPIŅA 1976./77.- * 17 gadi
Skolas labvēles nozīme zeltā
LNAK Atzinības raksts
PBLA Kultūras fonda Atzinības raksts mūzikas nozarē
1991.gadā. TLTA diploms 1993.g.

APMĀCĪTĀJI

Ingrīda BĒRZIŅA 1969./70.-1972./73. 4 gadi
TLB Sestdienas skolas absolvente

Sarma EGLĪTE 1973./74.-1974./75. 2 gadi
TLB Sestdienas skolas absolvente
Trimdas draudzes mācītāja un skolotāja
Bostonas latviešu skolā A.S.V.

Ariana LIEPIŅA 1975./76/ - 1978./79 4 gadi

Diana LAPIŅA 1979./80.-1985./86. 7 gadi
TLB Sestdienas skolas absolvente

Aelita BRĪVIŅA 1979./80.-1984./85. TLB Sestdienas skolas absolvente	6 gadi
Anita MATUŠEVICA 1980./81. TLB Sestdienas skolas absolvente	1 gadu
Linda SOUTARE 1983./84.-1984./85. TLB Sestdienas skolas absolvente	2 gadi
Pēteris BRĪVIŅŠ 1985./86.-1990./91. TLB Sestdienas skolas absolvents	6 gadi
Inta TIMBERE 1991./92. TLB Sestdienas skolas absolvente	1 gadu
Visvaldis FREIMANIS 1992./93.- * TLB Sestdienas skolas absolvents	1 gadu

TAUTAS TRADICIJAS

Silvija OZOLA 1978./79 - 1985./86.	8 gadi
Sarmīte VILKA 1986./87 - 1990./91.	5 gadi

FILATELISTI

Vadītājs

Edmunds OZOLS 1978./79.-1985./86.	8 gadi
--	--------

Apmācītāji

Pauls RUDLAPA 1978./79. UN 1979./80.	2 gadi
K. STRAZDIŅŠ 1980./81.-1984./85.	5 gadi

TAUTAS TĒRPU GATAVOTĀJAS-PADOMDEVĒJAS

Anna STRADE	Oļģerta CĒRPA
Lillija TREIMANE	Zinta ENZELIŅA

TLB PĀRSTĀVJI SKOLAS PADOMĒ

Alma LEDIŅA-KOPMANE +	
Miervaldis LAIMIŅŠ + 1955./56.	1 gadu
Arvīds RUBLIS + 1956./57.	1 gadu
Jūlijs POPELIS + 1957./58.	1 gadu

- Andrejs GRIBUSTS +** 1958./59.-1974./75. 16 gadi
 TLB Sestdienas skolas labvēļa nozīme zeltā
 TLB Andreja Gribusta piemiņas fonds
- Vladimirs PAKALNS** 1975./76.-1980./81. 6 gadi
 TLB Sestdienas skolas labvēļa nozīme sudrabā
- Raimonds PREISBERGS** 1981./82.-1983./84. 3 gadi
- Laimons OZOLS** 1984./85.-1991./92. 9 gadi
- Guntis BĒRZIŅŠ** ar 1992.gadu

TLB SESTDIENAS SKOLAS ABSOLVENTI

Turpinājums "Paaudzes paaudzēm" un "Gadu gaitā" publicēto absolventu sarakstam.

1988/89. mācību gads	866. URDZIŅA, Rita
38. izlaidums	867. VILMANE, Anita
854. IVSIŅŠ, Andrejs	1990./91. mācību gads
855. KALNIŅA, Zinta	40. izlaidums
856. KOTT, Matīss	
857. OZOLIŅA, Krista	868. ANDREJSONS, Kārlis
858. VEILANDS, Āris	869. FOGLE, Janīna
859. WUST, Lisa	870. HAUSMANE, Larisa
	871. KŪLNIEKS, Viktors
1989./90. mācību gads	872. KUPCE, Laura
39. izlaidums	873. LANGĪNA, Margrieta
	874. LUDVIKS, Kristiāns
860. PĒTERSONE, Margita	875. MĀLIŅA, Sarma
861. PUĶĪTIS, Pēteris	876. MANGULIŅŠ, Michaels
862. RUNDĀNS, Patriks	877. PĒTERSONE, Ērika
863. ŠMITS, Mārtiņš	878. REYNOLDS, Dāvids
864. TIMBERE, Dace	879. SILIŅŠ, Matīss
865. UNTIKA, Inga	880. SALINIEKS, Gunārs

1991./92. mācību gads
41. izlaidums

- 881. AVENA, Mārīte
- 882. LAPSA, Allisona
- 883. MIKLAŠĒVICS, Pauls
- 884. URDZIŅA, Inese
- 885. ZICHMANIS, Ģints

1992./93. mācību gads
42. izlaidums

- 886. BLŪMS, Kārlis
- 887. BLŪMS, Māris
- 888. BLŪMS, Vilnis
- 889. ELKSNĪTIS, Jānis
- 890. LINČA, Andrea
- 891. MUIŽNIECE, Tatjana
- 892. MURATA, Ariana
- 893. OZOLIŅA, Laura
- 894. SIKSNA, Kārlis
- 895. ŠĶOBE, Lija

Foto J. Liģeris

Toronto Latviešu biedrības Sestdienas skolas telpas (Jesse Ketchum Public School). sākot ar 1968. gadu.

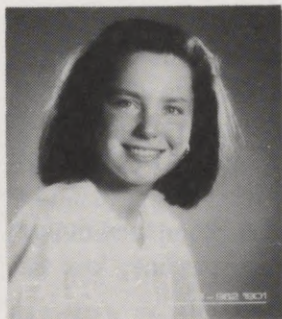
TORONTO LATVIEŠU BIEDRĪBAS MŪŽA BIEDRI

1. GOBA, Jānis +	15. VALTENBERGA, Marta
2. GREBŽE, Otto +	16. KOKS, Edgars
3. SKUJA, Edvīns +	17. BRIEDIS, Valdis
4. KURPS, Jānis	18. HOLLANDERE, Minna +
5. PĒTERSONS, Nikolajs	19. KRISTAPSONS, Ādolfs
6. LINDE, Fridrichs	20. BĒRZIŅŠ, Guntis
7. BĒRZIŅA-MUIŽARĀJA	21. GRĀVLEJA, Ināra
Milda +	22. BRODERS, Edgars
8. PŪLIŅA, Zelma +	23. ČERNENOKA, Lūcija
9. MATĪSA, Milda	24. ZVIRBULIS, Pēteris
10. ROLAVS, Jānis +	25. JĒKABSONE, Anna
11. ZIEMANIS, Valdemārs +	26. VOSVENIECE,
12. GRIGALS, Ādolfs +	Marianna
13. POPELIS, Jūlijs +	27. BĒRZIŅŠ, Elmārs
14. VALTENBERGS, Edgars	28. ŠIMIŅA, Valentīna
	29. BĒRZIŅA, Valda

TORONTO LATVIEŠU BIEDRĪBAS GODA BIEDRI

1. BRYSON, Ray +	12. MIEZĪTIS, Zigurds
2. BRYSON, Edith +	13. MUKTA, Anna +
3. SKUJA, Rita	14. SENKĒVIČA, Biruta +
4. SLAVIEŠA, Vera	15. ALKSNIS, Imants
5. MARTINSONE, Austra	16. OZOLA, Zelma
6. MIEZĪTE, Milda +	17. PAKALNS, Vladimirs
7. VĪTOLA, Lidija	18. BRIEDIS, Jānis
8. BRIEDIS, Artūrs +	19. Dr. LUKSS, Linards
9. POGULE, Spodra	20. KRASTA, Laura +
10. ĶENIŅA, Irma	21. VELME, Gaida +
11. MATĪSA, Milda	22. BRENCE, Skaidrīte
	23. LUKSA, Inta

KRISTĪNA SOUTARA

Dzimumi 1971.g. 15.jūnijā Toronto. Ar izcilām sekmēm beigusi TLB Sestdienas pamatskolu un TLTA ģimnaziju, saņemot B.Senkēvičas balvu par labām latv.val. zināšanām. Dejojusi "Diždanci", tēlojusi skolas teātra izrādēs, pildījusi amatus LNJAK, piedalījies ar deklamācijām un referātu TLB sarīkojumos.

Ar labām sekmēm beigusi Montessori privāt-skolu, mācījusies Toronto universitātes (U.T.S.) skolā, pārgājusi uz Havergal college, kuŗā pēdējā mācību gadā ir skolas gada grāmatas redaktrise. Skolu beidzot, saņēmusi 3 apbalvojumus. 1989.g.

K.S. sāk studijas Toronto universitātes Trinity kolledžā: filozofiju, literātūru un valodas. Par izcilām sekmēm dota iespēja studēt Lielbritānijā - University of Wales, Swansea College. Nākotnes nodomi: jurisprudences vai žurnālistikas, vilina arī rakstniecība.

BALTĀ KRĀSA LATVIEŠU TAUTAS DZIESMĀS

(Referāts TLB 1989.g. 1.okt.)

Latviešu tautasdziesmas ir pavadījušas mūsu tautu tās likteņa gaitās. Tās ir liecinieces ne tikai par mūsu senču dzīvi un paražām, bet dod arī bagātīgas ziņas par mūsu zemes un dabas īpatnībām senajā Latvijā.

Dziesmu lielajā bagātībā redzam, ka gandrīz vai katram priekšmetam, katram gadījumam ir sacerēta kāda tautasdziesma. Lai tās saturu padarītu bagātāku un izteiksmi gleznaināku, tiek lietoti apzīmētāji, kas izsaka kāda priekšmeta raksturīgāko vai spilgtāko īpašību un piešķir tam lielāku nozīmīgumu. Tie it kā grezno šo priekšmetu un piedod tam lielāku cienīgumu.

Mūsu tautasdziesmās mēs redzam, ka latvietis lielu vērību pievērsis krāsainībai. Bieži vien krāsa ir pati pirmā, ko uztveram, iepazīstoties ar kādu priekšmetu, gadījumu vai parādību.

V.Greble ir pētījusi profesora J.Endzelīna rediģētos "Latvju Tautas Dainu" sējumus un atradusi, ka tur

1) baltā krāsa minēta 3005 reizes 44%

2) melnā krāsa minēta	909	reizes	13%
3) zaļā krāsa minēta	864	reizes	12%
4) sarkanā krāsa minēta	629	reizes	9%
5) dzeltenā krāsa minēta	541	reizi	8%
6) pelēkā krāsa minēta	376	reizes	6%
7) zilā krāsa minēta	335	reizes	5%
8) brūnā krāsa minēta	177	reizes	3%
kopā	6836	reizes	100%

Tautasdziesmu pētītāji domā, ka tā ir mūsu dzimtenes maigā daba un latviešu gara dvēseliskās izpausmes pazīme, kas tik raksturīgi izvirzījusi balto krāsu pirmajā vietā.

Baltā krāsa pavada latvieti visā viņa dzīves ceļā - no baltā šūpuļa līdz baltajam smilšu kalniņam. Ar vārdu "balts" latviešu tautasdziesmās tiek apzīmētas arī citas īpašības, piemēram, skaidrs, skaists, tīrs un, runājot par cilvēkiem arī: godīgs, cēls, cienīgs, tikumīgs, mīļš, labs.

Māte ir galvenā bērna sargātāja un glabātāja. Viņa vienmēr cenšas bērnu auklēt "ar vieglām rociņām".

<i>Mana balta māmuliņa</i>	<i>Man' māmiņa tā auklēja</i>
<i>Mani baltu audzināja:</i>	<i>Kā saulīte zirņu ziedu,</i>
<i>Apvilkusi baltu kreklu,</i>	<i>Ietīdama, iztīdama</i>
<i>Ieliek baltā šūpulī.</i>	<i>Baltos linu palagos.</i>

Mātes lielo mīlestību un uzpurēšanos tautasdziesmas novērtē ļoti atzinīgi. Visbiežāk un mīļāk tautu meita māti salīdzina ar jauko koku ābeli, bet vēl labāks un vairāk piemērots simbols mātei ir saule.

<i>Pie ābeles piestājosi</i>	<i>Saulīt' mana māmuliņa</i>
<i>Kā pie savas māmuliņ's.</i>	<i>Abas vienu baltumiņu:</i>
<i>Birst ābelei balti ziedi,</i>	<i>Paskatos saulītē,</i>
<i>Birst man gaužas asaras.</i>	<i>Raudu savu māmuliņi.</i>

Pieaugot, tautu meita sāk domāt par savu skaistumu, rotām un apģērbu - ābeļziedu vai rožu vainadziņu, baltajām villainītēm un citiem drēbju gabaliem.

<i>Kalnā ievas balti zieda,</i>	<i>Aunu, aunu baltas kājas,</i>
<i>Lejā strauja upe tek.</i>	<i>Lecu dārziņā'i.</i>
<i>Kalnā teku pušķotiesi,</i>	<i>Iegājusi dārziņā'i,</i>
<i>Lejā balti mazgātiesi.</i>	<i>Plūcu baltas rozēs.</i>

*Ieviņai balti ziedi,
Man baltāka villainīte.
Kas, ieviņ, tev apsedza?
Man apsedza māmuliņa.*

*Saplūkusi baltas rozes,
Pinu vainadziņu.
Nopinusi vainadziņu,
Lieku galviņā'i.*

Daudz tautasdziesmu sacerēts arī par tautu meitas daiļo augumiņu un tās atsevišķām daļām:

*Smuka, daiļa es izaugu
Bandinieka līgaviņa:
Smuidra, gaŗa, baltu seju,
Dzeltēniem matiņiem.*

*Kupla liepa lejiņā,
Pilna balta sudrabiņa;
Tai vajaga pretinieka
Diŗen daiļa ozoliņa.*

*Balta zied griķu druva
Par visām druviņām;
Balta gāja sērdienīte
Par visām meitiņām.*

Tautu meitām bija jābūt ne tikai skaistām, bet arī čaklām savos mājas darbos, sevišķi aušanā, vērpšanā, adīšanā, jo šie darbi saistījās ar pūra darīšanu.

*Māci mani, māmuliņa,
Visādā darbiņā:
Govis slaukt, linus plūkt,
Linu kreklus balināt!*

*Es ganīju baltas avis
Diŗa meŗa maliņā;
Līdz, Dieviņ, paganīt,
Būs man baltas villainītes!*

*Liela, gara tautu meita
Bez darbiņa ganos gāja;
Maza, maza man māsiņa
Trīs darbiņus līdzi ņēma:
Šuveklīti, adeklīti,
Baltu villas verkulīti.*

Darināt skaistas, baltas drānas nebija viegli. Linu audekls bija pelēks. Mūsu senči to balināja ar sārmu, ko taisīja no pelniem. Meitas sita un berzēja drēbes gabalus ar rokām un vārīja tos ūdenī. Tad trīs reizes skaloja un beidzot drēbe bija balta. Tas bija liels un grūts darbs. Bet latviešu tauta vienmēr ir bijusi čakla un darbīga, un darba tikums latvieti pavadījis visā viņa dzīvē. Tautu meitas galvenais tikums - būt pašai baltai un cēlai un darināt baltas drānas sev un savam tautietim- ļoti skaisti izteikts pantiņā:

*Balta gāja mūs māsiņa,
Kā ar sniegu apsnigusi.
Tas nebija balts sniedzīņš,
Tas māsiņas tikumiņš.*

Tautasdziesmas liecina, ka latvieši augsti vērtējuši un cienījuši katru darbu un katru darba darītāju, bet visvairāk ir ticis cildināts arājs. Arī tautu meitai viņš patīk, jo

*Arājam kājas, rokas
Kā ābeļu ziedi zied.*

Tādēļ arī viņš tiek apdziedāts un lutināts:

*Es to savu arājiņu
Baltu vien balināju:
Kā gulbītis apgriezās
Tīrumiņa galiņā.*

Pašu arāju bieži vien dēvē par "miežu arājiņu", jo no miežiem taisīja gardo alutiņu, bet daudz skaistu tautas dziesmu ir arī par linu lauku, kas deva materiālu māsiņām, bet tēvam šo linu dēļ "Rīgas kungi zelta naudu kaldināja".

*Ai lini, mani lini, Es iedevu baltu kreklu
Manas pašas gaŗumiņu! Savam siena pļāvējam,
Tur būs mani smalki krekli, Lai tas līdzī līgojās
Tur baltie paladziņi. Līdz ar baltu āboliņu.*

Latviešu tautai vienmēr bija jādama arī par savas zemes aizstāvēšanu. Viņas dēli - zobentiņu nesējiņi - cīnījās varonīgi un bezbailīgi. Viņu uzdevums bija arī aizstāvēt māsas un ģimenes godu.

*E kur braši kaŗavīri, Bij man divi bāleliņi
Mani balti bālēliņi: Zirņa zieda baltumiņa,
Paši jāja dziedādami, Zirņa zieda baltumiņa,
Kumeliņi dancodami, Zobentiņa asumiņa.
Kumeliņi dancodami,
Baltas smiltis spārdīdami.*

Māsiņas ne tikai bāliņam "raksta kaŗa karodziņu", bet gādā arī par tīrām, baltām goda drēbēm svētkos un svinīgos gadījumos. Jāņi bija lieli vasaras svētki. Tie bija svarīgi lauku ļaudīm, un viņi tos gaidīja un tiem gatavojās ilgu laiku. Lai gan vasaras vidū pļavas bija pilnas ar daudzām skaistām krāsām, latvietim baltā krāsa arī Jāņos ņem virsroku par citām, jo tā izceļas ar savu tīrumu un svaigumu.

*Trīs dieniņas velējos,
Jāņu nakti gaidīdama.
Kad atnāca Jāņu nakte,
Balts krekliņš mugurā.*

*Skotelīti balināju,
Jāņu dienas gaidīdama.
Kad atnāca Jāņu diena,
Kā gulbītis plivināju.*

Baltā krāsa lauku cilvēkiem nozīmēja bagātību kā garīgā tā laicīgā ziņā. Bagāti ļaudis - bajāri un labieši - varēja sevi izgreznot ar sudraba un citām dārgām rotām, bet tās pēc laika kļuva melnas, kamēr vienkāršie darba cilvēki sevi ietēpa baltās krāsas drānās, kas nekad neapsūbēja.

*Baltu liku, baltu vilku,
Balts ir mans augumiņš.
Sazilējis, samelnojis
Sudrabiņa valkātāja.*

Baltās drēbes latvieši valkāja ar lepnumu kā ikdienas dzīvē un darbā, tā arī svētkos un godībās. Tas tādēļ, ka šo baltumu radīja latviešu mātes un mūsu tautu meitas pašas ar savām pūlēm un darbu. Latviešu tautas dziesmās bārenīte ir vienmēr pati baltākā, jo viņa nekā nebija mantojusi no saviem vecākiem, bet visu veikusi un ieguvusi pati "savām rociņām".

*Balta gāja tēva meita,
Vēl baltāka bārenīte.
Tēva meitu baltināja
Tēva rudzi apcirknī.
Bārenīti-pašas rokas,
Pašas smuidrais augumiņš.*

Tikai nedaudz tautas dziesmās sastopami arī gadījumi, kur baltai krāsai ir citādāka nozīme, kā to parasti latvietis iedomājas. Tā baltie viņu gali nemierīgā jūrā norādīja uz nedrošu došanos "jūriņā". Tas ir brīdinājums, ka jūrā draud briesmas.

*Šodien, brāļi, nevilksim
Līdz galam zēģelītes,
Jūriņ spēlāda baltus viņņus,
Jūras māte vēl baltākus.*

Bet arī šeit latvietis baltai krāsai dod pozitīvu izskaidrojumu, jo uzskata baltos viņņus kā sargu, lai nebrauktu sabangotā jūrā. Un ja arī negaiss uznāktu uz jūras, tad jau Jūras māte steigtos palīgā.

*Jūras māte, jūras māte,
Valdi savas kalponītes:
Sasegušas baltas sagšas
Nelaiž mani maliņā.*

Latviešu tautsdziesmas liecina par mūsu senču samērā ilgu un veselīgu mūžu. Dievs un Laima lēma par cilvēka likteni un viņa dzīves laiku. Bija jāsamierinās arī ar veļu māti, kas sagaidīja mirušos savā baltajā tērpā.

*Balta sēd veļu māte
Baltābolu kalniņā,
Pilna roka baltu puķu,
Klēpi balta villainīte.*

Kapu kalniņi seniem latviešiem bija māju un piļu tuvumā. Senās bērū ierašas maz uzglabājušās, bet tās bijušas ļoti latviskas. Profesors K. Straubergs savos pētījumos raksta, ka, aizejot uz mūžīgo dusu, latvietis gribējis, lai viņu apglabā liepu koka baltā zārkā, sniegbaltās segās un ar linpaladziņu. Arī kristīgās ticības laikā aizgājējs ticis tīri nomazgāts un ietērpts baltās drānās. Tā nu latvietis pēc nāves dusēja:

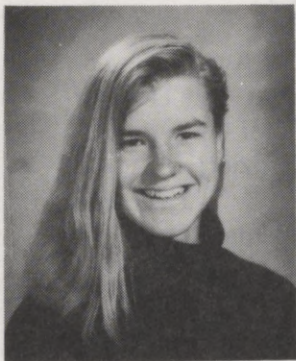
*Baltā smilšu kalniņā
Zem zaļām velēnām.*

Baltais smilšu kalniņš simbolizē tīru zemes klēpi un baltās drānas norāda, ka viņš aizgājis pie sava Dieva tīrs un svēts.

<i>Aud māmiņa, ko auzdama,</i>	<i>Kas man kait negulēt</i>
<i>Noaud baltu paladziņu!</i>	<i>Baltā smilšu kalniņā-</i>
<i>Man jāiet pie Dieviņa</i>	<i>Balts krekliņš mugurā,</i>
<i>Baltajā palagā.</i>	<i>Baltas kurpes kājiņā.</i>

Varam droši teikt, ka latvietim baltā krāsa ir bijusi vismīļākā, tā ir bijusi viņa dzīves skaistums un daļa no viņa dzīves.

LARISA VALDA ENZELIŅA

Dzimusi 1973.gada 16.janvārī Toronto, Kanadā. Beigusi TLB Sestdienas skolu, TLTA ģimnaziju un "Garezera" vasaras vidusskolu. LNAK izglītības nozares Atzinības raksts 1986.gadā.

Beigusi Thornhill vidusskolu. Uzsākusi studijas Toronto universitātes "Occupational therapy" nodaļā.

Piedalās TLB Diždancī, Gaujas 14. gaidu vienības lielgaidās, LNJAK valdē informācijas nozares vadītāja un LNJAK žurnāla "Stanga" redaktrise. Piedalījies ar dzejas skandējumiem DV dienu rakstnieku cēlienā 1992.g. un TLB sarikojumos.

UZ ATKAL REDZĒŠANOS

Ar Dievu -- es jums vēlu,

Bet reiz atkal tiksimies

Mūsu tēvuzemē.

Uz savām mājām es nu braucu,

Bet savā īstā mājā būšu drīz,

Kur atkal tiksimies

Mūsu tēvuzemē.

Man šis laiks kā sapnis bijis--

Kaut kas neticams, bet īsts,

Kaut arī īss.

Tādēļ atkal braukšu

pie manām māsām,

maniem brāļiem

un pie Tevīm--

Māte, Latvija.

Ar Dievu -- es Jums vēlu

un uz redzēšanos,

uz atkal redzēšanos.

Rakstīts ceļā uz Kanadu no Latvijas

1990. gada vasarā

UZVARA

Acis tik vientuļas
 bērns raud
 Rokas viņam kā asinīs mērcētas:
 Pierāda ciešanas,
 Pierāda sāpes.
 Tās mani pagrābj
 Un lūdza man bērns:

Ka tik būtu-

Bērns mocīts, izmircis, badā cietis-
 Stāv viens:
 viens cīņā par savu dzīvi,
 par savu brīvību.

Ka tik būtu - viņš bļauj.

Ka tik būtu!

vēl skaļāk bērns izsaucās.

Ka tik būtu...

Bērns palaida mani
 un aizgāja-
 Vientulībā

Kaut viņam tikai būtu tas,

Kas par velti ir ņemts,

Kas redzams nav ikkatram
 caur prieka aizklātām acīm.

MĀTES MĪLESTĪBA

Un meklēdams viņš cieš,

Tā acis vientuļas.

Meklēdams neuzdeva bērns.

Un tur viņam bija

Pēc ilgām ciešanām

Pēc ilgām sāpēm

Pēc daudziem, gaŗiem vientuļa gadiem.

Bērns atrada:

māti, mīlestību un prieku

Bērns atrada - BRĪVĪBU.

SARUNA

Tur

Kur?

Tieši tur

Tieši tur-

Redziet?

Kur, tu saki?

Pie durvīm.

Tur viņš nāks

Kuŗš?

Tas kas manās domās,

manos vārdos

un sirdī.

Tas ir kuŗš nāks.

Ko?

Tu nedzirdi?

Viņš nāks man pakaļ.

Tieši caur tām durvīm

Viņš iestaigās

Un mani ieņems rokās

Un kopā-

vienā sapnī

vienās domās

vienā sirdī

Mēs roku rokā būsim vieni.

Tu sapņo.

Varbūt-

Bet, viņš nāks - kaut kad...

Lai būtu mans.

ATVADĀ

Aiz meža galiem saule riet.

Dienas pēc dienām

Laiks paiet.

Es aizveņu acis un atceros -

Atceros.

Un taupu tos sirdī:

Tās atmiņas.

Un redzu Jūsu sejas

Un skatos Jums acīs,

Dziļi acīs.

Asarās redzu prieku,

Kā arī bēdas.

Dzimusi 1972.g.5.jūnijā Toronto, beigusi TLB Sestdienas pamatskolu un TLTA ģimnaziju. Beigusi vidusskolu un mācās Jorkas universitātes Glendon koledžā Toronto.

Sastāv gaidu organizācijas Gaujas (14) vienībā. Apmeklējusi 3x3 kurssu Garezerā un 1991.g. Kaucmindē, apmeklējot pirmo reizi Latviju. Atradusies Rīgā un plānojusi gaidu formā piedalīties Liesmojošā Baltijas ceļa akcijā 23.augustā, Molotova-Ribentropa paktam protestā. Laimīgi pārdzīvojusi satraukuma pilnās puča dienas, sveicot Latvijas neatkarības atjaunošanu, pārstāvēt latviešu gaidas Kanadā, piedalījies ziedu nolikšanā pie Brīvības pieminekļa, savas mātes Silvijas Ozolas, Kanadas latviešu gaidu jendas priekšnieces vadībā.

LATVIEŠU TAUTAS TIKUMI

(Referāts TLB 1992.gada 22.martā)

*Balta gāja mūs' māsiņa,
Kā ar sniegu apsnigusi,
Tas nebija balts sniedzīņš,
Tas māsiņas tikumiņš.*

Ko varam mēs, kā šodienas latvieši, ir trimdā, ir arī pašā Latvijā, iegūt no latviešu tautas bagātā dainu un gara mantojuma krājuma un tur paustajiem tikumiem?

-Ko varam no tiem mācīties?

-Ko var tie šodien dot latviešu tautai?

Lai varētu šos jautājumus atbildēt, mums ir pašiem jāsaprot, kas tad ir latviešu tautas tikumi.

Par senlatviešu tikumību mēs - vēsturiskā laikmeta latvieši - varam mācīties no plašām tautas gara mantu krātuvēm - dainām, sakāmvārdiem, parunām, pasakām un teikām, no visas sakrātās folkloras.

Kr.Barons, lielais dainu krājējs, par tām teica:

"Nerūsēs šis tautas zelts," un, ka: "izlobot mūsu tautas dziesmu īsto, veselīgo kodolu, mums atklājas viņās cilvēka gara labākie, ideālie centieni, cilvēka sirds un dvēseles daiļākās, tikumīgākās, dziļākās jūtas, kas nekad nenovecojas."

Šie gara centieni un jūtas tiek saukti par tikumiem. Tie ir norādījumi kā jādzīvo un kā jāizturas pret sevi, pret citiem un pret Dievu.

Mūsu tautasdziesmās un visā mūsu folklorā atbalsojas visa latviešu dzīve. Tur saklausāma noteikta atbilde uz jautājumiem: *kādam man jābūt un kā man jādzīvo?* Izvērtējot šīs atbildes, mēs iepazīstam latviešu ētiskos uzskatus jeb tikumus.

Dainas ir senlatviešu tikumus pārnesušas no paaudzes paaudzē, ikdienas audzinot un veidojot pilnvērtīgus mūžus. Pati folklorā, kā arī tur izteiktie tikumi, ir izauguši no pašas tautas sirds - ir pašas tautas kopīgs darinājums. Tie ir pašas tautas atrasti un pārbaudīti grūtā dzīvē. Reāla dzīve tos ir atzinusi par labiem un vajadzīgiem.

Senie latviskie tikumi un ar tiem saistītie paradumi uzlūkoti par veselās tautas kopmantu, kuņģā nevarēja iekļūt vai izpalikt nekas, kam nebūtu sakarība ar mūsu tautas iekārtu un dziņām. Senlatviešu tikumi stāv vēl tagad tuvāk mūsu patiesām ētiskām tieksmēm un vajadzībām kā jebkuļa no citurienes ievesta morāle.

*"Latviskā doma, latviskais gars,
Latvijas brīvība, latviešu spars,
Latviskais pasaules skatījums
Pirmā vietā lai būtu mums."*

(A. Austrīņš)

Kas tad ir tikums un kādi ir tie tikumi, ko mēs atrodam dainās? Pašā pamatā tikumi ir labas dzīves rādītāji. Tie ir ideālo vērtību realizējums, kas rāda ideālo dzīves ainu. Latviešu tautas tikumi izsaka latviešu tautas ētiskās vērtības. Tie ir stingri ētiskie principi, ko pati tauta guvusi caur ilgiem piedzīvojumiem un pieredzējumiem.

Latviskā ieskatā būt tikumīgam cilvēkam ir sadzīves kodols. Lai gan ideālo nekad pilnīgi nerasniedz, tauta ir nolūkopusi, ka cenšanās būt arvien tīklam ir iespējama, rada pašam un sabiedrībai labāku dzīvi - var radīt labu gribu ideālam tuvoties. Senlatvieši saprata, ka katram cilvēkam ir pastāvīgi jācīnās starp labo un ļauno - tikumu un netikumu. Pie tikumiem turējās, pēc tiem dzīvoja, no tiem nekad neatkāpās. Tautas dziesma jautā:

*Kas no rudzu garumiņa,
Kad nav laba briedumiņa?*

*Kas no puīša augumiņa,
Kad nav laba tikumiņa?*

Jo taču tikai ar tikumu var katrs cilvēks gūt un pildīt labo.

No tautas pasakām mēs redzam, ka tikumīgam cilvēkam ir laba, laipna un žēlīga sirds, ka viņš ir dzīvnieku un dabas mīļotājs, brīvs no lepnības un augstprātības, nekāro pēc mantas un pret visiem vēršas ar mīlestību, labu vēlēdams un vienmēr izpalīdzēdams. Pasakās ieklausoties, mēs šīs īpašības redzam visvairāk muļķa brāļos un bārenītēs jeb sērdienītēs. Turpretī, tā sauktie, gudrie brāļi vai mātes meitas pasakās ir parasti negatīvi raksturi. Tautasdziesmu pētnieki dainās saskatījuši desmit tikumus.

Dzīvošanas pamattikums

- Esi labs! -

Četri **paštikumi**, t.i., tikumi, kas neskaņ citus, bet ko var pildīt individi. *Esi gudrs, esi darbīgs, esi daiļš, esi liksms!*

Četri **ļauztikumi**, t.i., tikumi, kas attiecas uz citiem, kuŗu pildīšanai nepieciešama sabiedrība. *Esi mīļš, esi saderīgs, esi devīgs, esi taisnīgs!*

Vienīgais Dievtikums

- Esi Dieva vai goda bijīgs! -

Lai gan mēs sadalām tikumību atsevišķās prasībās, nebūtu pareizi domāt, ka ikviens tikums ir pilnīgi atsevišķs, skaidri nodalīts un ka tam nav nekādu kopīgu īpašību ar citiem tikumiem. Tikumi bieži saskaņas, saplūst un viens otrā iejaucas. Lai patiešām būtu tikls, cilvēkam ir jāpilda visas tikumu prasības. Cilvēks nevar izvēlēties sekot tikai atsevišķu tikumu prasībām-

*Kas no liepas kuplumiņa,
Kad nav smūidra augumiņa?
Kas no meitas daiļumiņa,
Kad nav laba tikumiņa?*

Katram tikumam ir arī savs atbilstošs netikums jeb ļaunuma jēdziens. Atrīvošanās vien no netikuma ir jau viens kāpiens augstāk panākumu kalnā.

Paskatīsimies uzmanīgāk, kas no mums tiek prasīts, katru tikumu pildot - kas ir īstā nozīme, katra tikuma pamatideja?

Kāds ir dzīvošanas pamattikums?

*Visi man labi bija,
Ja es pati laba biju;
Visi man ļauni bija,
Kad es ļauna cēlējiņa.*

-Tā skan tautas dziesmas vārdi...

Bet ko patiesi nozīmē būt labam, ko no mums prasa aicinājums būt labiem? Tautas dziesmās par labumiem ir turēti visi tikumi. Izcilus latviešus apzīmēja par *labiešiem*. Par labieti saka, ka viņš ir tas, kam "sviedri darbā lija, bet augsts un cēls bij' prāts."

Dzīvot labu vai tikumīgu dzīvi ir dzīvot pēc savas sirdsapziņas. Sirdsapziņa vai dvēseles sajūta noteic tikumīgu dzīvošanu vai izturēšanos.

Labumā ietilpst pareiza izturēšanās pret sevi, citiem un Dievu, tīra, skaidra dzīve un visa labā un tikumiskā daudzinašana. Kārļa Skalbes vārdos:

*Dzīve bez laba - ir dzīve bez smaida,
Brālis lai brālim ir palīdzīgs, labs.
Siltāka, gaišāka diena mūs gaida,
Sirds ja par sauli krūtīs mums taps.*

Labuma pretstats vai netikums ir ļaunums. Sakāmvārds un tautas dziesma saka:

<i>Kas otram ļaunu vēl,</i>	<i>Vēl man labu, es tev arī,</i>
<i>Tas pats labu neredzēs..</i>	<i>Tad būs mīļa dzīvošan' ;</i>
	<i>Ko mēs abi dabūsim,</i>
	<i>Kad mēs ļaunu vēlēsīm?</i>

Ļaunumu izskauž vispirms būdams pats labs. Kad visi būs labi, tad ļaunumam dzīvē nebūs vietas. Par labu, tikumīgu cilvēku tautas dziesmas mēdz arī teikt:

*Godam dzimu, godam augu,
Godam gribu padzīvot!
Godam mans augumiņš,
Vai ir liels, vai ir mazs!*

Jo gods vai kauns ir darītā novērtējums. Latvietis par sevi saka:

Labāk nabags ar godu nekā bagāts ar negodu.

Tas godāja visu vērtīgo un labo, turēja negodā vai kaunējās no visa nevērtīgā vai ļaunā. Gods vai labs tikums latvietim ir visaugstākā vērtība, jo mantu var atpelnīt, bet godu nekad. Tautas

dziesma saka:

*Ar godiņu, ar godiņu,
Ne ar zeltu, sudrabiņu:
Zelt', sudrabu gan dabūs,
Goda vairs nedabūs.*

Meitenēm bija vēl lielāka goda cieņa kā citiem. Neviena godīga meitene nestaiģātu bez vainadziņa, jo meitenes vainags simbolizē godu.

<i>Nel', tautiņas, jūsu dēļ</i>	<i>Kuŗa smilga kupli auga,</i>
<i>Cēli nesu vainadziņu:</i>	<i>Tai rasiņa ilgi stāv,</i>
<i>Goda dēļ, slavas dēļ</i>	<i>Kas bij laba mātes meita,</i>
<i>Pret saviem bāliņiem.</i>	<i>Daiļi nesa vainadziņu.</i>

Parādoties bez vainaga meitene izrāda kaunu. Negodīgas meitenes mēģina paslēpt savu kaunu zem saviem vainadziņiem.

<i>Cērt, bāliņi, man galviņu</i>	<i>To, Dieviņ, vien es lūdzu</i>
<i>Ar aso zobentiņu,</i>	<i>Guldamās, celdamās:</i>
<i>Ja es savu vainadziņu</i>	<i>Dod, Dieviņi, novalkāt</i>
<i>Ar godiņu nevalkāju.</i>	<i>Ar godiņu vainadziņu.</i>

Šādi lūgumi un notikumi rāda augsto cieņu pret vainagu un tā lielo nozīmi.

Ir lasīti nostāsti, ka pat baznīcā pirms kāzām sievas ir negodīgām meitām norāvuŗas vainagus, lai tiem nedarītu kaunu.

*Laim' ar Laimi runājās,
Ko ar meitu darīsim?
Meita godu paslēpusi,
Vēl valkāja vainadziņu.*

Tātat arī mums, šodienas latvieŗiem, valkājot savus tautas tēŗpus, jāatceras, ka katrai meitenei, kas grib sevi godā turēt, ir vienmēr jānēsā vainadziņŗ.

Kāds ir pirmais paŗtikums?

*Ai, dzīvīte, ai, dzīvīte,
Pie dzīvītes vajadzēja:
Vieglu roku, vieglu kāju,
Laba, gudra padomiņa.*

Gudrība - labuma un vērtību atziņa, bez kuŗas paliktu nesaŗasti un nepiepildīti visi pārējie tikumi. Iztrūkŗstot gudrībai, jebkuŗŗ cits tikums var pāŗvērsties par netikumu. Neviens cilvēks nepiedzimŗst gudrs, bet gudrībā pieņemas prātam attīŗstoties un

mācoties.

*Lēni, lēni bērziņš auga,
Lēni lapas darināja;
Lēni augu pie māmiņas,
Gudru ņēmu padomiņu.*

Gudrības gūšanā liela loma ir paša gribai kļūt gudram un pašizglītībai. Gudrība rodas no piedzīvojumiem un pieredzes mūža gaitās. Latviešu tauta vienmēr ir izturējusies ar dziļu godbijību pret vecākiem ļaudīm to padomu dēļ.

*Nerunāt nerunāju,
Kad nav laba valodiņa,
Kad nebija mīļi vārdi,
Kad nav gudrs padomiņš.*

Par gudrības pazīmi vienmēr tikusi uzskatīta gudra valoda. Tauta ticēja, ka muļķis vienmēr runā, nekā nepasakot. Tamdēļ gudrībā ieskaita mazrunību, apdomību un padomu, kam gudrības pretstati ir muļķība, neprašā un dzērāja neprāts.

Kr. Valdemārs teica:

*Tam vien prieki gavilē
Visā plašā pasaulē,
Kas ar prātu dedzīgu
Dzenas iegūt gudrību.*

Tikai ar gudrību varam izprast patiesību un atšķirt to no viltus.

Kāds ir otrs paštikums?

<i>Acis darba izbijās,</i>	<i>Paldies saku Dieviņam,</i>
<i>Rokas darba nebijās,</i>	<i>Tas darbiņš nodzīvots;</i>
<i>Rokas darba nebijās,</i>	<i>Dod, Dieviņi, rociņām</i>
<i>Zinājās padarīt.</i>	<i>Citu darbu piedzīvot.</i>

Rosīgums un darbīgums ir vajadzīgi visu pārējo tikumu iedzīvināšanai un nodomu pildīšanai. Sekodami darba tikumam mēs, kā individi un kā tauta, sasniegsim garā un mantās bagātību.

Darba netikums ir slinkums jeb laiskums. Senlatvieši uzskatīja, ka netikumīgas dzīves cēlonis ir viegla, bagāta dzīve.

*Vai, Dieviņi, vai, Dieviņi,
Ko tu manīm nepalīdzi?
-Celies agri, gulsties vēlu!
Tad es tev palīdzēšu.*

Dievs visu dos cilvēkam, ja tas pats centīsies.

*Dievs man deva, Dievs man deva,
Dievs rokā neiedeva,
Dievs rokā neiedeva,
Kamēr pati nepelnīju.*

Kā Zenta Mauriņa saka:

Latviešu valodā mēs pat nespējam apzīmēt bezdarbību ar kādu pozitīvu vārdu kā franču *loisir*, vācu *Muesse*, krievu *dosug*, itāļu *dolce for niente vai angļu leisure*, kuņģi apzīmē bezdarbību kā ko vērtīgu - Tos latviski nevar pārtulkot.

Darba tikums sevī iesaista arī čaklumu un drosmi.

Latvieša pasaulē nav ne mazākā nieciņa, kas nebūtu Dieva laists, vai nebūtu vajadzīgs.

Visa daba, visa dzīvā radība dara darbu. Tautas dziesmā pat Dievs strādā. Vienīgi velns nestrādā.

*Līgo saule, līgo bite
Pār lielo tīrumiņu:
Saule sienu kaltēdama,
Bite ziedus lasīdama.*

Lai mācītos čaklumu, tautas dziesmas norāda raudzīties uz kukaiņiem - īpaši skudrām un bitēm.

Mūsu tauta arvien ir varējusi lepoties ar darba tikumu. Lai to redzētu, mums tik jāpaskatās uz milzu augšupeju visās nozarēs neatkarīgās Latvijas īsos divdesmit brīves gados, kas veikts ar darbu un rosmi.

Kronvaldu Atis jau Tautas atmodas laikmetā mudināja tautu:

*Lūdz Dievu un strādā,
Darbs visu gādā.*

Plūdons drīz atbildēja uz jautājumu: *Kas latvju valsts balsts?* ar vārdiem:

Darbs mūsu balsts:

Caur to mēs plauksim.

Taps stipra valsts

Un lieli mēs augsim.

Darbs, darbs mūs cels!

Lai skan tas tāli!

Un tauta zels...

Pie darba, brāļi!

Rainis teica, ka "Cilvēce caur darbu dzīvo, un cilvēks darbā savu laimi nes."

Annas Brigaderes triloģijā "Dievs, daba, darbs" tēvs māca darba tikumu mazai Annelei ar vārdiem:

*"Darbs, tas jau tev kā draugs. Vēl vairāk nekā draugs-viņš
jau pats ieliekas rokās. Un tā viņš tev piepilda ar prieku
sirdi, ar veiksmi locekļus, ar gudrību prātu."*

Ar šādām attieksmēm pret darbu mēs ieguvām brīvu valsti. Ar šādām attieksmēm mūsu valsts plauka pēc Pirmā pasaules kaŗa. Nepilnos 20 gados kļuvām par vienu no pasaules labklājības valstīm.

Mūsu tauta stipra bija un stipra būs tikai ar darbu. Atkal šodien mums jāliek darbs pamatā, ja gribam atjaunot brīvu, spēcīgu Latviju.

Jāpadomā par Brigitas Ritmanes jautājumu:

<i>Vai gaidīsim, spriedīsim?</i>	<i>Pienācis laiks,</i>
<i>Vai šodien plecu nepieliksim?</i>	<i>Kad drošas balsis sauc,</i>
<i>jo</i>	<i>Kad gaismas pilīm jāceļas</i>
	<i>Un Lāčplēšiem ir jāmostas...</i>

Ir jāsaņemas un jāsāk atkal strādāt, lai notiek kā Kārļa Jēkabsona Tautas lūgšanas vārdiem teikts:

*Darbs - mūsu dzīvība,
Drosme un brīvība.
Topiet jūs Latvijai
Pamats un spēks.*

Jo, kā Ernests Brastiņš 1928.g. teica:

*Šo seno tikumu par jaunu godā ceļot,
mūsu tauta atkal taps turīga un krietna.*

Kāds ir trešais paštikums?

<i>Smuidra, smuidra tā priedīte,</i>	<i>Kar, māmiņa, šūpulīti,</i>
<i>Kas aug dziņā siliņā.</i>	<i>Kar pie loga saulītē:</i>
<i>Daiļa, daiļa tā meitiņa,</i>	<i>Lai es augu daiļa meita,</i>
<i>Kas darbiņu čakli veic.</i>	<i>Daiļa darba darītāja.</i>

Daiļums var izpausties visādā veidā - augumā, apģērbā, darbā, rotās un visās dzīves gaitās.

Ar daiļuma izjūtu var saskatīt savā apkārtnē skaistumu, jo tas ir visur - mežos un pļavās, ausmās un rietos, vējos un klusumā - vajaga tikai redzīgas acis to saskatīt un gaiša gara atsaucību to pārdzīvot. - Daiļumā ietilpst arī tīrība -

Daiļš darbs, daiļa valoda, daiļa dziesma ir bijušas augsti turētas vērtības. Turpretī lepnība un lielība ir uzskatītas kā netikumi.

Kāds ir ceturtais paštikums?

*Es negāju noskumuse Vai tādēļ nedziedāt,
Nevienā vietīnā: Kad man bija gūts darbiņš?
Ar dziesmiņu druvā gāju, Dziedādama, lustēdama
Ar valodu sētiņā. Gūtus darbus padarīju.*

Prieks, liksme, dziesma palīdz veikt smago darbu un ļauno nedieņu. Uz prieka pretstatu - bēdām un skumjām - latvietis raudzījās kā uz ļaunumu. No bēdām ir jāatraisās, jo tās sagrauž dzīvi. Arī šodien latvieši atzīst līksmības svaru. Andris Ritmanis saka:

*Tas vien daudz ko dod...
Dzejot varam, dziedāt varam,
Pasmieties par labu joku.*

Un kopā ar Brigitu Ritmani:

*Ja gūti iet un bailes māc,
Ja sirdī sāp, tad dziedāt sāc,
Un atceries, un atceries
Dziesma būs,
Dziesma spēš,
Dziesma palīdzēs.*

Kāds ir pirmais ļaužtikums?

*Mēs māsiņas nebijām, Mīlēt man sav' radiņu
Māsiņām saucāties; Lai bagāts, lai nabags;
Ļaudīm lieli brīnumiņi, Kas radiņu nemīlēs,
Ka mēs mīļi dzīvojām. Tam Dieviņš nelīdzēs.*

Mīlestības tikums kārtu attiecības tuvinieku un radu starpā. Mīlestības pamatā ir dvēseles jūtas, kas tiecas uz saistīšanos ar citām dzīvām būtnēm. Mīlestības pretstats ir bardzība vai dusmas, jo ģimenes starpā naidis nemaz nespēj būt.

Kāds ir otrs paštikums?

*Saderami mēs, tautiņas, Tā dzīvot meitiņām
Saderam, saderam, Kā baltām aitiņām:
Neba mēs visu mūžu Ne nīsties, ne bārties,
Ienaidiņu turēsīm. Ne turēt ienaidiņu!*

Saderības tikums kārtu attiecības ar svešiem ļaudīm un citām tautām, sargājot ļaudis no naidīgām cīņām. Šodien mēs saderību dēvētu par draudzību. Saderībai ir jāveicina savstarpīgā

piekāpība un atsacīšanās no pašlabuma vispārības dēļ. Saderība liek palīdzēt un dot, lai nekas netraucē mieru un satiecību.

Šeit sākas nākamais ļaužtikums.

Dod, Dieviņ, kalnā kāpt,

Ne no kalna lejiņā.

Dod, Dieviņ, otram dot,

Ne no otra mīļi lūgt.

Devība ir atsacīšanās no savējā par labu citiem ir ar mantu, ir ar spēkiem un zināšanu. Negaidi neko no cita, bet esi gatavs dot citam visu, kas tavos spēkos. Lai tavas pirmās rūpes būtu citu dēļ un tikai otrās sevis dēļ. Jo, kā mūsu sakāmvārdi norāda: Dots devējam atdodas, un kas otram bedri rok, pats iekrīt.

Pretstatā devībai ir skaudība un mantkāre, un skauži tiek lādēti tik pat cik ļauni burvji.

Aprakstot senlatviešu paradumus, tā laika rakstnieki teica, ka neviens nabags neesot tukšā aizgājis no latvieša durvīm, un ka tie "... reti paejot gažām nabagiem, tos neapdāvinājuši - pat vislielākā dārdzībā tie izdala nabagiem pie baznīcām maizi, sviestu, gaļu, naudu u.t.t." (Top.Nachr.II.148)

Paldies saku šai mātei,

Deva ēst, deva dzert,

Deva ēst, deva dzert,

Deva nakti pārgulēt.

Kāds ir ceturtais ļaužtikums?

Ej, bāliņ, taisnu ceļu,

Runā taisnu valodiņu,

Tad ir Dievs palīdzēs

Taisnu mūžu nodzīvot.

Kundziņš manu bāleliņu

Tiesas spriest aicināja.

Spried patiesi, bāleliņ,

Dod Dievam dvēselīti.

Taisnība pamatojas prasībā, lai katrs dabūtu to, uz ko tam ir tiesības un lai viens otram nedarītu pāri. Taisnība saistās ar vienlīdzības ideju - dzīvot kā līdzīgam līdzīgos. Taisnība izpaužas likumos, bet tie nav īsti piepildāmi bez taisnības tikuma sirdī. Tikumiskos likumus dod sirdsapziņa un tiesiskos valsts. Valstī taisnība izpaužas likumos paredzētās tiesībās. Tiesiskos dod ārēja pavēle, tikumiskos iekšējs spiediens.

Latviešu tautai nācies daudzreiz paciest netaisnību, bet tā citiem to nav uzspiedusi.

*Laba mana māmuliņa,
Labi mani mācījusi:
Ne sunīša kājām spert,
Ne guntiņas pagalīti.
I sunītis Dieva laists,
I guntiņas pagalīte.*

Vienīgais Dieva tikums ir Dievu vai godu bijāt.

Dieva bijāšana izpaužas godbijībā vai cieņā pret visu labo, vērtīgo un tikumīgo - pret visu Dieva radību. Ja tikuma vērtētājs skaidri izprot, ko dzīvošanas pamatlikums vai vienīgais Dieva tikums mums izsaka, visus tos pārējos var no šīs izpratnes konstatēt.

1991. gada vasarā Kreiceru Osvalds teica:

"Kas ir tas spēks, kas tautām dod iespēju uzturēt savu neatkarību cauri grūtiem laikiem un smagiem pārbaudījumiem? Tas ir tautas gars, vitālā enerģija, īpatnā pasaules uztvere un tikumi. Latviešu gara pamati ir izteikti tautas dziesmās, parunās. Visi dainās izteiktie tikumi ir dzīvē pārbaudīti, par labiem atzīti un paražās nostiprinājušies."

Auseklis teica:

*Tēvu tēvu tikumi un teicamās ierašas -
Šie ir pamati virs kā ceļama izglītības ēka.*

Kronvaldu Atis mudināja:

*Lai cienījam savas tautas dziesmas kā svētu mantojumu no
sentēvu laikiem - kur un kā vien iespējams.*

- Uzklaušīsim visus šos mudinājumus -

Tikumi ir tāpat attiecināmi šodienas dzīvei kā senāk.

Lords Bēden-Pauls domāja, ka šāda ētiska sistēma ir vajadzīga pasaulē, un viņš izplatīja ļoti līdzīgu mācību, kad tika dibināta skautu organizācija, jo desmit skautu un gaidu likumos ir izteiktas tās pašas ētiskās domas, ko izsaka mūsu tikumi, lai gan ar citiem vārdiem.

Kr.Barons teica, ka tautasdziesmās izteiktās jūtas nekad nenovecos. Uzklaušīsim viņa vārdus un mēģināsim pielietot no tām gūtās pamācības savā dzīvē. Latviešu kultūrai ir vajadzīgi latviski tikumi, lai tā varētu dzīvot un kļūt plašāka.

Kultūra ir tautas tikumisko vērtību īstenojums tautas dzīvē. Garīgās un materiālās kultūras īstais saturs ir tikumisko ideālu

reālizēšana. Nacionāla valsts nevar palikt vienaldzīga pret tautas tikumību un latvisko kultūru.

Etniskā psiholoģija māca, ka tautu rakstura īpatnības nemainās, vismaz ne strauji. Tie latvieši, kas sacerēja mūsu tautas dziesmas, nav savā raksturā bijuši daudz citādāki kā mūsu dienās.

Mūsu tautas tikumi līdzētu veidot veselīgas nacionālas politikas pamatus. Mums vispār nedrīkstētu būt politika, kas stāv ārpus mums pieņemamām ētiskām vērtībām. Tikumiski nepieņemams nedrīkstētu būt politiski paturams.

Mums pašiem - visiem latviešiem - ir jābūvējam no dainām un jāaudzina nākamās paaudzes pēc latvju dainās saglabātām tikumiskām normām. Arī mūsu dzīvē nekas nevar būt mums svarīgāks kā pašu gods, un to mēs iegūstam dzīvojot pēc dainu parauga. Lai ieaudzinātu tikumību nākamās paaudzēs, mums tām ir jābūvē laba priekšzīme.

Tautas pamats ir tās tikumība. Tautas var dzīvot ilgāk nekā valstis. Apzinoties un vadoties no saviem tikumiem tautai nav jābīstas, ka tā aizies bojā līdz ar valsti bojā eju. Sagrautu valsti vienmēr ir cerības atjaunot, bet zudušu tautu nekad.

Lai gan Latvijas valsts ir bijusi iztirtgota un okupēta, latviešu tauta ir izturējusi un valsti atjaunojusi. Cenšoties dzīvot pēc mūsu senču tikumiem, dabūsim arī gara brīvību un palīdzēsim Latvijai atkal ieņemt savu vietu brīvo un rosīgo valstu starpā.

Ticēsim arī mēs Andra Ritmaņa cerības vārdiem:

Es ticu,

Ka šodien kad pasaule mostas, Tad tauta būs brīva,

Tad gaisma pār tumsu kā liesma Un brīva būs sirds.

Dos cilvēkiem drosmi un spēku Tauta būs brīva

Lai piepildās sapnis. Un brīva būs sirds.

Lai šo ticību piepildītu, sekosim gaidu dziesmas vārdiem:

Dod mums, Dievs, ikkatru brīdi Svešā zemē nepagursim

Sauli krāt un sirdīs liet; Ticēt latvju rītdienai;

Dod mums uzaugt darbam īstam Būsim modras, būsim skaidras

Un ar dziesmām mājup iet! Uzaugdama Latvijai!

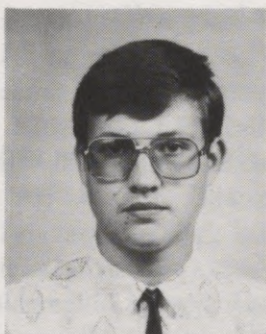
(K.Maizīte)

*

VĒRES

- Brastiņu Ernests LATVJU TIKUMU DZIESMAS
Latvju Dievtuņu Sadraudzes izdevums,
11976, ASV. Oriģ. izdota Rīgā, iesp.
Latviešu Zemnieku Savienības spiestuvē
- Brastiņu Ernests CEROKSNIS
Dievtuņu Sadraudzes izdevums 11966.g.,
Čikāgā, ASV., iespiests A. Kalnāja spiest.
- Brastiņu Ernests DIEVA DZIESMAS
Latvju Dievtuņu Draudzes izd. 1970.g.
Čikāgā. III izd. iesp. Alfrēda Kalnāja
spiestuvē.
- Dārdedzis, Jānis LATVJU DIEVESTĪBA
Ņujorkas Dievtuņu kopa 1968.
- Martinsons, J., GUDRĪBA LATVIEŠU TAUTAS
DZIESMĀS. Autora izdevums 1968.g.
- Sīlis, Jūlijs LATVIEŠU RAKSTNIECĪBAS
VĒSTURE - ALA, 1981.g.
- LATVIEŠU TAUTAS LNNK izdevums Latvijā, 1990.g.
DZĪVESZIŅA I
- DIEVTUŅU VĒSTNESIS # 4 11990.g. 1.lp. un # 9 11991.g.
Kreiceru Osvalds, 3.- 9, lpp.
Tamariņu Kārlis:
Gudrība - latviešu
pamattikums 26.-30. lpp.
- LABIETIS # 72 11986.g. 2357.-8.lpp.
- Gaujas (14) g.v. lielgaidu tautas dainu krājums (rokrakstā, savākts
1950.- 1960.g.)

PAULS EZERS

Dzimis 1970.g. 8.augustā, Toronto. Beidzis TLB Sestdienas pamatskolu, TLTA ģimnaziju, iegūstot Toronto korporāciju kopas stipendiju. Darbojas Rīgas skautu vienības rovers,dejo Diždancī. Pērminders Sv.Jāņa draudzē. Mācās skaņu inženierzinības.

LĀČPLĒSIS UN LATVJU KAĶAVĪRS

(Apcere varoņu piemiņai TLB Sestdienas skolā)

Latviešu literātūrā redzama vieta ir veltīta mūsu kaķavīriem. Tas ir viegli izskaidrojams, jo nav latviešu paaudzes, kuŗa būtu izvairījusies no cīņas par brīvību.

Tautā, aizstāvot savu zemi pret iebrucējiem, raisījās varoņgars, izauga savi varoņi.- Bet vai par varoni uzskatām tikai tādu cilvēku, kuŗš cīnās ar zobenu vai šauteni? Vai varonis nav cilvēks, kas cīnās ar Lāčplēša garu?- Šodienas latviešu disidentus, Helsinki 86 dalībniekus, mēs varam saukt par īstiem varoņiem.

Lāčplēša gars, ko tas nozīmē? Apskatīsim Andreja Pumpura sacerēto un 1888.g. izdoto tautas eposu. Lāčplēsis uzņemas grūtu un varenu mērķi: iet cīņā ar melno bruņinieku. Melnais bruņinieks simbolizē vācu varu, kas visu 13.gadu simteni uzbruka latviešu tautai un pakļāva sev Baltiju.

Lāčplēsis ir tautai miera nesējs, kas iztīra zemi no mošķiem un naidniekiem. Lāčplēsis nav uzbrucējs bet miera sargātājs savā zemē. Lāčplēsis arī nebaidās salīgt mieru. Viņš sadodas rokās ar Kalapuisi:

"Aiziesim arī, izšķirsim abējas tautas,

Kuŗas tur klajumā viena ar otru tagad jau kaujas.

Kaŗš šis lai paliek pēdējais latviešu un igauņu starpā."

Aizstāvēdams tautas brīvību, Lāčplēsis iet cīņā ar Melno bruņinieku un abi cīnīdamies iegāžas Daugavā. Šī cīņa tomēr

nav beigusies, mēs turpinām ticēt vārdiem:

"Laivinieki tic, ka reizi

Lāčplēsis savu naidnieku vienu pašu lejā grūdīs,

Noslīcinās atvarā!

Tad zels tautai jauni laiki,

Tad būs viņa svabada."

Varoņiem ir vajadzīgi gara ieroči, kas viņus stiprina un vada. Lāčplēša tēvs māca dēlam:

"Nedari tādēļ, kā citi tev māca,

Bet tā, kā citi tev padoma prasa.

Taisnību zināt diezgan ir grūti,

Bet grūtāk nākas vēl taisnību sacīt.

Kas dzīvē pārvar šo grūtumu darbos,

Cilvēku augstāko tikumu panāk!"

("Lāčplēsis" 20.lpp.)

No Lāčplēša teikas un A.Pumpura eposa "Lāčplēsis" tika ņemts nosaukums latviešu kaŗa ordenim. Lāčplēša kaŗa ordenis dibināts 1919.g. 11.novembrī. Tam bija 3 šķiras. Devīze - "Par Latviju". Piešķīra Latvijas armijas kaŗavīriem un ārzemniekiem par izciliem kaŗa nopelniem un varoņdarbiem. 1.šķiras ordeni piešķīra 4 latviešu kaŗavīriem - ģenerālim Jānim Balodim, pulkvedim Oskaram Kalpakam, pulkvedim Fridricham Briedim un ģenerālim Krišjānim Berķim, un 7 ārzemniekiem.(...) 2.šķiru ieguva 18 latviešu un 43 ārzemju kaŗavīri, bet 3.šķiru - 1.600 latviešu kaŗavīri, 202 latviešu strēlnieki, 271 ārzemju kaŗavīrs un Verdenas cietoksnis. Kaŗa ordeņa kavalieru vidū bija arī 3 sievietes - Valija Veščunas, Līna Čanka un Elza Žiglevica".

(E.Andersons "Latviešu bruņotie spēki un to priekšvēsture" 173.lpp)

Trešā šķira bija četrstūrainš krusts pie lentes, kas bija valkājams krūšu kreisajā pusē. Otrā šķira bija mazliet lielāks krusts platākā lentē, kas bija nēsājams kaklā. Pirmā šķira bija plata lente, kas gāja pāri krūtīm un galā atradās liela zvaigzne krūšu kreisajā pusē.

Latviešu literātūrā otrs cīnītājs kā Lāčplēsis ir Annas Brigaderes "Sprīdītis". Viņu varam salīdzināt ar Bībeles Dāvidu, kuŗš uzvarēja Goliātu. Kaut arī Sprīdītis nenokauj tūkstošus, kaut arī bez sevišķa fiziska spēka, viņš tomēr ir varonis. Sprīdītis atstāj dzimto sētu, lai meklētu laimi plašajā pasaulē. Viņš labāk pats

cieš, nekā ļauj ļaunam sāpināt citus. Sīkstulis liek Sprīdītim izciest trīs mocības. Zēns tās iztur, lai vecam vecītim nebūtu jāpavada nakts ārā klajumā. Sprīdītim piedāvā arī bagātības, bet viņš no tām atsakās. Viņa atziņā laime ir tur, kur viņu gaida vecmāmiņa un Lienīte.

Līdzīgi kā Lāčplēsim Sprīdītim ir atbildības sajūta un uzņē-
mība savu apņemšanos izpildīt. Viņš ir gatavs ciest citu dēļ.

Arī Rūdolfs Blaumanis ir rakstījis par varoņiem. Viņa "Tālavas taurētājs", kur apdzejota latviešu kaņavīra varonība, ir viens no latviešu tautā visieciēnītākajiem dzejoļiem. Šinī dzejolī Blaumanis apdzejo kareivju apņēmību: labāk mirt, savu pienākumu pildot, nekā glābt savu dzīvību, saņemot nodevēja algu. Naidnieki Tālavas taurētāju kārdina ar solījumiem:

"Šurp tauri! Kāp zemē! Ciet klusu!

Tu glābsi dzīvību!

Mēs algosim tevi ar zeltu,

Ar godu, ar brīvību!"

Kaņavīrs nešaubīgi paliek kā savas tautas aizstāvētājs un lepmi atbild:

"Mans zelts ir mana tauta,

Mans gods ir viņas gods,

Kas postīdams viņu šauta,

Uz pekli lai rauj to jods!"

Taurētāja varonība izglābj Miervalža pili. Mēs, latvieši, šo dzejoli labi izprotam, jo daudz ir latvju kaņavīru, kas ziedojuši savas dzīvības, cīnoties savas tautas labā.

Zinaidas Lazdas dzejolī "Varonis" var saklausīt līdzīgu ideju: varonis iet droši cīņās un nāvē, aizstāvot ar godu savu tautu.- Bet, ja viņam jāmirst gūstā, viņš tad darīs to ar domu, ka viņa nāve pamodinās jaunākās paaudzes un tām dos gribu turpināt cīņu par brīvu Latviju.

Varonis - Zinaida Lazda.

"Ir slava kaņā iet un cīņā krist,

Ir slava ienaidnieku uzveikt kaujā,

Just karoga un šķēpa varu saujā,

Par tēvzemi tā ir saldi dzist.

*Bet mirt kā moceklim ar rokām sasietām,
Ar sakropļotu dvēseli un miesu
Svēts varonis to ņem par savu tiesu,
Top spēka avots audzēm nākamām".*

Viens no Latvijas vislielākajiem kaņavīriem bija pulkvedis Oskars Kalpaks, kuš krita 1919.g. 6.marta kaujā. Par viņu un citiem latvju brīvības cīnītājiem ir rakstījuši vairāki rakstnieki un dzejnieki: Anna Brigadere, Kārlis Skalbe, Edvarts Virza, Aleksandrs Grīns un citi.

Par Kalpaka bērēm un nopelniem Kārlis Skalbe raksta: "Milzīgā ļaužu straume aiznesa bērū gājienu uz kapiem, mēs visi izjutām, ka tiek paglabāts tautas varonis. Un no nepārrēdzamā ļaužu pulka, kas drūzmējās kapsētā ap noskumušiem ministriem, kareivjiem un Tautas Padomes locekļiem - varēja redzēt, ka jauna valsts stāv pie sava kaņavadoņa kapa, jauna valsts, kuņa dzirdējusi savu sirdi pukstam un sāk pati sevi apzināties".

(Mazās piezīmes - 22.lpp.)

Jā, Oskars Kalpaks, tautas varonis!- Bet kādi tad bija tie kaņavīri, kas cīnījās Kalpakam līdzī? Vai viņi visi bija lieli, spēcīgi vīri ar drosmi sirdī, kas nepazīna bailes?- Neaizmirsīsim, ka tie zaldāti bija mūsu tēvi un vectēvi: vienkārši cilvēki ar parasto cilvēku jūtām un vērtībām. Skalbe, vērojot zaldātus soļojam ierindā, raksta: "Zaldāti kliez uz zirgiem, zirgi izstiepušies velk smagos ieročus, dun kaņavīru soļi(...) No ceļa, pa grāvi kūleņodams, bēg prom mazs apmaldījies puisēns(...) Atskan dažas rupjas balsis, bet tad visi redz, ka no priekšējiem ratiem atdalās kāds zaldāts un, mīksti un neveikli locīdamies gar grāvja malu, iet pakaļ raudošam bērnam. Visas viņa kustības ir tik jocīgi maigas(...) Viņa rokas un augums - viss viņam pašam izliekas par rupju, lai saņemtu šo mazo nieciņu, kas raudādams tekā pa grāvi".

("Sarkanās lapas" - 32.lpp.)

Latviešu vīru kā tautas un tēvzemes aizstāvi labi raksturo šis Skalbes rindas: "Es redzēju kādu zaldātu, lauku vīru, ar tumšu bārdū un dedzīgu skatu, viņš gāja pastalās un lepmi nesa savu ieroci(...) Es atcerējos, ka pastalās gāja arī tie, kas sakāva vāciešus pie Cēsīm".

(Mazās piezīmes - 40.lpp.)

Šie latviešu tēvi, dēli un vīri apņēmās cīnīties par Latvijas brīvību, atstājot savas ģimenes un mājas, viņi devās uz kaŗa lauku. Pienākuma apziņa un apņēmtība viņus stiprināja un izraisīja viņos varongaru.

*"Nebeigs cīnīties Latvijas dēli,
Ellē pašā tie gatavi nokāpt,
Droši sist ar dūri uz galda,
Prasīt Latvijas tiesu un daļu".*

(K.Skalbe - Veļu laikā)

Viens no lielākiem latviešu dzejniekiem, Otrā pasaules kaŗa kaŗavīrs, Andrejs Eglītis savos dzejoļos ir izteicis latviešu tautai svešo varu uzspiestās mokas un tautas apņēmtību atgūt brīvību.

*"Liec zobenu zem galvas
Un dziļi neiemiedz,
Tavs gods un tēvuzeme
Tev acis aizvērt liedz".*

(Andrejs Eglītis-Kaŗavīrs)

-Kaŗavīram nav atpūtas, kamēr cīņa nav beigusies!

Latvijas iekšējā dienesta reglamentā lasām, ka kaŗavīram ir jābūt godprātīgam, taisnīgam, drošsirdīgam, patstāvīgam, ar stingru raksturu un atbildības drosmi, viņam jāmīl sava tēvija. Būdams tāds, latviešu kaŗavīrs līdzinās mūsu tautas varonības simbolam - Lāčplēsim.

Latvijas kaŗavīrs nodeva svinīgo solījumu: "Es, Latvijas kaŗavīrs, apzinādamies atbildību likuma priekšā, apsolos un zvēru, netaupot savus spēkus un dzīvību, sargāt Latvijas valsti un viņas neatkarību pret visiem, kas to apdraud, būt uzticīgs tās valdībai, izpildīt pēc labākās sirdsapziņas savus pienākumus, padoties bez ierunām kaŗa likumiem un disciplīnai un vienmēr paklausīt saviem priekšniekiem".

(E.Andrešons-Latvijas bruņotie spēki un to priekšvēsture-154.lpp.)

Dotais kaŗavīra zvērasts un sevī izjustā pienākuma apziņa sargāt savu zemi un tautu latviešu vīrus vienoja apņēmtībā un uzticībā Latvijai. Viņos mājāja Lāčplēša gars.

ARNIS BUDRĒVICS

Dzimis 1956.gada 30 jūlijā Toronto, Kanadā. Beidzis TLB Sestdienas skolu 1970.g. un TLTA ģimnaziju 1974.g. Skautu vadītājs. Skautu pulciņa vecākais Rīgas 72. skautu vienībā Toronto. Beidzis George Vanier vidusskolu un Toronto universitātes ainavu arhitektūras fakultāti 1979.g. ar B.L.A. gradu. Strādājis vides plānošanas firmās Kanadas rietumos: Kalgarijas pilsētā. Tur viņa ievērojamākais projekts tūristu un nometņošanas parka iekārtes plāns Kananaskis rajonā Albertā.

Kopš 1983.gada strādā pie sava tēva nodibinātās un vadītās Alexander Budrevics and Associates Ltd Toronto ainavas arhitekta firmā. Kļuvis par firmas īpašnieku un galveno projektu plānošanas arhitektu. Aktīvi darbojas savās profesionālās biedrībās Kanadas mērogā. Canadian Society of Landscape Architects, kā arī provinces ietvaros Ontario Association of Landscape Architects, kuŗas valdē ar 1993.gadu ir kasieris un finanŗu plānotājs. Valdes loceklis Latvieŗu arhitektu b-bā.

Brīvā laikā nododas slēpoŗanai un vasarā zēģelēŗanai. Ģimenē sieva Guna un meita Aina, TLB Sestdienas skolas audzēkne.

VIENOSIMIES LATVISKĀ PIENĀKUMĀ

(Latvijas valstssvētku runa TLB Sestdienas skolā 1992.g. 14.nov.)

*Pūtiēt, taures, skaniet zvani - saule, plaŗu gaismu lej!
Karogs sarkanbaltisarkans vējos atraisījies skrej.
Skrej pa laukiem, skrej pa klajiem, sauc arvienu dzirdamāk,
Lai no mājām, lai no namiem - lai no kapiem ārā nāk.*

ŗodien mēs esam atsaukuŗies Edvarta Virzas mudinājumam un pulcējamies lai atcerētos 18.novembŗa nozīmi latvieŗu tautai! To dienu, kad 1918.gadā Latvija tika pasludināta kā neatkarīga valsts!

ŗi ir prieka diena! Tāpat kā atzīmējam pirmo jūliju Kanadas dzimŗanas dienu, tā arī 18.novembrī Latvija piedzimusi lielā pasaules valŗķu ģimenē.

No ŗis pirmās dzimŗanas dienas ir pagājuŗi 74 gadi. Starp skolēniem būs audzēkņi, kas, varbūt, domā, kāpēc man ŗo dienu jāpiemin? Kāpēc mēs atminamies notikumam, kas pirms tik daudziem gadiem noticis zemē, kuŗā paŗi neesam dzimuŗi, par kuŗu tikai mācāmies latvieŗu skolā - un pie tam vēl sestdienās!

Bet kādā valodā es jūs šodien uzrunāju? Jūs visi mani saprotat (*ja kāds saka "nē"-tad tas pats par sevi pierādījums, ka jūs klausaties un saprotat*).

Mēs runājam latviešu valodā! Valoda, kuŗa ir nobriedusi pa gadu simteņiem un ar kuŗu vēl šodien varam sarunāties ar mūsu vecākiem. Tā ir latviešu kultūra, par kuŗu mēs mācāmies latviešu skolās, un tā ir latviešu tauta, kuŗā mēs varam meklēt savas saknes!

Latviešu tautai ir sava vēsture, ar kuŗu mēs varam lepoties. 18.novembris 1918.g. ir latviešu tautai neatņemams datums, kad Latvija pēc septiņsimts gadu apspiestības deklarēja sevi kā neatkarīgu valsti un sāka izcīnīt vietu brīvo un neatkarīgo pasaules valšķu saimē.

Pērn latviešu tauta atkal kļuva otrreiz brīva, bet gan citādākos apstākļos. Liela daļa no mūsu tautas ir izklaidēta pa visu pasauli. Latvijā tikai mazliet vairāk kā puse no iedzīvotājiem ir latvieši. Tāpēc mums šeit ikvienam ir jāsaģlabā mūsu tautas valoda un kultūra, lai mēs varētu sarunāties un saprasties ar mūsu tautu Latvijā. Tas nav vairs kāds politisks mērķis. Tā šodien ir reālitate, ko mēs ikviens esam izjutuši, kad aizbraucam uz Latviju un satiekam savu ģimeni un radus. Vai, cik savādi - viņi neprot runāt angliski!

Lai ar cik tas kādreiz liekas grūti - sestdienas rītā pulcēties latviešu skolā - neaizmirsīsim, ka šeit mēs mācāmies latviešu valodu! Katrs latvietis pasaulē ir nepieciešams, jo mēs esam maza tauta ar ļoti stipru gribu nekad neizmirt.

*Pildās bargiem tēliem ielas, pildās bālām ēnām gaiss,
Un iet mirušais un dzīvais, kur sauc karogs dīvainais.
Celies augstāk, plīvojošais - kur zūd saulē debess jums,
Lai redz tevi, kas šo zemi kādreiz pārstaigās pēc mums.*

Šodien mums ir grūtāk runāt labā latviešu valodā. Mums jācenšas izmantot visas iespējas, lai būtu latviešu jaunatnes vidū, kur varam iegūt sev latviešu draugus un izkopt latvisko garu. Tā mēs varēsim nostiprināt savu piederību latviešu tautai.

Kā vienu no daudzām iespējām pulcēties ārpus skolas latviešu jaunatnes vidū es vēlos minēt latviešu skautus un gaidas. Nēsājot šīs kustības formas, jūs varēsit ne tikai vingrināties latviešu valodā, bet arī mācīties daudzas citas lietas un iegūt

zinības, kas būs nepieciešamas jūsu turpmākai dzīvei. Skautu un gaidu rindās tiek audzināts jūsu raksturs, kas katram cilvēkam ir vajadzīgs, lai viņš būtu derīgs loceklis savai tautai.

Latviešu jaunatne arī Latvijā sāk aizvien vairāk vērību piegriezt savas tautas vērtībām. Latviešu valoda, kas bija nobīdīta daudzus gadu desmitus otrā vietā, ir atkal kļuvusi par valsts valodu. Meitenes un zēni jūsu gados var tagad ar lepnumu dziedāt latviešu tautasdziesmas un savstarpēji sarunāties latviešu valodā. Latvijā ar lielu sajūsmu ir atkal atsāktas skautu un gaidu organizācijas.

Pagājušā vasarā mums šeit, Kanadā, bija iespēja iepazīties ar gaidām un skautiem no Latvijas, kas piedalījās mūsu 6. lielā nometnē - "Ugunskurs". Mēs uzzinājām, ka pa visiem tiem daudziem nebrīvības gadiem Latvijas jaunieši daudz zaudēja kultūras un valodas ziņā, mācoties uzspiesto krievu valodu un kultūru. Tagad brīvā Latvijā jaunatnei jāveic liels darbs, lai Latvija atkal mirdzētu latviskā gaismā. Skauti un gaidas ir apņēmušies to darbu veicināt - mēs saucam arī jūs palīgā!

Nākamo gadu mēs svinēsim septiņdesmit piektos 18. novembra atceres svētkus! Cilvēka mūžā tas ir ļoti ievērojams skaitlis, kas būtu jāatzīmē ar sevišķiem veikumiem no mums visiem latviešu sestdienas skolas gaitās. Ko mēs varētu darīt Latvijas labā šajā gadā?

Kā būtu, ja mēs katrs līdz nākošam 18.novembrim iemācītos 75 latviešu tautasdziesmas? Ak tā - tas nu par daudz. Kā būtu ar 75 jauniem latviešu vārdiem, to īsto nozīmi un ikdienas lietāšanu mūsu sarunās? Varbūt, mēs varētu padomāt par cītīgu latviešu grāmatu lasīšanu tikai 75 minūtes nedēļā?

Ir iespējams, ka jūsu skolotājiem ir vēl citas idejas, ko jūs visi kopā vai katrs atsevišķi varētu darīt Latvijas labā. Apņemsimies visi līdz nākošam 18.novembrim kļūt par labākiem latviešiem.

*Skrej pa priekšu pulkiem kaujā, brīvs pats, brīvus dari mūs,
Līdz ar sauli saules mūžu tavai tautai dzīvot būs!*

SAĪSINĀJUMI

A/S	Akciju sabiedrība
ASV	Amerikas Savienotās Valstis
BA	Zinātnisks grads
BLA	Zinātnisks grads ainavu arhitekts
BTFK	Baltijas tautu federācija Kanadā
CV	Centrālā valde
dīpīši	(D.P.) pārvietotās personas
D.P.	Displaced Person - pārvietotā persona
EDS	Eiropas drošības un sadarbības
HYDRO	Elektriskās apgādes pārvalde
IRO	Starptautiskā bēgļu apgādes organizācija
JKA	YMCA = Jauniešu kristīgā apvienība
KGB	Padomju Savienības politiskās uzraudzības iestāde
LAMZA	Latviešu akadēmisko mācības spēku un zinātnieku apvienība
LCP	Latviešu centrālā padome
Lat. enc.	Latvju enciklopedija
LIA	Latviešu inženieru apvienība
LIAĀ	Latviešu inženieru apvienība ārzemēs
LNAK	Latviešu nacionālā apvienība Kanadā
LNJAK	Latviešu nacionālā jaunatnes apvienība Kanadā
LTF	Latvijas tautas fronte
LTTV	Latviešu tehniskās terminoloģijas vārdnīca
LTZK	Latviešu tehnisko zinātņu kongress
LU	Latvijas universitāte
LZTIZPI	Latvijas zinātniski tehniskās informācijas zinātnes pētniecības institūts
PBLA	Pasaules brīvo latviešu apvienība
PSR	Padomju sociālistiskā republika
PVC	Plastvielu produkts
RLB	Rīgas Latviešu biedrība
T!K!K!	Toronto korporāciju kopa
TLB	Toronto Latviešu biedrība
TLTA	Toronto latviešu tautas augstskola
UNRA	Apvienoto nāciju kara laika apstākļos pārvietoto personu apgādes organizācija
YMCA	Nosaukums angļu valodā jauniešu kristīgai apv.

Satura rādītājs

Laimons Ozols	Ievadam 5
Imants Alksnis	Rīgas Latviešu biedrības 120 . . . 7 gadi
Jānis Mežaks	Latvijas miera līgums ar 13 Padomju Krieviju pirms 70 gadiem
Viktors Upeslācis	Trimdas būtība un uzdevums . . 19
Linards Lukss	Toronto Latviešu biedrības 40 . 27 darbības gadi
Tadeušs Puisāns	Rovolūcija kā totālā cīņa 35 Ticība bez teoloģijas 42 Latviskās dvēseles traģika 47
Edgars Kiršs	Senā Rīga vēstures gaismā . . . 51
Dace Veinberga	Latvijas valsts svētkos 61
Kazimīrs Ručs	Nacionālā un reliģiskā 70 neatkarība Latvijā Latviešu kaņķalauka mācītāji . . . 75
Modris Lorbergs	Labie cilvēki un cīņa ar melno . 83
Lolita Gulbe	Anete - Doroteja - Šarlote 91
Maruta Voitkus-Lūkina	Tomēr mūsu darīšana - Antiņa, 96 tava un mana
Arveds Celms	Rūdolfis Blaumanis - pirmais . 111 no pirmajiem Dievatziņa Rūdolfis Blaumaņa 124 darbos Latviešu sirds Jāņa Poruka . . . 135 skatā Prāta un jūtu vienotājs 147 Jānis Poruks
Kornēlija Zariņa	Latviešu trimdinieks Jāņa . . . 157 Klīdzēja skatījumā

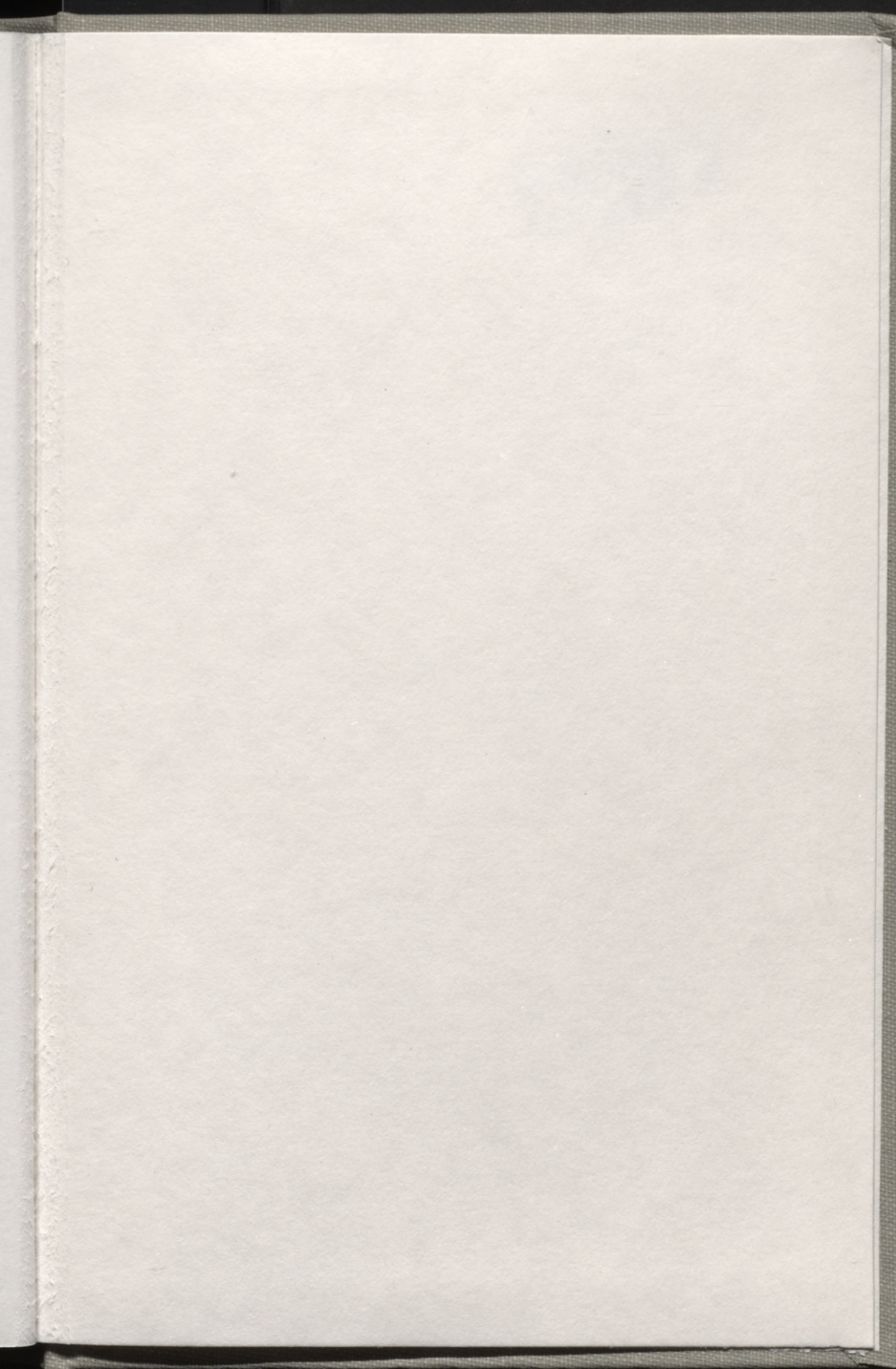
Jānis Briedis	Viļa Plūdoņa atstātais 170 mantojums Skalbe - tautas sirdsbalss 175 paudējs Pa kaplodziņu 182
Jānis Galejs	Profesora Jāzepa Vītola 186 bērnība un skolas gadi
Fridrichs Linde	Atmiņas par teiksmaino 195 Burtnieku ezeru
Anita Mollere-Vaivare	Senču mantojums 200
Krišjānis Puriņš	Kā koki parādās dainās 204
Benita Tiltiņa	Latvijas republikas dabas 211 rezervāti
Edgars Broders	TLB inženieru un tehniķu . . 223 kopas 40 darbības gadi

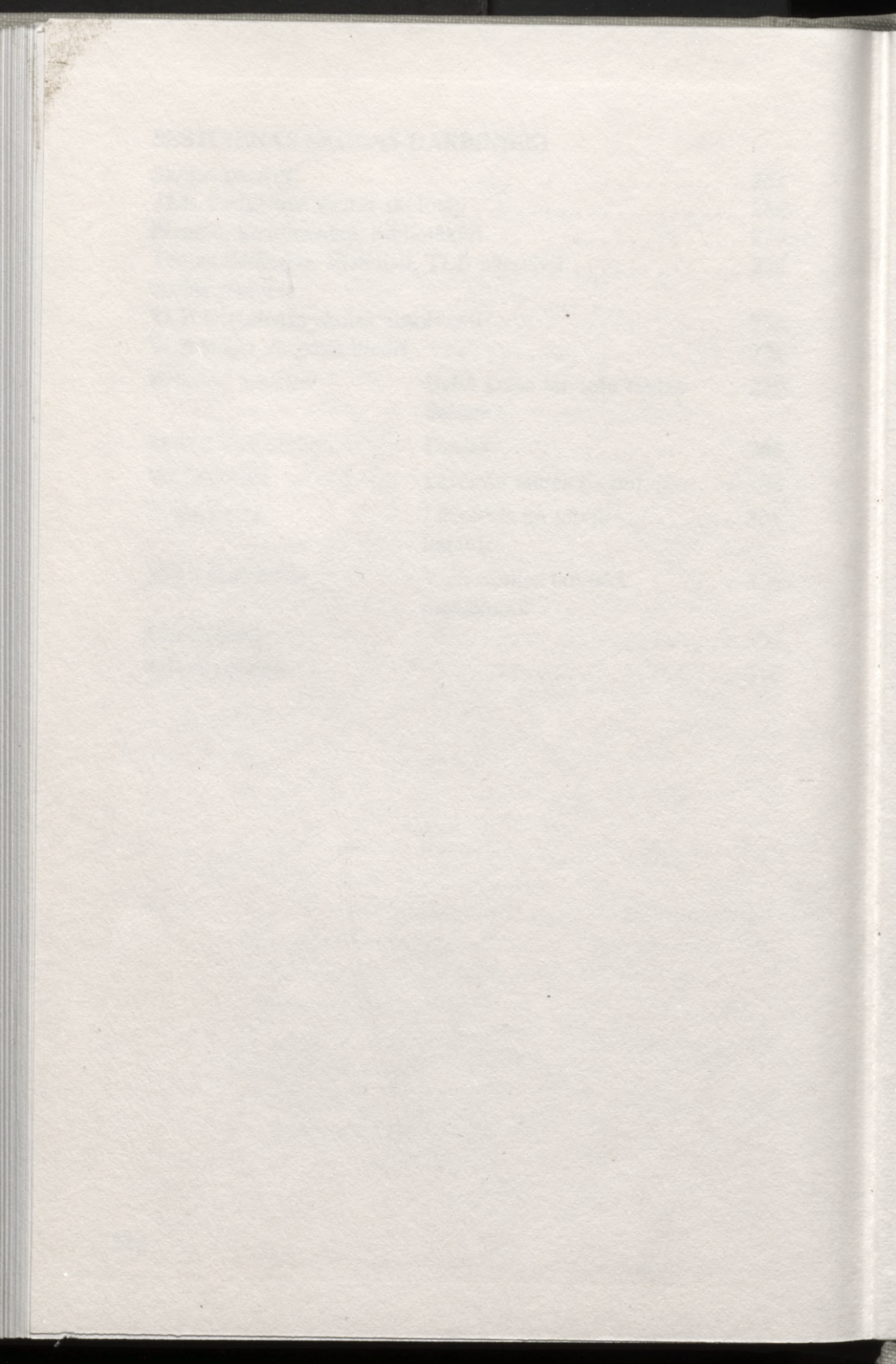
MĀCĪŠANA UN AUDZINĀŠANA

Elizabete Pētersone 231
Edgars Kiršs 233
Ārija Mileiko 237
Anita Ābele 239
Anita Vaivare-Mollere 241
Moira Campbell 243
Renāte Wust-Pogule 244
Milda Matīsa	Toronto Latviešu biedrības . . 247 Sestdienas skola sākuma gadā
Kārlis Vasarājs	Pirms 40 gadiem 250
Austra Martinsone	TLB Sestdienas skolas 20 . . . 253 gadu pastāvēšanas svētkos
Laimons Ozols	40 raženi darbības gadi 255
Elizabete Pētersone	TLB Sestdienas skolas 40. . . . 257 darbības gadam noslēdzoties
Biruta Niedra	Būsim labi savas tautas 259 sūtņi svešu tautu vidū

SESTDIENAS SKOLAS DARBINIEKI

Skolas pārziņi	261
TLB Sestdienas skolas skolotāji	262
Pianisti, akordeonisti, bibliotēkāri	273
Tautas tradīcijas, filatēlisti, TLB pārstāvji	275
skolas padomē	
TLB Sestdienas skolas absolventi	276
TLB mūža un goda biedri	278
Kristīne Soutare	Baltā krāsa latviešu tautas- .. 279 dziesmās
Larisa V. Enzeliņa	Dzejas 285
Velta Ozola	Latviešu tautas tikumi 288
Pauls Ezers	Lāčplēsis un latvju 301 kaņavīrs
Arnis Budrēvics	Viēnosimies latviskā 306 pienākumā
Saīsinājumi 309
Satura rādītājs 310

3.50 Ls

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0301044900